

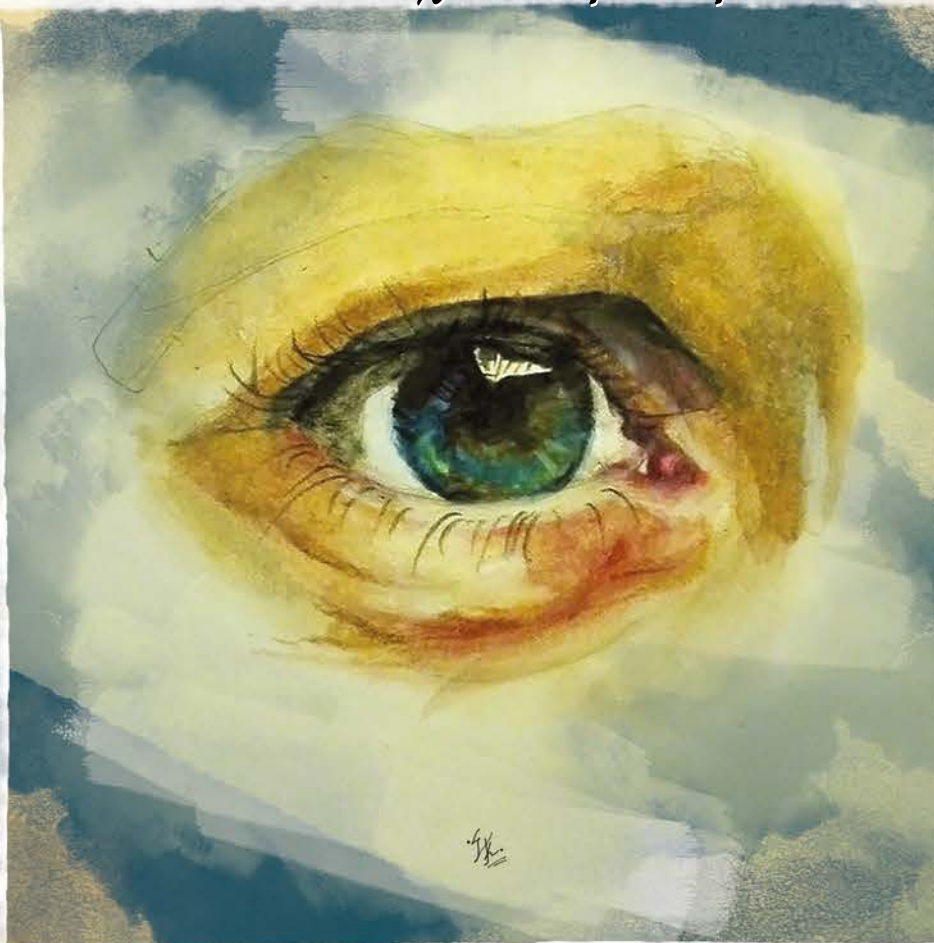
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σοφία Αρμελινιού • Κωνσταντίνα Καλαούζη • Τζίνα Καλογήρου
Τάσος Μιχαηλίδης • Πολυξένη Κ. Μπίστα
Βάσω Οικονομοπούλου • Μαριάννα Τουτζιαράκη

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Β΄ Γυμνασίου

Απ' το ανοιχτό παράθυρο

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Β΄ Γυμνασίου

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονίστρια / Αξιολογήτρια

Ξανθούλα Δημαράκη

Εν ενεργεία εκπαιδευτικός

Αξιολογητής

Ιωάννης Σολάρης

Εν ενεργεία εκπαιδευτικός

Αξιολογήτρια

Χριστίνα Σιδέρη

Εν ενεργεία εκπαιδευτικός

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Στέργιος Καρπάτσης

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Ευάγγελος Συρίγος

Πτυχιούχος Γραφιστικής

**Υπεύθυνος Διδακτικού Πακέτου
για το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

Διονύσιος Μουρελάτος

Σύμβουλος Α΄ ΙΕΠ

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνος Πράξης

Διονύσιος Μουρελάτος

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αναπληρωτής Υπεύθυνος Πράξης

Στυλιανός Μαυρατζάς

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σοφία Αρμελινιού • Κωνσταντίνα Καλαούζη • Τζίνα Καλογήρου • Τάσος Μιχαηλίδης
Πολυξένη Κ. Μπίστα • Βάσω Οικονομοπούλου • Μαριάννα Τουτζιαράκη

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Β΄ Γυμνασίου

Απ' το ανοιχτό παράθυρο

Ευέλικτο Υλικό για τη Διδασκαλία της Λογοτεχνίας στη Β΄ Γυμνασίου
Λογοτεχνικά κείμενα, δραστηριότητες και ψηφιακά εργαλεία

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ πεδίο

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Σοφία Αρμελνιού, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ,

Φιλολόγος Εκπαιδευτικός

Κωνσταντίνα Καλαούζη, Δρ Τμήματος Φιλολογίας ΑΠΘ,

Σύμβουλος Εκπαίδευσης

Τζίνα Καλογήρου, Καθηγήτρια Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και της

Διδακτικής της, ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ

Τάσος Μιχαηλίδης, Επίκουρος Καθηγητής Λογοτεχνίας

και Φιλαναγνωσίας σε Βιβλιοθήκες, Τμήμα Αρχαιονομίας,

Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης ΠΑΔΑ

Πολυξένη Κ. Μπίστα, Δρ Τμήματος Φιλολογίας Πανεπιστημίου

Ιωαννίνων, πρώην Σύμβουλος Α΄ ΙΕΠ

Βάσω Οικονομοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Νεοελληνικής

Λογοτεχνίας, Λογοτεχνίας για Παιδιά και Νέους και Διδακτικών

Εφαρμογών, ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ

Μαριάννα Τουτζιαράκη, Δρ Διδακτικής της Λογοτεχνίας, ΠΤΔΕ

ΕΚΠΑ, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, ΦΠΨ ΕΚΠΑ, Φιλολόγος

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ –
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σίνος Γκιώκας, Φυσικός

Τέτη Παλαιοθοδώρα, Φιλολόγος

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Εκδόσεις Πεδίο

Σοφία Μακρινού, Γραφίστρια

Στέλλα Κατεργιαννάκη, Γραφίστρια

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΣΥΛΛΗΨΗ – ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ –
ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ

ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

Συγγραφική ομάδα

Μαρκέλλα Σουρία, Εκπαιδευτικός Πληροφορικής

Πρόλογος

Ένα παιδί φτάνει ως εδώ διασχίζοντας τη νύχτα. Σαν τον Κοντορεβιθούλη, ακολούθησε τα μυστικά σημάδια από τα όστρακα που έλαμπαν μες στο σκοτάδι, δείχνοντάς του τον δρόμο. Περιπλανήθηκε ανάμεσα σε δέντρα, με πίστη στις μυστικές διαδρομές, ανάμεσα στις συστάδες τους. Ελεύθερο αλλά και με οδηγό, με φυλαχτά από τα ξόρκια των δασκάλων του στο στήθος, φύλακες άγγρυνους. Να το τώρα, στη Β΄ Γυμνασίου, αντικρίζει έναν άλλον κόσμο από τ' ανοικτό της τάξης του παράθυρο. Ξημερώνει...

Αγαπητέ μαθητή, αγαπητή μαθήτριά,

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου αποτελεί τον δεύτερο σταθμό μιας διαδρομής που φιλοδοξεί να σε ταξιδέψει στον συναρπαστικό κόσμο των λογοτεχνικών κειμένων. Το ταξίδι ξεκίνησε την προηγούμενη σχολική χρονιά, με όχημα το βιβλίο *Φυτεύοντας όστρακα*, και θα συνεχιστεί και την επόμενη, με το βιβλίο *Ξεμαθαίνοντας τον κόσμο της φθοράς*. Στόχος αυτού του ταξιδιού είναι να σε οδηγήσει στον μαγικό κόσμο των λέξεων, μέσα στον οποίο θα διευρύνεις τους ορίζοντες της γνώσης σου, την αντίληψή σου για τον κόσμο και την ευαισθησία σου.

Το βιβλίο σε προσκαλεί να περιπλανηθείς μέσα στις συστάδες του και να παρακολουθήσεις πώς τα λογοτεχνικά κείμενα, όπως ακριβώς οι άνθρωποι, μπορούν να ανοίγουν διάλογο μεταξύ τους γύρω από ένα κοινό θεματικό κέντρο. Αυτές οι ομάδες των κειμένων που διαλέγονται, οι συστάδες, επιζητούν να ανοίξουν έναν διάλογο και μαζί σου, για να μάθουν πώς εσύ σκέφτεσαι και αισθάνεσαι για το περιεχόμενό τους, μέσα από το φίλτρο της δικής σου εποχής, κοινωνίας, εμπειρίας και ιδιοσυγκρασίας. Στον διάλογο αυτό συμμετέχουν κι άλλες μορφές τέχνης που επιδιώκουν, με τα δικά της εκφραστικά μέσα η καθεμιά, να ενισχύσουν την αισθητική σου εμπειρία και να σου προσφέρουν μια πολύπλευρη θέαση του κόσμου και του καλλιτεχνικού φαινομένου.

Σε κάθε ταξίδι οι οδοδείκτες μάς προσφέρουν χρήσιμες πληροφορίες για την κατεύθυνση που πρέπει να πάρουμε, ώστε να φτάσουμε στον επιθυμητό προορισμό μας. Κατά τρόπο ανάλογο, οι προοργανωτές στην αρχή κάθε συστάδας μάς δείχνουν πού θέλουμε να φτάσουμε μέσα από τη διδασκαλία της. Οι διδακτικοί στόχοι, που λειτουργούν ως κινητήρια δύναμη για τη διδακτική πράξη, απευδύνονται στη νοητική, στη συναισθηματική αλλά και στην ψυχοκινητική σου δραστηριότητα. Ένα διάγραμμα, το οποίο ακολουθεί τον προοργανωτή, παρουσιάζει τους τίτλους των λογοτεχνικών κειμένων που συνομιλούν σε κάθε συστάδα (καθώς και τις χρονολογίες της πρώτης δημοσίευσής τους), ενώ μια σύντομη δραστηριότητα –καλλιτεχνικού συνήθως χαρακτήρα– προετοιμάζει τη σκέψη και το συναίσθημά σου σχετικά με το θέμα που θα αναδειχθεί μέσα από τη διδασκαλία των κειμένων.

Τα λογοτεχνικά κείμενα του βιβλίου έχουν επιλεγεί με κριτήρια τη λογοτεχνική τους αξία, την ελκυστικότητά τους και τη συνεισφορά τους στον διάλογο γύρω από το θέμα που μελετά κάθε συστάδα. Έχουν ανθολογηθεί κείμενα που εντάσσονται στον λογοτεχνικό κανόνα και σου συστήνουν σπουδαίους

δημιουργούς της ελληνικής και παγκόσμιας λογοτεχνίας, αλλά και κείμενα σύγχρονα, που ανταποκρίνονται στους προβληματισμούς και στα ενδιαφέροντα της ηλικίας σου και της εποχής σου. Τα κείμενα σε προσκαλούν πρωτίστως να τα απολαύσεις με όλες σου τις αισθήσεις, να ταξιδέψεις στους ποιητικούς και αφηγηματικούς τους κόσμους, να προβληματιστείς, να αισθανθείς, να αναρωτηθείς, να κατανοήσεις τη συχνά αμφίσημη γλώσσα τους και να προεκτείνεις ατέρμονα τα νοήματά τους.

Τα παραπάνω λογοτεχνικά κείμενα συνοδεύονται από ευέλικτες δραστηριότητες, που θα σε βοηθήσουν να επικοινωνήσεις δημιουργικά με αυτά και να τα συνδέσεις με άλλες τέχνες. Σε προσκαλούν να «ξεκλειδώσεις» τα μυστικά τους, να αναδείξεις τις διαλογικές σχέσεις μεταξύ τους, να καλλιεργήσεις την κριτική σου σκέψη, να ανακαλύψεις τη γνώση σε ένα πλαίσιο διαλόγου και συνεργασίας, να εκφράσεις τον ψυχικό και συναισθηματικό σου κόσμο, να απελευθερώσεις τη φαντασία και τη δημιουργικότητά σου. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες απηχούν τις αρχές της ομαδοσυνεργατικής και διαφοροποιημένης διδασκαλίας, προάγουν τον διακαλλιτεχνικό διάλογο και αναδεικνύουν το συνεχές και ενιαίο σύνολο που απαρτίζει το τρίπτυχο ανάγνωση-συζήτηση-γραφή. Με άλλα λόγια, προσκαλούν εσένα και τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριάς σου να διαβάσετε τα κείμενα, να μιλήσετε για αυτά και να γράψετε για αυτά ή με αφορμή αυτά, ώστε να τα κάνετε «δικά σας», παίζοντας· γιατί, όπως εύστοχα επισήμανε ο λογοτέχνης Michel Leiris σχολιάζοντας ένα θεατρικό έργο του Pablo Picasso, «δεν υπάρχει κανένα παιχνίδι που να μην είναι κατά βάθος σοβαρό».

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου συνδέεται με ένα πλούσιο ψηφιακό υλικό, άμεσα διαθέσιμο και προσβάσιμο, ώστε να ενισχύσεις τις λογοτεχνικές σου γνώσεις και τις μαθησιακές σου εμπειρίες ανάλογα με τους στόχους της διδασκαλίας, τα ενδιαφέροντά σου, τις κλίσεις και τις επιθυμίες σου. Το ψηφιακό υλικό περιλαμβάνει πρόσθετα λογοτεχνικά κείμενα που διευρύνουν τον διάλογο των κειμένων στις συστάδες, εμπλουτισμένο καλλιτεχνικό υλικό που αλληλεπιδρά δημιουργικά με τα λογοτεχνικά κείμενα, εννοιολογικούς χάρτες και διαφόρων ειδών γραφήματα που συμπληρώνουν τις γνώσεις σου για τη λογοτεχνία και τις υπόλοιπες τέχνες, διαδραστικές δραστηριότητες και ευφάνταστα διαδραστικά παιχνίδια, που φιλοδοξούν να κάνουν το μάθημα της Λογοτεχνίας στο σχολείο σου έναν χώρο γνώσης, έκφρασης, χαράς, δημιουργίας, παιχνιδιού, αυτογνωσίας και προσωπικής ολοκλήρωσης.

Ευχόμαστε ολόψυχα αυτό το βιβλίο να ανοίξει διάπλατα για σένα ένα παράθυρο στον κόσμο, να φωτίσει μπροστά στα μάτια σου την ομορφιά των λέξεων και να σου δείξει δρόμους να δημιουργείς, να ζεις, να υπάρχουν και να συνυπάρχεις.

Με αγάπη,

Οι συγγραφείς

Περιεχόμενα

ΑΞΟΝΑΣ Α' Οικουμενικές αξίες, κοινωνικά προβλήματα

ΣΥΣΤΑΔΑ 1η Ελευθερία - Ανθρώπινα δικαιώματα	11
Ανδρέας Παστελλάς, «Άδεια θρανία»	14
Έλσα Χίου, <i>Σινιάλα με καθρέφτες</i>	16
Emily Dickinson, «[Μέσα στην Πρόζα μ' έκλεισαν]»	19
Νίκος Καζαντζάκης, <i>Ο Καπετάν Μιχάλης (Ελευτερία ή Θάνατος)</i>	21
Μαρία Σκιαδαρέση, <i>Λίγο πριν το τέλος</i>	27
Αλεξία Οθωναίου, «Η σκλάβα»	30
ΣΥΣΤΑΔΑ 2η Ειρήνη - Πόλεμος	33
Michael Morpurgo, <i>Το άλογο του πολέμου</i>	36
Θοδωρής Καλλιφατιδής, <i>Η πολιορκία της Τροίας</i>	41
Βάκης Λοιζίδης, «Το ντροπαλό λουλούδι του τείχους»	46
Νικηφόρος Βρεττάκος, «Ειρήνη»	47
ΣΥΣΤΑΔΑ 3η Προσφυγιά - Μετανάστευση	51
Γιώργος Σεφέρης, «Ο γυρισμός του ξενιτεμένου»	54
Ειρήνη Μάρρα, <i>Η Γαλούσα</i>	57
Ελένη Σαραντίτη, <i>Κάποτε ο κυνηγός</i>	61
Νεκτάριος Στελλάκης, <i>Είμαι πρόσφυγας από την Κερύνεια</i>	63
Εύα Μοδινού, «Σμύρνη 1922»	66
ΣΥΣΤΑΔΑ 4η Παιδική εργασία	71
Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, <i>Χαμοζωή</i>	74
Γ.Κ. Παναγιωτάκης, <i>Τίγκρε - με τα χέρια γυμνά</i>	76
Γιάννης Κοντός, «Τι έγιναν τα παιδιά του Καρόλου Ντίκενς;»	79
Κική Δημουλά, «Το κοριτσάκι με τα σπέρτα»	81
Χρήστος Μπουλώτης, «Το κοριτσάκι με τα σπέρτα»	83

ΑΞΟΝΑΣ Β΄ Ο τόπος μου, ο κόσμος, το ταξίδι

ΣΥΣΤΑΔΑ 1η Άνθρωπος και φύση	87
Γιώργος Σεφέρης, Δ.Ι. Αντωνίου, Kobayashi Issa, Ηλίας Κεφάλας, Με τη φωνή των χαϊκού	90
Hermann Hesse, «Τα δέντρα»	93
Annie L. Proulx, <i>Άνθρωποι του δάσους</i>	96
Αργύρης Χιόνης, «Προφητεία»	99
Rupi Kaur, «Ο ήλιος και τα λουλούδια της»	101
ΣΥΣΤΑΔΑ 2η Αυτογνωσία	103
Βασίλης Βασιλικός, <i>Η διήγηση του Ιάσονα</i>	106
Νίκος Γκάτσος, «Το ταξίδι»	108
Κ.Π. Καβάφης, «Ιθάκη»	110
Γιώργος Θεοτοκάς, <i>Λεωνής</i>	113
Janina Degutyté, «Άτιτλο»	116
ΣΥΣΤΑΔΑ 3η Ετερότητα	119
Wystan Hugh Auden, «Προσφυγικό μπλουζ»	122
Γιάννης Ρίτσος, «Το νόημα της απλότητας»	125
Τίτος Πατρίκιος, «Συνάντηση»	127
Harper Lee, <i>Όταν σκοτώνουν τα κοτσύφια</i>	129
Maya Angelou, «Μα εγώ Ανεβαίνω»	133
Πάνος Χριστοδούλου, <i>Ο Ναβίντ δεν ήρθε για διακοπές</i>	135
ΣΥΣΤΑΔΑ 4η Ταξίδι – Νοσταλγία	139
Ηλίας Κεφάλας, «Κακάο στο Μακάο»	142
Αντώνης Σουρούνης, «Η καμπάνα»	144
Νίκος Δαββέτας, «XIII»	147
Τζένη Μαστοράκη, «Σε τι χρησιμεύει η βροχή»	149
Κώστας Γ. Καρυωτάκης, «Τελευταίο ταξίδι»	151

ΑΞΙΟΝΑΣ Γ΄ Ταυτότητες, διλήμματα και προκλήσεις

ΣΥΣΤΑΔΑ 1η Διαφορετικότητα - Εκφοβισμός	155
Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, <i>Γουτού Γουπατού</i>	158
Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος, «Ο Πρόεδρος»	161
Μάνος Κοντολέων, <i>Η μάσκα του Καπιτάνο</i>	162
Άλκη Ζέη, <i>Ένα παιδί από το πουθενά</i>	166
Βούλα Μάστορη, <i>Στο γυμνάσιο</i>	169
Mieko Kawakami, <i>Ο Παράδεισος</i>	173
ΣΥΣΤΑΔΑ 2η Οικογενειακές σχέσεις	177
Μαρία Ιορδανίδου, <i>Λωξάντρα</i>	180
Χλόη Κουτσουμπέλη, «Υπόλογη»	184
Βαγγέλης Παπαδάκης, «Πριγκίπισσα»	186
Γιάννης Παλαβός, «Ελάφι»	189
Σπύρος Κιοσσές, <i>Τα πρωτοβρόχια</i>	193
Theodore Roethke, «Του πατέρα μου το βαλς»	196
ΣΥΣΤΑΔΑ 3η Ερωτικά σκιρτήματα	199
William Shakespeare, <i>Ρωμαίος και Ιουλιέτα</i>	202
Βιτσέντζος Κορνάρος, <i>Ερωτόκριτος (Γ΄ μέρος)</i>	205
Γιάννης Ρίτσος, «Εαρινή Συμφωνία XV»	208
Pablo Neruda, «Το γέλιο σου»	210
Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, <i>Αμίλητη αγάπη</i>	212
ΣΥΣΤΑΔΑ 4η Εφηβεία και τεχνολογία	217
Λίτσα Ψαραύτη, <i>Ποτέ μα ποτέ ξανά</i>	220
Πέτρος Πανάου, <i>Επιχείρηση ΛΟΓΟΣ, Το μυστήριο του κινητού</i>	223
Kazuo Ishiguro, <i>Η Κλάρα και ο ήλιος</i>	226
Χάρης Μελιτάς, «Το κελί»	229
Ελένη Κατσαμά, «Κίνα, Γκουιγιού: Ρίγιο και Μασούτζι»	231

Άξονας Α΄

Οικουμενικές αξίες,
κοινωνικά προβλήματα

Συστάδα 1η

Ελευθερία -
Ανθρώπινα δικαιώματα

«Κάλλιο είναι μίας ώρας ελεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνους σκλαβιά και φυλακή»

Ρήγας Βελεστινλής

Στη συστάδα αυτή θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα αφιερωμένα στις ελευθερίες και στα λοιπά ανθρώπινα δικαιώματα. Επιδιώκεται:

- ▶ Να προβληματίζεστε σχετικά με τους αγώνες των ανθρώπων να κατακτήσουν τα δικαιώματά τους και τη σχέση τους με το σήμερα.
- ▶ Να εκφράζετε τα συναισθήματα που σας προκαλούν τα κείμενα αυτά και να τα μοιράζεστε με τους συμμαθητές σας και τις συμμαθήτριές σας.
- ▶ Να διαβάζετε «πίσω από τις γραμμές» και να συμπληρώνετε τα «κενά» των κειμένων.
- ▶ Να έρχεστε σε επαφή με μουσικά ακούσματα και να αντιλαμβάνεστε πώς «συνομιλούν» με τα κείμενα.
- ▶ Να εξοικειώνεστε με την «ανάγνωση» των graphic novel.
- ▶ Να εκφράζετε, συνθέτοντας δικά σας πρωτότυπα κείμενα με αφορμή όσα διαβάζετε.

Κείμενα συστάδας

Τρίτη 6 Ιουνίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ, «This is D-Day», ανακοίνωσε το BBC στις 12:00 το μεσημέρι. «This is the day». Η απόβαση άρχισε!

11.000 αεροπλάνα πηγαινοέρχονται υποστηρίζοντας τις χερσαίες δυνάμεις και βομβαρδίζουν τα μετόπισθεν του εχθρού. Κατά τη διάρκεια της νύχτας έπεσαν 5.500 βόμβες στις γαλλικές ακτές και 4.000 αποβατικά και μικρότερα πλοία πλέουν στην περιοχή ανάμεσα στο Χερβούργο και τη Χάβρη. Τα αμερικανικά και τα βρετανικά στρατεύματα βρίσκονται στην καρδιά της μάχης. Σκιάχτρα από καουτσούκ έπεσαν πίσω από τις γραμμές των Γερμανών και εξερράγησαν μόλις ακούμπησαν στο έδαφος. Έπεσαν επίσης πολλοί αλεξιπτωτιστές με τα πρόσωπα βαμμένα μαύρα, ώστε να μην μπορούν να τους διακρίνουν στο σκοτάδι. Αχ, Κίττυ, το πιο όμορφο με την απόβαση είναι ότι έχουμε την εντύπωση πως πλησιάζουν φίλοι. Αυτοί οι φριχτοί Γερμανοί μάς καταπίεσαν και μας έβαλαν το μαχαίρι στο λαιμό τόσον καιρό, που η σκέψη και μόνο των φίλων και της σωτηρίας είναι το παν για μας! Τώρα δεν πρόκειται μόνο για τους Εβραίους, αλλά για την Ολλανδία και ολόκληρη την κατεχόμενη Ευρώπη. Η Μάργκοτ λέει πως ίσως τον Σεπτέμβρη ή τον Οκτώβρη μπορέσω να ξαναγυρίσω στο σχολείο.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Οι εικόνες προέρχονται από το βιβλίο των Folman, A. & Polonsky, D. (2017). Το Ημερολόγιο της Άννας Φρανκ – Graphic Diary (μτφρ. Μ. Ντεκάστρο). Αθήνα: Πατάκης.

- ▶ Σύμφωνα με αυτές, ποιο είναι το σκηνικό που επικρατεί στην Ευρώπη και ποιες συνέπειες φαίνεται ότι μπορεί να έχει στη ζωή των παιδιών;
- ▶ Πώς αντιμετωπίζει τις εξελίξεις αυτές η ηρωίδα;

Ανδρέας Παστελλάς
Άδεια θρανία

Διάβασα τον κατάλογο και σεις λείπατε,
γράφατε την ορθογραφία σας στους τοίχους.
Διάβασα τον κατάλογο
και σεις βρισκόσαστε στα οδοφράγματα.
Διάβασα τον κατάλογο
και σεις γράφατε στις φυλακές
στα μικρά σας γόνατα την Ιστορία του Ανθρώπου.
Κι έγγραψα στον κατάλογο: όλοι παρόντες!
και πλάι τον βαθμό του καθενός σας: άριστα!

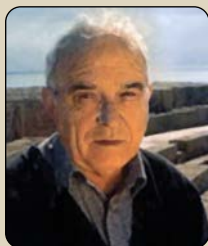
Παστελλάς, Α. (1970). *Χώρος διασποράς*. Αθήνα: Δίφρος.

Δραστηριότητες

1. Ποιος μιλάει στο ποίημα και σε ποιον απευθύνεται; Ποιο γραμματικό πρόσωπο αξιοποιεί ο ποιητής και για ποιο λόγο; Εσείς θεωρείτε επιτυχημένη αυτή την επιλογή του ποιητή; Ναι ή όχι και γιατί;
2. Οι νεαροί μαθητές, αν και απόντες, αξιολογούνται από τον δάσκαλο ως «παρόντες» και «άριστοι». Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;
3. Ξαναγράψτε το ποίημα μαζί με τον διπλανό ή τη διπλανή σας προσθέτοντας νέους, δικούς σας στίχους μέσα στο ποίημα του Ανδρέα Παστελλά. Στους στίχους αυτούς, δώστε φωνή στους απόντες μαθητές. Τι θα έλεγαν, πιστεύετε;

«Άδεια θρανία» - Κουίζ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΣΤΕΛΛΑΣ (1932-2013)

Ποιητής, δοκιμογράφος, κριτικός της λογοτεχνίας, φιλόλογος και εκπαιδευτικός της Κύπρου. Έλαβε ενεργό μέρος στον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-1959. Το συγγραφικό του έργο περιλαμβάνει δύο ποιητικές συλλογές, καθώς και αυτοτελή και συλλογικά βιβλία με άρθρα, δοκίμια, βιβλιοκριτικές, πρακτικά συνεδρίων κ.ά. Ποιήματά του περιλήφθηκαν σε διάφορες ανθολογίες και μεταφράστηκαν σε ξένες γλώσσες.

Έλσα Χίου Σινιάλα με καθρέφτες

Σε ένα απομονωμένο νησί ζει ένα μοναχικό αγόρι, ο Αντρέας. Το σχολείο του έχει έναν δάσκαλο κι έναν μόνο μαθητή. Ο Αντρέας στέλνει σινιάλα στα περαστικά καράβια, με έναν καθρέφτη κόντρα στον ήλιο. Είναι ο μοναδικός τρόπος να επικοινωνήσει με τον έξω κόσμο. Στο απόσπασμα ανυπομονεί για το άνοιγμα των σχολείων.

Το αγόρι καρτερούσε με αγωνία τη μέρα του αγιασμού, όπως τη δασκάλα του δεκατέσσερις μέρες πριν. Κατέβηκε στο λιμάνι. Χαιρέτησε από μακριά τον βράχο Καλογριά αποφεύγοντας να πλησιάσει. Μια παρέα ακίνητων γλάρων κούρνιαζαν πάνω του. Το καραβάκι είχε κιόλας δέσει κι ο παπάς, μόλις αποβιβάστηκε, έπιασε κουβέντα με τον γερο-Ξιφιό κι ύστερα βάδισαν μαζί ως το καφενείο.

[...]

Είχε φτιάξει μπουκέτα από ξερολούλουδα και κλαράκια αρωματικών θάμνων κι είχε γεμίσει μ' αυτά όλα τα μεγάλα κονσερβοκούτια της σάλτσας που μάζευε για τις εφευρέσεις του και τις κατασκευές του. Μέτρησε επτά κατακόκκινα κουτιά, σαν χαριτωμένες γλάστρες, με τη ζωγραφιά του άσπρου κύκνου στη μέση. Το άλλο πρωί θα τα 'παιρνε στην αγκαλιά του και θα τα πήγαινε στο σχολείο να στολίζει τα περβάζια των παραθυριών και την έδρα της δασκάλας. Αυτό ήταν το δικό του δώρο για τη μέρα του αγιασμού.

[...]

Κι η μάνα του; Τι θα φέρει εφέτος η μάνα του; [...] Μια κουρελού. Την τελευταία πολύχρωμη κουρελού που ύφανε με τα παρδαλά κουρέλια της Πρόνοιας. Τα 'φερε τον Δεκαπενταύγουστο ο παπάς εκείνα τα σακιά με τα ρούχα. Καλά ρούχα. Και μπουφάν και χοντρά σακάκια για τους τσοπάνηδες. Αλλά και κοριτσιίστικα φουστάνια. Κι επειδή δεν υπάρχουν κορίτσια να τα φορέσουν, τ' άφησαν στην άκρη για τ' αργαλειά. Βρήκε τη χαρά της η μάνα του. Μερόνηχτα έκοβε κουρέλια –χρατς και χρουτς– με την ψαλίδα της. Ξήλωνε κουμπιά, μάδαγε χάντρες, ξεχώριζε δαντέλες. Πέντε τενεκάκια της μικρής σάλτσας γέμισε με κουμπάκια, βούκλες¹ και κόπιτσες. Το σπίτι τους γέμισε μαξιλαράκια με τριαντάφυλλα, το τζακόπανο² λουλούδιασε και η κουρτίνα πάνω απ' το κρεβάτι του φτιάχτηκε από μια φουστάνα κλαδάτη με κίτρινα χρυσάνθεμα. Έβγαλε πολύ όμορφες κουρελούδες η μάνα του από κείνα τ' αποφόρια. Ο Μανιός ο ασπρομάλλης τη συμβούλεψε να τα στείλει στο μεγάλο νησί για να τα πουλήσουν στους τουρίστες το καλοκαίρι. Αλλά εκείνη ούτε να τ' ακούσει.

[...]

Ναι. Καλύτερα να πάει στρωσίδι στη δασκάλα. Ένα μεγάλο, να το στρώσουν μπροστά στο θρανίο του. Μόνο εκεί υπάρχει χώρος. Η άλλη αίθουσα είναι γεμάτη άδεια θρανία. Γιατί δεν παίρνουν τ' άδεια θρανία απ' το σχολείο; Γιατί τ' αφήνουν σε τέτοιο πόνο; Τα θρανία δεν μπορούν να ξεχάσουν εκεί

1. **βούκλες:** αγκράφες, κουμπώματα.

2. **τζακόπανο:** κουρτίνα του τζακιού.

μέσα. Το νιώθει. Τα ονόματα των παιδιών είναι όλα εκεί, χαραγμένα στο στέρνο τους, και φέγγουνε. Ούτε ένα δεν έσθησε. Απλώνεις το χέρι και νιώθεις στα δάχτυλα τις αυλακιές τους να φωνάζουν: «Μηνάς», «Γιάννης», «Πετρής», «Θεολόγος», «Θύμιος».

Τα θρανία υπομένουν τη μοναξιά, επειδή η ζωή δεν τελειώνει. Περνούν τώρα μια περίοδο ερήμωσης, που τα κάνει να ονειρεύονται ελπίζοντας τον ερχομό καινούργιων μαθητών. Το αγόρι αγαπάει πολύ τα άδεια θρανία. Τα χαϊδεύει. Κάθεται από λίγο στο καθένα για να του κρατήσει συντροφιά. Και θέλει να τα πάρουν από κει, για να τ' απαλλάξουν απ' την αγωνία της προσμονής. Όπως παίρνουν στοργικά τους συγγενείς του πεθαμένου που δεν θέλουν ν' απομακρυνθούν απ' τον λάκκο του, επειδή ελπίζουν ως την τελευταία στιγμή πως μπορεί να κουνηθεί λίγο και ν' αναστηθεί.

Την ώρα του αγιασμού θ' αγιαστούν και τ' άδεια θρανία. Ο παπάς θα τινάξει τον βασιλικό του πάνω τους κι οι σταγονίτσες του αγιασμού θα κυλήσουν στις αυλακιές των ονομάτων. Όπου και να βρίσκονται τότε εκείνα τα παιδιά, όσο κι αν έχουν μεγαλώσει, θα νιώσουν το τρέμουλο της μνήμης και θ' αναπολήσουν τα μαθητικά τους χρόνια.

«Έτσι γίνεται πάντα τη μέρα του αγιασμού», λέει ο γερο-Ξιφιός. «Ένα παιδάκι ξυπνάει στην καρδιά του κάθε μεγάλο, παίρνει τη σάκα του και τρέχει στο σχολειό του».

Το μαθητούδι που κρύβει στην καρδιά του ο γερο-Ξιφιός είναι ξυπόλυτο κι έχει στα χέρια γαρδαβίτσες³. Είναι κουρεμένο γουλί και απ' τα ρουθούνια του κρέμονται μόνιμα δυο φιτιλάκια λαχανόχρωμης μύξας, δυο σκουληκάκια που μπαινοβγαίνουν στην τρύπα τους. Εξήντα τόσα παιδιά είχε το σχολειό στα χρόνια του Ξιφιού. Εξήντα μυξιασμένες μύτες ρούφα ρούφα μέσα στην αίθουσα, που σε ώρα μαθησιακού ζήλου ξεφυσούσαν σαν παποράκια. Μ' εκείνο το ρούφα ρούφα σαλπάριζε όλη η τάξη να διασχίσει τους ωκεανούς της γνώσης.

Εκείνος μόνος του, χωρίς ένα τοσοδά φιτιλάκι στο ρουθούνι του να φυσήξει, μ' έναν ψευτοξερόβηχα πότε πότε, τι δόρυβο ταξιδιάρικο να κάνει! Μόνο τη φωνή του είχε. Την ωραία του φωνή. Να τραγουδάει και να ξεχνάει τη μοναξιά και τον καημό της.

Χίου, Έ. (1999). *Σινιάλα με καθρέφτες*. Αθήνα: Καστανιώτης.

3. **γαρδαβίτσες**: μικροσκοπικά σαρκώματα των χεριών.

Δραστηριότητες

1. Ποιο ή ποια είναι τα προβλήματα που απασχολούν το μικρό αγόρι;
2. Γιατί είναι άδεια τα θρανία; Πώς νιώθει ο μικρός ήρωας γι' αυτό;
3. Φανταστείτε ότι τα «άδεια θρανία» αφηγούνται ιστορίες... Δώστε λόγο στο θρανίο σας και μαζί με τον διπλανό ή τη διπλανή σας γράψτε μια σελίδα από το «ημερολόγιο» του δικού σας θρανίου.

Μαλάλα Γιουσαφζάι:
δικαίωμα στη μάθηση

ΕΛΣΑ ΧΙΟΥ (γενν. 1954)

Δημοσιογράφος και παραγωγός εκπομπών ραδιοφώνου. Συνεργάζεται με εφημερίδες και λογοτεχνικά περιοδικά και έχει δημοσιεύσει χρονογραφήματα, άρθρα, διηγήματα και μελέτες. Έχει γράψει διάφορα λογοτεχνικά κείμενα, όπως τα μυθιστορήματα *Η νενέ η Σμυρνιά* (2004) και *Σινιάλα με καθρέφτες* (2004). Έχει τιμηθεί με το Βραβείο Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς το 1988.

Emily Dickinson
[Μέσα στην Πρόξα μ' έκλεισαν]

Μέσα στην Πρόξα μ' έκλεισαν –
Όπως τότε που μικρό Κορίτσι
Στην Ντουλάπα μ' έβαζαν –
Γιατί «ακίνητη» έπρεπε να μένω –

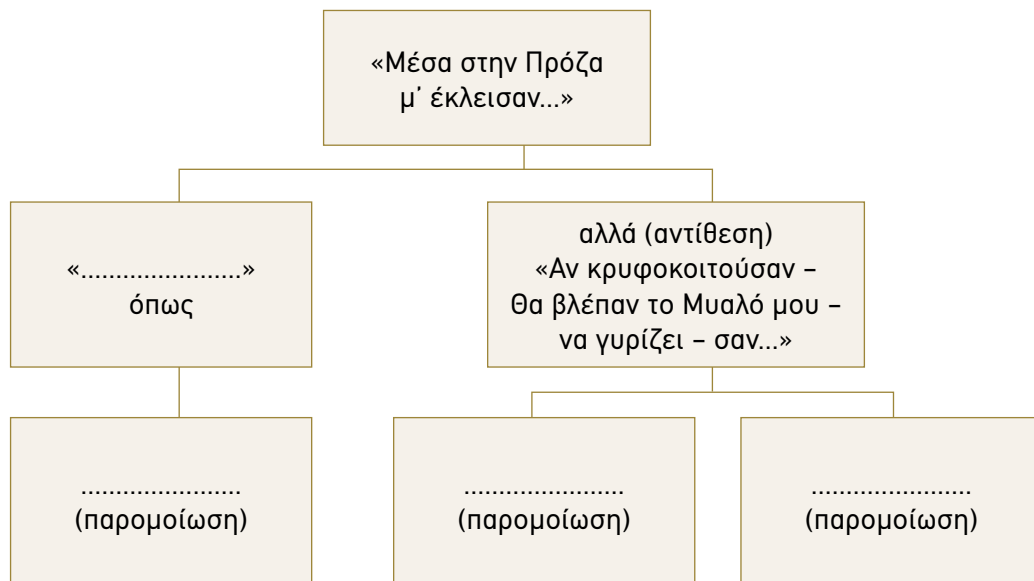
Ακίνητη! Αν κρυφοκοιτούσαν –
Θα βλέπαν το Μυαλό μου – να γυρίζει –
Πουλί σαν να 'χαν περιορίσει
Για Προδοσία – στην Αυλή –

Αυτό δεν έχει παρά να δελήσει
Εύκολα σαν ένα Αστέρι
Της Φυλακής του τα Δεσμά να λύσει –
Και να γελάσει τόσο – Όσο κι Εγώ –

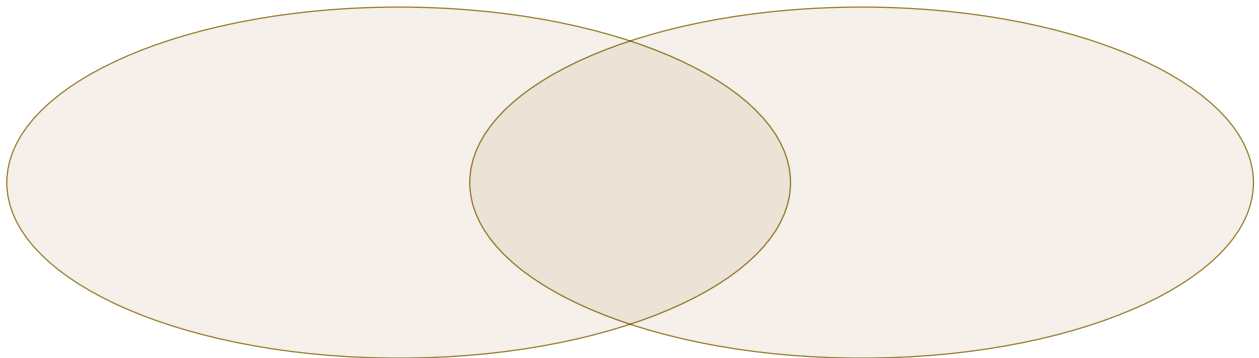
Ντίκινσον, Έ. (2021). *Αυτό είναι το γράμμα μου στην Οικουμένη. 160 Ποιήματα*.
Εισαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις: Χ. Βλαβιανός. Αθήνα: Πατάκης.

Δραστηριότητες

1. Ποια είναι η εικόνα που οφείλει να έχει το νεαρό κορίτσι σύμφωνα με τις αντιλήψεις των οικείων της και τι πιστεύει η ίδια για την εικόνα αυτή;
2. Πώς αποδίδεται από την ποιήτρια η κύρια ιδέα του ποιήματος; Να συμπληρώσετε το παρακάτω σχήμα με στοιχεία από το ποίημα.

3. Χωριστείτε σε ομάδες και αναζητήστε πληροφορίες για την Emily Dickinson και για τη σχεδόν σύγχρονή της Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου. Στον αριστερό κύκλο γράψτε ενδιαφέροντα στοιχεία για την Emily Dickinson και στον δεξιό για την Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου. Τι νομίζετε ότι θα πρέπει να γραφτεί στο σημείο τομής των δύο κύκλων;

Emily Dickinson - Κουίζ

Ελισάβετ Μουτζάν Μαρτινέγκου,
«Αυτοβιογραφία» - Βίντεο

EMILY DICKINSON (1830-1886)

Αμερικανίδα ποιήτρια. Αν και όχι τόσο διάσημη όσο ήταν εν ζωή, πλέον θεωρείται από τις πιο αναγνωρισμένες και αντιπροσωπευτικές Αμερικανίδες ποιήτριες του 19ου αιώνα. Πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της μένοντας αποκλεισμένη στο σπίτι των γονιών της στο Άμερστ και ολόκληρη η εργογραφία της παρέμεινε ανέκδοτη και κρυμμένη μέχρι και τον θάνατό της. Εξάιρεση αποτέλεσαν μονάχα πέντε ποιήματα, από τα οποία τρία δημοσιεύτηκαν ανώνυμα και ένα εν αγνοία της ίδιας της ποιήτριας.

Νίκος Καζαντζάκης Ο Καπετάν Μιχάλης (Ελευθερία ή Θάνατος)

Η υπόθεση του μυθιστορήματος τοποθετείται στην Κρητική Επανάσταση του 1889. Κεντρικός ήρωας, ο καπετάν Μιχάλης, ένας άγριος και ανυπότακτος πολεμιστής. Στο απόσπασμα ο Μητροπολίτης, αν και ποθεί την επανάσταση, αναγκάζεται να συμβιβαστεί. Ο Κοσμάς, ανιψιός του καπετάν Μιχάλη, φέρνει στους επαναστατημένους το μήνυμα της συνθηκολόγησης. Ο ένας μετά τον άλλον, οι καπεταναίοι καταθέτουν τα όπλα, αλλά ο καπετάν Μιχάλης αρνείται να υποταχθεί. Ο Κοσμάς πηγαίνει στο λημέρι του για να τον πείσει να παραδοθεί.

Κόντευε να περάσει η μέρα, κι απάνω στο Δεσποτικό κρατούσε ακόμα ο Μητροπολίτης το κανοκιάλι και σβάρνιζε αγκουσεμένος¹ το φουρτουνιασμένο πέλαγο της Κρήτης. Περίμενε σήμερα, με το βαπόρι που έπιανε κάθε βδομάδα στο Μεγάλο Κάστρο, τον κρυφό μαντατοφόρο που του 'στελνε η Ελλάδα με αρμήνιες², ποιον δρόμο συφέρει στο έθνος να πάρουν στη δύσκολη ετούτην ώρα. Παζάρευαν ακόμα μαδές στα βουνά οι καπεταναίοι με την Τουρκιά, είχαν λυγίσει, μα ακόμα δεν το 'βαζαν κάτω. «Για όνομα του Θεού», φώναζαν οι πιο φρόνιμοι, «ας κάμουμε πέτρα τις καρδιές, ας ξαναχώσουμε τ' άρματά μας. Να καρδαμώσουμε, να καρδαμώσει κι η καιφομάνα, κι ύστερα, χρόνια να 'χουμε, σηκώνουμε πάλι το μπαϊράκι. Χέρι που δεν μπορείς να το κόψεις, κάμε πως το φιλάς!» «Όχι», αντιγνώμουςαν οι πιο νταήδες, «Ελευθερία ή Θάνατος!» Κι η Ελλάδα, πότε φοβέριζε τρέμοντας την Τουρκιά, πότε έπεφτε στα πόδια του Φράγκου και τον παρακαλούσε. Κι ο Μητροπολίτης, ανάμεσα στις δυο γνώμες, δεν κάτεχε ποια να διαλέξει. Ο νους του τον αρμήνευε: «Κάτσε φρόνιμα, κάνε υπομονή, προσκύνα!» μα η καρδιά του η ζουρλοπαντιγέρα³, φώναζε: «Ελευθερία ή Θάνατος!» Μα σήμερα, δόξα να 'χει ο Θεός, έρχεται μαντατοφόρος μυστικός από την Ελλάδα. Αυτός θα του δείξει ποιος είναι ο δρόμος. Όλη μέρα με το κανοκιάλι ο Μητροπολίτης ερευνούσε τη θάλασσα. Μα μαυρίλα πλάκωσε, φουρτούνα πολλή, το βαπόρι δε φάνηκε.

– Ας κάνω υπομονή, αύριο πάλι θα ξημερώσει ο Θεός, θα 'ρτουν τα μαντάτα. Πάει ετούτη η μέρα... είτε και κατέβηκε στην εκκλησιά να παρακαλέσει τον Θεό να ησυχάσει τη θάλασσα.

[...]

Ο Κοσμάς κοίταζε τη γυναίκα του σπλαχνικά. Σαν πληγωμένος κύκνος τού φάνηκε ανάμεσα σ' ένα κοπάδι χήνες, πάπιες και καρακάξες. Όλες άπλωναν τον λαιμό και την κοίταζαν, έβγαζαν άγρια φωνή και τραβούσαν πάλι τον λαιμό τους πίσω και σώπαιναν.

Η Μαρία έφερε τον δίσκο με το γλυκό και τους καφέδες. Μαραμένη, στριμμένη, με φαρδιά μαύρη κορδέλα στον λαιμό, για να κρύβει τις ζάρες. Χαμηλομάτιασε τη Χρυσούλα με όχλητρα. Ήταν αυτή μαδές πιο νέα, πιο όμορφη και της είχε πάρει τον αδερφό.

1. **αγκουσεμένος**: δυσφορώντας.

2. **αρμήνιες**: συμβουλές, εντολές.

3. **ζουρλοπαντιγέρα**: ειρωνικός χαρακτηρισμός προσώπου με ιδιόρρυθμη, εκκεντρική συμπεριφορά που προκαλεί τον χλευασμό των άλλων.

Ο Κοσμάς σηκώθηκε. Πέρασαν οι πρώτες χαρές, δεν είχε να χάνει καιρό.

– Πάω να κάμω μια βόλτα να χαιρετήσω το Κάστρο... είπε και τράβηξε διασπαστικός κατά τη Μητρόπολη.

Ο Μητροπολίτης κάθονταν στο Δεσποτικό και τον περίμενε. Είχε ακούσει πρωί πρωί το βαπόρι να σφυρίζει στο λιμάνι, έκαμε το σταυρό του.

– Δώσε, Θεέ μου, μουρμούρισε, να φέρνει καλές αρμήνειες για τη χριστιανοσύνη...

Περνούσε ο Κοσμάς με διάση τους δρόμους και πήγαινε. Κοίταζε με συμπόνια γύρα του – είχε γεράσει η αγαπημένη πολιτεία, θρύβουνταν⁴, άρχισε να γίνεται κουρνιαχτός και να σκορπίζεται στον άνεμο. Σίγουρα μια καινούργια πολιτεία, μια μέρα, θα χτιστεί από πάνω της, μα δεν θα 'ταν η δικιά του, θα ξαναγέμιζαν πάλι οι δρόμοι με νέους, μα δεν θα 'ταν η δικιά του νιότη... «Αγαπημένο Κάστρο», συλλογίζονταν με τρυφερότητα, «αγαπημένο Κάστρο, γεράσαμε...».

Έφτασε στον Αϊ-Μηνά, δρασκελίσε το περιαύλι και χαιρέτησε τη γερόντισσα λεμονιά, που κάτω από τ' ανθισμένα της κλωνάρια στέκονταν ο Μητροπολίτης κάθε χρόνο κι ανάσταινε τον Χριστό... Κοίταζε γύρα του συγκινημένος, μα δεν είχε καιρό, ανέβηκε δυο δυο τα σκαλοπάτια της Μητρόπολης.

Ο Μητροπολίτης σηκώθηκε ανήσυχος, ανυπόμονος:

– Καλώς τον Κοσμά, είπε. Ο Θεός σε στέλνει σε μια δύσκολη ώρα. Τι μας φέρνεις;

Ο Κοσμάς φίλησε το χέρι του Μητροπολίτη:

– Ετούτο το γράμμα, Δέσποτά μου, είπε και έβγαλε από τον κόρφο του τη μυστική γραφή.

Πήρε το γράμμα ο Μητροπολίτης, ακούμπησε στο παράθυρο, το άνοιξε, τα χέρια του έκαιγαν. Το διάβασε αρπαχτά, το ξαναδιάβασε σιγά σιγά. Κάμποσην ώρα είχε σκυμμένο το βαρύ αρχοντικό κεφάλι του στο στήθος. Τέλος ξεκόρμισε από το παράθυρο, σωριάστηκε εξαντλημένος στον καναπέ. Έκρυψε το πρόσωπο στα χέρια του:

– Κατακαημένη Κρήτη... μουρμούρισε. Κατακαημένη Κρήτη...

Δεν υπάρχει ελπίδα, έλεγε το γράμμα, οι Φράγκοι δεν θέλουν να τα χαλάσουν με τον Σουλτάνο, ο Σουλτάνος ξεδράσεψε και θέλει να πάρει πίσω και τα λίγα προνόμια που 'χε ζοριστεί να δώσει στην Κρήτη, ο σερασκέρης⁵ που έστειλε ήρθε με γεμάτη εξουσία να κάψει, να σκοτώσει, να ξεπατώσει τη χριστιανοσύνη στην Κρήτη. Καταχωνιάστε λοιπόν πάλι τ' άρματα, κάντε υπομονή, μη βάλτε στα αίματα την Ελλάδα. Θέλει η δύστυχη, θέλει, μα δεν μπορεί.

Ο Μητροπολίτης ανασήκωσε το κεφάλι:

– Ξέρεις τι λέει το γράμμα, Κοσμά; ρώτησε.

– Ξέρω, Δέσποτά μου.

– Θα ξαπολύσω μίαν απανταχούσα⁶ σε όλους τους καπεταναίους, να βάλουν κάτω τ' άρματα. Δεν μπορούμε εμείς να κάνουμε του κεφαλιού μας. Ένα μονάχα καπετάνιο φοβούμαι, τον μπάρμπα σου τον Μιχάλη. Αβόλευτη, ανάποδη ψυχή, αγύριστη. Του μήνυσα από καιρό να σηκώσει τ' άρματα και τα μπαϊράκια και να φύγει, τρίχα δεν θα του αγγίξει του ορκίστηκε ο πασάς – κι αυτός ξέρεις τι μου αποκρίθηκε; «Ανεκατεύουμαι εγώ, Δέσποτά μου, στη λειτουργία σου; Μην ανεκατεύεσαι το λοιπόν

4. **θρύβουνταν**: συντριβόταν, θρυμματιζόταν.

5. **σερασκέρης**: Τούρκος στρατιωτικός διοικητής.

6. **απανταχούσα**: επίσημο έγγραφο.

και του λόγου σου στην edικά μου λειτουργία. Δεν θα προσκυνήσω εγώ τον Τούρκο. Θα τυναχτώ στον αέρα!» Πρέπει, Κοσμά μου, να πας να τον δεις, πρόσωπο με πρόσωπο, να του μιλήσεις.

– Θα πάω, Δέσποτά μου, μα δεν έχω ελπίδα. Είναι κι αυτός σαν τον κύρη μου. Θεριό.

Ακούστηκαν τρουμπέτες και βαρύ ποδοβολητό και χλιμιντρίσματα. Ο Μητροπολίτης στράφηκε ανήσυχος στον Κοσμά.

– Νιζάμηδες⁷, είπε αυτός, ήρθαμε μαζί. Τους πήραμε από τα Χανιά. Έχουν προσταγή να δύσουν και ν' απολέσουν.

– Κατακαυμένη Κρήτη... ξανάπε ο Μητροπολίτης.

Σήκωσε τα χέρια του στον ουρανό:

– Ως πότε; φώναξε. Ως πότε;

Σώπασαν, κι είχαν κι οι δυο βυθισμένο τον νου τους, απελπισμένο, στην Κρήτη.

– Πολλά χρόνια έμεινες στη Φραγκιά – τι γίνεται εκεί πέρα, τι είδες; Εμείς εδώ ζούμε στην έρημο, ρώτησε τέλος ο Μητροπολίτης, να ξεστρατίσει λίγο τον λογισμό.

– Πολλά, καλά κι άσκημα, Δέσποτά μου, ανάκατα... Από πού ν' αρχίσω;

– Πιστεύουν; Αυτό να μου πεις.

– Πιστεύουν σε μιαν καινούργια θεότητα, σκληρή και μεγαλοδύναμη, που μπορεί να γίνει μια μέρα παντοδύναμη.

– Ποια;

– Την Επιστήμη.

– Νους χωρίς ψυχή, από θα πει Διάβολος.

– Μπήκαμε στον φοβερόν αστερισμό του Σκορπιού, του Διαβόλου, Δέσποτά μου.

– Οι άλλοι άνθρωποι, μπορεί. Όχι οι Κρητικοί. Εμείς έχουμε ένα ιδανικό, μιαν πίστη ανώτερη από το άτομο, αντίθετη με το συμφέρο, όλο δάκρυα και δυσία. Δεν βγήκαμε εμείς ακόμα από τον αστερισμό του Θεού.

Ο Κοσμάς δεν μίλησε. Γιατί να μιλήσει; Τι να πει; Γέρος ήταν ο Μητροπολίτης, πίστευε. Άλλο αποκούμπι δεν είχε. Σώπασε.

– Οι Κρητικοί και οι Ρούσοι, είπε πάλε ο Μητροπολίτης. Κι οι Ρούσοι δεν βγήκαν ακόμα από τον αστερισμό του Θεού. Όταν ήμουν στο Κίεβο αρχιμαντρίτης, εκεί κατάλαβα τι θα πει πίστη, τι θα πει Θεός και πώς κατεβαίνει στη γης και περπατάει και μιλάει με τους ανθρώπους. Όσο υπάρχει Ρουσία, δεν φοβούμαι.

Ο Κοσμάς σηκώθηκε:

– Σε αφήνω, Δέσποτά μου, είπε, να συντάξεις το μήνυμα για τους καπεταναίους. Δεν πρέπει να χάνουμε καιρό.

– Άε στην ευκή μου, κι έλα αύριο, θα καλέσω τους γερόντους. Μίλησέ τους και συ.

Καζαντζάκης, Ν. (2022). *Ο Καπετάν Μιχάλης (Ελευθερία ή Θάνατος)*. Αθήνα: Διόπτρα.

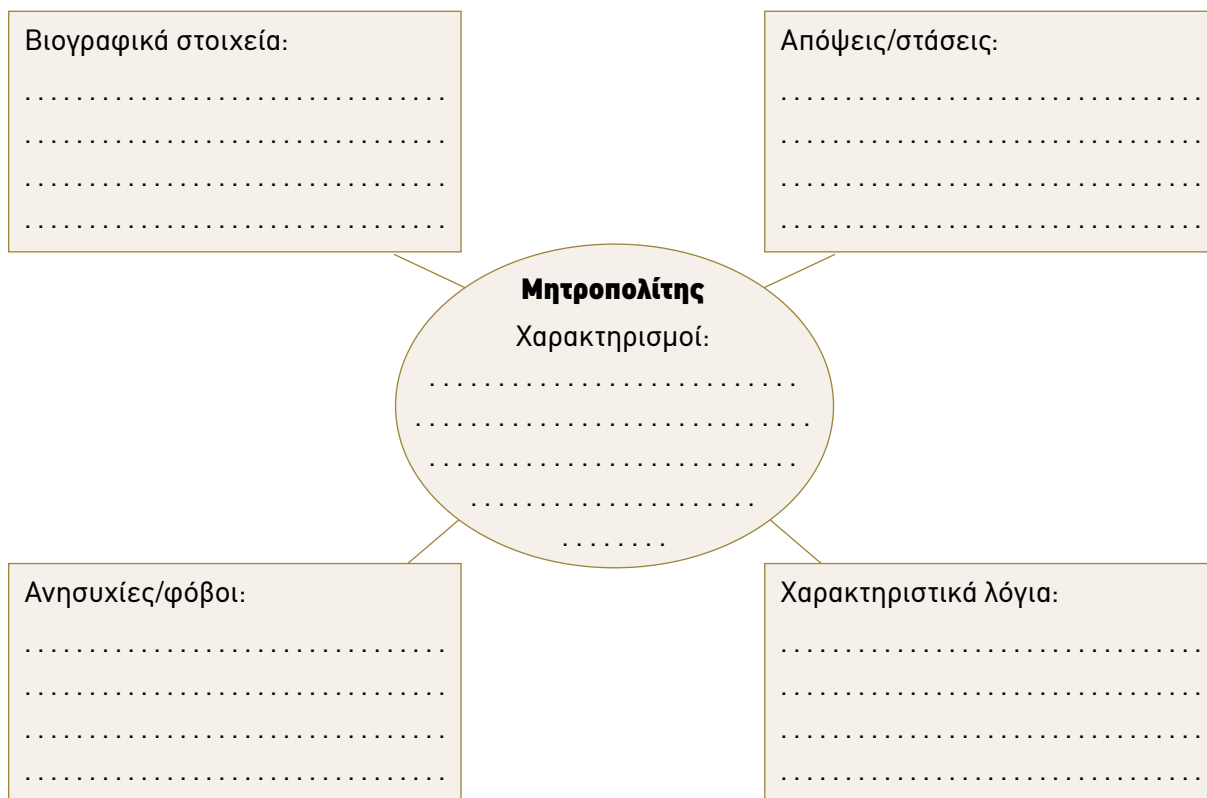
7. νιζάμηδες: Τούρκοι στρατιώτες.

Τα είδη του αφηγητή

Ο αφηγητής είναι το πρόσωπο που αφηγείται, που μεταφέρει δηλαδή λεκτικά -γραπτά ή προφορικά- σε κάποιους άλλους μια ιστορία. Με βάση τη συμμετοχή του στην ιστορία ο αφηγητής μπορεί να είναι: α) ομοδιηγητικός, όταν συμμετέχει στην ιστορία την οποία αφηγείται είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως παρατηρητής ή αυτόπτης μάρτυρας (ειδικά για την περίπτωση κατά την οποία πρωταγωνιστεί στην ιστορία την οποία αφηγείται, ο αφηγητής ονομάζεται και αυτοδιηγητικός), και β) ετεροδιηγητικός, όταν δεν έχει συμμετοχή στην ιστορία που αφηγείται. Ο ομοδιηγητικός αφηγητής λέγεται και δραματοποιημένος, ενώ ο ετεροδιηγητικός μη δραματοποιημένος.

Δραστηριότητες

1. Ποιος αφηγείται την ιστορία και ποια σχέση φαίνεται να έχει με όσα αφηγείται; Πώς σας φαίνεται αυτή η επιλογή του συγγραφέα;
2. Να παρουσιάσετε το προφίλ του Μητροπολίτη με βάση το κείμενο, συμπληρώνοντας το ακόλουθο διάγραμμα.

3. Χωριστείτε σε τρεις ομάδες και πραγματοποιήστε έναν «αγώνα λόγων». Το θέμα της επιχειρηματολογίας σας θα είναι η συνέχιση του αγώνα ή η υποχώρηση, όπως παρουσιάζεται στο απόσπασμα. Αντλήστε επιχειρήματα από το κείμενο και προσθέστε δικά σας. Δύο ομάδες θα ταχθούν υπέρ των δύο αντικρουόμενων απόψεων και μία ομάδα θα αξιολογήσει τα επιχειρήματα.
4. Το μυθιστόρημα του Νίκου Καζαντζάκη *Ο Καπετάν Μιχάλης (Ελευτερία ή Θάνατος)* διασκευάστηκε σε θεατρικό κείμενο από τον Γεράσιμο Σταύρου και τον Κώστα Κοτζιά και ανέβηκε στο θέατρο, σε σκηνοθεσία του Μάνου Κατράκη, την περίοδο 1966-1967. Τη μουσική έγραψε ο Μάνος Χατζιδάκις. Μπορείτε να την αναζητήσετε στο διαδίκτυο και να απολαύσετε τα τραγούδια της παράστασης. Ποια συναισθήματα σας προκαλούν τα συγκεκριμένα μουσικά ακούσματα και πώς φαίνονται να συνομιλούν με το κείμενο που μελετήσατε:

Επιλεγμένο τραγούδι	Συναισθήματα	Αποσπάσματα από το κείμενο

Είδη
αφηγητή

«Είδη του
αφηγητή» - Κουίζ

Σελίδα από το πρόγραμμα της θεατρικής παράστασης
Ο Καπετάν Μιχάλης από το Ελληνικό Λαϊκό Θέατρο (1966-67)

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ (1883-1957)

Συγγραφέας με πλούσιο λογοτεχνικό, ποιητικό και μεταφραστικό έργο. Αναγνωρίζεται ως ένας από τους σημαντικότερους σύγχρονους Έλληνες λογοτέχνες και ως ο περισσότερο μεταφρασμένος παγκοσμίως. Μυθιστορημάτά του που ξεχωρίζουν είναι τα: *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* (1946), *Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται* (1948), *Ο Καπετάν Μιχάλης* (1953), *Ο φτωχούλης του Θεού* (1953), *Αναφορά στον Γκρέκο* (1957), αλλά και τα μυθιστορήματα για παιδιά και νέους *Ο Μέγας Αλέξανδρος* (1978) και *Στα παλάτια της Κνωσού* (1981).

Μαρία Σκιαδαρέση
Λίγο πριν το τέλος

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα από τη νουβέλα, σε ένα σκοτεινό κελί του πύργου Νεμπόισα στο Βελιγράδι, βρίσκεται φυλακισμένος ο Ρήγας Βελεστινλής μαζί με τους συντρόφους του. Είναι η τελευταία νύχτα του, αλλά ο ίδιος δεν το γνωρίζει.

Έτσι όπως στραφτάλιζε το ποτάμι μέσα στο ανοιξιάτικο φως γύρισα κατά τον ήλιο. Δεν ξέρω πώς, μα τον ένιωσα σαν φίλο μου παλιό, τον μόνο άξιο να γίνει μάρτυρας αυτής της δυσίας.

«Ήλιε μου, να 'σαι μαρτυριά, το αίμα ως τη σταλαγματιά για την πατρίδα χύνω», του ψιθύρισα και μου φάνηκε πως εκείνος χαμογέλασε. Ύστερα πια γαλήνεψα κι ήμουν έτοιμος για όλα.

Μας στοίβαξαν σ' ένα ποταμόπλοιο και μας πέρασαν απέναντι, σε έδαφος τουρκικό. Πρώτος κατέβηκε ο Λάζαρ, στητός μέσα στην πράσινη στολή του που, πράγμα περίεργο, έμενε ατσαλάκωτη ύστερα από ταξίδι τόσων ημερών. Οι στρατιώτες παρατάχθηκαν δεξιά κι αριστερά από τη σκάλα του πλοίου ανοίγοντας δρόμο για να κατεβούμε εμείς, οι κατάδικοι. Βγήκαμε δεμένοι σε μια μακριά αλυσίδα, ο ένας πίσω από τον άλλο, μέσα με απόλυτη σιωπή, σχεδόν νεκρική. Απέναντί μας στεκόταν ένας μικροκαμωμένος άντρας με μεγάλο κεφάλι και μας παρατηρούσε με προσοχή. Αργότερα κατάλαβα πως ήταν ο φρούραρχος¹. Πίσω του η πύλη του κάστρου έχασκε ορθάνοιχτη, σαν στόμα έτοιμο να μας καταπιεί. Μας οδήγησαν μέσα και μας ανέβασαν σε μια πλατιά ταράτσα που έβλεπε στον Δούναβη. Με το που μας έβγαλαν από την αλυσίδα αρχίσαμε να κουνάμε χέρια και πόδια να ξεμουδιάσουν από το πολυήμερο δέσιμο. Κοίταξα έναν έναν από τους συντρόφους μου. Ήσαν αξύριστοι, θρόμικοι, εξαντλημένοι.

Ο Λάζαρ ήταν νευρικός. Έπρεπε να μας παραδώσει στον καϊμακάμη² του Βελιγραδίου, που όμως αργούσε να φανεί. Βιαζόταν να μας ξεφορτωθεί, να τελειώσει πια την αποστολή του, να ξεκουραστεί κι αυτός. Το σούρουπο όλο και πύκνωνε.

Όσπου ήρθε επιτέλους ο πασάς³ και διέταξε να αρχίσει η διαδικασία της παράδοσης. Υπέγραφαν συνεχώς χαρτιά, κουβέντιαζαν χαμηλόφωνα μεταξύ τους, μας έριχναν βλοσυρές ματιές κάθε τόσο, έρχονταν κοντά μας να δουν αν ταιριάζουν οι περιγραφές με τα πρόσωπά μας. Όλα θύμιζαν αγοραπωλησία σε ζωοπανήγυρη⁴. Όταν πια βρεθήκαμε ολοκληρωτικά στα χέρια των Τούρκων, το σκοτάδι είχε περάσει για τα καλά, έτσι που χρειάστηκε ν' ανάψουν daδιά για να μας οδηγήσουν στο κελί.

Είναι αυτό το ίδιο κελί όπου ζούμε σαράντα μέρες τώρα, περιμένοντας να μας μεταφέρουν στην Πόλη. Έχουμε τραβήξει ανείπωτα πάθη, έχουμε υποστεί αμέτρητα βάσανα, μα συμφωνήσαμε να μη δείξουμε τον πόνο μας, συμφωνήσαμε να σταδούμε παλικάρια. Τα θράδια όμως είναι ατελείωτα στη φυλακή και το σκοτάδι κρύνει την ψυχή μας.

1. **φρούραρχος**: αρχηγός φρουράς ή διοικητής φρουρίου.

2. **καϊμακάμης**: διοικητής περιοχής.

3. **πασάς**: στρατηγός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (στην προκειμένη περίπτωση, διοικητής Βελιγραδίου).

4. **ζωοπανήγυρη**: εμποροπανήγυρη όπου γίνονται αγοραπωλησίες ζώων.

Πόσο θα 'θελα να μπορώ να κλείσω τα βλέφαρα, να ονειρευτώ κάτι όμορφο, να ξεφύγω από την αναμονή του θανάτου. Έχω μια πλάκωση στο στέρνο απόψε. Θέλω να τραγουδήσω, μα φοβάμαι μην ξυπνήσω τους άλλους. Ψιθυριστά ας το πω:

«Τούτο τον χρόνο τον καλό, τον άλλο ποιος το ξέρει, για ζούμε, για πεθαίνουμε, για σ' άλλους κόσμους πάμε».

* * *

Η νύχτα είναι ζεστή. Πάλι φωνάζει εκείνο το τριζόνι που μου θυμίζει το χωριό και τα παιδικά μου χρόνια. Ας κλείσω λίγο τα μάτια. Μπορεί ο ύπνος να με λυπηθεί απόψε. Αν το πρωί μας πάρουν στ' αλήθεια αποδώ, πρέπει να είμαι ξεκούραστος. Το ταξίδι προβλέπεται μακρύ.

Αύριο λοιπόν, αύριο· είκοσι τέσσερις Ιουνίου, με το ημερολόγιο των Δυτικών.

Σκιαδαρέση, Μ.Ε. (2021). *Λίγο πριν το τέλος*. Αθήνα: Πατάκης.

Αδριάντας
του Ρήγα Φεραίου
στο Βελιγράδι.

Πηγή: Shutterstock

Δραστηριότητες

1. Πώς βλέπει τον ήλιο ο Ρήγας στην αρχή του αποσπάσματος; Ποια «αποστολή» τού αναθέτει;
2. Το επόμενο πρωί, ο Ρήγας και οι σύντροφοί του οδηγούνται προς την εκτέλεση... Φανταστείτε ότι ο Ρήγας γράφει ένα σημείωμα «Προς κάθε ελεύθερο άνθρωπο» και το αφήνει στο κελί του. Τι πιστεύετε ότι θα έγραφε; Γράψτε εσείς αυτό το σημείωμα...

3. Μαζί με τον διπλανό ή τη διπλανή σας να συμπληρώσετε τον ακόλουθο πίνακα αντλώντας πληροφορίες από το κείμενο.

Σκηνικό:		Τόπος:	
		Χρόνος:	
Πρόσωπα της ιστορίας:		Αναφέρονται:	
		Δρουν:	
Αφηγητής/γραμματικό πρόσωπο:			
Χρόνος στον οποίο αναφέρεται η αφήγηση:			
Χρόνος στον οποίο γίνεται η αφήγηση:			
Συναισθηματική κατάσταση:		Σχετικά χωρία:	

Ο Ρήγας και η εποχή του - Βίντεο

Ρήγας Βελεστινλής: Στοιχεία για το έργο του

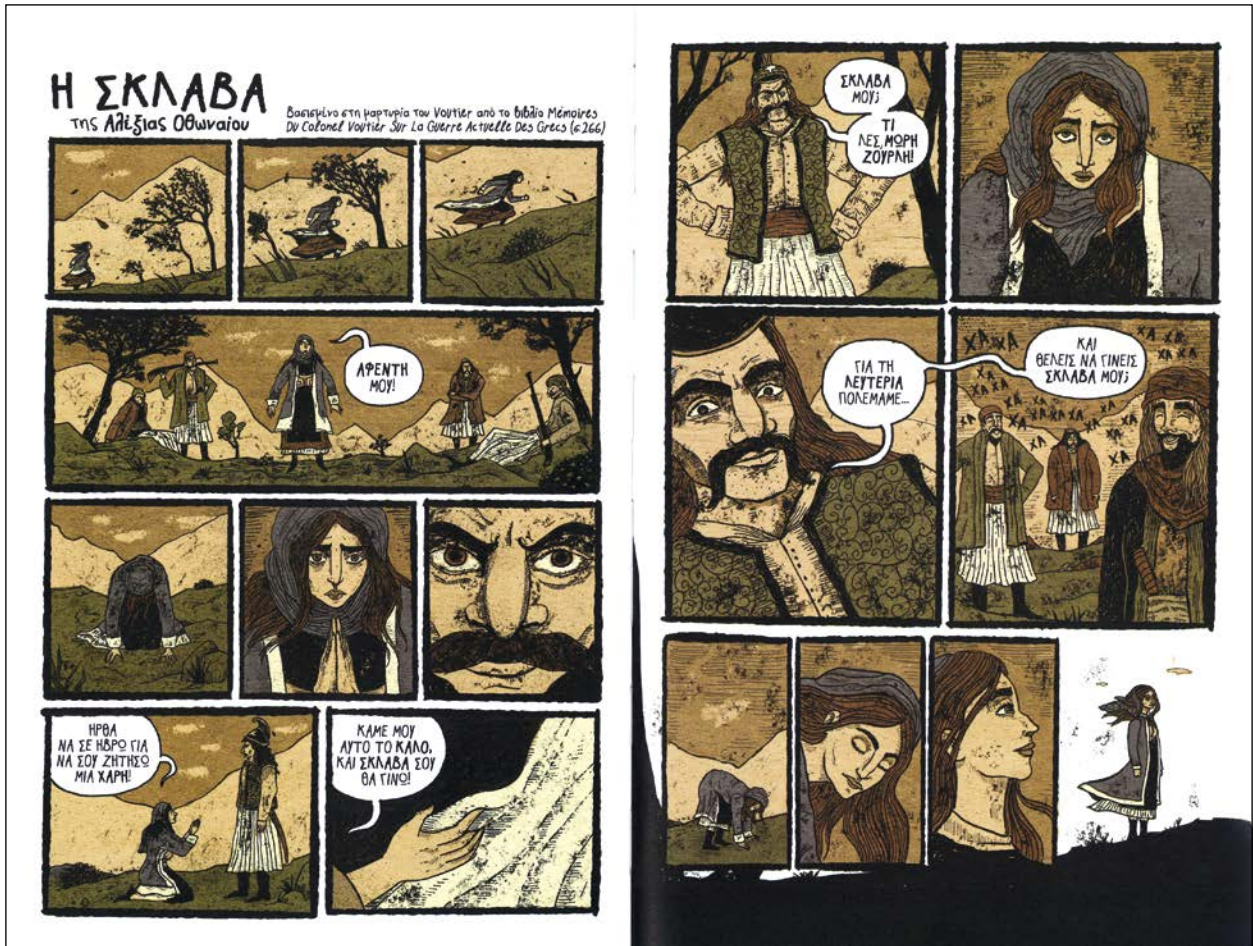
Διονύσιος Σολωμός, «Ύμνος εις την Ελευθερίαν»

ΜΑΡΙΑ Ε. ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ (γενν. 1956)

Ελληνίδα συγγραφέας. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία, επί χρόνια εργάστηκε σε αρχαιολογική ανασκαφή στην Κρήτη και παράλληλα δίδαξε Ιστορία σε γαλλικό λύκειο. Κείμενά της δημοσιεύονται κατά καιρούς σε περιοδικά και εφημερίδες. Έχει γράψει μυθιστορήματα, νουβέλες και διηγήματα, αλλά και έργα για παιδιά και νέους, όπως: *Λίγο πριν το τέλος* (2007), *Τα χρόνια της φωτιάς* (2007), *Ο πρίγκιπας* (2009), *Σαν άνεμος – Λόρδος Μπάυρον* (2021).

Αλεξία Οθωναίου
Η σκλάβά

Οθωναίου, Αλ. (2020). «Η σκλάβά». 21+1 Συγγραφείς γράφουν Καλλιτέχνες εικονογράφουν για το 1821. Επιμέλεια: Μ. Ντεκάστρο - Ε. Σβορώνου. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Δραστηριότητες

1. Χωριστείτε σε ομάδες των 3-4 ατόμων, παρατηρήστε τις εικόνες και στη συνέχεια συζητήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριάς σας αναφορικά με τα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Ποια φαντάζεστε ότι είναι η ηρωίδα; Δώστε της ένα όνομα.

β. Ποιο άραγε ήταν το παρελθόν της, γιατί έφυγε, ποια προβλήματα αντιμετώπιζε;

γ. Ποιο θεωρείτε ότι θα είναι το μέλλον της; Προσέξτε ιδιαίτερα τη στάση του σώματός της πριν και μετά τη συνάντησή με τον «καπετάνιο».

Στη συνέχεια, ένας από σας να παρουσιάσει στην ολομέλεια της τάξης τις απόψεις της ομάδας σας.

«Η σκλάβα» -
Δραστηριότητα

ΑΛΕΞΙΑ ΟΘΩΝΑΙΟΥ (γενν. 1983)

Συγγραφέας - εικονογράφος. Σπούδασε ζωγραφική, εικονογράφηση και κινούμενη εικόνα στην Αγγλία. Από το 2004 δημοσιεύει εικονογραφήσεις και κόμικ σε διάφορα έντυπα, εικονογραφεί παιδικά βιβλία και συμμετέχει σε εκθέσεις ζωγραφικής, εικονογράφησης και κόμικ στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Παίζοντας με τα κείμενα

1. Ποιο από τα κείμενα που διαβάσατε σας συγκίνησε περισσότερο και γιατί;
2. Οι απόντες μαθητές των άδειων θρανίων, ο μοναδικός μαθητής του μικρού νησιού, η έγκλειστη Αμερικανίδα ποιήτρια Emily Dickinson, ο Μητροπολίτης, ο Ρήγας με τους συντρόφους του, αλλά και η Σκλάβο αγωνίζονται για να διεκδικήσουν ένα δικαίωμα που δεν είναι δεδομένο. Ποιο είναι αυτό σε κάθε περίπτωση; Ποια σημασία έχει για τον καθένα από τους ήρωες και ποια σημασία για εσάς; Χωριστείτε σε ομάδες. Κάθε ομάδα να αναλάβει ένα πρόσωπο. Στη συνέχεια συζητήστε τους προβληματισμούς σας. Στο τέλος, ανακοινώστε τις θέσεις σας στην ολομέλεια της τάξης.
3. Μπορείτε να ερμηνεύσετε τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στα κείμενα της συστάδας και τον στίχο του Ρήγα Βελεστινλή που βρίσκεται στην αρχή;
4. Ποιον από τους ήρωες των κειμένων της συστάδας θα θέλατε να συναντήσετε και για ποιον λόγο; Τι θα τον ρωτούσατε; Σε ζεύγη με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας δραματοποιήστε τέτοιους διαλόγους.
5. Χωριστείτε σε ομάδες και ετοιμάστε ένα αφιέρωμα για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των παιδιών. Αποφασίστε σχετικά με τη μορφή που θα δώσετε στο αφιέρωμα και τον τρόπο διάχυσής του στην κοινότητα του σχολείου σας. Μπορείτε να φτιάξετε μια αφίσα, ψηφιακή ή έντυπη, ένα βίντεο ή μια παρουσίαση. Στη διάθεσή σας υπάρχει υλικό από τη Unicef: <https://www.unicef.org/greece/>.

Κλέφτες & Αρματολοί -
Μέθοδος KWL

Άξονας Α΄

Οικουμενικές αξίες,
κοινωνικά προβλήματα

Συστάδα 2η

Ειρήνη - Πόλεμος

«Η ειρήνη είναι τα σφιγμένα χέρια των ανθρώπων»

Γιάννης Ρίτσος

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα αφιερωμένα στην ειρήνη. Επιδιώκεται:

- ▶ Να συνειδητοποιείτε τη διαχρονική αξία της ειρήνης, της φιλίας και της συναδέλφωσης μεταξύ των λαών.
- ▶ Να προβληματίζεστε για τις δυσάρεστες συνέπειες που προκαλεί ο πόλεμος.
- ▶ Να εκφράζετε τα συναισθήματα που σας προξενεί η επαφή με διαφορετικά κείμενα.
- ▶ Να αναπτύσσετε την ικανότητά σας στην παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου μιλώντας χάρη στα και για τα κείμενα.
- ▶ Να συνεργάζεστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας για να εκφράζετε καλλιτεχνικά μέσω των τεχνών αξιοποιώντας διαφορετικές πρακτικές.

Κείμενα συστάδας

Αφίσα σύμφωνα με την τεχνική του ακτιβιστή καλλιτέχνη Banksy

Παρατηρήστε το γκράφιτι.

- ▶ Μπορείτε να περιγράψετε τι ακριβώς συμβαίνει;
- ▶ Ποια μπορεί να είναι τα συναισθήματα και οι σκέψεις του κοριτσιού;
- ▶ Γράψτε ένα σύντομο διάλογο ανάμεσα στα δύο πρόσωπα και στη συνέχεια δραματοποιήστε τον.

Michael Morpurgo
Το άλογο του πολέμου

Στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ένα άλογο, ύστερα από σκληρές μάχες και άλλες κακουχίες, φτάνει στην «ουδέτερη ζώνη»¹.

Και από τις δύο μεριές, άκουγα έναν ενθουσιασμό και γέλια που βαθμιαία αυξάνονταν, κυματίζοντας πάνω απ' τα χαρακώματα², και διαταγές σαν αλύχτισμα εδώ κι εκεί που λέγανε ότι όλοι έπρεπε να κρατάνε κάτω το κεφάλι και κανείς να μην πυροβολεί. Από την πλεονεκτική μου θέση στο ανάχωμα, μπορούσα να δω μόνο πού και πού να εμφανίζεται στιγμιαία ένα αστάλινο κράνος, η μόνη μου απόδειξη ότι οι φωνές που άκουγα ανήκαν όντως σε πραγματικούς ανθρώπους. Μια μυρωδιά μαγειρεμένου φαγητού ήρθε προς το μέρος μου, και σήκωσα τη μύτη μου για να την οσμιστώ. Ήταν γλυκύτερη και από τα γλυκύτερα πίτουρα που είχα γευτεί ποτέ, και μύριζε αλάτι. Αυτή η υπόσχεση ζεστού φαγητού με τράβηξε πρώτα προς τη μια μεριά κι ύστερα προς την άλλη, αλλά κάθε φορά που πλησίαζα στα χαρακώματα και στις δυο πλευρές ερχόμουν αντιμέτωπος με ένα απροσπέλαστο φράγμα χαλαρά τυλιγμένου συρματοπλέγματος. Οι στρατιώτες με επευφημούσαν καθώς πλησίαζα, με τα κεφάλια τους τελείως έξω τώρα και πάνω απ' τα χαρακώματα, και μου έγνεφαν να πάω προς το μέρος τους· και όταν γύριζα την πλάτη μου στο συρματοπλέγμα και διέσχιζα την ουδέτερη ζώνη πηγαίνοντας προς την άλλη μεριά, με υποδέχονταν και εκεί με χειροκροτήματα, αλλά και πάλι δεν μπορούσα να βρω δρόμο να περάσω. Θα πρέπει να είχα χτενίσει κανονικά την ουδέτερη ζώνη σε όλο εκείνο το πρωινό μέχρι που επιτέλους έδωσε ο Θεός και βρήκα στη μέση αυτής της καμένης έκτασης ένα μικρό κομμάτι άγριου, υγρού γρασιδιού που είχε φυτρώσει στο χείλος μιας παλιάς τρύπας από οβίδα.

Καθώς ήμουν σκυμμένος και έτρωγα όσο χορτάρι είχε απομείνει, είδα, με την άκρη του ματιού μου, έναν άντρα με γκρι στολή, να σκαρφαλώνει με δυσκολία στα χαρακώματα, κυματίζοντας μια λευκή σημαία πάνω απ' το κεφάλι του. Σήκωσα το κεφάλι μου καθώς άρχισε να ανοίγει μεθοδικά δρόμο μέσα απ' το συρματοπλέγμα κι ύστερα να το τραβάει στην άκρη. Όλη αυτή την ώρα, ακούγονταν πολλές διαμαρτυρίες και υπήρχε μια έντονη αναταραχή στην άλλη πλευρά· και σύντομα, μια μικρή φιγούρα με κράνος και μια χακί χλαίνη που ανέμιζε εδώ κι εκεί σκαρφάλωσε στην ουδέτερη ζώνη. Κρατούσε κι εκείνος ένα λευκό μαντίλι στο χέρι και άρχισε να ανοίγει τον δρόμο μέσα απ' το συρματοπλέγμα προς το μέρος του.

1. **ουδέτερη ζώνη:** σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο πολέμου, έτσι χαρακτηρίζεται ύστερα από συμφωνία τμήμα εδάφους, χερσαίας μορφής, στο οποίο δεν μπορούν να γίνουν στρατιωτικές επιχειρήσεις μεταξύ των εμπόλεμων.
2. **χαρακώματα:** ήταν υπόγειες σήραγγες πολλών χιλιομέτρων οι οποίες επικοινωνούσαν μεταξύ τους και οι στρατιώτες παρέμεναν εκεί στατικοί σε τραγικές συνθήκες διαβίωσης.

Ο Γερμανός πέρασε πρώτος, αφήνοντας ένα μικρό κενό πίσω του. Με πλησίασε αργά στην ουδέτερη ζώνη, καλώντας με συνεχώς να πάω κοντά του. Μου δύμισε αμέσως τον αγαπημένο μου γερο-Φρίντριχ, γιατί, όπως ο Φρίντριχ, είχε κι εκείνος γκριζα μαλλιά και μια τσαλακωμένη, ξεκούμπωτη στολή και μου μιλούσε ήρεμα. Στο ένα χέρι κρατούσε ένα σκοινί· το άλλο του χέρι το τέντωσε προς το μέρος μου. Ήταν ακόμη πολύ μακριά για να μπορώ να δω καθαρά, αλλά από την εμπειρία μου ήξερα ότι μια απλωμένη χούφτα είναι συνήθως μια γεμάτη χούφτα, και αυτό μου ήταν αρκετό για να πάω κουτσαίνοντας προσεκτικά προς το μέρος του. Και οι δυο πλευρές των χαρακωμάτων τώρα ήταν γεμάτες άντρες που ζητωκραύγαζαν και στέκονταν στα προχώματα κουνώντας τα κράνη πάνω απ' τα κεφάλια τους.

«Έι, μικρέ!» Η φωνή ήρθε από πίσω μου και ήταν αρκετή για να με σταματήσει. Γύρισα και είδα τον μικρόσωμο άντρα στα χακί να ελίσσεται και να αποφεύγει τις τρύπες στην ουδέτερη ζώνη, με το ένα χέρι ψηλά να κρατάει το άσπρο μαντίλι πάνω απ' το κεφάλι του. «Έι, μικρέ! Πού πας; Περιμένε μια στιγμή. Πας προς τη λάθος μεριά. Δεν βλέπεις;»

Οι δύο άντρες που έρχονταν προς το μέρος μου δεν θα μπορούσαν να είναι πιο διαφορετικοί. Αυτός με τα γκρι ήταν ο ψηλότερος από τους δυο, και καθώς πλησίαζε μπορούσα να δω ότι το πρόσωπό του ήταν ρυτιδωμένο και ζαρωμένο από τα χρόνια. Όλα πάνω του κινούνταν αργά και ήρεμα κάτω από τη στολή του που δεν του έστρωνε καλά. Δεν φορούσε κράνος, αλλά το χωρίς γείσο πηλήκιο με την κόκκινη λωρίδα που γνώριζα τόσο καλά, τραβηγμένο ατημέλητα στο πίσω μέρος του κεφαλιού του. Ο κοντός άντρας με τα χακί ήρθε κοντά μας, ξέπνοος, με το νεανικό και αρυτίδωτο πρόσωπό του κόκκινο και το στρογγυλό του κράνος με τον φαρδύ γύρο αφημένο στραβά πάνω απ' το ένα του αφτί. Για λίγα τεταμένα, σιωπηλά λεπτά, οι δυο τους στάθηκαν μερικά μέτρα μακριά, κοιτάζοντας ο ένας τον άλλον επιφυλακτικά, χωρίς να λένε κουβέντα. Ο νεαρός άντρας με τα χακί έσπασε τη σιωπή και μίλησε πρώτος.

«Τι κάνουμε τώρα;» ρώτησε περπατώντας προς το μέρος μας και κοιτώντας τον Γερμανό που ήταν σε όλα ανώτερός του. «Είμαστε δύο εδώ και έχουμε ένα άλογο για να μοιραστούμε. Φυσικά ο βασιλιάς Σολομών θα είχε την απάντηση, σωστά; Αλλά δεν είναι και πολύ πρακτικό στην περίπτωσή μας, ε; Και το χειρότερο είναι ότι δεν μπορώ να μιλήσω λέξη γερμανικά, και απ' ό,τι βλέπω δεν μπορείς να καταλάβεις λέξη απ' ό,τι διάλολο λέω, έτσι δεν είναι; Να πάρει, δεν έπρεπε να έρθω εδώ έξω, το ήξερα ότι δεν έπρεπε. Δεν μπορώ να καταλάβω τι μ' έπιασε, κι όλα αυτά για ένα γέρικο λασπωμένο άλογο».

«Αλλά εγώ μπορώ να μιλήσω λίγα σπαστά αγγλικά», είπε ο γηραιότερος άντρας, έχοντας ακόμα απλωμένη τη χούφτα του κάτω απ' τη μύτη μου. Ήταν γεμάτο μαύρο ψωμί θρυμματισμένο σε κομμάτια, μια λιχουδιά που γνώριζα αρκετά καλά, αλλά που έβρισκα συνήθως πολύ πικρή για τα γούστα μου. Παρ' όλα αυτά, ήμουν τώρα πολύ πεινασμένος για να είμαι εκλεκτικός, και καθώς μιλούσε άδειασα γρήγορα το χέρι του. «Μιλάω λίγα μόνο αγγλικά –σαν σχολιαρόπαιδο–, αλλά νομίζω μας αρκούν». Και όσο μιλούσε ένιωσα ένα σχοινί να γλιστράει αργά γύρω από τον λαιμό μου και να σφίγγει. «Όσο για το άλλο μας πρόβλημα, μιας που ήρθα εδώ πρώτος, το άλογο είναι δικό μου. Δίκαιο δεν είναι; Σαν το κρίκετ σας».

«Κρίκετ; Κρίκετ;» είπε ο νεαρός άντρας. «Ποιος έχει ακούσει γι' αυτό το βάρβαρο παιχνίδι στην Ουαλία; Αυτό είναι παιχνίδι των παλιο-Άγγλων. Ράγκμπι, αυτό είναι το παιχνίδι μου, και δεν είναι

παιχνίδι. Είναι θρησκειά στα μέρη μου. Έπαιξα μέσος για το Μάιστεϊγκ προτού με σταματήσει ο πόλεμος, και στο Μάιστεϊγκ λέμε ότι όταν η μπάλα είναι στον αέρα είναι δική μας».

«Ορίστε;» έκανε ο Γερμανός, με τα φρύδια του να σμίγουν ανήσυχα. «Δεν μπορώ να καταλάβω τι λες».

«Δεν έχει σημασία, Γερμανέ. Δεν έχει σημασία, όχι πια. Θα μπορούσαμε να τα 'χουμε βρει ειρηνικά, Γερμανέ –για τον πόλεμο μιλάω–, και να γύριζα εγώ στην κοιλάδα μου κι εσύ στη δική σου. Παρ' όλα αυτά, δεν νομίζω ότι φταις εσύ, ούτε κι εγώ».

Τώρα πια οι ζητωκραυγές και από τις δύο μεριές είχαν υποχωρήσει, και οι δύο στρατοί κοιτούσαν σε απόλυτη σιωπή καθώς οι δύο άντρες μιλούσαν δίπλα μου. Ο Ουαλός χάιδευε τη μύτη μου και τ' αφτιά μου. «Όστε ξέρεις από άλογα;» είπε ο ψηλός Γερμανός. «Είναι πολύ άσχημα το τραυματισμένο του πόδι; Είναι σπασμένο, λες; Φαίνεται να μην μπορεί να το πατήσει».

Ο Ουαλός έσκυψε και σήκωσε το πόδι μου απαλά και επιδέξια, σκουπίζοντας τη λάσπη γύρω από την πληγή. «Είναι χάλια, αλλά δεν νομίζω ότι είναι σπασμένο, Γερμανέ. Παρ' όλα αυτά, είναι άσχημη πληγή, βαδύ κόψιμο – συρματοπλεγμα απ' ό,τι βλέπω. Πρέπει να τον πάμε γρήγορα να τον δουν, αλλιώς το δηλητήριο θα εισχωρήσει, και τότε δεν θα μπορεί κανείς να κάνει τίποτα γι' αυτόν. Με τέτοιο κόψιμο, θα πρέπει να έχει χάσει ήδη πολύ αίμα. Το ερώτημα είναι, παρ' όλα αυτά, ποιος θα τον πάει. Έχουμε ένα κτηνιατρικό νοσοκομείο κάπου πίσω στις γραμμές μας που θα μπορούσαν να τον φροντίσουν, αλλά κάτι μου λέει ότι έχετε κι εσείς».

«Ναι, έτσι νομίζω. Κάπου θα πρέπει να 'ναι, αλλά δεν ξέρω ακριβώς πού», είπε αργά ο Γερμανός. Κι ύστερα έχωσε το χέρι βαθιά στην τσέπη του κι έβγαλε ένα νόμισμα. «Διάλεξε τη μεριά που θέλεις, “κορόνα ή γράμματα” νομίζω λέτε. Θα δείξω το νόμισμα σε όλους και στις δυο πλευρές, και όλοι θα ξέρουν ότι όποια πλευρά κερδίζει το άλογο θα είναι από τύχη. Έτσι κανενός δεν θα διγεί η αξιοπρέπεια, εντάξει; Και θα είναι όλοι ευχαριστημένοι».

Ο Γερμανός κράτησε το νόμισμα ψηλά στον ήλιο κι ύστερα γύρισε αργά επιτόπου προτού το πετάξει λαμπερό ψηλά στον αέρα. Καθώς έπεφτε στο έδαφος, ο Ουαλός φώναξε με δυνατή, ηχηρή φωνή ώστε ν' ακούσουν όλοι «Κορόνα!».

«Λοιπόν», είπε ο Γερμανός σκύβοντας για να το μαζέψει. «Αυτό είναι το κεφάλι του Κάιζερ μου που με κοιτάει μέσα από τη λάσπη και δεν δείχνει καθόλου ευχαριστημένος με μένα. Φοβάμαι ότι κερδίσατε. Το άλογο είναι δικό σας. Να το προσέχετε, φίλε μου», είπε μαζεύοντας πάλι το σχοινί και δίνοντάς το στον Ουαλό. Καθώς το έκανε, άπλωσε το άλλο χέρι σε μια χειρονομία φιλίας και συμφιλίωσης, μ' ένα χαμόγελο να φωτίζει το κουρασμένο του πρόσωπο. «Σε μια δυο ώρες το πολύ», είπε. «Θα κάνουμε ό,τι μπορούμε καλύτερο για να σκοτώσουμε ο ένας τον άλλον. Μόνο ο Θεός ξέρει γιατί το κάνουμε, και νομίζω ότι κι εκείνος έχει ξεχάσει το γιατί. Αντίο, Ουαλέ. Τους δείξαμε, έτσι δεν είναι; Τους δείξαμε ότι κάθε πρόβλημα μεταξύ των ανθρώπων μπορεί να λυθεί αρκεί να υπάρχει εμπιστοσύνη. Μόνο αυτό χρειάζεται, σωστά;»

Ο μικρόσωμος Ουαλός κούνησε το κεφάλι με δυσπιστία καθώς έπαιρνε το σχοινί. «Γερμανέ, φίλε μου, νομίζω ότι αν άφηναν εσένα κι εμένα εδώ έξω για καμιά δυο ώρες, θα μπορούσαμε να βρούμε λύση για όλο αυτό το χάλι. Δεν θα υπήρχαν πια χήρες και παιδιά να κλαίνε στην κοιλάδα μου, ούτε στη δική σου. Αν τα πράγματα έφταναν στο απροχώρητο, θα μπορούσαμε να βρούμε τη λύση στρίβοντας ένα νόμισμα, έτσι δεν είναι;»

«Αν το κάναμε με αυτόν τον τρόπο», είπε ο Γερμανός γελώντας από μέσα του, «τότε θα ήταν η σειρά μας να κερδίσουμε. Και ίσως του Λούντ Τζορτζ³ σας να μην του άρεσε αυτό». Και ακούμπησε τα χέρια στους ώμους του Ουαλού για μια στιγμή. «Να προσέχεις, φίλε μου, και καλή τύχη. Αουφίντιρξεν». Και γύρισε και περπάτησε αργά στην ουδέτερη ζώνη προς το συρματοπλέγμα.

«Κι εσύ, φίλε μου», του φώναξε από πίσω ο Ουαλός κι ύστερα γύρισε κι εκείνος και με οδήγησε προς τη γραμμή των στρατιωτών με τα χακί που άρχισαν τώρα να γελάνε και να ζητωκραυγάζουν με χαρά καθώς κούτσαινα προς το μέρος τους μέσα απ' το κενό.

Μοργουρο, Μ. (2012). *Το άλογο του πολέμου* (μτφρ. Κωνσταντίνα Γεωργούλια). Αθήνα: Πατάκης.

Δραστηριότητες

1. Ο Γερμανός και ο Ουαλός βρήκαν έναν δίκαιο τρόπο για να απαντήσουν στο ερώτημα ποιος θα «κερδίσει» το άλογο. Μάλιστα ο Ουαλός σημειώνει ότι θα μπορούσαν να βρουν «λύση για όλο αυτό το χάλι». Τι πιστεύετε ότι εννοεί με αυτά τα λόγια;
2. Ποια είναι τα συναισθήματα των στρατιωτών των δύο παρατάξεων από τη στιγμή της εμφάνισης του αλόγου έως το τέλος της συζήτησης των δύο αντρών; Να υπογραμμίσετε τα σχετικά αποσπάσματα.
3. Το άλογο έχει βιώσει όλη τη φρίκη του πολέμου. Αν μπορούσε να μιλήσει στους δύο αντιπάλους, τι νομίζετε ότι θα τους έλεγε; Συζητήστε με τον διπλανό ή τη διπλανή σας και γράψτε τα λόγια του αλόγου.

3. **Ντέιβιντ Λούντ Τζορτζ (1863-1945)**: Βρετανός πολιτικός του κόμματος των Φιλελευθέρων. Υπήρξε πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου κατά τη διάρκεια των ετών 1916-1922.

4. *Το άλογο του πολέμου* του Michael Morpurgo, αφού πρώτα (2007) μεταφέρθηκε στη θεατρική σκηνή του Λονδίνου και του Μπρόντγουεϊ, στη συνέχεια έγινε ταινία με τον τίτλο *Το άλογο του πολέμου* (*War Horse*) (2011), σε σκηνοθεσία Steven Spielberg. Μπορείτε να την παρακολουθήσετε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριάς σας. Αφού εντοπίσετε το επεισόδιο του αποσπάσματος, συζητήστε μεταξύ σας για το πόσο «πιστή» είναι η μεταφορά του μυθιστορήματος στην οθόνη. Ποια από τις δύο εκδοχές προτιμάτε, το κείμενο ή την ταινία και για ποιους λόγους;

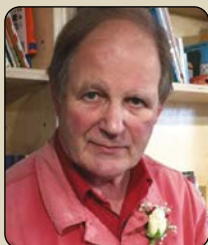
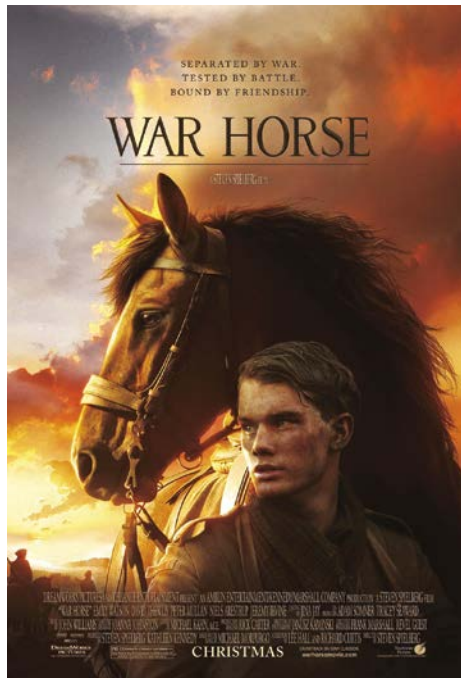

«Το άλογο του πολέμου» - Σταυρόλεξο

«Το άλογο του πολέμου» - Διάγραμμα πλοκής

Πηγή: imdb.com

MICHAEL MORPURGO (γενν. 1943)

Ο Michael Morpurgo γεννήθηκε το 1943 στην Αγγλία. Σπούδασε Αγγλική και Γαλλική Φιλολογία και στη συνέχεια δούλεψε ως δάσκαλος για δέκα χρόνια, ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με τη συγγραφή. Σήμερα είναι ένας από τους γνωστότερους Άγγλους συγγραφείς για παιδιά, αφού περισσότερα από 90 βιβλία του έχουν εκδοθεί και έχουν μεταφραστεί σε πάνω από 26 γλώσσες.

Θοδωρής Καλλιφατίδης Η πολιορκία της Τροίας

Στη διάρκεια του Απριλίου του 1944 οι Άγγλοι βομβαρδίζουν ένα μικρό ελληνικό χωριό υπό γερμανική κατοχή. Προκειμένου να σωθούν, μια νεαρή δασκάλα με τους μαθητές και τις μαθήτριές της καταφεύγουν σε μια κοντινή σπηλιά. Όση ώρα παραμένουν εκεί, η δασκάλα τούς αφηγείται τα γεγονότα του Τρωικού Πολέμου. Κάποια στιγμή οι βομβαρδισμοί σταματούν και «η ζωή συνεχίζεται»...

Εκείνη τη στιγμή ακούστηκαν οι σειρήνες. Αμέσως μετά έπεσε η πρώτη βόμβα κοντά στο σχολείο. Τα δύο γερμανικά αεροπλάνα σηκώθηκαν από το πρόχειρο αεροδρόμιο του χωριού. Ξέραμε τους πιλότους. Ο Βόλφγκανγκ κι ο Έρικ. Ο πρώτος κατάξανθος κι ωραίος. Τον κρυφοκοίταζαν όλα τα κορίτσια. Ο δεύτερος μελαχρινός και κοντός. Έμοιαζε μ' εμάς, κι έτσι τα κορίτσια τον αγνοούσαν.

«Όλοι στη σπηλιά», φώναξε η Κυρία, κι εμείς τρέξαμε, εκείνη όμως στεκόταν ακίνητη με τα χέρια σταυρωμένα στο στήθος της.

Η Δήμητρα την είδε.

«Ελάτε, Κυρία», της φώναξε.

«Σε λίγο», είπε, μα δεν ήρθε.

Η αερομαχία κράτησε μερικά λεπτά. Οι Εγγλέζοι έριξαν τις βόμβες όπου κι όπου και ξέφυγαν έπειτα όσο πιο γρήγορα μπορούσαν. Τα τρία καταδιωκτικά που τους συνόδευαν κράτησαν τους Γερμανούς σε απόσταση.

Ο ουρανός ήταν άδειος ξανά και βγήκαμε από τη σπηλιά. Ο Βόλφγκανγκ κι ο Έρικ γύριζαν προς το αεροδρόμιο πετώντας πολύ χαμηλά και μας κουνούσαν το χέρι. Το ίδιο κάναμε κι εμείς. Όσο παράξενο κι αν φαίνεται, ήμασταν στην ίδια παράταξη εκείνη τη στιγμή. Εκείνοι μας προστάτευαν από τις βόμβες των Εγγλέζων. Μόνο η Κυρία δεν έκανε τίποτα. Στεκόταν στη θέση της με τα χέρια σταυρωμένα στο στήθος της.

Εμένα μου φάνηκε σαν να χαμογελούσε.

Μπήκαμε ξανά στην τάξη, γιατί ήταν νωρίς ακόμα για να σχολάσουμε, και η Κυρία συνέχισε την ιστορία της.

Η αλήθεια είναι ότι η ιδέα του Πάτροκλου να παραστήσει τον Αχιλλέα αποδείχτηκε σωστή, όχι μόνο γιατί οι Τρώες πραγματικά τρόμαξαν μόλις τον είδαν, αλλά κι επειδή ο ίδιος ένιωθε κάπως διαφορετικά – πιο δυνατός, πιο τολμηρός. Οι Τρώες δεν άντεχαν άλλο κι ο Έκτωρ δεν ήξερε τι να κάνει. Να υποχωρήσει και να κλειστεί στην πόλη ή να κάνει μια τελευταία αντεπίθεση; Διάλεξε το δεύτερο, κυρίως γιατί στο μεταξύ είχαν έρθει ενισχύσεις από τον σύμμαχό του Σαρπηδόνα, τον βασιλιά της Λυκίας.

Έτσι η μάχη συνεχίστηκε. Ο Πάτροκλος σκότωσε τον Σαρπηδόνα, πήρε τα όπλα του, τα ρούχα του και τον άφησε γυμνό στο ματωμένο χώμα. Οι άντρες του έτρεξαν στον Έκτορα και τον παρακαλούσαν να προστατέψει τον νεκρό. «Πέθανε για χατίρι σας, αν και δεν ήταν από την πόλη σας»,

του είπαν, κι έτσι ήταν. Μεγάλη η ντροπή για τον Έκτορα να αφήσει τον σύμμαχό του να τον φάνε τα αγρίμια. Πήρε μαζί του μερικούς άντρες και πήγε να σηκώσει τον νεκρό. Δεν ήταν εύκολο αλλά τα κατάφεραν. Τον πήραν μαζί τους, τον έπλυναν στο ποτάμι, τον έτριψαν με αρωματικά λάδια και βότανα, τον τύλιξαν με λευκά σεντόνια και τον έθαψαν καταπώς έπρεπε.

Μετά τον θάνατο του αρχηγού τους οι άνδρες του Σαρπηδόνα έχασαν κάθε διάθεση για πόλεμο. Ο Έκτωρ το είδε. Μα και οι δικοί του δεν άντεχαν άλλο. Επιπλέον, είχε πέσει το σκοτάδι πολύ ξαφνικά. Βαριά σύννεφα κατέβαιναν από τον ουρανό κι έπεφτε βροχή καταρρακτώδης με ένα περίεργο κοκκινωπό χρώμα.

Ο Πάτροκλος όμως θεωρούσε ότι ήταν ευκαιρία για την αποφασιστική νίκη. Ξέχασε την υπόσχεση που είχε δώσει στον Αχιλλέα να μην προσπαθήσει να κυριέψει την πόλη. Η σκέψη και μόνο ότι θα περνούσε μόνος και πρώτος την Πύλη των Σκιών τού έφερνε ίλιγγο· θα του εξασφάλιζε αιώνια δόξα και φήμη.

Άρχισε να καλπάζει προς την πόλη, σαν να διαζόταν να συναντήσει τη μοίρα του. Οι ακούραστοι Μυρμιδόνες τον ακολούθησαν.

Ο Έκτωρ τούς περίμενε. Δεν ήταν ώρα για δισταγμούς. Αν οι Έλληνες μπαίναν στην πόλη, θα ήταν το τέλος της Τροίας. Αυτό είπε και στους δικούς του κι εκείνοι τον άκουσαν παρά την κούρασή τους. Αντιστάθηκαν με πείσμα στους Μυρμιδόνες.

Για μια ακόμα φορά είχε ο Πάτροκλος την ευκαιρία να θυμηθεί την υπόσχεσή του. Μα την είχε ξεχάσει. Η μοίρα έπαιζε κρυφτούλι μαζί του. Πρώτος έφτασε μπροστά στα τείχη και προσπάθησε να σκαρφαλώσει, μα τα χέρια του ήταν ματωμένα και γλιστρούσε. Άρχισαν τότε οι Τρώες να υποπτεύονται ότι δεν ήταν ο πραγματικός Αχιλλέας. Εκείνος δεν θα γλιστρούσε. Ο Έκτωρ αποφάσισε να τον αντιμετωπίσει ο ίδιος. Ο ηνίοχός του έστρεψε λοιπόν το άρμα. Μα ο Πάτροκλος τον πέτυχε με το δόρυ του και εκείνος πέφτοντας έκανε μια τούμπα στον αέρα.

«Ακροβάτης έπρεπε να γίνεις, φουκαρά μου», φώναξε ο Πάτροκλος γελώντας κι ο Έκτωρ κατέβηκε από το άρμα και τον ζύγωσε με το σπαδί υψωμένο. Άλλη μια ευκαιρία για τον Πάτροκλο να θυμηθεί την υπόσχεση που είχε δώσει, μα δεν πρόλαβε. Τον βρήκε μια μεγάλη πέτρα στην περικεφαλαία, κάνοντάς την κομμάτια. Είδαν όλοι τότε ποιος ήταν. Ένας από τους Τρώες έτρεξε κι έχωσε το δόρυ του στην πλάτη του. Ο Έκτωρ τον αποτελείωσε με μια μαχαιριά στην κοιλιά, μα δεν αρκέστηκε σ' αυτό – του έδωσε κι ένα μάθημα.

«Πάτροκλε, ονειρευόσουν να κυριέψεις την πόλη μου, να στερήσεις από τις γυναίκες μας την ελευθερία τους, να τις πάρεις σκλάβες στη χώρα σου. Νόμιζες πως θα με νικούσες, μα τώρα θα γίνεις τροφή για τα κοράκια και τις ύαινες».

Ο Πάτροκλος θυσίασε την τελευταία του ανάσα για να του απαντήσει.

«Έτσι θα πας κι εσύ, Έκτορα», είπε κι ο θάνατος έπεσε στα μάτια του.

Η Κυρία ήταν κουρασμένη. Πέρασε το χέρι της απαλά από το πρόσωπό της, κι ένιωσα μια σουβλιά μέσα μου. Πόσο θα ήθελα να ήμουν το χέρι της.

«Αρκεί για σήμερα. Κι αύριο μέρα είναι», είπε.

Δεν φύγαμε παρέα με τη Δήμητρα εκείνη την ημέρα. Θα πήγαινε σε κάτι φίλες της κι εγώ είχα ποδόσφαιρο. Το χωριό έδινε αγώνα με τους Γερμανούς. Είχε γίνει παράδοση, αν και δεν το καταλάβαινα για να πω την αλήθεια. Τη μια μέρα οι Γερμανοί φέρονταν σαν ανήλεοι δαίμονες, έκαιγαν

χωριά, βασάνιζαν κι εκτελούσαν αθώους ανθρώπους και την άλλη έπαιζαν ποδόσφαιρο μαζί σαν να μην είχε συμβεί τίποτα.

Θα παίζαμε κι εκείνη τη μέρα παρά τις αγγλικές βόμβες. Ο Γερμανός λοχαγός δεν έτρεμε. Θα έκανε και τον διαιτητή. Και ο δήμαρχος είχε την ίδια γνώμη. Έπρεπε να παίξουμε το ματς – «η ζωή συνεχίζεται», είπε.

Και η ζωή συνεχίστηκε.

Στα μάτια μου ήμασταν κι εμείς ένα μυστήριο. Πώς μπορούσαμε, πώς μπορούσα εγώ που μου είχαν πάρει τον πατέρα και ούτε καν ήξερα κι αν ζούσε ακόμα. Κι όμως δεν τους μισούσα με όλη μου την καρδιά, αντίθετα χαιρόμουν όταν με παίνευαν για τα ξανθά μου μαλλιά και για το αριστερό μου πόδι.

Ίσως η ανάγκη να αγαπάς να είναι πιο δυνατή από την ανάγκη να μισείς.

Δεν είχα κανέναν να μιλήσω γι' αυτά τα πράγματα εκτός από την Κυρία. Μια μέρα θα μιλούσαμε για όλα, μα εκείνη η μέρα δεν είχε έρθει ακόμα.

Μαζεύτηκε πολύς κόσμος στο γήπεδο, ακόμα και η Κυρία ήταν παρούσα συντροφιά με τη σπιτονοικοκυρά της που δεν ήξερε καθόλου γράμματα αλλά γιάτρευε τα πάντα με τα βότανά της. Οι Γερμανοί τη λάτρευαν.

Χάσαμε με 7-1. Ο Βόλφγκανγκ κι ο Έρικ έκαναν ό,τι ήθελαν. Εμένα δεν με ένοιαζε, είχα βάλει το μοναδικό μας γκολ, με ένα τυχερό φάουλ, από τα είκοσι μέτρα, κι ο δήμαρχος μου έριξε μια σφαλιάρα για να με συγχαρεί.

Μετά το ματς ο Βόλφγκαγκ πλησίασε κουτσαίνοντας ελαφρά τη γιαγιά με τα βότανα και της έδειχνε το πίσω μέρος του μηρού του. Ακόμα και η Κυρία κοίταζε, αν και έκανε την αδιάφορη. Τον πήραν μαζί τους να τον γιατρέψουν κι εκείνος στηριζόταν στον ώμο της Κυρίας.

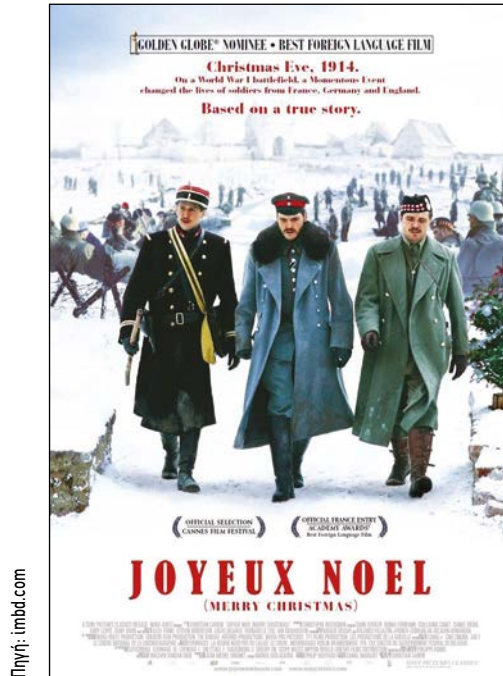
Και το μυστήριο μεγάλωνε. Τι είναι μεγαλύτερο, η αγάπη ή το μίσος;

Καλλιφατίδης, Θ. (2022). *Η πολιορκία της Τροίας*. Αθήνα: Πατάκης.

Δραστηριότητες

1. Ο ήρωας αρχικά παρατηρεί ότι «ίσως η ανάγκη να αγαπάς είναι πιο δυνατή από την ανάγκη να μισείς», και στο τέλος αναρωτιέται. «Τι είναι μεγαλύτερο, η αγάπη ή το μίσος;». Ποια γεγονότα πιστεύετε ότι ευθύνονται για τον προβληματισμό του; Αφού συζητήσετε το θέμα με τον διπλανό ή τη διπλανή σας, να ετοιμάσετε μια απάντηση από κοινού προς τον ήρωα.
2. Η αφήγηση της «Κυρίας» για τον Τρωικό Πόλεμο παρουσιάζει αναλογίες με την κατάσταση που βιώνουν τα παιδιά τη συγκεκριμένη στιγμή. Μπορείτε να εντοπίσετε κάποιες από αυτές;

3. Στο απόσπασμα που διαβάσατε παραπάνω, Έλληνες και Γερμανοί παίζουν ποδόσφαιρο στη διάρκεια της γερμανικής Κατοχής. Ένα παρόμοιο περιστατικό είχε συμβεί στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όταν έγινε ανακωχή των εχθροπραξιών και οι εμπόλεμοι γιόρτασαν μαζί τα Χριστούγεννα. Στο γεγονός αυτό αναφέρεται η γαλλική ταινία του 2005 *Καλά Χριστούγεννα* (Joyeux Noël) σε σκηνοθεσία Christian Carion.

Πηγή: imdb.com

Αναζητήστε το επίσημο τρέιλερ της ταινίας και παρακολουθήστε το με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριάς σας. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα συναισθήματα που κυριαρχούν μεταξύ των αντίπαλων παρατάξεων στις δύο περιπτώσεις; Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί.

Συναισθηματική κατάσταση ηρώων	
<i>Η πολιορκία της Τροίας</i>	<i>Καλά Χριστούγεννα</i>

4. Στο Λίβερπουλ της Αγγλίας, στο προαύλιο της βομβαρδισμένης εκκλησίας του Αγίου Λουκά, στήθηκε το σύμπλεγμα της παρακάτω φωτογραφίας. Με ποιον τρόπο συνομιλεί το γλυπτό με το παραπάνω κείμενο και τη σχετική ταινία;

Πηγή: Shutterstock

Andy Edwards, Όλοι μαζί τώρα (2014), Λίβερπουλ, Αγγλία

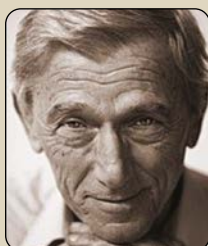
Φρίκη
πολέμου

Marc Chagall,
«Πόλεμος»

«Η πολιορκία της
Τροίας» - Κουίζ

ΓΟΔΩΡΗΣ ΚΑΛΛΙΦΑΤΙΔΗΣ (ΓΕΝΝ. 1938)

Γεννήθηκε στους Μολάους Λακωνίας. Ήρθε στην Αθήνα το 1946 και αποφοίτησε από το γυμνάσιο. Σπούδασε στη σχολή του Καρόλου Κουν και μετά εγκαταστάθηκε στη Σουηδία. Σπούδασε Φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο της Στοκχόλμης και δίδαξε αργότερα στην ίδια σχολή. Επί τέσσερα χρόνια διηύθυνε το λογοτεχνικό περιοδικό *Bonniers Litterära Magasin*. Από το 1976 ζει αποκλειστικά από το γράψιμο. Έχει εκδώσει μυθιστορήματα, ποιητικές συλλογές, ταξιδιωτικά δοκίμια, θεατρικά έργα, σενάρια για τον κινηματογράφο και έχει σκηνοθετήσει μια ταινία. Έχει τιμηθεί με σημαντικά διεθνή βραβεία για το έργο του και σχεδόν όλα τα βιβλία του κυκλοφορούν σε είκοσι γλώσσες.

Βάκης Λοϊζίδης
Το ντροπαλό λουλούδι του τείχους

Θέλω ν' αφεδώ στην επικράτεια
ενός λουλουδιού
που τ' ονόμασες ντροπαλό
Κι όμως βρήκε τη δύναμη
ν' ανοίξει τα πέταλά του στο τείχος
σφηνωμένο σε μια χαραμάδα
της ιστορίας σου Λευκωσία
Υποβάλλοντας ένσταση
μες στην άπνοια μιας εποχής
που ανασύρει τις αξίες της
από τον σκουπιδοτενεκέ.

Λοϊζίδης, Β. (1999). *Χειροποίητα μηχανής*. Λευκωσία: Ορίων.

Δραστηριότητες

1. Ποια εντύπωση κυριαρχεί στο μυαλό σας μετά την ανάγνωση του ποιήματος;
2. Μπορείτε να ζωγραφίσετε «το ντροπαλό λουλούδι» του ποιήματος του Βάκη Λοϊζίδη;

«Το ντροπαλό λουλούδι
του τείχους» - Κρυπτόλεξο

Η **παπαρούνα** έχει θεωρηθεί σύμβολο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918), επειδή παρατηρήθηκε ότι φύτευσε στην πεδιάδα της Φλάνδρας, όπου πέθαναν πολλοί στρατιώτες. Το χρώμα της παραπέμπει και στο αίμα των στρατιωτών που χύθηκε. Ο ζωγράφος Σπύρος Βασιλείου κόσμησε το εξώφυλλο του μυθιστορήματος του Στράτη Μυριβήλη για τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο *Η ζωή εν τάφω* με μια παπαρούνα.

Πηγή: hesitia.gr

ΒΑΚΗΣ ΛΟΪΖΙΔΗΣ (γενν. 1965)

Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε Οικονομικά στην Αθήνα. Έχει εκδώσει έξι ποιητικές συλλογές, μεταξύ των οποίων είναι οι: *Ποίηση και κολάζ* (1995), *Σε ώρα αιχμής* (2005), *Κλαράκι σπάζει* (2007).

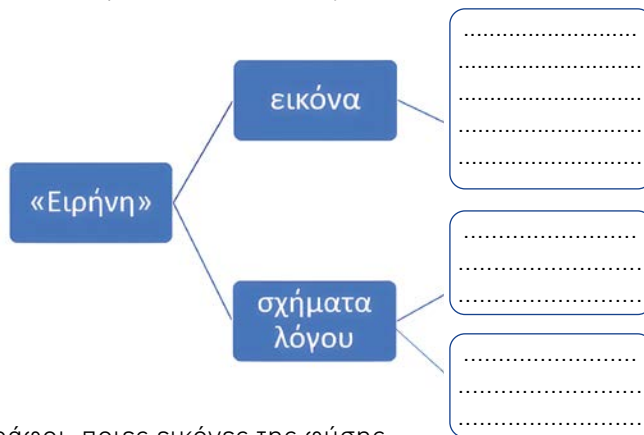
Νικηφόρος Βρεττάκος Ειρήνη

Είναι σαν κλώνος μυγδαλιά σε ποτήρι
 Στην καρδιά μου η αγάπη. Πέφτει πάνω της ο ήλιος και γιομίζει
 Πουλιά.
 Το καλύτερο αηδόνι λέει τ' όνομά σου.

Βρεττάκος, Ν. (1959). *Βασιλική Δρυς*. Αθήνα: Δίφρος.

Δραστηριότητες

1. Ποια εικόνα και ποια σχήματα λόγου αξιοποιεί ο ποιητής; Συμπληρώστε τον πίνακα και συζητήστε μεταξύ σας τι πετυχαίνει με αυτές τις επιλογές.

2. Αν ήσασταν ζωγράφοι, ποιες εικόνες της φύσης θα σχεδιάζατε για αυτό το ποίημα και γιατί;
3. Συζητήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας πώς το χαρακτηριστικό της Βάσως Κατράκη συνομιλεί με το ποίημα του Νικηφόρου Βρεττάκου.

Pablo Picasso, «Το περιστερί της ειρήνης»

Pablo Picasso, «Γκουέρνικα»

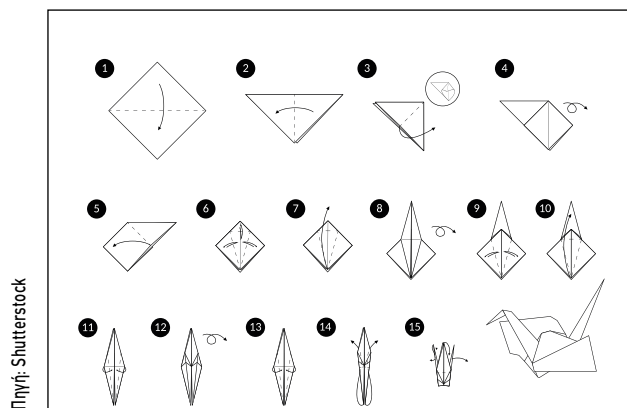

Βάσω Κατράκη,
Ειρηνικό (1963),
 Δημοτική Πινακοθήκη
 Πατρών

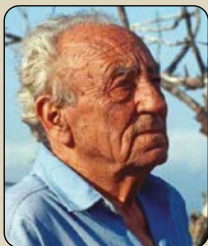
4. Το 2012 η γλύπτρια Hazel Reeves φιλοτέχνησε ένα μπρούτζινο άγαλμα της Sadako Sasaki, του κοριτσιού που ύστερα από τη ρίψη της ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα προσβλήθηκε από λευχαιμία και πέθανε λίγα χρόνια αργότερα (1955), σε ηλικία 12 ετών, αφού πρόλαβε να διπλώσει χίλιους χάρτινους γεραμούς με την ιαπωνική τεχνική του οριγκάμι. Σύμφωνα με μια ιαπωνική παράδοση, αν φτιάξεις χίλιους χάρτινους γεραμούς, η ευχή σου θα πραγματοποιηθεί.

Στο άγαλμα της Reeves, η Sadako Sasaki φαίνεται να κρατάει ένα από τα δημιουργήματά της ως σύμβολο ελπίδας.

Φτιάξτε και εσείς έναν γεραμό με την τεχνική οριγκάμι και γράψτε πάνω σε αυτόν ένα δικό σας μήνυμα για την ειρήνη και την ελπίδα στον κόσμο.

Hazel Reeves, *Sadako Sasaki* (2012), Πάρκο Ειρήνης στο Σιάτλ των ΗΠΑ

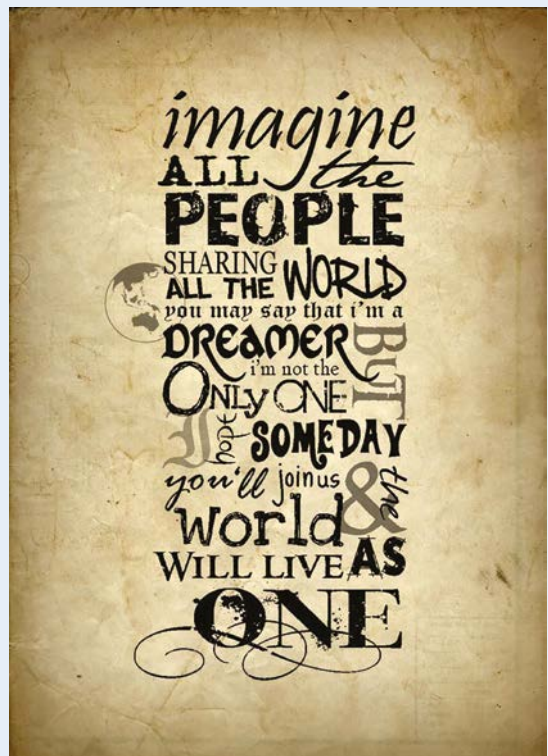

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ (1912-1991)

Ποιητής. Γεννήθηκε στη Λακωνία. Το 1929 ήρθε στην Αθήνα για σπουδές που τελικά δεν πραγματοποίησε, κυρίως λόγω οικονομικών δυσχερειών. Έλαβε μέρος στον πόλεμο του 1940 και στην Αντίσταση. Συνεργάστηκε με το περιοδικό *Ελεύθερα Γράμματα* ως αρχισυντάκτης, διευθυντής και εκδότης. Μετά το πραξικόπημα του 1967, αυτοεξορίστηκε στην Ελβετία, από όπου ταξίδεψε ανά την Ευρώπη. Επέστρεψε στην Ελλάδα κατά τη Μεταπολίτευση. Το μεγαλύτερο μέρος του έργου του έχει συγκεντρωθεί σε τρεις τόμους με τον τίτλο *Οδοιπορία*.

Παίζοντας με τα κείμενα

1. «Η ειρήνη είναι τα σφιγμένα χέρια των ανθρώπων», γράφει ο Γιάννης Ρίτσος. Με αφορμή αυτόν τον στίχο γράψτε ένα δικό σας ποίημα -σε ελεύθερο ή παραδοσιακό στίχο- για την ειρήνη.
2. Αξιοποιώντας γνωστά ψηφιακά εργαλεία (e-me.edu.gr, postermywall.com, canva.com ή άλλα της επιλογής σας), εργαστείτε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας σε ομάδες και δημιουργήστε μια διαδραστική αφίσα αφιερωμένη στην ειρήνη, την οποία θα αναρτήσετε στο ιστολόγιο του σχολείου σας. Μπορείτε να ενσωματώσετε εικαστικά έργα, φωτογραφίες, μελωδίες, βίντεο, δημιουργώντας τελικά ένα πολυτροπικό κείμενο.
3. Αν είχατε την ευκαιρία να συναντήσετε κάποιο από τα παιδιά που πρωταγωνιστούν στα παραπάνω κείμενα, ποιο θα επιλέγατε και γιατί; Τι θα το ρωτούσατε; Χωριστείτε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας σε ομάδες και δραματοποιήστε τη σκηνή αυτής της συνάντησης.
4. Με αφορμή το χαρακτηριστικό έργο της Βάσως Κατράκη *Ειρηνικό Ι*, γράψτε έναν διάλογο ανάμεσα στα εικονιζόμενα πρόσωπα. Μπορείτε να αναζητήσετε και άλλους πίνακες της χαράκτριας με το ίδιο θέμα.
5. Χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και συγκεντρώστε από τα κείμενα που διαβάσατε και σας άρεσαν περισσότερο εκείνες τις λέξεις με τις οποίες μπορείτε να γράψετε έναν δικό σας στίχο και να τον παρουσιάσετε ως σύνθημα προτροπής για έναν κόσμο ειρηνικό και αδελφωμένο. Στη συνέχεια αναρτήστε τα συνθήματα αυτά στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης ή του σχολείου σας.
6. Αναζητήστε στο διαδίκτυο και ακούστε το τραγούδι του John Lennon «Imagine». Στίχοι ή και λέξεις του διάσημου τραγουδιού αναγράφονται στην εικόνα κάτω δεξιά. Προσθέστε δικούς σας στίχους ή λέξεις.

7. Με ποιο από τα κείμενα που διαβάσατε μπορείτε να συνδέσετε το γλυπτό της διπλανής εικόνας, το οποίο βρίσκεται στο Χάμποαϊρ της Αγγλίας; Ποιος είναι ο λόγος δημιουργίας του κατά την άποψή σας;

Amy Goodman, *Το άλογο του πολέμου* (2015), Χάμποαϊρ, Αγγλία

Nazim Hikmet,
«Το μικρό κορίτσι» -
Δραστηριότητα

Ζωγραφίζοντας με ποίηση των Παλαμά,
Παυλόπουλου και Θεοδώρου -
Εργαλείο draw with poetry

Ειρήνη ≠ Πόλεμος -
Παιχνίδι
μνήμης

Άξονας Α΄

Οικουμενικές αξίες,
κοινωνικά προβλήματα

Συστάδα 3η

Προσφυγιά - Μετανάστευση

«Την ξενιτιά, την ορφανιά, την πίκρα, την αγάπη,
τα τέσσερα τα ζύγισαν, βαρύτερα είν' τα ξένα»

Δημοτικό τραγούδι της Ηπείρου

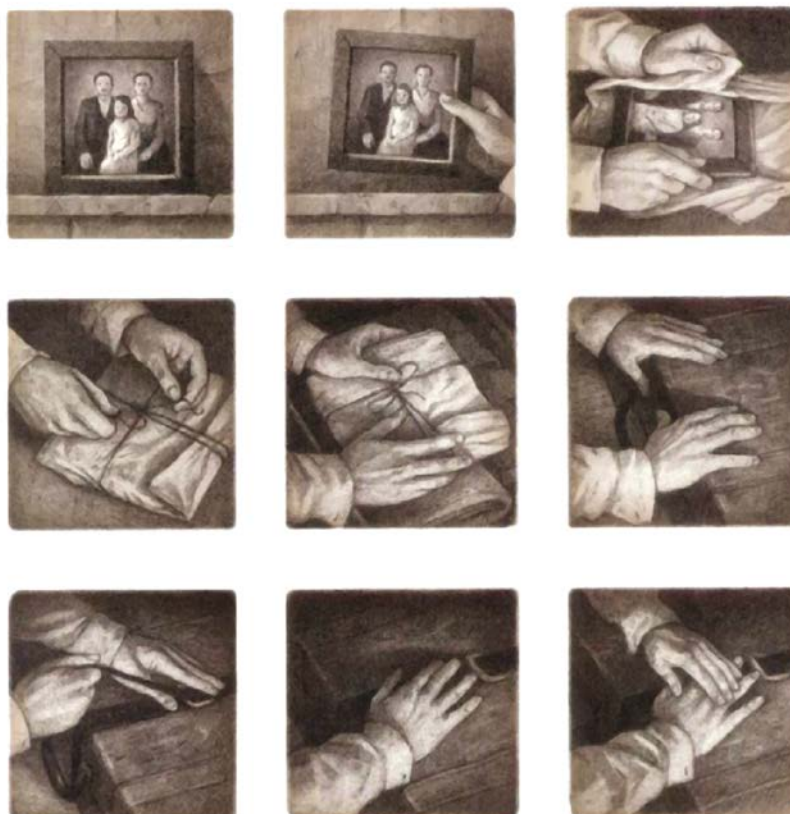

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα που μιλούν με πολλούς τρόπους για την προσφυγιά και τη μετανάστευση. Επιδιώκεται:

- ▶ Να προβληματίζεστε σε ζητήματα που σχετίζονται με τα φαινόμενα της προσφυγιάς και της μετανάστευσης, καθώς και τις συνέπειές τους στη ζωή των ανθρώπων.
- ▶ Να αντιλαμβάνεστε τη διαφορά ανάμεσα στους όρους «πρόσφυγας» και «μετανάστης», και να συνειδητοποιείτε ότι πρόκειται για διαχρονικά φαινόμενα που αφορούν όλους τους λαούς.
- ▶ Να διακρίνετε τα είδη των αφηγηματικών τρόπων και τη σημασία τους.
- ▶ Να αξιοποιείτε τη φαντασία σας για να «ζωντανεύετε» κείμενα, φωτογραφίες και πίνακες ζωγραφικής.

Κείμενα συστάδας

Tan, S. (2007). *The Arrival* [Η άφιξη]. Arthur A. Levine Books.

Παρατηρήστε προσεκτικά τις παραπάνω εικόνες.

- ▶ Τι πιστεύετε ότι έχει συμβεί;
- ▶ Μπορείτε να διηγηθείτε μια ιστορία βασισμένη σε αυτές τις εικόνες;
- ▶ Θα θέλατε να ήσασταν στη θέση των προσώπων της ιστορίας αυτής;

Γιώργος Σεφέρης
Ο γυρισμός του ξενιτεμένου

– Παλιέ μου φίλε, τι γυρεύεις;
χρόνια ξενιτεμένος ήρθες
με εικόνες που έχεις αναδρέψει
κάτω από ξένους ουρανούς
μακριά απ' τον τόπο το δικό σου.

– Γυρεύω τον παλιό μου κήπο·
τα δέντρα μού έρχονται ως τη μέση
κι οι λόφοι μοιάζουν με πεζούλια
κι όμως σαν ήμωνα παιδί
έπαιζα πάνω στο χορτάρι
κάτω από τους μεγάλους ίσκιους
κι έτρεχα πάνω σε πλαγιές
ώρα πολλή λαχανιασμένος.

– Παλιέ μου φίλε, ξεκουράσου
σιγά σιγά θα συνηθίσεις·
θ' ανηφορίσουμε μαζί
στα γνώριμά σου μονοπάτια
θα ξαποστάσουμε μαζί
κάτω απ' το θόλο των πλατάνων
σιγά σιγά θα 'ρθουν κοντά σου
το περιβόλι κι οι πλαγιές σου.

– Γυρεύω το παλιό μου σπίτι
με τ' αφηλά τα παραθύρια
σκοτεινιασμένα απ' τον κισσό
γυρεύω την αρχαία κολόνα
που κοίταζε ο θαλασσινός.
Πώς θες να μπω σ' αυτή τη στάνη;
οι στέγες μού έρχονται ως τους ώμους
κι όσο μακριά και να κοιτάξω
βλέπω γονατιστούς ανθρώπους
λες κάνουνε την προσευχή τους.

– Παλιέ μου φίλε δεν μ’ ακούς;
σιγά σιγά θα συνηθίσεις
το σπίτι σου είναι αυτό που βλέπεις
κι αυτή την πόρτα θα χτυπήσουν
σε λίγο οι φίλοι κι οι δικοί σου
γλυκά να σε καλωσορίσουν.

Αθήνα, άνοιξη 1938

Σεφέρης, Γ. (1985). *Ποιήματα*. Αθήνα: Ίκαρος.

Δραστηριότητες

1. Τι περίμενε να συναντήσει ο ξενιτεμένος επιστρέφοντας στην πατρίδα και τι αντιμετωπίζει τελικά; Πού πιστεύετε ότι οφείλεται αυτή η αντίφαση;
2. Ποιον αφηγηματικό τρόπο αξιοποιεί ο Σεφέρης σε αυτό το ποίημα; Τι προσφέρει στο κείμενο η επιλογή του αυτή;
3. Χωριστείτε σε ζευγάρια και με αφορμή το ποίημα του Γιώργου Σεφέρη σχεδιάστε διαλόγους. Μπορείτε να διασκευάσετε το ποίημα και να δώσετε στον ξενιτεμένο διαφορετικές απαντήσεις από αυτές που επιλέγει ο ποιητής. Στη συνέχεια υποδυθείτε τους δύο ρόλους και ζωντανέψτε τη σκηνή.

Γιώργος Σεφέρης,
«Κράτησα τη ζωή μου ταξιδεύοντας»

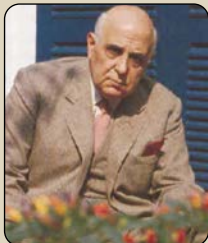
Η αφηγηματική πράξη

Οι συνηθέστεροι τρόποι με τους οποίους παρουσιάζεται η αφηγηματική πράξη είναι οι εξής:

- α) Έκθεση ή αφήγηση: είναι η παρουσίαση γεγονότων και πράξεων.
- β) Περιγραφή: η αναπαράσταση προσώπων, τόπων, αντικειμένων, η αφήγηση καταστάσεων.
- γ) Διάλογος: είναι τα διαλογικά μέρη σε ευθύ λόγο και σε πρώτο πρόσωπο.
- δ) Σχόλιο: η παρεμβολή σχολίων, σκέψεων, γνωμών από τον αφηγητή, έξω από τη ροή της αφήγησης, που στοιχειοθετεί μια επιβράδυνσή της.
- ε) Ελεύθερος πλάγιος λόγος: η πιστή απόδοση σκέψεων, διαθέσεων ή συναισθημάτων σε γ' πρόσωπο και σε παρωχημένο χρόνο.
- στ) Εσωτερικός μονόλογος: η απόδοση των σκέψεων ή συναισθημάτων σε α' πρόσωπο και σε χρόνο ενεστώτα.

Αφηγηματικοί τρόποι - Κουίζ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ (1900-1971)

Φιλολογικό ψευδώνυμο του Γιώργου Σεφεριάδη. Γεννήθηκε στη Σμύρνη. Σπούδασε Νομικά και σταδιοδρόμησε ως διπλωμάτης. Πέθανε στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και κηδεύτηκε με τιμές εθνικού ποιητή. Στα ελληνικά γράμματα εμφανίστηκε το 1931 με την ποιητική συλλογή *Στροφή*. Ακολούθησε η *Στέρνα* (1932), το *Μυθιστόρημα* (1935), το *Τετράδιο γυμνασμάτων* (1940), το *Ημερολόγιο Καταστρώματος Α'* (1940), το *Ημερολόγιο Καταστρώματος Β'* (1944), η *Κίχλη* (1947) κ.ά. Επίσης, έγραψε δοκίμια, ταξιδιωτικά κείμενα και μετέφρασε πολλά έργα στη νέα ελληνική. Τιμήθηκε με το Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1963.

Ειρήνη Μάρρα Η Γιαλούσα

Η Χρυσάφω είναι μια ηλικιωμένη γυναίκα που ζει ολομόναχη στην Ελλάδα περιμένοντας πρόσκληση από τον μετανάστη γιο της για να τον επισκεφτεί στην Αμερική. Όμως ο γιος της την ενημερώνει με γράμμα ότι προς το παρόν δεν είναι κατάλληλη η στιγμή για εκείνη να ταξιδέψει.

– Τα ζωντανά μου!

Άνοιξε τα μάτια.

– Τα ζωντανά μου! Ατάιστα κι απότιστα!

Έκανε να σηκωθεί. Το κορμί της ξερό. Κόκαλο. Έτριψε τις κλειδώσεις της. Έγειρε στο πλάι και έριξε φρύγανα στο τζάκι. Άναψαν. Απόσωσε με ξυλαράκια. Έφεξε η παράγκα.

Σηκώθηκε. Αξημέρωτα ακόμα.

Λογάριασε με τα δάχτυλα: Μεγάλο Σάββατο!

– Η γίδα μου... ατάιστη και απότιστη. Θε μου, συχώρα με...

Τεντώθηκε να σηκωθεί. Δεν μπορούσε. Τρέμανε τα γόνατά της και δεν τη βαστούσαν. Μα έπρεπε να σηκωθεί. Τα ζωντανά της...

Σηκώθηκε στα γόνατα και λίγο λίγο ίσιωσε το κορμί της. Σουρτά τα βήματα, μα την πήγαιναν εκεί που ήθελε.

Έβαλε νερό να ζεσταθεί. Κουκουλώθηκε καλά και βγήκε στον κήπο. Μάζεψε χεριές χόρτα και τα 'ριξε στο ντάμι¹. Η γίδα έσκυψε πάνω τους.

Έφτιαξε το φασκόμηλο, έριξε και μια κουταλιά ταχίνι. Κάθισε στο κατώφλι της παράγκας να το πει.

Πέρα ως πέραν τα βουνά ήταν πίσσα σκοτεινά. Φόβος στην ψυχή του ανθρώπου.

Πρώτη γουλιά, δεύτερη γουλιά, χάραξε μια γραμμή ως τα μισά της κούπας, έπαιρνε το φως.

Στράγγισε την τελευταία γουλιά. Ζεστάθηκε. Στυλώθηκαν τα μέσα της. Κι απέναντι τα βουνά αχνά γαλάζια, γραμμές γραμμές στο φως σαν παρδαλά υφάδια στον αργαλειό.

Έριξε φαΐ στα ποντίκια, στα πουλιά, στα κλωσόπουλα. Να θυμηθεί να περάσει και από το μελίσι.

Γιατί;

Όχι, όχι... Να μη σκέφτεται το γιατί. Χρειάζεται μια αφορμή για να ζήσεις, μια ζωγραφιά για να γαντζώσεις τα χέρια σου. Να μη σκέφτεται γιατί.

Πλύθηκε, χτενίστηκε, κατέβηκε στο χωριό. Γεμάτη η πλατεία κόσμο. Ψώνιζαν.

Τα πόδια της τρέχανε πιο μπροστά από κείνη. Πήγε στου ταχυδρόμου. Τον βρήκε να αδειάζει το σφαχτό από τις πατσές.

– Θέλω να μου γράψεις γράμμα, είπε.

– Δεν γίνεται σήμερα, θεια. Έχω να ετοιμάσω το αρνί, τα κοκορέτσια. Περιμένω συμπεθεριά αύριο.

– Πέντε λεφτά θα κάνεις. Πέντε κουβέντες.

1. ντάμι: πρόχειρος στάβλος για τα ζώα, συνήθως δίπλα στο σπίτι.

Έπλυνε τα χέρια του ο ταχυδρόμος. Είπε της πρωτοκόρης του να ετοιμάσει καφέ και έκατσε, με κόλλα και μολύδι.

– Λέγε.

– Γράψε: «Παιδί μου, μη χολοσκάς, εσύ να 'σαι καλά. Όποτε δες με φωνάζεις. Εμένα δεν με νοιάζει. Θα περιμένω».

Ο ταχυδρόμος άρχισε να γράφει.

‘Οχι! ‘Οχι! Τέτοια ψέματα. Δεν πιάνεσαι από τέτοια για να ζήσεις. Άλλες αφορμές χρειάζονται.

Τράβηξε την κόλλα από τα χέρια του ταχυδρόμου, την έσκισε.

– Μη με ξεσυνερίζεσαι, του 'πε σιγά. Άλλαξα γνώμη.

Άφησε πάνω στο τραπέζι δύο κεφάλια τυρί.

– Καλή Ανάσταση, ευχήθηκε.

Ρούφηξε τα κατακάθι του καφέ και βγήκε.

Το μαγαζί του Βασίλη ήταν γεμάτο κόσμο. Ψώνισε ό,τι της άρεσε. Πράγματα που τα 'χε λιμπιστεί πολλές φορές και δεν τα 'χε πάρει.

Πέρασε από τον χασάπη και αγόρασε ένα πρόβειο κεφάλι. Και ποδαράκια.

Πήρε και χάσικο ψωμί από το φουρνάρικο. Βρε, βρε, ευκολίες... Ούτε ζύωμα ούτε φούρνισμα και το ψωμί ως εκεί πάνω, φούσκα.

Και μήλα. Κόκκινα.

Πήρε την ανηφόρα με μια ανάσα. Χτυπούσε η καρδιά της, μα τα πόδια της την τραβούσαν μπροστά. Βρήκε δύο κλωσόπουλα να την περιμένουν στην πόρτα.

– Πού είναι η μάνα σας, μωρέ;

Μπήκε. Πίσω της τα κλωσόπουλα.

– Άιντε, να πατήσω κανένα σας να δείτε.

Άφησε κάτω τα πράγματα και έπιασε δουλειά, μέσα και έξω από την παράγκα, στην αυλή, στο ντάμι, στο μελίσι. Τα κλωσόπουλα πίσω της.

– Έφυγαν οι υπόλοιποι και εσείς ξεμείνατε; Άχου! Βαριόμοιρα, στην κοιλιά κανενός γάτου θα τελειώσετε.

Εννιά το βράδυ έβαλε νερό να βράσει. Πλύθηκε, χτενίστηκε, άλλαξε, κρέμασε και στον λαιμό της τον χρυσό σταυρό της. Βυζαντινό. [...]

Χάιδεψε τον σταυρό στο στήθος της. Δεν τον φορούσε συχνά, γρια-γυναίκα. Είχε στον νου της να τον περάσει στον λαιμό της εγγονής της όταν θα 'ρχόταν η ώρα.

Και να τη βάφτιζαν λέει και τη μικρή Χρυσάφω...

Μπα! Η Καρουλότα δεν θα της έκανε τη χάρη, κι ας μην έχανε το παιδί, κι ας γεννιόταν και δη-λυκό... Χρυσανγή δεν θα το 'βγαζε.

Η Δαφνούλα γέννησε τον γιο μες στο Μεγαλοβδόμαδο. Ρίξανε τουφεκιές. Το γλέντι θα το κάνουνε με τη Λαμπρή.

Έντεκα η ώρα. Έχωσε τα κλωσόπουλα στον κόρφο της. Αγκάλιασε το κουβέλι². Πήρε και τη γίδα απ' την τριχιά. Τα πουλιά θα κοιμόντουσαν τέτοια ώρα, και τα ποντίκια της... άντε να βρεις πού είναι χωμένα.

2. **κουβέλι:** κυψέλη μελισσών.

Βγήκε απ' την παράγκα αγκαλιά με τα ζωντανά της. Κατέβηκε στα μισά της πλαγιάς. Κάθισε στον βράχο. Από κει φαινόταν η εκκλησιά.

Δεν ήθελε να πάει κάτω μαζί με τους άλλους. Την κοιτούσαν και σκουντιόντουσαν με τον αγκώνα. Μουρμουρίζανε γι' αυτήν και τη χαμένη φαμίλια της. Δεν ήθελε να πάει με τους άλλους.

Έσφιξε πάνω της τη γίδα και το κουβέλι. Τα κλωσόπουλα κούρνιαζαν στον ζεστό της κόρφο.

Ο κόσμος βγήκε από την εκκλησιά. Αναμμένες οι λαμπάδες τους. Άναψε και αυτή το κερί της και το στέριωσε με πέτρες στο χώμα.

Ακουγόταν ψαλμουδιά. Έψελνε κι αυτή.

«Χριστός Ανέστη εκ νεκρών...»

Πού είναι τα παιδιά της; Ο Στέφος της και ο Μιχάλης...

«Θανάτω, θάνατον πατήσας...»

Η φωνή της κατακυλούσε όλο παράπονο στη ραχούλα.

«... και τοις εν τοις μνήμασι ζών χαρισάμενος...»

Έβλεπε κιάλας τον Χριστό να ανεβαίνει στον ουρανό, η πλάση όλη πασχαλιά και μοσχολίβανο.

Ψέλνοντας γύρισε στην παράγκα με τα κλωσόπουλα να κλωδογυρίζουν μες στην πουκαμίσα της, το κουβέλι αγκαλιά και τη γίδα να ακολουθεί με την τριχιά στον λαιμό.

Μπροστά στο τζάκι, είχε στρωμένη τάβλα γιορτινή με κόκκινα αβγά.

Στης γίδας το πινάκι είχε δυο μήλα. Κόκκινα.

Του μελισσιού είχε ετοιμάσει ζαχαρόνερο.

Αβγό σφιχτό για τα κλωσόπουλα.

Και στο δικό της γαβαδάκι, ζουμί καυτό.

Τρίζανε τα κεδρόξυλα στο τζάκι, χόρευε το φως κι είχε μια ζεστασιά η παράγκα που 'φερνε όνειρα στα βλέφαρα.

Εκεί απάνω γείραν και κοιμήθηκαν στη σειρά.

Και το πασχαλινό τραπέζι έμεινε κατά το συνήθειο αμάζευτο για να 'ρθει ο μουσαφίρης να φάει το βράδυ, ο Χριστός και ο ξένος.

Μάρρα, Ε. (1991). *Γιαλούσα*. Αθήνα: Κέδρος.

Ελληνική μετανάστευση
(19ος-20ός αι.)

Δραστηριότητες

1. Η Χρυσάφω ζει ολομόναχη, ωστόσο δεν νιώθει μοναξιά. Ποιοι της κάνουν παρέα και ποια απουσία φαίνεται να καλύπτουν; Μπορείτε να βρείτε χωρία του κειμένου που το τεκμηριώνουν;

2. Ποιο είναι το πρόβλημα που φαίνεται να απασχολεί τη Χρυσάφω;
3. Χωριστείτε σε ομάδες και παρατηρήστε τη διπλανή εικόνα από το βιβλίο του Shaun Tan *Migrations: Open Hearts, Open Borders*. Όπως μπορείτε να διαβάσετε, αναφέρεται στη μετανάστευση (*Μετανάστευση: Ανοιχτές Καρδιές, Ανοιχτά Σύνορα*). Ποια στοιχεία της εικόνας –λέξεις, χρώματα, σχήματα– φαίνεται να σχετίζονται με το κείμενο που διαβάσατε παραπάνω;

4. Φανταστείτε ότι τελικά η ηρωίδα λαμβάνει το πολυπόθητο γράμμα από τον γιο της στην Αμερική. Τι πιστεύετε ότι θα της γράφει; Γράψτε αυτό το γράμμα (100 λέξεις).

Ευγενία Φακίνου,
«Έρω, θέρος,
πόλεμος»

Γιώργος Ξ. Ματζουράνης,
«Τα παιδιά του νότου»

ΕΙΡΗΝΗ ΜΑΡΡΑ (1943-1998)

Πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματα στα δεκαεφτά της χρόνια γράφοντας ποίηση, διηγήματα και κάνοντας μεταφράσεις. Στον χώρο του παιδικού βιβλίου μπήκε το 1974 με τα *Δαντελένια χέρια* και συνέχισε με πλήθος βιβλίων, θεατρικών έργων, μεταφράσεων κλασικών παραμυθιών.

Ελένη Σαραντίτη Κάποτε ο κυνηγός

Ωραίο έγινε το σπίτι μας λοιπόν. Ξύλινο μα οι σανίδες του ήταν από πουρνάρι, πελώριες, ανθεκτικές, κι όταν τις έβλεπε με το γυαλόχαρτο ο πατέρας, κι αφού τις άσπρισε, έδειξαν κατακαίνουργιες. Μοσκοβόλησαν κιόλας. Άρωμα δάσους. Το δάπεδο ήταν τσιμεντένιο. Το βάψαμε κόκκινο, ρίξαμε και το χαλί της γιαγιάς επάνω του, κόκκινο κι αυτό, ρουμπινί, με μαύρο σιρίτι, ολοτριγύρα αλλά στο κέντρο του κλαδάκια μπλε, πράσινα, κίτρινα, χρώματα ζωντανά, σχέδιο κλασικό και όμορφο, από τα αντιπροσωπευτικά της περιοχής του Ουζμπεκιστάν, χειροποίητο, μια χαρά έδειξε πάνω στο κρύο τσιμέντο, κι η γιαγιά τότε καμάρωσε, χαμήλωσε τα μάτια και κρυφογέλασε, κι αφαιρέθηκε. Μάλλον θυμήθηκε τις μέρες που το χαλί στόλιζε το σπίτι μας στην Τασκένδη, κρεμασμένο απ' άκρη σ' άκρη στον τοίχο του σαλονιού, ή πάλι μπορεί να ξανάφερνε στον νου τα χειμωνιάτικα πρωινά. Που η ίδια κι άλλες γειτόνισσες από τον συνοικισμό έβγαζαν τα ωραία πολύτιμα χαλιά έξω στις αυλές, στο χιόνι να πλυθούν, να ζηρέψουν τα χρώματά τους, να φρεσκαριστούν, κι έβλεπες πάνω στην άσπιλη λευκότητα πουλιά και λουλούδια και ήλιους, πράσινα, κόκκινα, χρυσαφιά, καφετιά, μπλε βαθύ, όλα πάνω στο χιόνι, στο φως της ημέρας που τα έκανε ωραιότερα, όπως ωραιότερες φάνταζαν και οι παγωμένες αυλές στολισμένες μ' εκείνα τα μαγευτικά στη σύλληψη και την εκτέλεση χαλιά που έμοιαζαν κήποι του παραδείσου στην καρδιά του χειμώνα. Ή μικρά κατάφυτα, ακατοίκητα νησιά.

«Είδατε που όλοι λέγατε πού θα το σέρνω και πώς θα το κουβαλώ;»

Και κανείς μας δεν της εναντιώθηκε, πολύ περισσότερο που, όπως και να το κάνεις, ήταν από μέρους της θυσία, μια και χαλιά σαν αυτό δεν στρώνονται κατάχαμα και μάλιστα στο άγριο τσιμέντο. Και βέβαια η Μαργαρίτα έτρεξε και στρογγυλοκάδισε πρώτη και καλύτερη και άπλωσε τη χρωματιστή μεταξωτή μαντίλα που χρησίμευσε σαν σεντονάκι της κούκλας της, αλλά δεν έβαλε την κούκλα επάνω παρά αράδιασε με τάξη ένα πιαστράκι από τα μαλλιά της, ένα σταυρουδάκι επίχρυσο και το μικρό νάιλον πορτοφολάκι της, που αντί για χρήματα είχε μέσα μια φωτογραφία της Κάτιας, της γειτονοπούλας μας που είχε μείνει πίσω, στην Τασκένδη, και που μη γνωρίζοντας ακόμα γράμματα είχε ζωγραφίσει αντί για αφιέρωση στο πίσω μέρος της φωτογραφίας δύο κατακόκκινες καρδούλες. Τη δική της καρδιά και την καρδιά της αδελφής μου θα αποτύπωνε φαντάζομαι.

Το πράσινο βελούδινο τραπεζομάντιλο με τα κρόσσια και τα άνθινα σχέδια, από τα μέρη της Κίνας φερμένο, το κρεμάσαμε στο παράθυρο αντί για κουρτίνα. Ήταν πολύ ψηλό παράθυρο, σαν πόρτα σχεδόν, και το τραπεζομάντιλο μακρόστενο, κι έτσι ήρθε όμορφα, αν και αναδευόταν λιγάκι και θάραινε σαν ιστίο φορτωμένο βροχή, έλειπαν δυο τζάμια και άργησαν να μπουν, τι να σου κάνει, δυο χέρια μονάχα είχε ο πατέρας κι από αυτά τα χέρια περνούσαν όλα. Αυτά τα χέρια μαστόρεψαν και το τραπέζι, που έγινε με σανίδες αγορασμένες με το μέτρο από την πόλη, και τα σκαμνιά, ένα για τον καθένα μας, έξι συνολικά, και τη μικρή βιβλιοθήκη επίσης, και το ντιβανάκι της γιαγιάς. Εμείς στην αρχή κοιμόμαστε κάτω, αλλά αργότερα, τακτοποιήθηκε κι αυτό, η κυρία Ερασμία, γυναίκα του ιδιοκτήτη του κτήματος και αφεντικού μας, ήρθε μια μέρα οδηγώντας το τζιπ, αναφοκοκκινισμένη από τη διασύνη, με τα σκυλιά στο κάθισμα του συνοδηγού, δυο σέτερ, αδελφάκια, πυρόξανθα και λυγερά, και με δυο σπαστά σιδερένια ντιβάνια, ορθά στη ράχη του πίσω καθίσματος, ντιβάνια άνετα, και τρεις μπορούσαν να πλαγιάσουν στο καθένα, μόνο που έπρεπε να προσέξεις, να μην κάτσεις

απότομα στην αρχή, ούτε στην άκρη, αναποδογύριζαν, και τα στρώματά τους, από αφρολέξ, δεν σε βάσταγαν και σταθερά, όμως έκαναν τη δουλειά τους μια χαρά, μάλιστα η γιαγιά με τη μάνα έραφαν ωραία εμπριμέ καλύμματα κι έριξαν επάνω, μέχρι και βολάν από το ίδιο ύφασμα πρόσδεσαν, κι όλα αυτά δίχως ραπτομηχανή, είχαν κατατρυπηθεί τα δάχτυλά τους, είχαν πρηστεί, γι' αυτό και κάπου κάπου η γιαγιά αναστέναζε:

«Αχ και να την είχαμε πάρει μαζί μας... Που την πούλησα, εγώ η αγάριστη, τη μηχανή, τη συντροφούλα μου, που έβγαζε αγγέλους ζωγραφιστούς και που μας εξυπηρέτησε καλά, όλους μας, ε, Όκτια κόρη μου;»

«Ναι, μάνα, ναι. Εδώ θα χρειαζόταν. Όπως το λες. Βλέπεις όλα από την αρχή. Όλα από την αρχή...» κουνούσε η μάνα το κεφάλι.

«Αχ! Λες και είναι η πρώτη φορά που όλα γίνονται από την αρχή. Εγώ, ο Θεός να μην αξιώνει τον κόσμο, πέντε αρχές έκαμα στη ζωή μου. Τις ξέρεις δα. Μα ξέρεις κάτι, κόρη; Δεν είναι και προς θάνατο άμα μπορείς και ξαναρχίζεις. Κι εμείς μπορούμε».

Σαραντίτη, Ε. (1996). *Κάποτε ο κυνηγός*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Έλληνες στην Τασκένδη

Δραστηριότητες

1. Κάποια αντικείμενα, όπως είναι το χαλί, το τραπεζομάντιλο ή η ραπτομηχανή, είναι κάτι περισσότερο από απλά αντικείμενα για την οικογένεια των προσφύγων από την Τασκένδη. Συμφωνείτε με την άποψη αυτή; Ποια χωρία του κειμένου την επιβεβαιώνουν; Έχετε κι εσείς κάποια ανάλογη σχέση με κάποιο αντικείμενο;
2. «Δεν είναι και προς θάνατο άμα μπορείς και ξαναρχίζεις. Κι εμείς μπορούμε»: Ποια στοιχεία χαρακτήρα φαίνεται ότι διαθέτει η γιαγιά; Τι σημαίνει για εσάς ο λόγος της; Έχει χρειαστεί να κάνετε ξανά μια νέα αρχή στη ζωή σας;
3. Χωριστείτε σε ομάδες και δημιουργήστε εικαστικά έργα με έμπνευση από το χαλί της γιαγιάς. Μπορείτε να ζωγραφίσετε ή να συνθέσετε ένα κολάζ με διάφορα υλικά (π.χ. υφάσματα, νήματα, κορδέλες κουμπιά κ.λπ.).

«Κάποτε ο κυνηγός» - Κουίζ

ΕΛΕΝΗ ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ (γενν. 1943)

Γεννήθηκε στη Νεάπολη Λακωνίας. Έργα της έχουν μεταφραστεί σε ξένες γλώσσες. Το εφηβικό της μυθιστόρημα *Κάποτε ο κυνηγός* απέσπασε τον Έπαινο της UNESCO στον παγκόσμιο διαγωνισμό νεανικής λογοτεχνίας το 1997 με θέμα την ανοχή και την κατανόηση ανάμεσα στους λαούς. Το ίδιο βιβλίο τιμήθηκε με το βραβείο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου. Έλαβε επίσης και το Κρατικό Βραβείο.

Νεκτάριος Στελλάκης

Είμαι πρόσφυγας από την Κερύνεια

Το απόσπασμα αναφέρεται στο ιστορικό γεγονός της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974 και τις επακόλουθες δραματικές συνέπειές του με την αναγκαστική μετακίνηση των Ελληνοκυπρίων από τις εστίες τους.

Με δυσκολία θυμάται τι ακολούθησε. Αποσπασματικά μόνο τής περνούν εικόνες απανωτές, που χρόνια τώρα, όσο κι αν προσπαθεί, δυσκολεύεται να τις βάλει σε μια σειρά. Σαν να χύθηκε ένα παζλ στο δάπεδο. Να έπαιρνε το καλό της φόρεμα, αναρωτιόταν, αφού θα πήγαιναν στη Λευκωσία; Όχι. Θα έπρεπε να πάρει μαζί και τα καλά της πέδιλα. Ποιο πουκάμισο να διάλεγε για την αδελφή της; Ήταν, βλέπεις, απαιτητική η μικρή με τα ρούχα. Πού θα τα έβαζε; Εκείνον τον έπαινο από το σχολείο, να τον έχωνε κι αυτόν κάπου; Όχι. Το ημερολόγιό της όμως θα το έπαιρνε, ό,τι κι αν γινόταν. Είχε ξεκινήσει να το γράφει στο τέλος της σχολικής χρονιάς και δεν θα το άφηνε πίσω. Ένα είναι σίγουρο: ένωθε πως, όταν ο πατέρας τής έπιασε τους ώμους, ήταν σαν να την τράβηξε μεμιάς προς τα πάνω και τη μεγάλωσε. Πάντα ήταν η μεγάλη, αλλά τούτο το μεγάλωμα ήταν διαφορετικό. Τούτο το τράβηγμα την έβαζε στον κόσμο των μεγάλων χωρίς επιστροφή. Σαν να τη βάπτισε σε έναν άλλο ρόλο. Και η Ιόλη, μικρή για τους άλλους και μεγάλη για τον εαυτό της έως τα τώρα, είχε πια την υποχρέωση να φέρεται σαν μεγάλη, ακόμη κι αν κάποτε ένωθε μικρή. Να γιατί ξέχασε τι έγινε και πώς έγινε τις τελευταίες στιγμές που πέρασε στο πατρικό της σπίτι στην Κερύνεια. Είχε να δαμάσει το νερό που χυμούσε κι από μέσα της κι απέξω, ήθελε να βγει στην επιφάνεια και να κολυμπήσει μόνη της.

Και τα έκανε όλα όπως έπρεπε. Βιάστηκε να ετοιμάσει τα ρούχα και χωρίς ερωτήσεις και δισταγμούς υπάκουσε κι εκτέλεσε κάθε εντολή της μητέρας κρύβοντας την αγωνία της από τα μικρότερα αδέρφια. Όμορφα και ήσυχα εξήγησε στον αδελφό της ότι δεν υπήρχε λόγος να πάρουν το ποδήλατό του μαζί γιατί θα έλειπαν μόνο δύο μέρες. Το ίδιο ήσυχα κι αδόρυβα έδωσε στ' αδέρφια της να φάνε ελιόπιτες και σταφύλι όσο εκείνη σφράγιζε τις μπαλκονόπορτες και τα παράθυρα. Μέσα σ' όλα, η μητέρα είχε να πεταχτεί και στη θεία Χρυστάλλα. Σχήμα λόγου «να πεταχτεί», γιατί είχε να κουβαλήσει μια βαλίτσα φανερά ασήκωτη. Αργότερα έμαθε πως η βαλίτσα περιείχε έγγραφα του πατέρα που έπρεπε να σωθούν και να μείνουν σε κάθε περίπτωση κρυφά. Η μητέρα την έχωσε κάτω από έναν σωρό καυσόξυλα που τα φύλαγε η θεία στην αυλή της. Σαν γύρισε, τα χέρια της ήταν γδαρμένα. Τα ξύλα τής είχαν χαράξει έναν ολόκληρο χάρτη με ολόισιες μακριές γραμμές και λίγες άστατες οριζόντιες. Ήθελε να της πει να καθίσει να την περιποιηθεί, μα η μητέρα ήταν σαν να ήθελε να τρέξει όλες τούτες τις διαδρομές ταυτόχρονα, κι έτσι δεν τόλμησε.

Το σπίτι είχε σιγά σιγά σκοτεινιάσει. Κάθε παντζούρι που έκλεινε, κάθε κουρτίνα που τραβιόταν έριχνε στη μνήμη ένα ακόμα κομμάτι της ζωής σε τούτο το σπίτι. Μόνο αρκετά αργότερα θα ένωθε η Ιόλη τη θεατρικότητα τούτης της στιγμής. Σταδιακά τα φώτα της σκηνής σβήνουν και μένει μια

μάνα με τρία παιδιά και λίγα μπαγκάζια σε μian άκρη – ας πούμε στα δεξιά της σκηνής. Μόνη διέξοδος μια σκάλα: αυτήν θα πρέπει να την κατέβουν και να βγουν στην πλατεία ή την αρένα.

Η μητέρα γύρισε το κλειδί στην πόρτα και ταυτόχρονα θυμήθηκε μονολογώντας «Το ψυγείο! Το ψυγείο δεν το αδειάσαμε...». Τα μάτια της άνοιξαν διάπλατα και πήρε μια βαθιά ανάσα λες και ήθελε να ρουφήξει και να πάρει μαζί της όλο το σπίτι. «Ας είναι!» μουρμούρισε. Τράβηξε το κλειδί, το έριξε στην τσάντα της που κρεμόταν ανοικτή απ’ τον αριστερό της ώμο και με μια κίνηση του χεριού παρακίνησε τα παιδιά να κατέβουν.

Στελλάκης, Ν. (2020). *Είμαι πρόσφυγας από την Κερύνεια*, εικονογράφηση Αχιλλέας Ραζής. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Δραστηριότητες

1. Πώς περιγράφεται η αντίδραση της κεντρικής ηρωίδας Ιόλης στο άκουσμα της αναγκαστικής προσφυγιάς από το σπίτι της στην Κερύνεια της Κύπρου; Περιγράψτε ποια μπορεί να είναι τα συναισθήματά της.
2. «Μόνο αρκετά αργότερα θα ένιωθε η Ιόλη τη θεατρικότητα τούτης της στιγμής»: Πώς καταλαβαίνετε αυτή την πρόταση; Αναζητήστε στο κείμενο τις αντιδράσεις των προσώπων της ιστορίας κατά τη στιγμή της αναγκαστικής αναχώρησης από το σπίτι.
3. Επιλέξτε μια από τις ακόλουθες δραστηριότητες:
 - α. Ετοιμάστε μία λίστα με τα πράγματα που θα παίρνατε και μία με όσα θα αφήνατε αν βρισκόσασταν σε μια ανάλογη κατάσταση.

Τι αφήνεις	Τι παίρνεις

β. Σημειώστε σε μια σελίδα ημερολογίου λέξεις και φράσεις που να φανερώνουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ηρώων της ιστορίας για την αναγκαστική προσφυγιά από τον τόπο τους.

4. Σκηνοθετήστε με την ομάδα σας πέντε διαφορετικές εκφράσεις με μορφή παγωμένων εικόνων που να αποτυπώνουν τα συναισθήματα των προσώπων της ιστορίας.

«Τι αφήνεις και τι παίρνεις» -
Κρυπτόλεξο

ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΣΤΕΛΛΑΚΗΣ (γενν. 1966)

Γεννήθηκε στην Αθήνα και ζει στην Πάτρα. Είναι δάσκαλος και νηπιαγωγός. Έχει κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στη Γλωσσολογία στην Αγγλία και τη διδακτορική του διατριβή στο Πανεπιστήμιο Πατρών, όπου σήμερα είναι αναπληρωτής καθηγητής στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία. Έχει μια μακροχρόνια δράση στην Παγκόσμια Οργάνωση Προσχολικής Αγωγής (OMEP), στην οποία από το 2013 είναι περιφερειακός αντιπρόεδρος για την Ευρώπη.

Εύα Μοδινού
Σμύρνη 1922

προς μυρισμόν¹ των νεκρών

Ποια θάλασσα μας ξέβρασε σε τούτη την ακτή;
Ποια φωτιά μάς σκέπασε με τη στάχτη της;

Χωρίς πατρίδα χωρίς υπάρχοντα χωρίς ελπίδα
σ' εκείνη τη φυγή βαστούσα έναν χρυσοκέντητο αέρα
τη μνήμη ενός Παράδεισου που χάθηκε για πάντα

Δεν έχουμε πια ούτε σμύρνα² ούτε λιβάνι
Μονάχα η ψυχή μάς έμεινε προς μυρισμόν των νεκρών

Μοδινού, Ε. (2022). *Μικρά Ασία – Ο κύκλος των ωρών*. Αθήνα: Γκοβόστης.

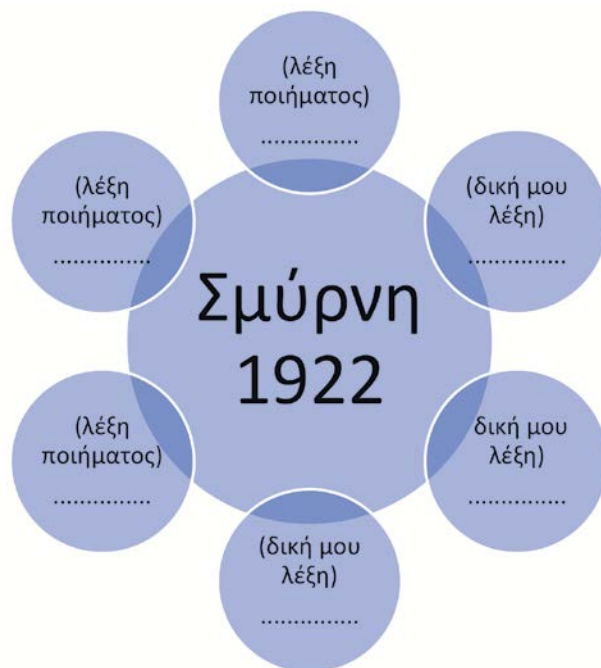
Δραστηριότητες

1. Να σχολιάσετε τις ποιητικές φράσεις: «χρυσοκέντητο αέρα», «τη μνήμη ενός Παράδεισου». Με ποιες δικές σας φράσεις θα μπορούσατε να τις αντικαταστήσετε;
2. Το τελευταίο δίστιχο του ποιήματος εκφράζει την τραγική διαπίστωση μιας ομάδας ανθρώπων. Ποια είναι αυτή και πώς την αντιλαμβάνεστε εσείς; Να συζητήσετε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας σε ομάδες.
3. Πώς περιγράφει το ποιητικό υποκείμενο τη βίαιη μετακίνηση από τις προγονικές πατρίδες με την καταστροφή της Σμύρνης το 1922; Αφού συμπληρώσετε το ακόλουθο σχήμα με λέξεις του ποιήματος

1. **μυρισμός:** αρωματική αλοιφή, μύρο.

2. **σμύρνα:** αρωματική ρητίνη (μύρο).

που φανερώνουν δραματικότητα, να συζητήσετε για τη σημασία της επιλογής τους. Συμπληρώστε στη συνέχεια το σχήμα με τις λέξεις που εσείς θα επιλέγατε για να αντικαταστήσετε αυτές του ποιήματος.

4. Ακούστε το τραγούδι «Σμύρνη, πατρίδα μου γλυκιά» σε ερμηνεία της Κατερίνας Κόρου, με τη συνοδεία της Λαϊκής Σχολής Παραδοσιακής Μουσικής του Αριστείδη Μόσχου. Βρίσκετε κάποιες αναλογίες με το ποίημα της Μοδινού; Αναζητήστε στο διαδίκτυο άλλες μουσικές μελωδίες για την Καταστροφή της Σμύρνης και δημιουργήστε μια μουσική ανθολογία.

Λογοτεχνία
Μικρασιατικής
Καταστροφής

ΕΥΑ ΜΟΔΙΝΟΥ (γενν. 1959)

Γεννήθηκε και ζει στην Αθήνα. Σπούδασε Μαθηματικά και Αρχιτεκτονική. Στον χώρο της ποίησης πρωτοεμφανίστηκε το 2001. Ποιήματά της έχουν δημοσιευτεί σε λογοτεχνικά περιοδικά και έχουν παρουσιαστεί σε ραδιοφωνικές εκπομπές. Για την ποίησή της έχουν γραφτεί κριτικές σε εφημερίδες και περιοδικά. Στο διαδίκτυο διατηρεί την ιστοσελίδα: www.evamodinou.gr. Άλλα έργα της: *Στιχομυθία* (2001), *Το κοίλο της σιωπής* (2003), *Εκεί που τελειώνει...* (2005), *Για πάντα. Ποίηση σε επτά πράξεις* (2012), *Η ηλικία της πέτρας* (2017).

Παίζοντας με τα κείμενα

1. Συζητήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας με αφορμή τα παραπάνω κείμενα για ποιους λόγους οι άνθρωποι αναγκάζονται να ταξιδέψουν μακριά από το σπίτι τους, στο παρελθόν αλλά και σήμερα. Πόσο εύκολη ή δύσκολη μπορεί να είναι μια τέτοια κατάσταση;
2. Δείτε στο διαδίκτυο την ταινία του Τσάρλι Τσάπλιν *Ο μετανάστης* (1917). Ποια από τα προβλήματα που συναντήσατε στα παραπάνω κείμενα εντοπίζετε στην ταινία;
3. Παρατηρήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας τον πίνακα του Διονύσιου Τσόκου *Η φυγή από την Πάργα*. Χωριστείτε σε ομάδες των 4-5 ατόμων. Κάθε ομάδα να επιλέξει μια ομάδα ανθρώπων του πίνακα και να φανταστεί τους διαλόγους μεταξύ των προσώπων. Μπορείτε να ηχογραφήσετε τους διαλόγους που εμπνευστήκατε και να ενσωματώσετε τα αρχεία στον πίνακα δημιουργώντας μια ζωντανή διαδραστική εικόνα με τη βοήθεια της εφαρμογής δημιουργίας διαδραστικής εικόνας της e-me, thinglink, padlet ή άλλης.

Τσόκος Διονύσιος, *Η φυγή από την Πάργα* (μετά το 1847),
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

4. «Το τραγούδι ενώνει τους ανθρώπους. Αυτό βεβαιώνουν με τον καλύτερο τρόπο τα τραγούδια του Ομέρ Ζουλφί Λιβανελί. Ακούγοντάς τα -μερικές φορές- δεν ξέρουμε πόσο ξένα είναι και πόσο δικά μας - ατράνταχτο κι αυτό στοιχείο αλληλεπίδρασης και κοινών μουσικών πηγών» (Μαρία Φαραντούρη, σχόλιο στο εσώφυλλο του δίσκου βινυλίου *Η Μαρία Φαραντούρη τραγουδάει Λιβανελί*, 1982). Ο δίσκος περιλαμβάνει 12 τραγούδια του Τούρκου συνθέτη, τους ελληνικούς στίχους των οποίων έγραψε ο Λευτέρης Παπαδόπουλος. Δύο καλλιτέχνες, ένας Τούρκος κι ένας Έλληνας, συνεργάστηκαν

για να δημιουργήσουν ένα τραγούδι αφιερωμένο στην κοινή μοίρα των λαών, τη μετανάστευση. Αναζητήστε το τραγούδι στο διαδίκτυο και ακούστε το στην τάξη όλοι μαζί. Ποια συναισθήματα και ποιες σκέψεις σας δημιουργούνται καθώς το ακούτε; Μπορείτε να καταγράψετε τις σκέψεις σας σε ένα πεζό κείμενο, μόνοι σας ή με τον διπλανό ή τη διπλανή σας.

5. Στη φωτογραφία που ακολουθεί εικονίζεται το άγαλμα του διάσημου γλύπτη Bruno Catalano με τίτλο **Benoit**, που αποτελεί μέρος μιας σειράς γλυπτών που ονομάζονται Travellers ή Les Voyageurs (Ταξιδιώτες), τα οποία εκτίθενται σε συλλογές σε όλο τον κόσμο. Ποια εντύπωση σας προξενεί το άγαλμα; Φανταστείτε την περιπέτεια του εικονιζόμενου προσώπου και αφηγηθείτε την σε ένα κείμενο 150 λέξεων.

Πηγή: brunocatalano.com

Bruno Catalano, *Οι ταξιδιώτες: Μπενουά* (2022)

Δημοτικά τραγούδια της ξενιτιάς - Βίντεο

Αργρώ Πιπίνη, «Μελάκ, μόνος»- Διαδραστικό παιχνίδι

Άξονας Α΄

Οικουμενικές αξίες,
κοινωνικά προβλήματα

Συστάδα 4η

Παιδική εργασία

«Ας μπορούσεν ανάθοντας το παιδί μου ένα σπύρο
να φωτίσει τον κόσμο»

Νικηφόρος Βρεττάκος

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα αφιερωμένα στο παιδί, στα προβλήματα παιδικής ηλικίας και παιδικής εργασίας. Επιδιώκεται:

- ▶ Να διαβάζετε λογοτεχνικά κείμενα (πεζά και ποιητικά) παλαιότερης και σύγχρονης γραφής που έχουν ως θέμα το παιδί, τις ιδιαίτερες ανάγκες και τα δικαιώματά του.
- ▶ Να κατανοείτε τη σχέση ανάμεσα στη λογοτεχνία και τα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου βιώνοντας με ενσυναίσθηση τα κείμενα.
- ▶ Να συνδιαλέγεστε με τα θέματα των λογοτεχνικών έργων και τους διαφορετικούς τρόπους αφηγηματικής έκφρασης (πεζής και ποιητικής).
- ▶ Να πειραματίζεστε δημιουργικά με τη λογοτεχνία και με άλλες μορφές τέχνης είτε ατομικά είτε ομαδικά.

Κείμενα συστάδας

Γεώργιος Ιακωβίδης, *Η μητρική στοργή* (1889), Ιδιωτική συλλογή

Ακούστε το τραγούδι/νανούρισμα «Βλέφαρό μου», σε στίχους Λίνας Νικολακοπούλου και μουσική Νίκου Κυπουργού, και στη συνέχεια παρατηρήστε τον παραπάνω πίνακα του Γεώργιου Ιακωβίδη.

- ▶ Τι επιθυμεί η μάνα για το παιδί της καθώς το κρατά στην αγκαλιά της;
- ▶ Από τι πιστεύετε ότι εξαρτάται η πραγματοποίηση αυτών των επιθυμιών;

I.M. Παναγιωτόπουλος
Χαμοζωή

Στο μυθιστόρημα *Χαμοζωή* παρακολουθούμε, σε αναμνηστική εξομολογητική αφήγηση πρώτου προσώπου, τα δύσκολα παιδικά χρόνια της μίζερης χαμοζωής του κεντρικού ήρωα Κωστάκη.

Ο χειμώνας μπήκε βαρύς. Το φαλακρό βουναλάκι αντίκρυ στο σπίτι, στεκόμενο κατά τον βοριά, κατέβαζε τη χιονούρα στα πρόσωπά μας, μελάνιαζαν τα μάγουλά μας, τα χείλη μας, τα χέρια μας πονούσαν, σαν να τάδερνες με ψιλές ψιλές βέργες, τόσο που τα μάτια μας γέμιζαν δάκρυα. Ο πατέρας τα 'φερνε δύσκολα βόλτα. Ήταν ολοφάνερο τούτο, γιατί ολοένα χουχούλιζε και μιλούσε μονάχος του· στέναζε κιόλας καμιά φορά και τη νύχτα κοιμόταν αργά και τον νιώθαμε που άλλαζε κάθε λίγο και λιγάκι πλευρό, κάποια σκέψη τον παίδευε, μα τι μπορούσαμε να κάνουμε, πώς να βοηθήσουμε, ήμαστε ολότελα άπραγα κι ανήμπορα, κι ο αδερφός μου κι εγώ. Κι ωστόσο, ο πιο αξιολύπητος ήταν ο Γυφτοδόδωρος. Όλο όλο το έχει του ήταν κείνο το σακάκι το καλοκαιρινό και το μπαλωμένο πανταλονάκι, που του έπεφτε κάτω από τα γόνατα. Περιπατούσε σαν να κυλιόταν ένα κουβάρι, συμμαζωμένος, καμπουριασμένος, με τα χέρια στις τσέπες, σφυρίζοντας στον άνεμο, στη χιονούρα, με τα τετραδιάκια του και τα βιβλία του παραμάσκαλα. Όλα ήτανε κρύα, πολύ κρύα μέσα στην τάξη, τα θρανία, η έδρα, ο πίνακας, πιάναμε να γράψουμε και δεν καταφέρναμε να κρατήσουμε το μολύδι, έπρεπε να τα χουχουλίσουμε ώρα κι ώρα τα χέρια μας, για να μπορέσουν τα δάχτυλα να λυγίσουν. Ο δάσκαλος με τη βέργα ήταν και τώρα αμείλιχτος:

– Όποιος θέλει να ξεσταθεί, ας έρδει εδώ! Ξεφώνιζε και πηγαινορχόταν σαν το αγρίμι ανάμεσά μας.

Εκείνος φορούσε το χοντρό του παλτό με τις ξεφτισμένες κουμπότρυπες και τα γάντια του τα πλεχτά κι ένα σαλάκι μάλλινο ολόγυρα στον λαιμό του, μας άφηνε κιόλας μονάχους πολλές φορές με τον επιμελητή και κατέβαινε στο σπίτι του πλάι και ξαναγύριζε μασουλώντας και πρόσχαρος.

Το κρύο σφίγγει τα κόκαλα, έλεγε.

Όσο γι' αυτό, μπορεί και νάχε κάποιο δίκιο ο άνθρωπος. Η μητέρα κατάφερνε ν' ανάβει, τις πιο κρύες μέρες, και το μαγκάλι. Τις άλλες, μαζευόμαστε στην κουζίνα· βρισκόταν κι ένα μεγαλούτσικο τραπέζι μέσα κει και καθόμαστε ολόγυρά του και διαβάζαμε και τρώγαμε τηγανίτες, αριά και πού, αυτές τις τηγανίτες που αγαπούσαμε τόσο και μάλιστα σαν ήταν πασπαλισμένες με ζάχαρη. Η μητέρα μάς είπε να τον παίρνουμε και τον Γυφτοδόδωρο μαζί μας σχολάζοντας, κι ήταν μια χαρά να το βλέπεις αυτό το παιδί, πώς ξανάβανε τα μάγουλά του, τα μάτια του, αντίκρυ στη φλόγα, και πώς καθόταν υπάκουο κι ήσυχο, έλεγες και δεν βρισκόταν άνθρωπος μέσα κει, τόσο άπραγος ήταν ο Γυφτοδόδωρος! Καμαρώναμε και κείνα τα όμορφα, τα στρογγυλά γραμματάκια του και την τάξη που είχε σε όλα.

Μαζευόταν κι ο πατέρας νωρίς και του άρεσε να κουβεντιάζει μαζί μας και να μας συμβουλεύει, τι και τι θα 'πρεπε να κάνουμε στη ζωή, για να προκόψουμε, βέβαια, σαν και δαύτον. Ας είναι! Δεν ήταν κι ολότελα χωρίς χάρη οι χειμωνιάτικες κείνες βραδιές, ίσως και γιατί πέρασαν πια κι απόμειναν τόσο μακριά, στο βάθος του καιρού, ίσως και γιατί δεν ξαναγυρίζουν τα παιδιάτικα χρόνια, τα νιάτα...

Παναγιωτόπουλος, Ι.Μ. (1992). *Χαμοζωή*. Αθήνα: Αστήρ.

Δραστηριότητες

1. Πώς παρουσιάζεται στο κείμενο η σχέση του δασκάλου με τους μαθητές και τις μαθήτριές του; Έχει αλλάξει σήμερα αυτή η σχέση ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και μαθήτριες;
2. Γιατί ο ήρωας-αφηγητής ανακαλεί στη μνήμη του τον συμμαθητή του, τον Γυφτοθόδωρο; Σε ποια σημεία της ιστορίας φαίνεται ότι θυμάται στιγμές από την παιδική ηλικία του;
3. Επιλέξτε ανά ομάδα τεσσάρων ατόμων μία από τις ακόλουθες δραστηριότητες.
 - α. Δώστε τη δική σας συνέχεια στο κείμενο αλλάζοντας ακόμη και τον τίτλο της ιστορίας.
 - β. Δραματοποιήστε μια σκηνή από την ιστορία που διαβάσατε: είτε όσα συμβαίνουν μέσα στη σχολική τάξη είτε όσα συμβαίνουν τις χειμωνιάτικες νύχτες στο σπίτι του αφηγητή-ήρωα. Σκεφτείτε πώς θα αποδώσετε τον χώρο και τον χρόνο, μοιράστε ρόλους και λόγια, σκηνοθετήστε τις κινήσεις και τις εκφράσεις των προσώπων, διαλέξτε μουσική που θα συνοδεύει κάποιες σκηνές-εικόνες κ.ά.

«Χαμοζωή» - Κουίζ

Ι.Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ (1901-1982)

Γεννήθηκε στο Αιτωλικό του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και εργάστηκε ως καθηγητής στη Μέση Εκπαίδευση. Ασχολήθηκε με όλα τα είδη της λογοτεχνίας: ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, θεατρικά έργα, δοκίμια, ταξιδιωτικά και κριτικά κείμενα. Συνεργάστηκε με πολλά περιοδικά και εφημερίδες της εποχής και υπήρξε βασικός συνεργάτης της *Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας* του Πυρσού. Υπήρξε μέλος του Συμβουλίου της Εθνικής Πινακοθήκης και του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Θεάτρου. Στη μεταπολιτευτική υπηρεσιακή κυβέρνηση χρημάτισε υπουργός Πολιτισμού και Επιστημών και διετέλεσε πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης. Τιμήθηκε με διάφορα βραβεία.

Γ.Κ. Παναγιωτάκης
Τίγκρε. Με τα χέρια γυμνά

Στο μυθιστόρημα *Τίγκρε – με τα χέρια γυμνά* (2021) του Γιώργου Κ. Παναγιωτάκη παρακολουθούμε τη ζωή και τις προσπάθειες του κεντρικού ήρωα με το ψευδώνυμο Τίγκρε, ο οποίος ζει σε μια φαβέλα στο Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας και ονειρεύεται να γίνει επαγγελματίας ποδοσφαιριστής.

Κάποιες φορές στο Ρίο, όταν αρχίζει να βρέχει, ξεχνά να σταματήσει. Έτσι και εκείνον τον Δεκέμβρη. Έβρεχε καμιά δεκαριά μέρες στη σειρά. Για μπάλα, φυσικά, ούτε λόγος. Στο τσιμεντένιο γηπεδάκι θα τρώγαμε τις γλίστρες της ζωής μας, ενώ στο άλλο θα βουλιάζαμε στη λάσπη.

Καθόμουν λοιπόν στο παράθυρο και έβλεπα τα ποτάμια του νερού να κυλούν ορμητικά στον κατήφορο παρασύροντας ό,τι έβρισκαν στον δρόμο τους. Ήταν λες και ήθελε ο Θεός να ξεπλύνει τη φαβέλα¹ μας από τις αμαρτίες της, αλλά δεν τα κατάφερε. Γιατί δεν είδα ούτε όπλο ούτε βρόμικα χρήματα ούτε και κανένα σακουλάκι με άσπρη σκόνη να περνάει μπροστά από το παράθυρο. Μονάχα σανίδια, λαμαρίνες και κάθε λογής αντικείμενα από τις παράγκες που είχαν πλημμυρίσει: κουζινικά, μπουκάλια, παπούτσια, φτηνιάρικα παιχνίδια...

Σαν να μην έφτανε αυτό, ήρθαν τα Χριστούγεννα και έκλεισαν τα σχολεία για καλοκαίρι. Ο δάσκαλος έδωσε στους γονείς και στους κηδεμόνες μας τους βαθμούς και σε εμάς μερικές χρήσιμες συμβουλές (να είμαστε φρόνιμοι, να μην μπλέκουμε σε κακοτοπιές και να γραφτούμε στη δημοτική βιβλιοθήκη για να διαβάζουμε κανένα βιβλίο) και μας αποχαιρέτησε.

Παλιότερα χαιρόμουν όταν έκλειναν τα σχολεία, καθώς αυτό σημαίνει ότι θα εστίαζα στα σημαντικά πράγματα της ζωής – βασικά στην μπάλα. Τώρα όμως στεναχωριόμουν. Πρώτον, γιατί, όσο κι αν δεν ήθελα να το παραδεχτώ, το σχολείο είχε αρχίσει να μου αρέσει. Ειδικά από τότε που ανακάλυψα πως ήμουν καλούτσικος μαθητής. Και δεύτερον και κυριότερο, γιατί εκεί, έστω και στα διαλείμματα, μπορούσα να βλέπω τη Φαμπιάνα.

Ενώ τώρα... Το μόνο που μπορούσα να κάνω ήταν να κάθομαι στο παράθυρο και να αναστενάζω. Ή να κάθομαι στο στρώμα μου και να αναστενάζω. Ή να αναστενάζω ισιώνοντας τις πρόκες για τον κύριο Ζιλμπέρτο τον μαραγκό ή φτιάχνοντας τα κουτιά της πίτσας που έφερνε η γιαγιά. Η μόνη ώρα που δεν αναστέναζα ήταν όταν διάβαζα το βιβλίο που είχε καταφέρει να δανειστεί για μένα η γιαγιά από τη βιβλιοθήκη. Λεγόταν Μεγάλες Προσδοκίες και μιλούσε για ένα φτωχό, ορφανό αγόρι που με τη βοήθεια ενός μυστηριώδους ευεργέτη πάσχιζε να αγγίξει τα όνειρά του. Με θυμάμαι να θυδίζομαι στις σελίδες του και να ταξιδεύω στην Αγγλία του χίλια οχτακόσια τόσο. Και κάποιες φορές το μυαλό μου έκανε τα δικά του και μπερδεύα τα προβλήματα του Πιπ, του ήρωα του βιβλίου, με τα δικά μου. Έβλεπα την Εστέλλα, τον αιώνιο έρωτά του, να κατεβάζει την μπάλα και να ντριπλάρει² έναν έναν τους αντιπάλους της όπως η Φαμπιάνα ή φανταζόμουν τον Μοασίρ Μπαρμπούσα να κρύβεται

1. **φαβέλα**: φτωχή συνοικία, παραγκούπολη.

2. **ντριπλάρω**: με κινήσεις και ελιγμούς εξουδετερώνω την αντίσταση παίκτη αντίπαλης ομάδας.

στον βάλτο όπως εκείνος ο τρομακτικός κατάδικος, ο Μάγκουιτς. Και μετά ξεχνιόμουν τελείως και σκεφτόμουν τον αγώνα με τα παιδιά από τη δήδεν Λαγκόα, που είχα κατεβάσει από την κούτρα μου και ξαφνικά πήρε σάρκα και οστά χάρη στην παρέμβαση του παράξενου αυτού ανθρώπου. Πώς είχε συμβεί αυτό; Πώς το είχε μάθει; Ποιος του το είχε πει; Και κυρίως, ποιος επιτέλους ήταν και γιατί όλοι τον μισούσαν τόσο πολύ;

Παναγιωτάκης Γ. Κ. (2021). *Τίγκρε. Με τα χέρια γυμνά*. Αθήνα: Πατάκης.

Δραστηριότητες

1. Πώς ο ήρωας και αφηγητής της ιστορίας, Τίγκρε, περιγράφει τις δύσκολες συνθήκες ζωής στη φαβέλα, στην παραγκούπολη του Ρίο ντε Τζανέιρο στην οποία ζει; Εντοπίστε στο κείμενο τα χωρία στα οποία περιγράφονται αυτές οι δυσκολίες.
2. Γιατί νομίζετε πως ο Τίγκρε έχει ως όνειρο ζωής να γίνει επαγγελματίας ποδοσφαιριστής; Πόσο εύκολο είναι αυτό, κατά τη γνώμη σας, για ένα παιδί που ζει σε μια περιοχή όπου κυριαρχεί η φτώχεια και η βία;
3. Γιατί ο Τίγκρε γοητεύεται από το μυθιστόρημα του Κάρολου Ντίκενς *Μεγάλες Προσδοκίες* και ταυτίζεται με τον νεαρό ήρωα Πιπ; Συζητήστε στην τάξη για αφηγήματα που έχετε διαβάσει και σας έχουν επηρεάσει.

Charles Dickens, «Μεγάλες προσδοκίες» - Διαδραστική εικόνα

«Τίγκρε - με τα χέρια γυμνά» - Σταυρόλεξο

4. Χωριστείτε σε ομάδες των τριών ατόμων, όσα και τα πρόσωπα του πίνακα του Παναγιώτη Τέτση, και γράψτε έναν διάλογο ανάμεσα στα απεικονιζόμενα πρόσωπα για τον λόγο που αγαπούν να παίζουν ποδόσφαιρο.

Παναγιώτης Τέτσης, *Φουτ-Μπολ Ι* (1960),
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

ΓΙΩΡΓΟΣ Κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ (γενν. 1968)

Ο Γιώργος Κ. Παναγιωτάκης γεννήθηκε το 1968 στην Αθήνα. Έχει εργαστεί στον κινηματογράφο, στην τηλεόραση, σε περιοδικά και σε ιστοσελίδες ως συντάκτης, ενώ έχει γράψει σενάρια για ταινίες και βιντεοπαιχνίδια. Όπως ο ίδιος λέει, του αρέσουν οι ιστορίες με καλό τέλος, αλλά παραδέχεται ότι και οι υπόλοιπες μπορεί να έχουν τη χάρη τους. Μερικά από τα βιβλία που έχει γράψει είναι: *Η θαυμαστή περιπέτεια του Φραντζολάκη* (2009), *Μικρόκοσμος* (2011), *Ο Ισιντόρ και το φεγγάρι* (2019) και τις σειρές «Αταξίες στην Τάξη» και «Λέσχη Αλλόκοτων Πλασμάτων». Τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο για το *Όταν ήρθαν για εμένα*, το 2ο βιβλίο της «Λέσχης Αλλόκοτων Πλασμάτων» και με το βραβείο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου - Ελληνικού Τμήματος Διεθνούς Συμβουλίου Βιβλίων για Νέους (International Board on Books for Young People - IBBY) για το βιβλίο *Ο Ισιντόρ και το φεγγάρι*.

Γιάννης Κοντός
Τι έγιναν τα παιδιά του Καρόλου Ντίκενς;

Χάθηκαν προσωρινά, γίνανε σκιές,
με παρακολουθούν για δευτερόλεπτα
μέσα από την ομίχλη,
πιάνουν την άκρη του παλτού μου.
Χειμώνας είναι γι' αυτά, βαρύς, με χιόνια.
Με παπούτσια χαλασμένα, με αισθήματα
κουρέλια τριγυρνάνε άσκοπα στους δρόμους,
κάτω από φανάρια του δεκάτου ενάτου αιώνα.
Το χιόνι σφυρίζει και τα χτυπάει αλύπητα.
Προσπαθεί να τα σθήσει από τις σελίδες των
βιβλίων. Αυτά όμως επιμένουν να τριγυρνάνε
στη μνήμη μας, να μας τυραννούν, να μας συντροφεύουν.
Χλομά και πεινασμένα μάς περιμένουν
στη γωνιά, με τους ώμους να διπούν
για χάδι. Σούρουπο τα είδαμε για πρώτη
φορά και μας έφεραν τα πιο παράτολμα σχέδια.
Εκεί που σβήνει η μουσική, κρύβονται φοβισμένα
τα παιδάκια κοιτώντας το φεγγάρι.

Κοντός, Γ. (1997). *Ο αθλητής του τίποτα*. Αθήνα: Κέδρος.

Τα παιδιά στην Αγγλία
της Βικτωριανής εποχής

Δραστηριότητες

1. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο τίτλος του ποιήματος έχει τη μορφή ερώτησης; Τι επιδιώκει με αυτόν τον τρόπο ο ποιητής;
2. Πώς περιγράφει το ποιητικό υποκείμενο τα «παιδιά του Καρόλου Ντίκενς»; Να αναφερθείτε σε συγκεκριμένες λέξεις και φράσεις του ποιήματος.

3. Δείτε την ταινία *Όλιβερ Τουίστ* (2005) σε σκηνοθεσία Roman Polanski και συζητήστε πώς ζούσαν τα παιδιά σε άλλες εποχές.

Charles Dickens,
«Όλιβερ Τουίστ» -
Ηχητικό

4. Χωριστείτε σε ομάδες και γράψτε πέντε προτάσεις που να φανερώνουν τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις επιθυμίες των παιδιών που απεικονίζονται στη φωτογραφία του Lewis W. Hine.

Πηγή: Shutterstock

Lewis Hine, Παιδιά εργάτες στο ανθρακωρυχείο της Πενσιλβάνια, 1911

Ο Πήτερ Παν και τα ευτυχισμένα παιδιά

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΣ (1943-2015)

Γεννήθηκε στο Αίγιο. Σπούδασε Οικονομικά και εργάστηκε ως ασφαλιστής. Στα γράμματα πρωτοεμφανίστηκε το 1965. Έχει εκδώσει δεκαπέντε ποιητικά βιβλία, δύο βιβλία με πεζά κείμενα και τρία βιβλία για παιδιά. Επί σειρά ετών ήταν συνεργάτης του ραδιοφώνου, καθώς και των εκδόσεων Κέδρος. Το 1998 τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης για την ποιητική συλλογή *Ο αθλητής του τίποτα*. Το 2009 τιμήθηκε με το Βραβείο του Ιδρύματος Ουράνη της Ακαδημίας Αθηνών για το σύνολο του ποιητικού του έργου.

Κική Δημουλά
Το κοριτσάκι με τα σπέρτα

Απόγευμα πρωτοχρονιάς
ψυχή στους δρόμους.
Μονάχα κάτι γκρίζο παλαιό
καινούργιου χρόνου.

Τρέμουν από το κρύο
τα σταυροδρόμια και οι γωνίες
σφίγγονται κολλάνε να ξεσταθούν
επάνω σε αλλότριας¹
πατρίδας
πλανόδιους² ανθοπώλες

μπουκέτα φασκιωμένα
με αγριωπό χαρτί
και η φτηνή ποιότητα
με τρύπες διανδισμένη γύρω γύρω
από αυτοδίδακτο ψαλίδι καμωμένες

όπως κι εμείς όταν παιδιά
για σχέδια πεινασμένα
σ' εφημερίδα διπλωμένη ομοιόμορφα
μικρά τετραγωνάκια ψαλιδίζαμε
κι όπως ξεδιπλωνόταν το χαρτί
τι χαρούμενα τι αλλεπάλληλα, τι συμμετρικά
παραθυράκια διάπλατα μάς άνοιγε το μέλλον.

Απόγευμα πρωτοχρονιάς
ψυχή στους δρόμους
μόνο κλειστά μεγάλα γκρίζα παράθυρα
κι ένα φτωχό χιονόνερο που ζητιανεύει χιόνι.

Δημουλά, Κ. (2007). *Μεταφερθήκαμε παραπλεύρως*. Αθήνα: Ίκαρος.

1. **αλλότρια:** διαφορετικός, ξένος, εχθρικός, παράξενος.
2. **πλανόδιος:** που περιφέρεται και εργάζεται στους δρόμους, χωρίς μόνιμη εγκατάσταση.

Δραστηριότητες

1. Το ποίημα της Κικής Δημουλά συνομιλεί με το παραμύθι του Hans Christian Andersen *Το κοριτσάκι με τα σπίρτα*. Με ποιες ποιητικές εικόνες το επιτυγχάνει αυτό η ποιήτρια, αφού απουσιάζει το κοριτσάκι με τα σπίρτα από το ποίημα; Αν θέλετε να θυμηθείτε το παραμύθι, διαβάστε εδώ:

H.C. Andersen,
Το κοριτσάκι με τα σπίρτα

2. Ποια συναισθήματα σας προκαλεί η ανάγνωση του ποιήματος; Ποιες λέξεις ή φράσεις του ποιήματος ενεργοποιούν τα συναισθήματά σας; Καταγράψτε αυτές τις λέξεις σε ένα φύλλο χαρτί και συμπληρώστε το με δικά σας σχέδια και χρώματα.
3. Με την ομάδα σας γράψτε πέντε προτάσεις για τα δικαιώματα των παιδιών.

ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ (1931-2020)

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Εμφανίστηκε στα γράμματα το 1952 με την ποιητική συλλογή *Ποιήματα*. Ορισμένες από τις ποιητικές συλλογές που εξέδωσε είναι: *Έρεβος* (1956), *Επί τα ίχνη* (1963), *Το λίγο του κόσμου* (1971), *Το τελευταίο σώμα μου* (1981), *Χαίρε ποτέ* (1988), *Ενός λεπτού μαζί* (1998), *Χλόη θερμοκηπίου* (2005), *Συνάντηση* (2007), *Τα εύρετρα* (2010) κ.ά. Μέρος του έργου της έχει μεταφραστεί στα γαλλικά, τα αγγλικά, τα γερμανικά, τα ισπανικά, τα ιταλικά και τα σουηδικά. Έχει τιμηθεί με πολλά βραβεία και διακρίσεις. Το 2002 εξελέγη τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, η τρίτη κατά σειρά γυναίκα στην ιστορία της Ακαδημίας.

Χρήστος Μπουλώτης
Το κοριτσάκι με τα σπέρτα

Είδα το κοριτσάκι με τα σπέρτα στην Ομόνοια,
χτες βράδυ, ολόιδιο, ανέγγιχτο απ' τα χρόνια,
του λέω τα Χριστούγεννα αργούν ακόμη,
δεν θα 'ναι φέτος χιονισμένοι οι δρόμοι.

Σου παίρνω πέδιλα, χωνάκι παγωτό,
κεράσια για τ' αφτιά σου κι έναν χρυσό λωτό¹.

Αχ, κοριτσάκι με τα σπέρτα, μη φοβάσαι,
στην ιστορία σου θα δώσω χάπυ εντ² για να 'σαι
στης ευτυχίας το ψηλότερο κλαδί
πουλί, πουλάκι, ανέμελο παιδί.

Από τον κύριο Άντερσεν τώρα σε βάζω χώρα,
να κάνουμε χαρταετό τη στεναχώρια.

Άναψε όλα μαζί τα σπέρτα, κοριτσάκι,
να φωτιστούν οι δρόμοι μας στα παραμύθια,
πνίγεται η αλήθεια
και σε ξερό αυλάκι.

Μπουλώτης, Χ. (2004). *Του Έρωτα και των Παραμυθιών, Τραγούδια*.
Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

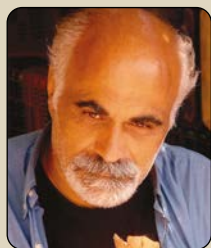
1. **λωτός**: φρούτο με έντονο πορτοκαλί χρώμα.
2. **χάπυ εντ**: (happy end) ευτυχισμένο τέλος.

Δραστηριότητες

1. Πώς αντιδρά το ποιητικό υποκείμενο στη συνάντηση με το κοριτσάκι; Τι του υπόσχεται πως θα του φέρει;
2. «Από τον κύριο Άντερσεν τώρα σε βάζω χώρια»: Γιατί ο ποιητής, κατά τη γνώμη σας, δίνει ένα ευτυχισμένο τέλος στην ιστορία του Άντερσεν;
3. Αφού γράψετε ανά ζεύγη δύο έως τέσσερις στίχους ως συνέχεια του ποιήματος, διαβάστε το εκφραστικά στην ολομέλεια της τάξης.
4. Επεξεργαστείτε με την ομάδα σας το ποίημα και αποδώστε το σε μορφή διαλόγου ανάμεσα στον ποιητή και το κοριτσάκι. Στον διάλογο μπορούν να συμμετέχουν και άλλα πρόσωπα, όπως περαστικοί ή άλλα εργαζόμενα παιδιά. Σκεφτείτε τον χώρο και τον χρόνο όπου τοποθετείται ο διάλογος. Με τις ανάλογες εκφράσεις και κινήσεις αναπαραστήστε τον διάλογο στην ολομέλεια της τάξης.

J.G.Brown, «Μια σκληρή ιστορία» - Δραστηριότητα

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΟΥΛΩΤΗΣ (γενν. 1952)

Γεννήθηκε στη Λήμνο. Είναι αρχαιολόγος και συγγραφέας. Με την παιδική λογοτεχνία ασχολείται συστηματικά από το 1987. Το έργο του *Η παράξενη αγάπη του αλόγου και της λεύκας* τιμήθηκε το 1989 με το ευρωπαϊκό βραβείο Pier Paolo Vergerio. *Το άγαλμα που κρύωνε* και *Ο κλέφτης των καρπουζιών* πήραν το ετήσιο βραβείο του ελληνικού παραρτήματος του Διεθνούς Συμβουλίου Βιβλίων για Νέους (International Board on Books for Young People - IBBY) το 2000 και το 2003 αντίστοιχα. Το 2000 και το 2011 τα έργα του *Το άγαλμα που κρύωνε* και *Τα πολύτιμα σκουπίδια του κυρίου Νο* αντίστοιχα απέσπασαν το Κρατικό Βραβείο Παιδικού Λογοτεχνικού Βιβλίου. Το 2006 τιμήθηκε με το βραβείο «Κώστα και Ελένης Ουράνη» της Ακαδημίας Αθηνών. Το 2012 το βιβλίο του *Ένα κορίτσι φτερουγίζει στον Κεραμεικό – Μια αντιπολεμική ιστορία στην Αθήνα των κλασικών χρόνων* απέσπασε το κρατικό βραβείο βιβλίου γνώσεων για παιδιά. Υπήρξε υποψήφιος για το βραβείο H.C. Andersen 2012.

Παίζοντας με τα κείμενα

1. Συζητήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας με αφορμή τα κείμενα της συστάδας για τα δικαιώματα των παιδιών στην εκπαίδευση και γενικότερα για καλύτερες και ευνοϊκότερες συνθήκες ζωής.
2. Πώς συνομιλεί, κατά τη γνώμη σας, το ποίημα της Κικής Δημουλά με το ποίημα του Χρήστου Μπουλώτη; Γράψτε ένα δικό σας λογοτεχνικό κείμενο (ποίημα ή σύντομο πεζό), που θα έχει ως έμπνευση τα δύο αυτά ποιήματα.
3. Υποθέστε ότι συναντάτε ένα από τα παιδιά-ήρωες των κειμένων που διαβάσατε (τον Γυφτοθόδωρο, τον Τίγκρε, ένα από τα παιδιά του Καρόλου Ντίκενς, το κοριτσάκι με τα σπίρτα) και συζητάτε μαζί του για θέματα που το απασχολούν. Να καταγράψετε τη συζήτησή σας και να την ανακοινώσετε στην τάξη.
4. Δείτε τη δραματική βωβή ταινία *Το κοριτσάκι με τα σπίρτα* (1928), σε σκηνοθεσία Jean Renoir, βασισμένη στο ομώνυμο παραμύθι του Hans Christian Andersen, και συζητήστε με την ομάδα σας πώς ο σκηνοθέτης επιλέγει να παρουσιάσει τον χώρο, τον χρόνο, τα πρόσωπα και τα όνειρα που βλέπει το κοριτσάκι. Ανακοινώστε τις παρατηρήσεις σας στην τάξη και ανταλλάξτε απόψεις με τα μέλη των άλλων ομάδων.
5. Στην ολομέλεια της τάξης συζητήστε πώς το παιδί αναπαρίσταται σε πίνακες ζωγραφικής του 19ου και των αρχών του 20ού, όπως οι παρακάτω. Βρίσκετε αναλογίες με τα κείμενα της συστάδας (ως προς την εμφάνιση των απεικονιζόμενων προσώπων, την έκφραση του προσώπου κ.λπ.); Αναζητήστε και άλλους πίνακες ζωγραφικής ή και φωτογραφίες με ανάλογο θέμα και ετοιμάστε μια μεγάλη αφίσα (σε χαρτί του μέτρου). Διανθίστε τους πίνακες με λέξεις, φράσεις, στίχους από τα κείμενα της συστάδας ή και από άλλα σχετικά κείμενα (πεζά και ποιητικά) που γνωρίζετε. Συμπληρώστε την αφίσα και με δικές σας λέξεις, φράσεις, στίχους.

Γεώργιος Ιακωβίδης, *Η προσφυγοπούλα ή Κοιμισμένη ανθοπώλις* (μετά το 1900), Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

James Edward Freeman,
Το αγόρι από τη Σαβοΐα στο Λονδίνο (1865),
Smithsonian American Art Museum, Ουάσιγκτον

Francesco D' Adamo, «*Ικμπάλ: ένα παιδί ενάντια στην παιδική εργασία*»

Βρείτε το απόσπασμα -
Αντιστοίχιση

Augustus Edwing Mulready,
Παραμελημένοι (1871),
Βασιλική Ακαδημία Λονδίνου, Λονδίνο

Άξονας Β΄

Ο τόπος μου, ο κόσμος,
το ταξίδι

Συστάδα 1η

Άνθρωπος και φύση

«Όποιος έμαδε ν' ακούει τα δέντρα δεν νοιάζεται πια να τους μοιάσει. [...] Αυτός βρήκε μια πατρίδα δική του. [...]»

Hermann Hesse

Στη συστάδα αυτή θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα που μιλούν για τον άνθρωπο και τη σχέση του με το φυσικό περιβάλλον. Επιδιώκεται:

- ▶ Να διαβάζετε ελληνικά και ξένα λογοτεχνικά κείμενα σε μετάφραση τα οποία αποδίδουν όψεις της σχέσης ανθρώπου και φύσης.
- ▶ Να βιώνετε μέσω της δημιουργικής ανάγνωσης τους τρόπους και τις τεχνικές που αξιοποιεί η λογοτεχνία για να εκφράσει σκέψεις και συναισθήματα για θέματα που αφορούν την καθημερινότητά μας.
- ▶ Να εκφράζετε δημιουργικά μέσα από ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες που συνδυάζουν πέρα από τον λόγο και άλλες μορφές έκφρασης.

Κείμενα συστάδας

Vincent van Gogh, Δύο λεύκες στο Alpilles κοντά στο Saint-Rémy (1889),
The Cleveland Museum of Art, Οχάιο

Αναζητήστε και ακούστε το τραγούδι «We Are Not Alone» σε σύνθεση Nick Cave και Warren Ellis (για την ταινία *Η λεοπάρδαλη του χιονιού*) και στη συνέχεια παρατηρήστε τον παραπάνω πίνακα του Vincent van Gogh.

- ▶ Ποια συναισθήματα σας δημιουργούν τα δύο έργα για τη σχέση ανθρώπου και φύσης;
- ▶ Ποια είναι η γνώμη σας για τον τρόπο που ο σύγχρονος άνθρωπος αντιλαμβάνεται τη σχέση του με τη φύση;

Με τη φωνή των χαϊκού

Γιώργος Σεφέρης

Β΄
Στον κάμπο
ούτ' ένα τετράφυλλο τριφύλλι·
ποιος φταίει απ' τους τρεις;

Issa Kobayashi

Κάτω απ' τις κερασιές
δεν υπάρχουν
ξένοι.

Χαϊκού και Σένριου (μτφρ. Σ. Λ. Σκαρτσής), 1988.

«Δεκαέξι Χαϊκού», *Τετράδιο Γυμνασμάτων*, 1940.

Δ.Ι. Αντωνίου

Στη μαύρη νύχτα
ζωγραφίζω γιασεμιά
να ξημερώσει.

Ηλίας Κεφάλας

Έρημος κάμπος
–φυγαδευμένος χρόνος–
λυγμός του κενού.

Χάι-κάι και τάνκα, 1981.

Σιωπητήριο Χιονιού-134 χαϊκού, 2005.

Δραστηριότητες

1. Στο ποίημα του Δ.Ι. Αντωνίου η φύση επιδρά στον άνθρωπο. Με ποιον τρόπο νομίζετε ότι συμβαίνει αυτό;
2. Σε ποιον πιστεύετε ότι καταλογίζει ευθύνες το ποιητικό υποκείμενο στο ποίημα του Γ. Σεφέρη για την καταστροφή της φύσης;
3. «Κάτω απ' τις κερασιές/δεν υπάρχουν/ξένοι», γράφει ο Ιάπωνας ποιητής Kobayashi Issa. Με τον διπλανό ή τη διπλανή σας γράψτε ένα χαϊκού με ανάλογο θέμα.

4. Με αφορμή τον πίνακα του Katsushika Hokusai *Το μεγάλο κύμα έξω από την Καναγκάουα* ή το εικαστικό έργο του Gustave Courbet, *The calm sea (Η ήρεμη θάλασσα)* που ακολουθεί, δοκιμάστε να γράψετε δύο δικά σας χαϊκού. Μπορείτε και να τα συμπληρώσετε με δικές σας εικαστικές δημιουργίες.

Katsushika Hokusai, *Το μεγάλο κύμα έξω από την Καναγκάουα*

Gustave Courbet, *Η ήρεμη θάλασσα* (1869), The Metropolitan Museum of Art, Νέα Υόρκη

Το **χαϊκού** είναι ένα τρίστιχο ποίημα ιαπωνικής προέλευσης με μεσαιωνικές καταβολές. Αποτελείται από τρεις στίχους των 5, 7, 5 συλλαβών. Συνήθως περιγράφει μια στιγμιαία εμπειρία, ένα συναίσθημα, μια εικόνα της φύσης.

«Με τη φωνή των χαϊκού» - Κρυπτόλεξο

Ιαπωνική τέχνη / Nihonga - Παρουσίαση

Σύνθεση χαϊκού

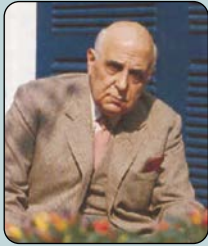

Μάρκος Μέσκος, «Μπουγάζι»

ISSA (YATARO) KOBAYASHI (1763-1827)

Γεννήθηκε στο μικρό ορεινό χωριό Κασιουαμπάρα, της επαρχίας Σινάνο της Ιαπωνίας. Στην ηλικία των είκοσι επτά ετών, διαδέχεται τον Chikua ως επικεφαλής της σχολής Nirokuan, όπου μια ομάδα λογοτεχνών, γνωστή ως Katsushika Ha, καλλιεργεί μian αναγέννηση του υψηλού ύφους της ποίησης χαϊκάι του Matsuo Bashō (Ματσούο Μπασό, 1644-1694). Ο Issa ανανέωσε ριζικά την ποίηση του χαϊκού και της προσέδωσε έναν προσωπικότερο, τρυφερότερο και πιο κοσμικό τόνο από τον μεγάλο πρόδρομό του, επιλέγοντας ως αγαπημένα θέματα τη φτώχεια του και τη μοίρα των πιο απροστάτευτων μικρών ζώων και εντόμων. Συνέγραψε χαϊκού, χάι-κάι νο ρένγκα και πεζογραφήματα. Το ημερολογιακό του έργο *Το έτος της ζωής μου*, σύνθεση ποίησης και πεζογραφίας, είναι από τα σημαντικότερα κείμενα του δέκατου ένατου αιώνα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ (1900-1971)

Φιλολογικό ψευδώνυμο του Γιώργου Σεφεριάδη. Γεννήθηκε στη Σμύρνη. Σπούδασε Νομικά και σταδιοδρόμησε ως διπλωμάτης. Πέθανε στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και κηδεύτηκε με τιμές εθνικού ποιητή. Στα ελληνικά γράμματα εμφανίστηκε το 1931 με την ποιητική συλλογή *Στροφή*. Ακολούθησε η *Στέρνα* (1932), το *Μυθιστόρημα* (1935), το Τετράδιο γυμνασμάτων (1940), το *Ημερολόγιο Καταστρώματος Α΄* (1940), το *Ημερολόγιο Καταστρώματος Β΄* (1944), η *Κίχλη* (1947) κ.ά. Επίσης, έγραψε δοκίμια, ταξιδιωτικά κείμενα και μετέφρασε πολλά έργα στη νέα ελληνική. Τιμήθηκε με το Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1963.

Δ.Ι. ΑΝΤΩΝΙΟΥ (1906-1994)

Γεννήθηκε στην Μπέιρα της Μοζαμβίκης και καταγόταν από μεγάλη ναυτιλιακή οικογένεια της Κάσου. Φοίτησε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και ασχολήθηκε παράλληλα με την εκμάθηση ξένων γλωσσών. Στα γράμματα πρωτοεμφανίστηκε το 1936 από τις σελίδες των *Νέων Γραμμάτων*. Εξέδωσε τρεις ποιητικές συλλογές: *Ποιήματα*, *Ινδίες* [Β΄ Κρατικό Βραβείο Ποίησης, 1967], *Χάι-Κάι και Τάνκα* [Α΄ Κρατικό Βραβείο Ποίησης, 1972]), ενώ πολλά έργα του (ποιήματα, λογοτεχνικά δοκίμια, μεταφράσεις) βρίσκονται δημοσιευμένα σε εφημερίδες και περιοδικά.

ΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΣ (γενν. 1951)

Γεννήθηκε στο χωριό Μέλιγος Τρικάλων. Σπούδασε Πολιτικές Επιστήμες στην Αθήνα, όπου και έζησε από το 1969 έως το 1992. Σήμερα ζει και πάλι στον γενέθλιο τόπο του, γράφοντας ποίηση, δοκίμιο και πεζογραφία. Ασχολήθηκε με το ραδιόφωνο και περιστασιακά με την τηλεόραση. Έχει συνεργαστεί με πολλές εφημερίδες και περιοδικά γράφοντας λογοτεχνική κριτική. Συντελεί στην έκδοση της επιστημονικής επετηρίδας *Τρικαλινά*. Κάποια ποιήματά του έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά, τα γαλλικά, τα γερμανικά, τα ισπανικά, τα ιταλικά και τα πολωνικά.

Hermann Hesse Τα δέντρα

Τα δέντρα ήταν ανέκαθεν για μένα οι πιο παραστατικοί κήρυκες. Τα σέβομαι όταν ζουν σε κοινωνίες και οικογένειες, σε δάση και σε άλση. Μα ακόμα περισσότερο τα σέβομαι όταν στέκουν μόνα. Μοιάζουν με υπάρξεις μοναχικές. Όχι με ερημίτες που κάποια αδυναμία τους τους έκανε να αποτραβηχτούν, αλλά με σπουδαίους, μονήρεις ανθρώπους, με τον Μπετόβεν και τον Νίτσε. Στις κορφές τους θροΐζει ο κόσμος, οι ρίζες τους αναπαύονται στο άπειρο· μόνο που δεν χάνονται εκεί μέσα, παρά με όλη τη δύναμη της ζωής τους αποζητούν μονάχα ένα: να εκπληρώσουν τον δικό τους νόμο, τον νόμο που εδρεύει μέσα τους, να ολοκληρώσουν τη δική τους μορφή, να βρουν τη θέση τους μέσα στον κόσμο. Δεν υπάρχει τίποτα πιο ιερό, τίποτα πιο υποδειγματικό από ένα όμορφο, δυνατό δέντρο. Όταν ένα δέντρο κοπεί και αφήσει ακάλυπτη στον ήλιο την ανοιχτή θανάσιμη πληγή του, τότε πάνω στον φωτεινό δίσκο του κομμένου κορμού και επιτάφιου μνημείου του μπορεί κανείς να διαβάσει όλη του την ιστορία: στα δαχτυλίδια του και στις παραμορφώσεις του είναι με ακρίβεια γραμμένες όλες οι ταλαιπωρίες που πέρασε, όλος του ο πόνος, όλες του οι αρρώστιες, όλη η ευτυχία και η προκοπή του, χρόνια δύσκολα και χρόνια εύκολα, επιθέσεις που ξεπέρασε, θύελλες που άντεξε. Και κάθε χωριατόπουλο ξέρει ότι το πιο σκληρό και το πιο ευγενές ξύλο έχει τα πιο στενά δαχτυλίδια, ότι ψηλά στα βουνά και μέσα σε διαρκή κίνδυνο φυτρώνουν οι πιο ανθεκτικοί, οι πιο δυνατοί, οι πιο υποδειγματικοί κορμοί.

Τα δέντρα είναι ιερά. Όποιος μπορεί να μιλάει μαζί τους, όποιος μπορεί να τα ακούει, μαθαίνει την αλήθεια. Δεν κηρύσσουν θεωρίες και συνταγές, κηρύσσουν τον αρχέγονο νόμο της ζωής, δίχως να νοιάζονται για το μεμονωμένο.

Κάθε δέντρο λέει: μέσα μου υπάρχει κρυμμένος ένας πυρήνας, μια σπίθα, μια ιδέα, είμαι ζωή. Είναι μοναδική η προσπάθεια που η αιώνια μητέρα έκανε τολμώντας να με φέρει στον κόσμο, είναι μοναδική η μορφή και οι φλέβες στο δέρμα μου, είναι μοναδικό ακόμα και το παραμικρό παιχνιδίσμα της κορφής μου, ακόμα και το παραμικρό σημάδι στον φλοιό μου. Καθήκον μου είναι να διαμορφώνω και να δείχνω το αιώνιο στοιχείο στο μοναδικό και ανεπανάληπτο.

Κάθε δέντρο λέει: η δύναμή μου είναι η εμπιστοσύνη. Δεν ξέρω τίποτα για τους γονείς μου, δεν ξέρω τίποτα για τα χιλιάδες παιδιά που γεννιούνται από μένα κάθε χρόνο. Ζω το μυστήριο του σπόρου μου μέχρι τέλους, άλλη έγνοια δεν έχω καμιά. Εμπιστεύομαι ότι ο Θεός υπάρχει μέσα μου. Εμπιστεύομαι ότι η αποστολή μου είναι ιερή. Από αυτή την εμπιστοσύνη ζω.

Όταν είμαστε θλιμμένοι και δεν αντέχουμε πια τη ζωή, τότε το δέντρο θα μας έλεγε: Πάψε! Πάψε και κοίταξέ με! Η ζωή δεν είναι εύκολη, η ζωή δεν είναι δύσκολη. Αυτές είναι σκέψεις παιδιάστικες. Αν αφήσεις τον Θεό που έχεις μέσα σου να μιλήσει, οι σκέψεις αυτές θα σωπάσουν. Φοβάσαι επειδή ο δρόμος σου σε παίρνει μακριά από τη μάνα κι από την πατρίδα. Κάθε σου βήμα όμως και κάθε σου μέρα σε οδηγεί και πάλι στη μάνα. Η πατρίδα δεν είναι εδώ ή εκεί. Η πατρίδα είναι μέσα σου, ή πουθενά.

Όποτε ακούω τα δέντρα να θροΐζουν στον βραδινό αέρα, μια λαχτάρα για περιπλάνηση μου ραγίζει την καρδιά. Αν σταθεί και τα ακούσει κανείς σιωπηλός για ώρα, τότε κι αυτή η λαχτάρα για

περιπλάνηση δείχνει τον πυρήνα και το νόημά της. Δεν είναι η επιθυμία να το βάλει κανείς στα πόδια μπροστά στον πόνο, όπως φαίνεται εκ πρώτης όψευς. Είναι η λαχτάρα για πατρίδα, η λαχτάρα να ξαναφέρουμε στη μνήμη μας τη μάνα, η λαχτάρα για καινούργιες παραβολές της ζωής. Οδηγεί στο σπίτι. Κάθε δρόμος οδηγεί στο σπίτι, κάθε βήμα είναι γέννηση, κάθε βήμα είναι θάνατος, κάθε τάφος είναι μάνα.

Έτσι θροΐζει το δέντρο τα βράδια, όταν φοβόμαστε τις ίδιες μας τις παιδιάστικες σκέψεις. Τα δέντρα σκέφτονται πολύ, αναλυτικά και ήρεμα, καθώς ζουν και περισσότερο από μας. Είναι σοφότερα από μας, όσο εμείς δεν τα ακούμε. Αν όμως μάθουμε να ακούμε τα δέντρα, τότε η συντομία, η ταχύτητα και η παιδιάστικη διασύννη των σκέψεών μας αποκτούν μια ευχαρίστηση που όμοιά της δεν υπάρχει. Όποιος μάθει να ακούει τα δέντρα, παύει να λαχταρά να ήταν δέντρο. Δεν λαχταρά παρά να είναι αυτό που είναι. Αυτό θα πει πατρίδα. Αυτό θα πει ευτυχία.

Έσσε, Ε. (2006). *Ευχάριστες στιγμές στον κήπο. Παρατηρήσεις, ποιήματα και φωτογραφίες... Αφήγημα* (μτφρ. Γ. Λαγουδάκου). Αθήνα: Καστανιώτης.

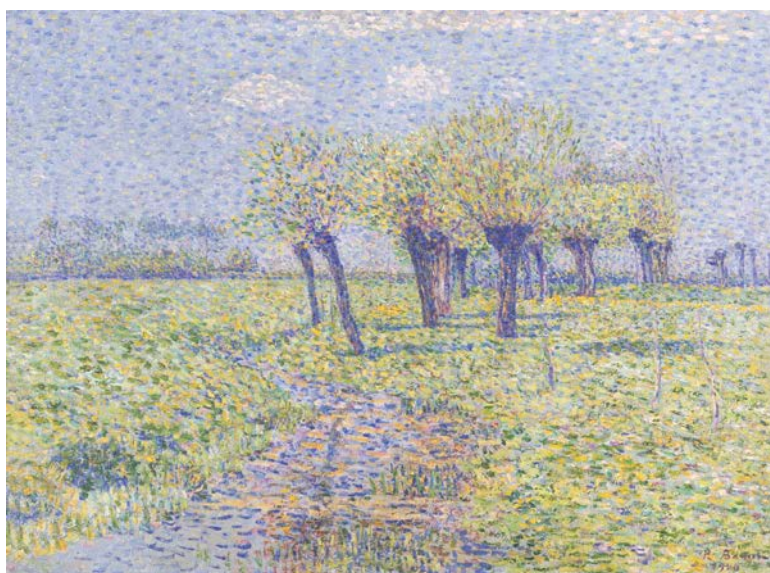
Δραστηριότητες

1. Υπογραμμίστε φράσεις του κειμένου που φανερώνουν τη σχέση του αφηγητή με τα δέντρα.
2. Συζητήστε με τον διπλανό ή τη διπλανή σας την πρόταση «ζω το μυστήριο του σπόρου μου μέχρι το τέλος», και παρουσιάστε στην τάξη τις σκέψεις σας.
3. Αναζητήστε και δείτε τη βραβευμένη, μικρού μήκους, ταινία κινουμένων σχεδίων *Ο άντρας που φύτευε δέντρα* (1987) σε σκηνοθεσία Frédéric Back, η οποία βασίζεται στο ομώνυμο διήγημα του Jean Giono (1953), και σχολιάστε τη σχέση του λογοτεχνικού ήρωα, Elzéard Bouffier, με τα δέντρα.
4. Φυτέψτε στον κήπο του σχολείου σας ένα δεντράκι, «υιοθετήστε» το και αναλάβετε να το φροντίζετε μέχρι να καταφέρει καλά να ριζώσει στη γη και να μεγαλώσει.

Πηγή: bing.com

Σκηνή από το animation

Paul Baum, *Ιτιές δίπλα στο ρέμα* (1900), Alte Nationalgalerie, Staatliche Museen zu Berlin, Βερολίνο

Λάμπρος
Πορφύρας,
«Απόψε»

Σύνθεση
ποιήματος με
θέμα τη φύση

Ζαχαρίας Παπαντωνίου,
«Η ιστορία του Γιάννη
από το Πουρνάρι» -
Οργανωτής πλοκής

HERMAN HESSE (1877-1962)

Γερμανός συγγραφέας, γεννήθηκε το 1877 στο Calw της Βυρτεμβέργης, μια μικρή πόλη του Μέλανα Δρυμού. Εμφανίστηκε στα γράμματα το 1899 με την ποιητική συλλογή *Τα ρομαντικά τραγούδια* και τη συλλογή πεζών *Μια ώρα μετά τα μεσάνυχτα*. Ακολούθησαν πολυάριθμα έργα, που τον καθιέρωσαν ως έναν από τους δημοφιλέστερους συγγραφείς του 20ού αιώνα: *Πήτερ Κάμεντσιντ* (1904), *Κάτω από τον τροχό* (1906), *Γερτρούδη* (1910), *Ντέμιαν* (1914), *Σιντάρτα* (1927), *Ο λύκος της στέπας* (1927), *Νάρκισσος και Χρυσόστομος* (1930), *Ταξίδι στην Ανατολή* (1932) κ.ά. Υπήρξε ιδρυτής του περιοδικού *Vinos Voco*, μέλος της Πρωσικής Ακαδημίας, επίτιμος διδάκτορας του Πανεπιστημίου της Βέρνης και τιμήθηκε με πολλά βραβεία, μεταξύ των οποίων με το βραβείο Νόμπελ το 1946, και με το βραβείο Ειρήνης των Γερμανών βιβλιοπωλών το 1955.

Annie L. Proulx
Άνθρωποι του δάσους

Κάθισε για μια ώρα σε έναν ροζιασμένο και οδυνηρό πάγκο από πευκόξυλο πριν του κάνει νόημα να μπει η γραμματέας του κυβερνήτη. Ως νεαρός ιεραπόστολος, ο Λουί-Ζοζέφ Κρεμ είχε υπηρετήσει στη Νέα Γαλλία. Αργότερα είχε σταλεί στο Πορτ Ρουαγιάλ της Ακαδίας, έναν πραγματικό αγριότοπο, και ζώντας με τους Μικμάκ άρχισε να κρατά σημειώσεις με το πλούσιο λεξιλόγιό τους για γεωλογικές δομές, καιρικά φαινόμενα και εποχές, φυτά και ζώα, μυθολογικά πλάσματα, ποτάμια και παλίρροιες. Έβλεπε πως ήταν τόσο στενά δεμένοι με τον φυσικό κόσμο που η γλώσσα τους δεν μπορούσε παρά να καθρεφτίζει αυτόν τον δεσμό και ότι το ένα στοιχείο αυτού του δεσμού δεν μπορούσε να χωριστεί από το άλλο. Πίστευαν ότι είχαν φυτρώσει από αυτόν τον τόπο όπως τα δέντρα φυτρώνουν από το χώμα, όπως οι καινούργιες πέτρες ξεπροβάλλουν από το έδαφος την άνοιξη. Σκέφτηκε την κεντρική λέξη γι' αυτήν τη δοξασία γουέτζι-σκαλιάτιμκ, που αξίζει μόνη της ολόκληρο λεξικό.

Τώρα, με αραιωμένα μαλλιά και αρθριτικές κλειδώσεις, παρόλο που ήταν μόλις σαράντα, στάθηκε μπροστά στον κυβερνήτη, τρέμοντας, γιατί ένιωθε να αρρωσταίνει. Το να κοιμάται στο έδαφος δεν του ταίριαζε. Δεν ανήκε σ' αυτό τον τόπο, δεν είχε φυτρώσει εδώ, κι έτσι το έδαφος γι' αυτόν ήταν σκληρό.

Ο κυβερνήτης ήταν ψηλομύτης και σνομπ [...] με σχιστό πιγούνι και χοντρό διπλοσάγονο. Έδινε την εντύπωση ότι κρεμόταν σε ένα μεταξένιο σακί στο διπλανό δωμάτιο ώσπου να έρθει η ώρα να ξεπροβάλλει και να εκτελέσει τα καθήκοντα της θέσης του. Το βλέμμα του ήταν προσηλωμένο στον τοίχο και ποτέ δεν συνάντησε το βλέμμα του πατρός Κρεμ.

«Σίγουρα δεν χρειάζεται να σας πω ότι οι Άγγλοι στον κόλπο του Χάντσον πιέζουν από τον βορρά, πιέζουν από τη θάλασσα, πιέζουν την Ακαδία, πιέζουν ανατολικά από την κοιλάδα του Οχάιο [...]».

Ο ιεραπόστολος σκέφτηκε ότι κάθε πρόταση που πρόσφερε αυτός ο άντρας είχε κάποιο υπόγειο νόημα - μακάρι να μπορούσε να καταλάβει ποιο ήταν. «Εξοχότατε, οι Μικμάκ καλούνται διαρκώς να πολεμήσουν για τη Γαλλία, παρόλο που διαδέχονται πολύ λίγους πολεμιστές τώρα πια. Κάποτε ήταν ακμαία φυλή, πολυπληθής σαν τις τρίχες στα κεφάλια δέκα αντρών. Σήμερα έχουν μόλις μερικές εκατοντάδες πολεμιστές. Καθώς πεθαίνουν, χάνουν τις ευαισθησίες τους, η γνώση τους χάνεται». Ήλπιζε να μη χαθεί κι ο ίδιος. Ένιωθε κάπως ζαλισμένος.

«Οι ευαισθησίες τους! Αυτοί οι άνθρωποι είναι μάστορες στην επινόηση φρικαλεοτήτων. [...] Η δική σας δουλειά είναι να φροντίζετε μόνο για τις ψυχές τους. [...] Μου φαίνεται να θεωρείς τους Ινδιάνους κάτι το ιδιαίτερο. Είναι απλώς άνθρωποι, και μάλιστα όχι και τόσο αξιόπιστοι. Αναγκαζόμαστε να τους χρησιμοποιούμε σαν στρατιώτες όποτε η περιοχή μας, όποτε το μεγάλο φρούριο που χτίζουμε τώρα στο Λούισμπουργκ απειλείται από τους Άγγλους. [...]».

Ο πατήρ Κρεμ κρατήθηκε και [...] είπε μόνο: «Εξοχότατε, οι Ινδιάνοι υποφέρουν κι αυτοί. Έχουν αισθήματα. Αγαπούν την πατρίδα τους, την οποία εμείς τους παίρνουμε, αγαπούν τα παιδιά τους, τα οποία εμείς διαφθείρουμε με τα αγαθά μας και την καταπιεστική συμπεριφορά μας. Λένε πως η Γαλλία τους θεωρεί ασήμαντους. Και αυτή η γη ήταν δική τους από πολύ παλιά, και εδώ και αμέτρητες γενιές ζούσαν ανενόχλητοι».

«Μάλιστα. Ξέρεις, πάτερ Κρεμ, μου φαίνεται ότι σου λείπει ο ζήλος για την υπεράσπιση της Γαλλίας».

«Όχι, όχι. Απλώς τους λυπάμαι. Έχουν χάσει πάρα πολλά και πάρα πολλούς. Γιατί δεν μπορούσε να καταλάβει αυτός ο άνθρωπος ότι οι Μικμάκ ήθελαν μόνο να ζήσουν τη ζωή τους όπως έκαναν τόσες γενιές τώρα και ότι κάθε μέρα αυτό γινόταν όλο και πιο απίθανο;

«Και η Γαλλία έχει χάσει τόσους πολλούς. Καλά θα κάνεις να σκέφτεσαι εκείνους, αντί γι' αυτούς τους έκφυλους ειδωλόλατρες που δεν είναι παρά σκυλιά και κακούργοι. Δεν είναι χριστιανοί, όπως σίγουρα θα έχεις προσέξει κι εσύ, όντας και επίσημα άνθρωπος του Θεού».

Ο πατήρ Κρεμ, καταλαβαίνοντας πως έπρεπε να φύγει, έβαλε πλώρη για την πόρτα με βήμα ασταδές και σβέρκο σφιγμένο. Προσευχήθηκε σιωπηρά να γίνει ο κυβερνήτης πιο παρατηρητικός και να δείχνει περισσότερη καλοσύνη. Ή, ακόμα καλύτερα, να πάθει κάποια κρίση, να πέσει χάρω και να μην ξανασηκωθεί. Αμέσως απέσυρε τη σκληρή επιθυμία του και ζήτησε συγχώρεση.

Αρκετές μέρες αργότερα έγραψε ένα γράμμα στην αδελφή του, τη Μαργκερίτ, ένα ακόμη από τα εκατοντάδες γράμματα που ποτέ δεν έστειλε, γιατί δεν είχε αδελφή. Το να έχει ένα φανταστικό πρόσωπο στο οποίο να μπορεί να εκμυστηρεύεται ό,τι τον απασχολούσε του γαλήνευε τον νου, και μπορούσε με αυτό τον τρόπο να βάλει σε τάξη τις χαοτικές, μερικές φορές, σκέψεις του.

Αγαπημένη αδελφή μου Μαργκερίτ,

Για μια στιγμή τη φαντάστηκε, λεπτή και χλομή, να κάθεται σε μια πράσινη καρέκλα και να ανοίγει το γράμμα του με ένα ασημένιο μαχαίρι. Ίσως να φορούσε ένα χρυσό μενταγιόν με μια τούφα από τα μαλλιά του αδελφού της μέσα - ή μια μινιατούρα της μητέρας τους, την οποία ο πατήρ Κρεμ μετά βίας μπορούσε να ανασύρει από τις ξεθωριασμένες αναμνήσεις του.

Δεν ζουν [...] όπως εμείς. Ο χρόνος προσαρμόζεται [...] στις εποχές του κυνηγιού και της ωρίμασης. Ένα από τα χαρακτηριστικά τους είναι το γεγονός ότι αντιμετωπίζουν τα δέντρα, τα φυτά, κάθε είδους ψάρια, την άλκη¹, την αρκούδα και άλλα ζώα σαν ίσους. Πολλοί από τους μύθους τους μιλούν για γυναίκες που παντρεύονται ενυδρίδες ή πουλιά, για άντρες που μεταμορφώνονται σε αρκούδες ώσπου να δελήσουν να πάρουν ξανά ανθρώπινη μορφή. Μέσα στο δάσος μιλούν στους βατράχους και στα σκαθάρια σαν να γνωρίζονται από καιρό. Μερικές φορές νιώθω ότι εκείνοι είναι οι δάσκαλοι κι εγώ ο μαθητής.

Σταμάτησε για αρκετή ώρα πριν συνεχίσει, με την αίσθηση ότι κάτι είχε καταλάβει λάθος.

Γι' αυτούς, τα δέντρα είναι άνθρωποι. Μάταια τους λέω ότι τα δέντρα είναι για να τα χρησιμοποιούν οι άνθρωποι για να χτίσουν σπίτια και να κατασκευάσουν πλοία. Μάταια τους λέω να σταματήσουν να ασχολούνται τόσο πολύ με το κυνήγι και να φτιάξουν κήπους, να φυτέψουν δημητριακά και λαχανικά, να βάλουν σε μια τάξη τις μέρες τους. Δεν ακούν τίποτε. Έτσι, πολλοί Γάλλοι τούς αποκαλούν τεμπέληδες γιατί δεν δέλουν να καλλιεργήσουν τη γη. Άκουσα μια ιστορία, ότι κάποτε, τον παλιό καιρό... [...].

Πρου, Α. (2019). *Άνθρωποι του δάσους* (μτφρ. Γ. Κυριαζής). Αθήνα: Καστανιώτης.

¹ **άλκη:** μεγαλόσωμο μηρυκαστικό που συγγενεύει με το ελάφι και ζει στις βόρειες χώρες.

Δραστηριότητες

1. Αφού διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα, να επισημάνετε ποια είναι η σχέση των Μικμάκ με τη φύση και τι δείχνει αυτό για τον πολιτισμό τους.
«Γι' αυτούς, τα δέντρα είναι άνθρωποι. Μάταια τους λέω ότι τα δέντρα είναι για να τα χρησιμοποιούν οι άνθρωποι για να χτίσουν σπίτια και να κατασκευάσουν πλοία».
2. Ο Κρεμ γράφει επιστολές σε ένα φανταστικό πρόσωπο. Πώς ερμηνεύετε αυτή την ανάγκη του;
3. Φανταστείτε ότι η Μαργκερίτ είναι πραγματικό πρόσωπο και γράψτε ένα γράμμα με το οποίο να απαντάτε στις αφηγήσεις του Κρεμ για τη σχέση φύσης και ιθαγενών.
4. Ακούστε το τραγούδι της ταινίας κινουμένων σχεδίων της Disney *Ποκαχόντας* (1995) (σκηνοθεσία Mike Gabriel και Eric Allen Goldberg), σε σύνθεση Alan Menken και σε στίχους του Stephen Swartz, και φανταστείτε μια σκηνή όπου ο Κρεμ ή ο κυβερνήτης του έργου συνομιλεί με την πρωταγωνίστρια της ταινίας.

Ivan S. Turgenev, «Το σπουργίτι»

Στρατής Τσίρκας, «Το δένδρο» -
Απαγγελία - Διακαλλιτεχνικός διάλογος

Cornelius Krieghoff, *Οικογένεια Ινδιάνων στο δάσος* (1851), Musée des beaux-arts de Montréal, Μόντρεαλ

ANNIE E. PROULX (γενν. 1935)

Γεννήθηκε το 1935 στο Κονέκτικατ των ΗΠΑ. Υπήρξε αρθρογράφος για δεκαετίες σε διάφορα περιοδικά, πριν αρχίζει να δημοσιεύει τα διηγήματά της. Το 1992 κυκλοφόρησε το πρώτο της μυθιστόρημα, *Postcards*, το οποίο τιμήθηκε με το βραβείο PEN/Φόκνερ. Το μυθιστόρημά της *Ναυτιλιακά Νέα* εκδόθηκε το 1993 και τιμήθηκε με το Βραβείο Χέρτλαντ της εφημερίδας *Chicago Tribune*, το Διεθνές Βραβείο Μυθιστορήματος των *Irish Times*, το Εθνικό Βραβείο Μυθιστορήματος των ΗΠΑ και το Βραβείο Μυθιστορήματος Πούλιτζερ. Μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες με μεγάλη επιτυχία και έγινε ταινία το 2001 από τον βραβευμένο σκηνοθέτη Lasse Hallstrom *My life as a Dog*. Ανάμεσα στα άλλα έργα της ξεχωρίζει το βραβευμένο διήγημα *Brokeback Mountain*, που μεταφέρθηκε στη μεγάλη οθόνη από τον σκηνοθέτη Ανγκ Λι. Η ταινία κέρδισε το Χρυσό Λιοντάρι στο Φεστιβάλ Βενετίας, δύο βραβεία BAFTA, χρυσές σφαίρες και τρία από τα οκτώ βραβεία Όσκαρ για τα οποία ήταν υποψήφια.

Αργύρης Χιόνης Προφητεία

Θα 'ρθεί καιρός
που θα στερέψει η θάλασσα
και θα γενούν τα πλοία
καραβάνια
και θα γενεί η ψυχή μας
έρημος
κι οι γλάροι
κατοικίδια όνειρα.
Θα 'ρθεί καιρός
που θάνατος
δεν θα 'ναι πια ο θυδός
αλλά ο ήλιος
και νοσταλγία
όχι η στεριά
μα το νερό.
Τότε
και τ' όνειρο
θ' αλλάξει χρώμα·
δεν θα 'ναι πια γαλάζιο
αλλά κίτρινο.

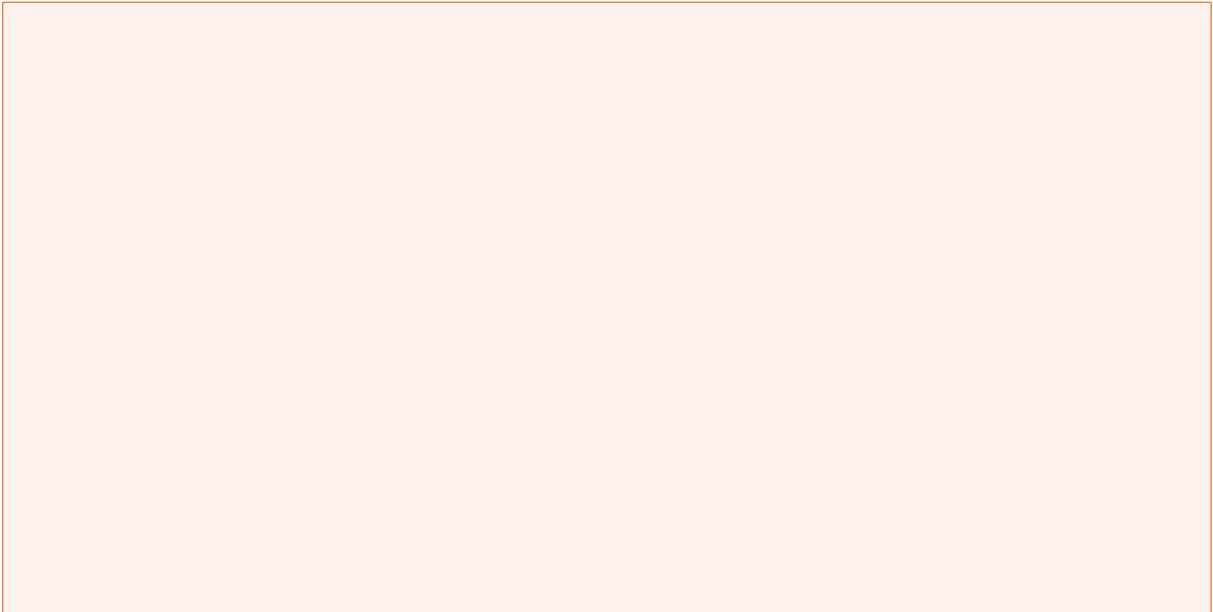
Ηώ Αγγελή, *Τοπίο σε κίνδυνο* (1995),
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο
Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

Χιόνης, Α. (2019). *Η φωνή της σιωπής. Ποιήματα 1966-2000*. Αθήνα: Νεφέλη.

Δραστηριότητες

1. Ποιος ή ποιοι θεωρείτε ότι είναι ο συμβολισμός ή οι συμβολισμοί του κίτρινου χρώματος στο ποίημα του Αργύρη Χιόνη;
2. Εργαστείτε σε ομάδες και εντοπίστε δύο εικόνες στο ποίημα που πιστεύετε ότι επηρεάζουν περισσότερο τον αναγνώστη σχετικά με την αλόγιστη συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στο περιβάλλον.

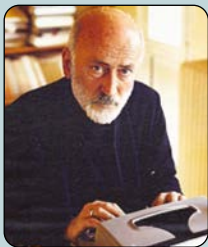
3. Μετατρέψτε το ποίημα σε μια δική σας ιστορία σε πεζό λόγο, η οποία θα εκφράζει τα συναισθήματά σας για τη στάση του σύγχρονου ανθρώπου απέναντι στη φύση.
4. Μελετήστε τον πίνακα της Ηούς Αγγελή στην προηγούμενη σελίδα και επιλέξτε στίχους από το ποίημα του Αργύρη Χιόνη που θεωρείτε ότι ταιριάζουν με αυτόν. Εναλλακτικά, μπορείτε να γράψετε δικούς σας στίχους που εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα που σας δημιουργεί ο πίνακας.

Νικηφόρος Βρεττάκος,
«Αυτοβιογραφία»

Σύνθεση αφήγησης
με αφορμή την ποίηση

ΑΡΓΥΡΗΣ ΧΙΟΝΗΣ (1943-2011)

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Έζησε είκοσι χρόνια σε πόλεις της βόρειας Ευρώπης (Αμστερνταμ, Βρυξέλλες), δουλεύοντας την περίοδο 1982-1992 ως μεταφραστής στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέχρι που επέστρεψε στην Ελλάδα. Πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματα το 1966, με την ποιητική συλλογή *Απόπειρες φωτός*. Το 2006 κυκλοφόρησε η συγκεντρωτική έκδοση των δέκα πρώτων ποιητικών του συλλογών, με τίτλο *Η φωνή της σιωπής: Ποιήματα 1966-2000*. Μετά το 1981 ασχολήθηκε, παράλληλα, με την πεζογραφία, με αφηγήματα για μεγάλους, παιδιά και νέους, όπως *Το οριζόντιο ύψος και άλλες αφύσικες ιστορίες* (2008) που πήρε το Κρατικό Βραβείο Διηγήματος 2009, εξ ημισείας με τον Τόλη Νικηφόρου. Ασχολήθηκε, επίσης, και με τη λογοτεχνική μετάφραση, μεταφράζοντας έργα των Οκτάβιο Πας, Ράσελ Έντσον, Τζέιν Όστεν κ.ά.

Rupi Kaur Ο ήλιος και τα λουλούδια της

αυτή είναι η συνταγή της ζωής
είπε η μητέρα μου
κρατώντας με στην αγκαλιά της ενώ έκλαιγα
σκέψου αυτά τα λουλούδια που φυτεύεις
στον κήπο κάθε χρόνο
θα σου διδάξουν
ότι και οι άνθρωποι
πρέπει να μαραθούν
να πέσουν
να ριζώσουν
να φυτρώσουν
για να ανθίσουν

Kaur, R. (2021). *Ο ήλιος και τα λουλούδια της*
(μτφρ. Γ. Λιβάνη). Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη.

Patricia Ramsay (1886-1974),
Κόκκινα και κίτρινα λουλούδια.
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο
Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

Δραστηριότητες

1. Σκεφτείτε την ακολουθία των ρημάτων: «πέφτω, μαραίνομαι, ριζώνω, φυτρώνω, ανθίζω» και σχολιάστε τα λόγια της μητέρας προς την κόρη της.
2. «αυτή είναι η συνταγή της ζωής»: Με ποια άλλη φράση θα αντικαθιστούσατε εκείνη της μητέρας;
3. Χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και συνθέστε μια αφίσα με αφορμή το ποίημα. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε και υλικά από τη φύση (σπόρους, άνθη, φύλλα, ξυλαράκια, χώμα κ.ά.). Σκεφτείτε πώς θα μπορούσατε να αξιοποιήσετε στην αφίσα σας και το θέμα του πίνακα της Patricia Ramsay.
4. «αυτή είναι η συνταγή της ζωής»: Συνθέστε ένα σύντομο ποίημα ξεκινώντας από τον συγκεκριμένο στίχο.

RUPI KAUR (γενν. 1992)

Ποιήτρια, εικονογράφος και συγγραφέας από την Ινδία, που μετανάστευσε στον Καναδά σε μικρή ηλικία. Ξεκίνησε να προβάλλει την ποίησή της στο Instagram και έγινε δημοφιλής με τις τρεις συλλογές της ποίησης. Η πρώτη της συλλογή, *Γάλα και Μέλι*, γνώρισε μεγάλη επιτυχία και επανεκδόθηκε εμπορικά. Η ποίησή της εξερευνά θέματα όπως η νοτιοασιατική ταυτότητα, η μετανάστευση και η θηλυκότητα, και συχνά συνοδεύεται από σκίτσα. Η Kaur έχει δεχθεί δυσμενή σχόλια για τον τρόπο γραφής της από την Κριτική, μολοντί έχει επαινεθεί για την επίδρασή της στη σύγχρονη ποίηση.

Παίζοντας με τα κείμενα

1. Ποια κοινά στοιχεία παρατηρείτε ανάμεσα στις απόψεις των Μικμάκ και του αφηγητή του Hermann Hesse; Δικαιολογήστε τη θέση σας με αναφορές στα κείμενα.
2. Δημιουργήστε ένα videoroem με στίχους, εικόνες, μουσική σε ψηφιακή απόδοση, που να σατιρίζει τον τρόπο με τον οποίο ο Δυτικός άνθρωπος αντιμετωπίζει το οικοσύστημα.
3. «Άκουσα μια ιστορία, ότι κάποτε, τον παλιό καιρό...»: Συνεχίστε την τελευταία πρόταση του Κρεμ από το δεύτερο έργο, γράφοντας την ιστορία που ετοιμάζεται να αφηγηθεί στη φανταστική αδελφή του.
4. Αν το ποιητικό υποκείμενο του Αργύρη Χιόνη βρισκόταν ξαφνικά μέσα στο όμορφο τοπίο που ζωγράφησε ο Paul Baum, ποιοι στίχοι θα εξέφραζαν τη διαφορά της καθημερινότητας των δύο ποιητικών υποκειμένων;
5. Με κάποιον συμμαθητή ή συμμαθήτριά σας συνεχίστε με μορφή θεατρικού διαλόγου ή αφήγησης τους στίχους της ποιήτριας Rupi Kaur: «αυτή είναι η συνταγή της ζωής / είπε η μητέρα μου / κρατώντας με στην αγκαλιά της ενώ έκλαιγα/ σκέψου αυτά τα λουλούδια που φυτεύεις».
6. Ζωγραφίστε ένα δικό σας δέντρο και γράψτε έναν φανταστικό διάλογο μαζί του.

Γεώργιος Βακαλό,
«Δέντρα» -
Ζωγραφική

Πίνακες ζωγραφικής -
Αντιστοίχιση -
Δημιουργική γραφή

Παίζοντας τρίλιζα
με τα κείμενα: Άνθρωπος
και περιβάλλον

Άξονας Β΄

Ο τόπος μου, ο κόσμος,
το ταξίδι

Συστάδα 2η

Αυτογνωσία

«Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξίδι...»

Κ.Π. Καβάφης

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα αφιερωμένα στο ταξίδι, κυριολεκτικό και μεταφορικό, που οδηγεί στην αυτογνωσία μέσα από την περιπέτεια. Επιδιώκεται:

- ▶ Να διαβάζετε πεζά και ποιητικά κείμενα, παραδοσιακής και μοντέρνας γραφής, με θέμα το ταξίδι του σώματος και του πνεύματος.
- ▶ Να κατανοείτε τη σπουδαιότητα που έχει το ταξίδι στη ζωή του ανθρώπου για τη διαμόρφωση, την εξέλιξη του και τη γνωριμία του με τον άλλο, τον έτερο.
- ▶ Να συνδιαλέγεστε με τα έργα τέχνης και να αναγνωρίζετε σε αυτά τις δικές σας ανάγκες και επιθυμίες.
- ▶ Να εκφράζετε δημιουργικά ως άτομα και ως μέλη ενός ευρύτερου συνόλου συνεργασίας με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας.

Κείμενα συστάδας

Giorgio de Chirico, *Η Επιστροφή του Οδυσσέα* (1968),
The Foundation Giorgio and ISA de Chirico, Ρώμη

- ▶ Πώς απεικονίζεται το ταξίδι στον πίνακα του Giorgio de Chirico, *Η Επιστροφή του Οδυσσέα*, 1968; Τι μπορεί να συμβολίζει ο τρόπος με τον οποίο ο ζωγράφος έχει αποδώσει το θέμα του;
- ▶ Ετοιμάζετε τη βαλίτσα σας για ένα μακρινό ταξίδι. Τι θα παίρνατε οπωσδήποτε μαζί σας και γιατί;
- ▶ Ζωγραφίστε με την ομάδα σας σε χαρτί Α3 αντικείμενα που έχετε ή θα θέλατε να αποκτήσετε από ένα ταξίδι σας. Παρουσιάστε το έργο σας στην τάξη.

Βασίλης Βασιλικός Η διήγηση του *Ιάσονα*

Ο Βασίλης Βασιλικός στη *Διήγηση του Ιάσονα*, που αποτελεί και το πρώτο πεζογράφημα το οποίο εκδίδει ο συγγραφέας το 1953, αντλεί την έμπνευσή του από τον αρχαιοελληνικό μύθο του Ιάσονα και της αργοναυτικής εκστρατείας. Στη δική του όμως ιστορία, ο συγγραφέας αναπτύσσει τον προσωπικό στοχασμό του για ό,τι αφορά την ανθρώπινη φύση και ιδίως τη γοητευτική και ταυτόχρονα επικίνδυνη περιπέτεια της νεότητας.

Δυο μέρες προτού φύγουμε απ' τη σπηλιά με κάλεσε ο Χείρωνας στο ιδιαίτερο εκείνο κελί του, όπου ως τώρα κανένας από μας δεν είχε μπει. Τον είδα σκυμμένο πάνω σ' ένα τραπέζι να εργάζεται. Νόμισα ότι έγραφε, αλλά στα δάχτυλά του κρατούσε ρίζες από κάτι φυτά.

– Προσπαδώ, μου είπε καθώς σηκώθηκε να με υποδεχτεί, ενώ, μιλώντας, καταλάβαινες ότι η σκέψη του πετούσε αλλού, να βρω εκείνο που θα μας πλησιάζει στον Θεό. Πρώτα τ' αναζητούσα σε μείγματα διάφορα, σε ποτά που καμωμένα από βοτάνια θα μπορούσαν, πίνοντάς τα, να με φέρνουν σε έκσταση. Αλλά όπως δεν πέτυχα τίποτα τ' αξιόλογο, άρχισα να προσανατολίζομαι αλλού. Υπάρχει, ξέρεις, ένα ειδικό ξύλο (μου είπε και την ονομασία του) που, όταν το καις, βγάζει καπνούς μ' ένα βαρύ μεθυστικό άρωμα που σε ζαλίζει. Γιατί, για να επικοινωνήσεις με το Άπειρο, πρέπει να χάσεις τη συναίσθηση του Εγώ σου. Βρισκόμουν πάνω στ' αχνάρια του, όταν ήρθατε εσείς και διακόψατε τις έρευνές μου. Μαζί σας περνούσε η ώρα. Να παρακολουθώ τη φυσική σας εξέλιξη, ξεχνούσα κάπως τα μεταφυσικά προβλήματά μου. Μα τώρα που φεύγετε... – και στο σημείο αυτό αντιλήφθηκε ξαφνικά την παρουσία μου, τρομάζοντας μάλιστα λιγάκι. Ναι, Ιάσονα, εξακολούθησε, κι απ' το βλέμμα του αισθανόμουν ότι μιλούσε σε μένα, τώρα που φεύγετε κι η μοναξιά θα με διπλοτυλίξει, ξανάπεσα με τα μούτρα στην έρευνα. Το 'μαθα για το ταξίδι σας, είπε αλλάζοντας απότομα θέμα. Μάλλον το μάντεψα από κείνη την ιδιαίτερη φλόγα που πήραν τα μάτια σας τελευταία. Μη φοβάσαι. Δεν θα βρεις σε μένα εκείνον που θα θελήσει να σας σταθεί εμπόδιο. Γιατί κι εγώ στα νιάτα μου κυνηγούσα ιδανικά, και ξέρω. (Το βλέμμα του πήρε κάτι το προφητικό, σαν ν' ατένιζε πράγματα μελλούμενα). Χρειάζεται αγώνας, Ιάσονα, είπε, για την κατάκτηση ενός ιδανικού. Αγώνας προπάντων ενάντια στον ίδιο τον εαυτό μας. Έτσι, για να κερδίσεις το χρυσόμαλλο δέρας, δηλαδή την ηθική τελειότητα, θα χρειαστεί να παλέψεις σκληρά μ' έναν δράκοντα που το φυλάγει και που το στόμα του ξερνά φωτιές. Ο δράκοντας αυτός, να ξέρεις, κρύβεται πιο πολύ μέσα σου. Κοίταξε με τη δύναμη του πνεύματος να τον καθυποτάξεις. [...]»

Βασιλικός, Β. (2012). *Η διήγηση του Ιάσονα και αναμνήσεις από τον Χείρωνα*. Επιμέλεια-εισαγωγή Θανάσης Αγάθος. Αθήνα: Γκοβόστης.

Δραστηριότητες

1. Πώς καταλαβαίνετε τα λόγια του Χείρωνα ότι χρειάζεται αγώνας για την κατάκτηση ενός ιδανικού, ιδίως αγώνας ενάντια στον ίδιο τον εαυτό μας;

2. Ποιες νομίζετε ότι είναι οι σκέψεις του Ιάσονα σε όσα τον συμβουλεύει ο Χείρων;
3. «Ο δράκοντας αυτός, να ξέρεις, κρύβεται πιο πολύ μέσα σου. Κοίταξε με τη δύναμη του πνεύματος να τον καθυποτάξεις». Πώς φαντάζεστε την απάντηση του Ιάσονα στον Χείωνα; Ετοιμάστε ανά ζεύγη τον διάλογο ανάμεσά τους και στη συνέχεια ανακοινώστε τον στην τάξη.
4. Περιγράψτε τις σκέψεις και τα συναισθήματα του Ιάσονα για το ταξίδι που ετοιμάζεται να πραγματοποιήσει προς τη μυθική Κολχίδα, αφού περιηγηθείτε εικονικά στο «Ναυτικό Μουσείο της Αργώ» που βρίσκεται στον Βόλο για να νιώσετε την εμπειρία του ταξιδιού.
5. Με αφορμή το γκράφιτι που βρίσκεται στο λιμάνι του Ηρακλείου Κρήτης, σχεδιάστε ένα δικό σας πλοίο και στη συνέχεια συμπληρώστε το με χρώματα αξιοποιώντας υλικά όπως ξυλομπογιές, μαρκαδόρους ή κηρομπογιές.

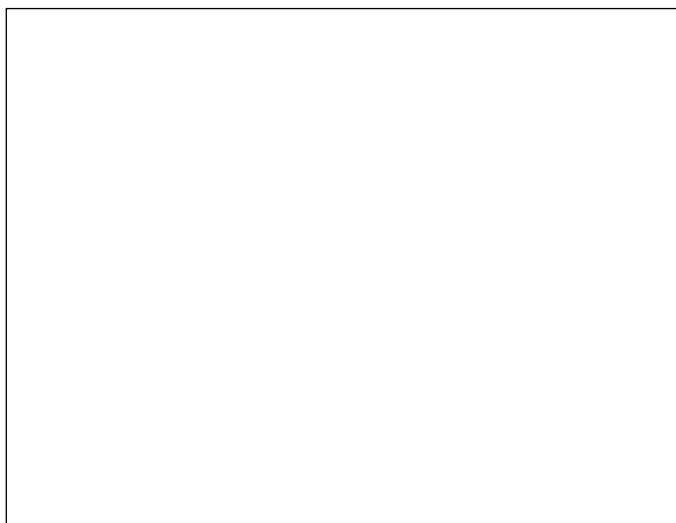
Περιηγηθείτε
εικονικά εδώ!

Γκράφιτι, από το λιμάνι
του Ηρακλείου Κρήτης.

Ιάσων και Χείρων -
Ένας φανταστικός διάλογος

ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ (1934-2023)

Συγγραφέας. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στη Δραματική Σχολή του Πανεπιστημίου Yale και στη Νέα Υόρκη σκηνοθεσία τηλεόρασης. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας αυτοεξορίστηκε και έζησε για μεγάλο χρονικό διάστημα σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, κυρίως στη Γαλλία και την Ιταλία. Διετέλεσε Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής στην ΕΡΤ 1 (1981-1984) και Πρόεδρος εκ Προσωπικοτήτων της Ελλάδας στην UNESCO (1996-2004). Το 1961 εκδόθηκε η τριλογία του *Το φύλλο. Το πηγάδι. Τ' αγγέλισμα*, η οποία τιμήθηκε με το Βραβείο της Ομάδας των Δώδεκα. Το 1966 δημοσίευσε το μυθιστόρημα *Ζ, φανταστικό ντοκιμαντέρ ενός εγκλήματος*, το οποίο, χάρη και στην κινηματογραφική διασκευή του από τον Κώστα Γαβρά, γνώρισε διεθνή επιτυχία. Είναι ο πιο πολυμεταφρασμένος Έλληνας συγγραφέας μετά τον Κ.Π. Καβάφη, τον Ν. Καζαντζάκη και τον Γ. Ρίτσο. Βιβλία του έχουν εκδοθεί και στη γραφή Μπράιγ.

Νίκος Γκάτσος
Το ταξίδι

Τρέχω πετάω κυνηγάω
πουλιά και όνειρα
και κάθε μέρα κολυμπάω
σε πιο βαθιά νερά.

Τρέχω πετάω χαιρετάω
τα πιο τρελά παιδιά
και κάθε πέτρα που πατάω
ανοίγει σαν καρδιά.

Θέλω τον κόσμο ν' αγκαλιάσω
μ' ένα ζεστό φιλί
κι από τη δύση μου να φτάσω
ως την ανατολή.

Δείχτε μου δρόμο να περάσω
με ήλιο με βροχή
θέλω τον κόσμο να διαβάσω
και πάλι απ' την αρχή.

Μα είναι φίδι το ταξίδι
είναι χολή μαζί και ξίδι
σ' ένα μεγάλο αγκάδινο σταυρό.
Όμως εγώ δεν κάνω πίσω
ούτε τον δρόμο μου θ' αφήσω
ώσπου λιμάνι σίγουρο να βρω.

Μα είναι φίδι το ταξίδι
είναι χολή μαζί και ξίδι
σ' ένα μεγάλο αγκάδινο σταυρό.
Όμως εγώ δεν κάνω πίσω
ούτε τον δρόμο μου θ' αφήσω
ώσπου λιμάνι σίγουρο να βρω.

Θέλω τον κόσμο ν' αγκαλιάσω
μ' ένα ζεστό φιλί
κι από τη δύση μου να φτάσω
ως την ανατολή.

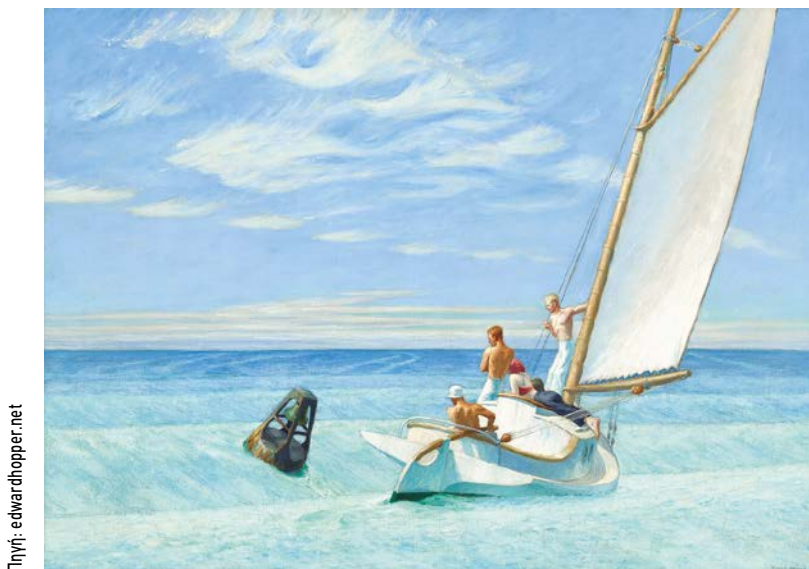
Δείχτε μου δρόμο να περάσω
με ήλιο με βροχή
θέλω τον κόσμο να διαβάσω
και πάλι απ' την αρχή.

Γκάτσος, Ν. (1963). «Το ταξίδι», μουσική Μ. Χατζιδάκι, εκτέλεση Βασίλης Γισδάκης / από την ταινία *Αμέρικα Αμέρικα*, σκηνοθεσία Ελία Καζάν.

Δραστηριότητες

1. Συζητήστε την τρίτη στροφή του ποιήματος/τραγουδιού. Σε ποιες δυσκολίες μπορεί να αναφέρεται το ποιητικό υποκείμενο;
2. Υποθέστε ότι συνταξιδεύετε με το ποιητικό υποκείμενο και σημειώνετε στο ημερολόγιό σας την πορεία του ταξιδιού. Με την ομάδα σας καταγράψτε μερικά από τα εμπόδια αλλά και μερικές από τις ευχάριστες στιγμές του ταξιδιού.

3. Το ποίημα του Νίκου Γκάτσου, σε μουσική Μάνου Χατζιδάκι και εκτέλεση Βασιλή Γισδάκη, γράφτηκε για την ταινία *Αμέρικα Αμέρικα*, την οποία σκηνοθέτησε ο Ελίας Καζάν (1963). Αφού αναζητήσετε και ακούσετε το μελοποιημένο ποίημα, να συζητήσετε αν η μελωδία ταιριάζει με τους στίχους του.
4. Ζωγραφίστε το δικό σας φανταστικό ταξίδι με αφορμή το ποίημα, αλλά και τον ακόλουθο πίνακα του Edward Hopper *Φουσκοθαλασσιά*, 1939.

Πηγή: edwardhopper.net

Edward Hopper, *Φουσκοθαλασσιά* (1939)

Κώστας Ουράνης,
«Πότε θ' ανοίξουμε
πανιά»

ΝΙΚΟΣ ΓΚΑΤΣΟΣ (1911 ή 1914-1992)

Ποιητής, στιχουργός, μεταφραστής. Γεννήθηκε στα Χάνια Φραγκόβρυσης της Αρκαδίας και σπούδασε Φιλολογία. Το 1943 εξέδωσε την *Αμοργό*, ποιητική συλλογή που αποτελεί ορόσημο στην ιστορία της ελληνικής υπερρεαλιστικής ποίησης και επηρέασε σύγχρονους και μεταγενέστερους του ποιητές. Ασχολήθηκε, επίσης, με τη θεατρική μετάφραση και από τη δεκαετία του 1950 με τη στιχουργική. Στίχοι του μελοποιήθηκαν από τον Μάνο Χατζιδάκι, τον Μίκη Θεοδωράκη, τον Σταύρο Ξαρχάκο και άλλους Έλληνες συνθέτες. Τιμήθηκε με το Βραβείο του Δήμου Αθηναίων για το σύνολο του έργου του (1987) και εκλέχτηκε αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας της Βαρκελώνης για τη συμβολή του (μέσω των μεταφράσεών του) στην προώθηση της ισπανικής λογοτεχνίας (1991).

Κ.Π. Καβάφης
Ιθάκη

Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη,
να εύχεσαι να 'ναι μακρύς ο δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τους Λαιστρυγόνας¹ και τους Κύκλωπας,
τον θυμωμένο Ποσειδώνα μη φοβάσαι,
τέτοια στον δρόμο σου ποτέ σου δεν θα βρεις,
αν μέν' η σκέψις σου υψηλή, αν εκλεκτή
συγκίνησις το πνεύμα και το σώμα σου αγγίζει.
Τους Λαιστρυγόνας και τους Κύκλωπας,²
τον άγριο Ποσειδώνα δεν θα συναντήσεις,
αν δεν τους κουβανείς³ μες στην ψυχή σου,
αν η ψυχή σου δεν τους στήνει εμπρός σου.

Να εύχεσαι να 'ναι μακρύς ο δρόμος.
Πολλά τα καλοκαιρινά πρωιά να είναι
που με τι ευχαρίστηση, με τι χαρά
θα μπαίνεις σε λιμένας πρωτοϊδωμένους·
να σταματήσεις σ' εμπορεία Φοινικικά,
και τες καλές πραγμάτειες ν' αποκτήσεις,
σεντέφια⁴ και κοράλλια, κεχριμπάρια κι έβενους,⁵
και ηδονικά μυρωδικά κάθε λογής,
όσο μπορείς πιο άφθονα ηδονικά μυρωδικά·
σε πόλεις Αιγυπτιακές πολλές να πας,
να μάθεις και να μάθεις απ' τους σπουδασμένους.

-
1. **Λαιστρυγόνες:** ανθρωποφάγοι γίγαντες που αναφέρονται για πρώτη φορά στην Οδύσσεια.
 2. **Κύκλωπας (-ες):** μονόφθαλμοι γίγαντες που αναφέρονται, επίσης, στην Οδύσσεια.
 3. **κουβανείς:** κουβαλάς.
 4. **σεντέφια:** η εσωτερική επιφάνεια των μαργαριτοφόρων οστράκων (μάργαρο) που χρησιμεύει και για την κατασκευή διακοσμητικών αντικειμένων.
 5. **έβενος:** μαύρο πολύτιμο ξύλο.

Πάντα στον νου σου να 'χεις την Ιθάκη.
Το φθάσιμον εκεί είν' ο προορισμός σου.
Αλλά μη βιάξεις το ταξίδι διόλου.
Καλύτερα χρόνια πολλά να διαρκέσει·
και γέρος πια ν' αράξεις στο νησί,
πλούσιος με όσα κέρδισες στον δρόμο,
μη προσδοκώντας πλούτη να σε δώσει η Ιθάκη.

Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξίδι.
Χωρίς αυτήν δεν θα 'βγαινες στον δρόμο.
Άλλα δεν έχει να σε δώσει πια.
Κι αν πτωχική την βρεις, η Ιθάκη δεν σε γέλασε.
Έτσι σοφός που έγινες, με τόση πείρα,
ήδη θα το κατάλαβες οι Ιθάκες τι σημαίνουν.

Καβάφης, Κ.Π. (1995). «Ιθάκη», *Τα Ποιήματα, τόμ. Α΄* (1897-1918).
Επιμ. Γ.Π. Σαββίδης. Αθήνα: Ίκαρος.

Δραστηριότητες

1. Ποιον ρόλο, πιστεύετε, διαδραματίζουν οι Λαιστρυγόνες, οι Κύκλωπες και ο υπέρτατος θεός των υδάτων Ποσειδώνας στο ποίημα;
2. Γιατί το ποιητικό υποκείμενο μιλά σε β' ενικό πρόσωπο; Σε ποιον απευθύνεται;
3. Συζητήστε με την ομάδα σας τους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος. Σημειώστε τις σκέψεις σας στο τετράδιό σας και ανακοινώστε τις στην τάξη.
4. Αναζητήστε και ακούστε τη μελοποίηση του ποιήματος για μαθητική χορωδία από τον Κώστα Πουλή. Με την ομάδα σας αναζητήστε: (α) διαφορετικές μελοποιήσεις του ποιήματος και (β) άλλα ποιήματα του Καβάφη που έχουν μελοποιηθεί, όπως, για παράδειγμα, το ποίημα «Θάλασσα του πρωιού» (1915).

«Ιθάκη» - Διαδραστική παρουσίαση

Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ (1863-1933)

Γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Στην ίδια αυτή πόλη έζησε τα περισσότερα χρόνια της ζωής του - εκτός από τα χρόνια που θα ζήσει στην Αγγλία (1872 -1877) και την Κωνσταντινούπολη (1882-1884), και λιγοστά ταξίδια μεταγενέστερα, από τα οποία τα σπουδαιότερα, αλλά ολιγοήμερα, έγιναν με προορισμό την Αθήνα. Γόνος οικογένειας μεγαλεμπόρων που ξέπεσε, ο Καβάφης εργάστηκε επί μια 30ετία (μέχρι το 1922) ως έμμισθος υπάλληλος. Αφοσιώθηκε απόλυτα στο έργο του και μολονότι δημοσίευε τακτικά, ποτέ δεν εξέδωσε δικό του βιβλίο, παρά τύπωνε τα ποιήματά του σε μονόφυλλα που τα συνένωνε και στη συνέχεια τα χάριζε σε γνωστούς και φίλους ή τα έστελνε στους ενδιαφερόμενους που ζητούσαν να γνωρίσουν το έργο του. Το σώμα των ποιημάτων του περιλαμβάνει τα 154 του καβαφικού κανόνα -τα λεγόμενα «Αναγνωρισμένα»-, τα 37 «Αποκηρυγμένα», τα περισσότερα νεανικά, σε ρομαντική καθαρεύουσα, τα 75 «Κρυμμένα» που βρέθηκαν ολοκληρωμένα στα χαρτιά του, καθώς και τα 30 «Ατελή».

Γιώργος Θεοτοκάς Λεωνής

Ο Λεωνής είναι το τρίτο κατά σειρά μυθιστόρημα του Γ. Θεοτοκά, όπου η αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο εστιάζει στον νεαρό λογοτεχνικό ήρωα Λεωνή και παρακολουθεί την εξέλιξη της ζωής του και τη συνακόλουθη ωρίμαση της προσωπικότητάς του από την παιδική ηλικία στην εφηβεία και τη νεότητα. Ο χρόνος της αφήγησης εκτείνεται σε μία περίοδο από τις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι και τη Μικρασιατική Καταστροφή. Στο μεγαλύτερο μέρος της, η δράση τοποθετείται στην Κωνσταντινούπολη, το τέλος όμως της αφήγησης βρίσκει τον ήρωα στην Αθήνα, όπου και επιχειρεί τους απολογισμούς του.

Γεωργούλης λεγότανε ο καφετζής που είχε ανακαλύψει και εκμεταλλευτεί πρώτος την αμμουδιά που βρίσκεται πλάι στη Γλώσσα της Πριγκίπου,¹ μες στο δάσος των πεύκων. Η αμμουδιά είχε πάρει το όνομά του, είχε γίνει το Γιωργούλι και μ' αυτό το όνομα είχε δοξαστεί, γιατί εκεί, στον πόλεμο, οι Γερμανοί αξιωματικοί είχαν οργανώσει τα πρώτα μεικτά λουτρά που είχε δει η Πόλη. Το ζήτημα αυτό είχε συνταράξει κάποτε την κωνσταντινουπολίτικη κοινωνία. Ερχόντανε πλήθος άνθρωποι στην Πρίγκιπο ειδικά για να δούνε αυτό το πρωτάκουστο θέαμα, κουβαλιόντανε σωρηδόν στο Γιωργούλι με τα αμάξια, με τις βάρκες, με τις ατμάκατες.² Ήτανε κάτι πάρα πολύ παράξενο, μα και ανησυχητικό [...] Πολλοί από τους θεατές έπαιρναν ύφος θυμωμένο και καταδίκαζαν τα νέα ήθη, έλεγαν πως όλα αυτά είναι μεγάλη διαφθορά και διάλυση της κοινωνίας, κατά βάθος όμως δεν θα τους δυσαρεστούσε και τόσο πολύ το σεριάνι,³ γιατί δεν το κουνούσαν από κει παρά μονάχα όταν συμμαζευόντανε οι κολυμβητές. [...]

Τώρα τα πράματα είχαν εκλαϊκευτεί. Οι Σύμμαχοι είχαν διαδώσει τα μεικτά λουτρά σ' όλες τις παραλίες των Πριγκιπονήσων και του Βοσπόρου, άρχιζε κι ο πολύς κόσμος να τα συνηθίζει. [...] Το Γεωργούλι, ωστόσο, διατηρούσε από τα περασμένα μεγαλεία του κάποια ιδιαίτερη αίγλη.

Κολύμπησαν μαζί αρκετή ώρα. Εκείνη κολυμπούσε καλύτερα, ξανοιγότανε αρκετά. Την παρακάλεσε να μην πηγαίνει τόσο μακριά γιατί κουραζότανε να την ακολουθεί. Τέλος βγήκανε, ντυθήκανε και πήρανε μια βάρκα χωρίς τον βαρκάρη. Είχε αρχίσει να βραδιάζει, η αμμουδιά είχε σχεδόν ερημωθεί.

Η θάλασσα έμοιαζε ήρεμη, δεν ήτανε κουραστικό να τραβάς κουπί.

Πού πάμε; ρώτησε εκείνη.

Όπου να 'ναι.

Ο βαρκάρης, λύνοντας τη βάρκα, είχε πει να μην ξανοιχτούνε πολύ γιατί έξω είχε κυματάκια. Ο Λεωνής τράβηξε προς το Νιζάμι χωρίς να απομακρύνεται από την ακτή.

Το νησί ξεδιπλωνότανε σιγά σιγά αριστερά του, κοντινό, οικείο και συνάμα λιγάκι σθημένο μες

1. **Πρίγκιπος:** το μεγαλύτερο νησί της συστάδας των εννιά Πριγκιπονήσων της Προποντίδας, που βρίσκεται στη θάλασσα του Μαρμαρά.
2. **ατμάκατος:** μεγάλη βάρκα που κινείται με ατμομηχανή.
3. **σεριάνι (ή σεργιάνι):** περίπατος, βόλτα.

στις ελαφριές σκιές του βραδιού. Ήταν όλο βίλες με κόκκινα κεραμίδια και κήποι φορτωμένοι τριανταφυλλώνες, γαζίες, μιμόξες, χαλιά από πετούνιες⁴ και πανσέδες. Από πάνω οι λόφοι με τα δάση των πεύκων. Άκουες γέλια μες στους κήπους, φωνές παιδιών και γαβγίσματα. Τα παιδιά έπαιζαν με τους σκύλους. Κι ο υγρός, μονότονος θόρυβος των κουπιών.

Την έβλεπε χωρίς να της μιλά. Καθισμένη στην πρύμη, με το κεφάλι γερό έξω από τη βάρκα, κοίταζε το χέρι της, που το είχε αφήσει να σέρνεται μες στη θάλασσα. Είχε λυτά τα μαλλιά της για να στεγνώσουν, χυμένα στους ώμους της όπως ήτανε μικρή.

Όταν ήτανε κι ο Λεωνής μικρός – χτες. [...]

Οι κήποι σκοτεινιάζαν. Τα κουπιά, ολοένα τα κουπιά, και το νερό που έσταζε πλατιά και πιτσιλούσε τη θάλασσα γύρω από τη βάρκα.

[...] Γύρισε και κοίταζε τον ουρανό. Ο ήλιος βασίλευε πίσω από τη Χάλκη, υγρός σαν ώριμο φρούτο, κατακόκκινος. Ένας κόσμος καιγότανε. Κι απάνω στο φόντο της φωτιάς, μες στη χαμηλή ομίχλη της θάλασσας, το Κιλκίς, γκρίζο, σιδερόφρακτο, με τα κανόνια ξεσκεπάστα, πελώριος ίσκιος, βουβός, απίδανος. Όλα ήταν απίδανα, η βάρκα είχε περάσει τα σύνορα της πραγματικότητας, έπλεε στον κόσμο των παραμυθιών...

Ένας χτύπος της πλώρης [...] Τινάχτηκαν. Ευτυχώς δεν είχε σπάσει τίποτα. [...]

Κοίταξε τριγύρω της ευχαριστημένη. Της άρεζε αυτός ο τόπος, της ταίριαζε εκείνη τη στιγμή.

Να βγούμε εδώ, είπε.

Από τις δυο μεριές της προκυμαίας αρχίζανε κάτι ψηλοί τοίχοι. Ανάμεσα ήταν ένας σκιερός, ανηφορικός κήπος που πήγαινε προς ένα μεγάλο γκρίζο σπίτι, θεόκλειστο. Δεν είχε λουλούδια ούτε χλόη, μονάχα δέντρα πολλά και μεγάλα, άγριους δάμνους και πυκνούς κισσούς στα δέντρα, στους τοίχους, στο σπίτι. Όλα, θαρρείς, χαλασμένα από μέσα, έτοιμα να γκρεμιστούνε, να διαλυθούν. Ένα πράσινο, μουχλιασμένο ξεχασμένο χτίσμα, που θα σ' έκανε να συλλογίζεσαι τη νύχτα φίδια ή φαντάσματα. Η νύχτα πλησίαζε.

Ο Λεωνής έδεσε τη βάρκα σ' έναν χαλκά του μόλου. Κάθησαν εκεί με τα πόδια κρεμασμένα απάνω από τη θάλασσα. [...]

Του πήρε το χέρι που έπαιζε με το ύφασμα, το κράτησε μες στα χέρια της σοβαρή και λυπημένη.

Όταν τα χείλια του άγγισαν τα χείλια της, αισθάνθηκε τα μάτια του που γέμιζαν.

Θεοτοκάς, Γ. (2016). *Λεωνής*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

4. **πετούνια**: πώδες καλλωπιστικό φυτό.

Δραστηριότητες

1. Αφού διαβάσετε την πρώτη παράγραφο του αφηγήματος, σχολιάστε γιατί η κωνσταντινουπολίτικη κοινωνία είχε συνταραχθεί από τη λειτουργία των μεικτών λουτρών στην Πρίγκιπο, ή αλλιώς στο Γεωργούλι, όπως το ονόμαζαν οι ντόπιοι;
2. Ποια μπορεί να είναι τα συναισθήματα του Λεωνή για την Ελένη Φωκά, όπως είναι το όνομα της κοπέλας με την οποία, αφού κάνουν μπάνιο στη θάλασσα, συνεχίζουν την εκδρομή τους με μια βάρκα;
3. Χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και μετατρέψτε την τριτοπρόσωπη αφήγηση σε έναν φανταστικό διάλογο ανάμεσα στους δύο ήρωες. Στη συζήτηση συμμετέχει και ο βαρκάρης. Ένας ή μία από την ομάδα σας να αναλάβει τον ρόλο του αφηγητή ή της αφηγήτριας που θα παρουσιάσει τα πρόσωπα, τον χώρο και τον χρόνο της ιστορίας. Αναπαραστήστε τον διάλογο των προσώπων στην τάξη και εκφραστείτε ανάλογα, με το σώμα σας.
4. Ζωγραφίστε έναν κήπο «φορτωμένο» με λουλούδια και μέσα σε αυτόν παιδιά να παίζουν διάφορα παιχνίδια. Συμπληρώστε το έργο σας με όποιες άλλες εικόνες επιθυμείτε.

Νίκος Χουλιαράς,
«Ο Ούβε στα Καλούδια»

«Λεωνής» - Διαδραστικό Γλωσσάρι -
Αφηγηματική και Εικαστική έκφραση

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ (1905-1966)

Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου τέλειωσε το Ελληνογαλλικό Λύκειο για να συνεχίσει τις σπουδές του στη Νομική Σχολή Αθηνών. Το 1925 εκλέχτηκε Γενικός Γραμματέας της δημοτικιστικής οργάνωσης «Φοιτητική Συντροφιά» (για τη δράση του κινδύνευσε το 1926 να αποβληθεί από το πανεπιστήμιο) και υποδέχτηκε τον Γιάννη Ψυχάρη στη Χίο. Το 1929 εξέδωσε το δοκίμιο *Ελεύθερον Πνεύμα*, το οποίο και θεωρήθηκε ως το μανιφέστο της Γενιάς του '30. Δημοσίευσε πολλά κείμενά του στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο. Διετέλεσε διευθυντής του Εθνικού Θεάτρου (1945-1946 και 1951-1952) και πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του ΚΘΒΕ. Ταξίδεψε σε πολλές χώρες και έργα του μεταφράστηκαν σε πολλές ξένες γλώσσες. Τιμήθηκε με το βραβείο πεζογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών (1939) και το Α΄ Κρατικό Βραβείο Δοκιμίου (1957). Ασχολήθηκε με την πεζογραφία, το θέατρο, την ποίηση, το δοκίμιο, την κριτική, την ταξιδιωτική λογοτεχνία. Χαρακτηριστικά έργα του: *Λεωνής*, *Ασθενείς και οδοιπόροι*, *Δαιμόνιο*, *Αργώ*.

Janina Degutyté

Άτιτλο

Να ζεις σημαίνει να ποθείς την αιωνιότητα.
Να φυτεύεις ένα δέντρο σημαίνει να στρώνεις δρόμους
προς εκείνο τον άλλο κόσμο
που κατοικεί μέσα μας,
σημαίνει να πίνεις την αγάπη ως την τελευταία σταγόνα
ώστε να παραταθεί για λίγο ακόμα,
σημαίνει να κουβαλάς ένα φρούτο κάτω απ' την καρδιά σου
για να παρατείνεις τη λαχτάρα.
Σημαίνει ότι από έναν ψηλό ψηλό ασημένιο
κρίνο
σκαρφαλώνεις στ' αστέρια
κι από κει
στο άπειρο
σημαίνει ότι αφήνεις σημάδι
τα χνάρια μας –
πως είμαστε κάτι περισσότερο από μυρμήγκια.

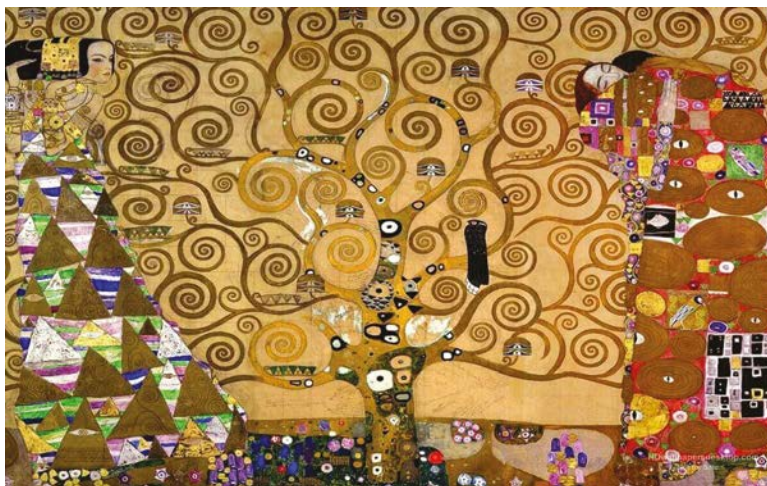
Degutyté, J. (2013). Άτιτλο. *Ποιήματα* (μτφρ.-επίμετρο Γ. Χαβουτσάς).
Αθήνα: Περισπωμένη.

Δραστηριότητες

1. Στο ποίημα επαναλαμβάνεται έξι φορές το ρήμα «σημαίνει». Συζητήστε στην τάξη αυτή την επανάληψη σε σχέση με τη δυναμική που προσδίδει στο ποίημα.
2. Εμπνευστείτε και γράψτε έναν τίτλο για το ποίημα.
3. Συμπληρώστε τις παρακάτω προτάσεις με όποιες λέξεις ή φράσεις επιθυμείτε. Γράψτε ακόμη μια πρόταση δική σας έμπνευσης.
 - α. Να ζεις σημαίνει
 - β. Να αγαπάς σημαίνει
 - γ. Να μοιράζεσαι σημαίνει

- δ. Να φυτεύεις ένα δέντρο σημαίνει
- ε.

4. Χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και παρατηρήστε τον πίνακα του Gustav Klimt, *Το δέντρο της ζωής* (1904). Ποιες αναλογίες εντοπίζετε σε σχέση με το ποίημα της Janina Degutyté;

Gustav Klimt, *Το δέντρο της ζωής* (1904),
Museum of Applied Arts, Βιέννη

Αλέξης Ακριθάκης -
Ζωγραφική και δημιουργική γραφή

Gustav Klimt,
«Το Δέντρο της Ζωής» - Ζωγραφική

JANINA DEGUTYTĒ (1928-1990)

Γεννήθηκε στο Κάουνας της Λιθουανίας. Άρχισε να γράφει ποιήματα από την ηλικία των δέκα ετών. Αντιμέτωπος προβλήματα υγείας από τα παιδικά της χρόνια, τα οποία τη συνόδευσαν ως το τέλος της ζωής της. Σπούδασε Φιλολογία. Πολλά ποιήματά της άρχισαν να εμφανίζονται σε περιοδικά το 1957. Η πρώτη της συλλογή εκδόθηκε το 1959. Εξέδωσε εννέα ποιητικές συλλογές μέχρι τον θάνατό της και αρκετά έργα για παιδιά, όπως και για κουκλοθέατρο.

Παίζοντας με τα κείμενα

1. «Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη, / να εύχεσαι να 'ναι μακρύς ο δρόμος, γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις»: Πώς καταλαβαίνετε αυτούς τους στίχους από το ποίημα του Κ.Π. Καβάφη «Ιθάκη» και πώς σχετίζονται με τα κείμενα της συστάδας;
2. Αξιοποιώντας γνωστά ψηφιακά εργαλεία (www.wordart.com, www.tagxedo.com ή άλλα της επιλογής σας), εργαστείτε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας σε ομάδες και δημιουργήστε ένα συννεφόλεξο για το ταξίδι με λέξεις και φράσεις που θα επιλέξετε από τα κείμενα της συστάδας και το οποίο θα αναρτήσετε στο ιστολόγιο του σχολείου σας.
3. Υποθέστε πως μαζί με το ποιητικό υποκείμενο από το ποίημα του Κ.Π. Καβάφη συναντάτε στο ταξίδι σας τον Χείρωνα και τον Ιάσονα. Γράψτε μια υποθετική συζήτηση ανάμεσά σας και παραστήστε τον διάλογο στην τάξη με τις ανάλογες κινήσεις του σώματος και τις εκφράσεις του προσώπου.
4. Με αφορμή το απόσπασμα από τον *Λεωνή* του Γ. Θεοτοκά, αναζητήστε και δείτε την κινηματογραφική μεταφορά του μυθιστορήματος του John Green *Χάρτινες πόλεις* (2008), που αναφέρεται σε μια ιστορία φιλίας και αγάπης ανάμεσα σε δύο εφήβους, τον Κούνεντιν και τη Μάργκο. Συζητήστε την προσπάθεια των δημιουργών τους να πραγματοποιούν ζητήματα φιλίας, αγάπης, ενηλικίωσης.
5. Ας υποθέσουμε πως είστε επιβάτες στο πλοίο «Angelica» του Σπύρου Κουρσάρη και ταξιδεύετε από λιμάνι σε λιμάνι. Έχοντας στον νου σας τους στίχους από το ποίημα του Νίκου Γκάτσου «Δείχτε μου δρόμο να περάσω / με ήλιο με βροχή / θέλω τον κόσμο να διαβάσω / και πάλι απ' την αρχή» να αναπαραστήσετε με τα σώματά σας, σε ακινησία και χωρίς λόγο, ως παγωμένες εικόνες, τα συναισθήματά σας τη στιγμή της άφιξής σας στο λιμάνι του πίνακα.

Σπύρος Κουρσάρης, 1955, το «Angelica» στο παλιό λιμάνι της Κέρκυρας (2016). Ευγενική παραχώρηση του ζωγράφου.

Συνεχίζω την ιστορία μου
με τρεις διαφορετικούς τρόπους

Έργα τέχνης και
δημιουργική γραφή
με θέμα το ταξίδι

Άξονας Β΄

Ο τόπος μου, ο κόσμος,
το ταξίδι

Συστάδα 3η

Ετερότητα

«Η κάθε λέξη είναι μια έξοδος / για μια συνάντηση, [...] και είναι αληθινή, σαν επιμένει στη συνάντηση»

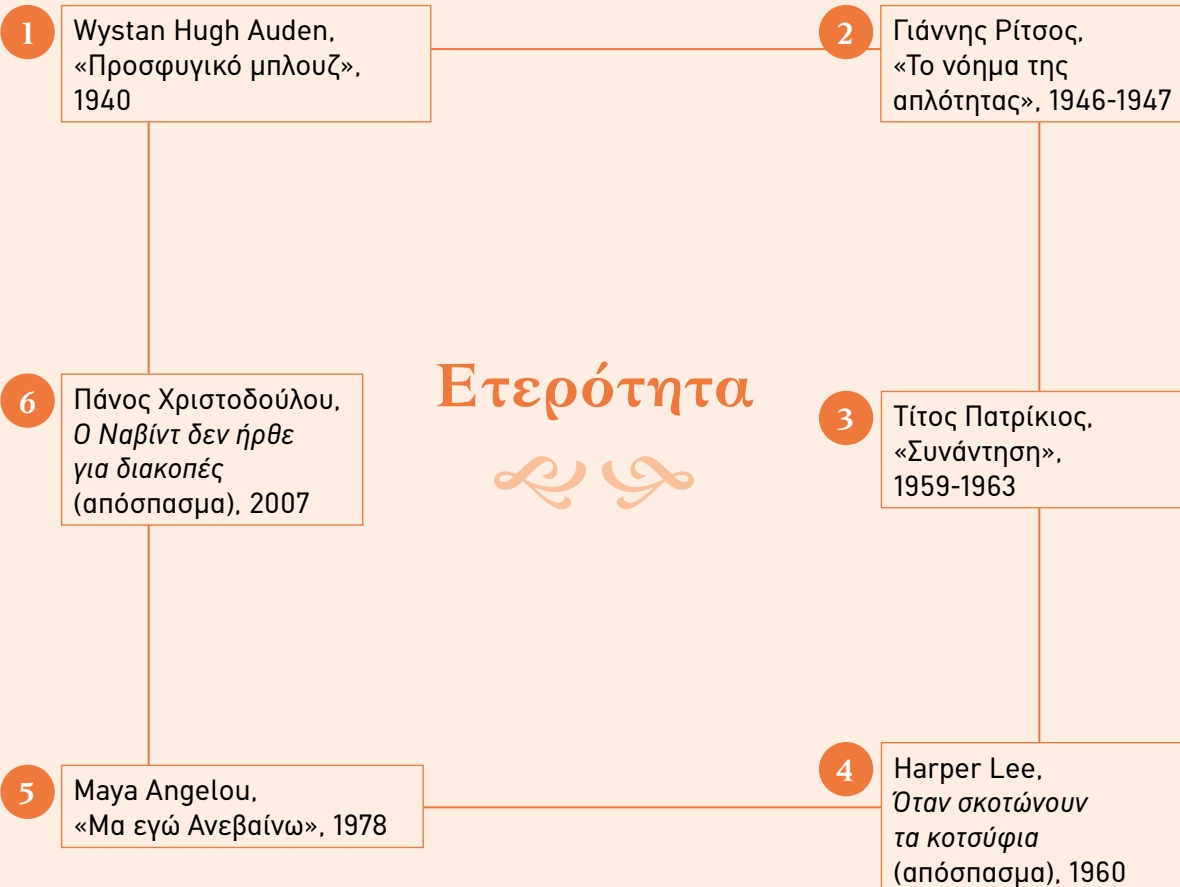
Γιάννης Ρίτσος

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα που αφορούν το ταξίδι και την εξερεύνηση ως έναν ακόμα τρόπο για να συνομιλήσετε με τον Άλλο, που, ακόμα και αν διαφέρει από εμάς, έχει τόσα να προσφέρει ο διάλογος μαζί του. Επιδιώκεται:

- ▶ Να διαβάζετε ποιήματα και πεζά που θα σας ταξιδέψουν σε άλλους πολιτισμούς πέρα από τα όρια του χώρου και του χρόνου.
- ▶ Να κατανοείτε πώς η λογοτεχνία αποτελεί μέσο γνωριμίας με τον διπλανό και τη διπλανή μας, πέρα από χρώμα, θρησκεία, γλώσσα, φύλο και όποια άλλα στοιχεία έχουν θεωρηθεί στο παρελθόν ότι διαχωρίζουν τους ανθρώπους.
- ▶ Να αισθανθείτε την ομορφιά της λογοτεχνικής ανάγνωσης με την οποία μπορείτε να ονειρευτείτε, να συγκινηθείτε, να χαρείτε και να ανακαλύψετε τον εαυτό σας.
- ▶ Να βιώσετε πώς μέσω της ανάγνωσης μπορείτε να νιώσετε τον πόνο και τη χαρά των άλλων.
- ▶ Να εκφράζετε έμπρακτα και δημιουργικά τους προβληματισμούς σας για όσα άσκοπα κρατούν τους ανθρώπους, κατά καιρούς, μακριά τον έναν από τον άλλον.

Κείμενα συστάδας

Paul Gauguin, *Από πού ερχόμαστε; Τι είμαστε; Πού πάμε;* (1897-1898), λεπτομέρεια, Μουσείο Καλών Τεχνών, Βοστώνη

Ο πίνακας του Paul Gauguin απεικονίζει ένα νεαρό κορίτσι στην Ταϊτή, όπου ο ζωγράφος ταξίδεψε και έζησε ανάμεσα στους ιθαγενείς.

- ▶ Πώς θεωρείτε ότι σχετίζεται με την ερώτηση του τίτλου;
- ▶ Πώς πιστεύετε ότι τα ταξίδια τον βοήθησαν να δει με διαφορετικό βλέμμα τι χωρίζει και τι ενώνει τους ανθρώπους;
- ▶ Να γράψετε με την ομάδα σας μία φράση που να αποδίδει τις σκέψεις ή τα συναισθήματα του κοριτσιού και να τη μοιραστείτε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας.

Wystan Hugh Auden
Προσφυγικό μπλουζ

Έστω πως η πόλη αυτή έχει δέκα εκατομμύρια ψυχές,
Κάποιοι ζουν σε μέγαρα, κάποιοι σε καταπακτές:
Μα δεν υπάρχει τόπος για μας, αγάπη, μα δεν υπάρχει τόπος για μας.

Κάποτε είχαμε πατρίδα και τη νομίζαμε μοναδική,
Μες στον χάρτη όποιος κοιτάξει κάπου θα τη βρει:
Δεν μπορούμε να πάμε εκεί τώρα, αγάπη, δεν μπορούμε να πάμε εκεί τώρα.

Στο κοιμητήριο του χωριού ο γερο-ίταμος φυτρώνει,
Κάθε που μπαίνει η άνοιξη ανθεί και ξανανιώνει:
Τα παλιά διαβατήρια όμως όχι, αγάπη, τα παλιά διαβατήρια όμως όχι.

Είπε ο πρόξενος χτυπώντας το τραπέζι νευρικός:
«Αν δεν έχεις διαβατήριο, είσαι τυπικά νεκρός»:
Αλλά εμείς είμαστε ακόμα ζωντανοί, αγάπη, εμείς είμαστε ακόμα ζωντανοί.

Πήγα σε μια επιτροπή, μου προσέφεραν να καδίσω·
Ευγενικά μού ζήτησαν του χρόνου να ξαναγυρίσω:
Μα πού να πάμε σήμερα, αγάπη, μα πού να πάμε σήμερα;

Σε μια δημόσια συγκέντρωση πρόσεξα τον ομιλητή:
«Αν τους αφήσουμε να μπουν, θα μας κλέψουν το ψωμί»·
Για σένα και για μένα μιλούσε, αγάπη, για σένα και για μένα μιλούσε.

Λες κι άκουσα το αστροπελέκι στα ύψη να βρυχιέται·
Πάνω απ' την Ευρώπη ο Χίτλερ, «Να πεδάνουν», καταριέται·
Εμάς είχε στον νου, αγάπη, εμάς είχε στον νου.

Είδα ένα κανίς, φόραε ζακέτα με καρφίτσα κουμπωμένη,
Είδα την πόρτα ανοιχτή και μια γάτα να μπαίνει:
Μα δεν ήσαν Γερμανοεβραίοι, αγάπη, δεν ήσαν Γερμανοεβραίοι.

Τράβηξα για το λιμάνι, στάθηκα στην προκυμαία,
 Είδα τα ψάρια να κολυμπούν, ήσαν σαν πάντα ελεύθερα:
 Μόνο τρία μέτρα μακριά μου, αγάπη, μόνο τρία μέτρα μακριά μου.

Περπάτησα στο δάσος, είδα στα δέντρα τα πουλιά·
 Πολιτικούς δεν είχαν και κελαηδούσανε γλυκά:
 Δεν ήταν η ανθρώπινη φυλή, αγάπη, δεν ήταν η ανθρώπινη φυλή.

Στ' όνειρό μου είδα ένα κτίριο με χίλιους ορόφους,
 Με πόρτες και παράθυρα για χιλιάδες ανθρώπους·
 Τίποτα απ' όλα αυτά δικό μας, αγάπη, τίποτα απ' όλα αυτά δικό μας.

Στάθηκα σε μια πεδιάδα και γύρω έπεφτε χιόνι·
 Έναν ολόκληρο στρατό έβλεπα να ζυγώνει:
 Εμάς τους δυο ψάχναν, αγάπη, ψάχναν εμάς τους δυο.

Ώντεν, Γ.Χ. (2015). *Πένθιμο μπλουζ* (μτφρ. Ερρίκος Σοφράς). Αθήνα: Κίχλη.

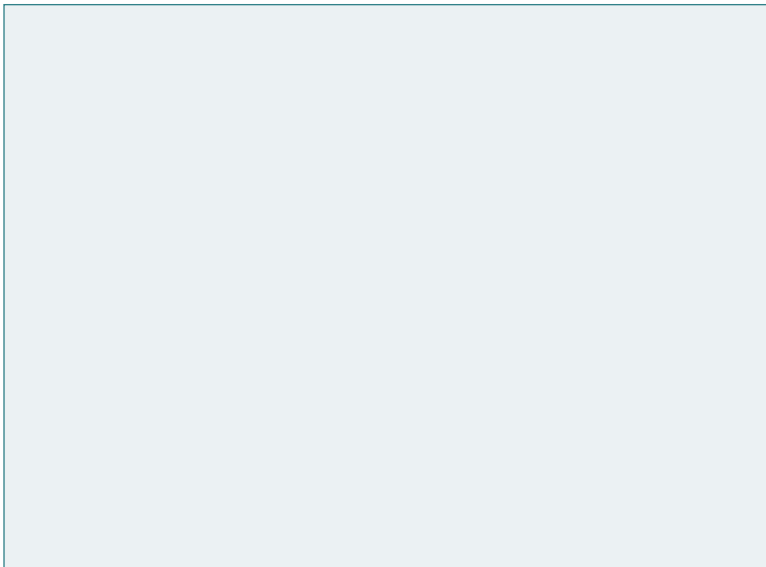
Το **μπλουζ** αποτελεί αμερικανικό μουσικό είδος που συνδύασε τον πολιτισμό των Αφρικανών, οι οποίοι ήρθαν με τη βία στην Αμερική, και την εκκλησιαστική μουσική. Το μπλουζ επηρέασε ιδιαίτερα τη νεότερη μουσική, όπως την τζαζ και το χιπ χοπ. Αποτέλεσε τρόπο έκφρασης των Αφροαμερικανών που βίωσαν τη σκλαβιά και γι' αυτό και το ίδιο το όνομα παραπέμπει στη μελαγχολική διάθεση.

Δραστηριότητες

1. Πώς κατανοεί τη σχέση ανθρώπου-φύσης το ποιητικό υποκείμενο; Επιλέξτε και διαβάστε στίχους του ποιήματος στους οποίους φαίνεται ότι οι άνθρωποι ζούνε αντίθετα από τον φυσικό κόσμο.
2. Ποιες γλωσσικές επιλογές στο ποίημα παραπέμπουν σε τραγούδι; Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού ή της εκπαιδευτικού σας αναζητήστε πληροφορίες για τα μπλουζ και επισημάνετε τους λόγους για τους οποίους, κατά τη γνώμη σας, ο ποιητής έδωσε αυτόν τον τίτλο.
 Εργαστείτε σε δυάδες.

3. Η κάθε ομάδα να επιλέξει μία από τις παρακάτω δραστηριότητες:

- α. Ακούστε το τραγούδι «Το μπλουζ του Μέμφις» (Memphis Blues) του W.C. Handy -σε μουσική του ίδιου και στίχους του George A. Norton- που ηχογραφήθηκε το 1914 και θεωρείται χαρακτηριστικό δείγμα του είδους. Ποιο συναίσθημα σας προκαλεί η μουσική και πώς θα περιγράφατε τη διάθεσή της;
- β. Να συνεχίσετε τον στίχο «Αλλά εμείς είμαστε ακόμα ζωντανοί...», γράφοντας 3-4 δικούς σας, ώστε να ταιριάζουν στο περιεχόμενο του ποιήματος. Σε περίπτωση που κάποιος ή κάποια ασχολείται με τη μουσική, δοκιμάστε να συνοδεύσετε την ανάγνωσή του στην τάξη με μια μελωδία.
- γ. Να αντιστοιχίσετε τα συναισθήματα που σας δημιουργεί το γλυπτό του Auguste Rodin, με μια στροφή του ποιήματος. Να δικαιολογήσετε την επιλογή σας.
Εναλλακτικά, μπορείτε να γράψετε και δικούς σας στίχους ή να διαλέξετε ένα τραγούδι που θα ταίριαζε στη σύνθεση.

Auguste Rodin, *Καθεδρικός ναός* (1908). Μουσείο Ροντέν, Παρίσι

Γιάννης Ψυχοπαίδης, «Μετανάστες» -
Δημιουργική γραφή

Δημιουργία
πρωτογραμμάτων

WYSTAN HUGH AUDEN (1907-1973)

Υπήρξε σημαντικός Άγγλος ποιητής που ανανέωσε την αγγλική ποίηση εμπλουτίζοντάς τη με την καθημερινή γλώσσα και το ύφος των αμερικανικών μπλουζ, όπως και την αγγλική μουσική παράδοση. Σπούδασε Αγγλική Φιλολογία στην Οξφόρδη, έζησε στο Βερολίνο, συμμετείχε στον Ισπανικό Εμφύλιο και εγκαταστάθηκε στη Νέα Υόρκη. Στην ποίησή του ξεχωρίζει το ενδιαφέρον για τον άνθρωπο και τα ηθικά διλήμματα της εποχής μας.

Γιάννης Ρίτσος Το νόημα της απλότητας

Πίσω από απλά πράγματα κρύβομαι, για να με βρείτε·
αν δεν με βρείτε, θα βρείτε τα πράγματα,
δ' αγγίξετε εκείνα που άγγιξε το χέρι μου,
θα σμίξουν τα χνάρια των χεριών μας.

Το αυγουστιάτικο φεγγάρι γυαλίζει στην κουζίνα
σαν γανωμένο τεντζέρι (γι' αυτό που σας λέω γίνεται έτσι)
φωτίζει τ' άδειο σπίτι και τη γονατισμένη σιωπή του σπιτιού –
πάντα η σιωπή μένει γονατισμένη.

Η κάθε λέξη είναι μια έξοδος
για μια συνάντηση, πολλές φορές ματαιωμένη,
και τότε είναι μια λέξη αληθινή, σαν επιμένει στη συνάντηση.

Ρίτσος, Γ. (2009). Από τη συλλογή «Παρενθέσεις (1946-1947)», στο *Ποιήματα*, τ. Β΄. Αθήνα: Κέδρος.

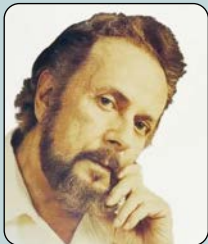
Δραστηριότητες

1. Λαμβάνοντας υπόψη τους στίχους «η κάθε λέξη είναι μια έξοδος/ για μια συνάντηση», πώς πιστεύετε ότι η ανάγνωση λογοτεχνικών έργων μπορεί να βελτιώσει τη σχέση μας με τους άλλους; Δώστε παραδείγματα από την καθημερινή ζωή ή με βάση κάποια δική σας εμπειρία.
2. Αφού παρακολουθήσετε το animation μικρού μήκους των P. Clenet, R. Mazevet, St. Paccolat και A. Diaz *Home Sweet Home* (2013), παρουσιάστε με την ομάδα σας πώς θα μπορούσε να σχετιστεί με το συγκεκριμένο ποίημα.

3. Ζωγραφίστε με τον διπλανό ή τη διπλανή σας το σκηνικό που δημιουργεί η ατμόσφαιρα του ποιήματος και δώστε στο έργο σας ως τίτλο έναν στίχο του ποιήματος. Μη βιαστείτε να αποκαλύψετε στους συμμαθητές και στις συμμαθήτριάς σας ποιος είναι, αλλά αφήστε τους να μαντέψουν.

Γιώργος
Μαρκόπουλος,
«Ο ξένος»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ (1909-1990)

Καταγόταν από τη Μονεμβασιά και ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς ποιητές μας. Δημοσίευσε πολυάριθμες ποιητικές συλλογές και συνθέσεις, 22 μυθιστορήματα, ένα θεατρικό έργο και μελέτες, ενώ αρκετά έργα του έχουν μεταφραστεί σε άλλες γλώσσες. Λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων, κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου εξορίστηκε στη Λήμνο, στη Μακρόνησο και στον Άγιο Ευστράτιο, και αργότερα την περίοδο της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών στη Γυάρο και στη Λέρο. Στη Μεταπολίτευση αναγνωρίστηκε το έργο του στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, βραβεύτηκε και πολλά ποιήματά του μελοποιήθηκαν από τον Μίκη Θεοδωράκη. Σημαντικά έργα του είναι ο *Επιτάφιος* και η *Ρωμιοσύνη*.

Τίτος Πατρίκιος Συνάντηση

Συναντηθήκαμε ισότιμοι κι απλοί
κυρίαρχος ή σκλάβος δεν υπήρξε.
Όλα έγιναν με τέλεια συντομία
ώσπου ξανατραβήξαμε τους χωριστούς μας δρόμους.
Σαν στιγμιαίο όνειρο της μέρας
που θα συναντηθούν
ο άντρας κι η γυναίκα.

Παρίσι, Μάρτιος 1960

Πατρίκιος, Τ. (2018). Από τη *Θάλασσα Επαγγελίας* (1959-1963),
στο *Ποιήματα Β΄* (1959-2017). Αθήνα: Κίχλη.

Δραστηριότητες

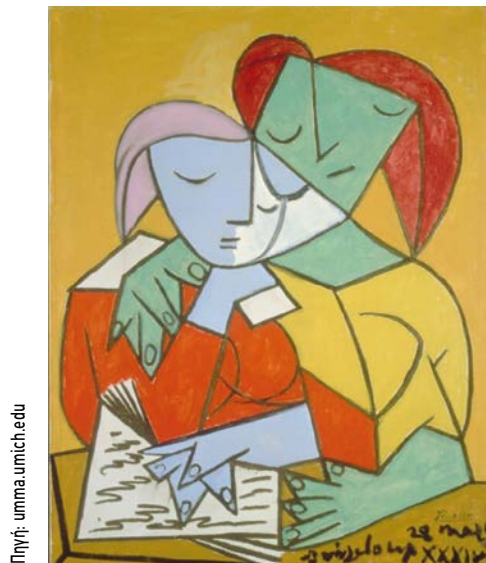
1. Στην ποίηση, το ποιητικό υποκείμενο απευθύνεται συχνά σε κάποιον, ενώ ο λόγος του επηρεάζει τον αναγνώστη μέσω συγκεκριμένων λέξεων. Σε ποιον ή ποια φαίνεται να απευθύνεται εδώ το ποιητικό υποκείμενο; Ποια από τις παρακάτω γλωσσικές επιλογές θεωρείτε ότι έχουν τη μεγαλύτερη επίδραση στον αναγνώστη; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
 - «Όλα έγιναν με τέλεια συντομία»
 - «ξανατραβήξαμε τους χωριστούς μας δρόμους»
 - «Σαν στιγμιαίο όνειρο της μέρας»
2. Συζητήστε με την ομάδα σας ποια χαρακτηριστικά των ανθρώπινων σχέσεων που βασίζονται στην αγάπη προβάλλει ο στίχος «Συναντηθήκαμε ισότιμοι κι απλοί/ κυρίαρχος ή σκλάβος δεν υπήρξε». Στη συνέχεια, επιλέξτε μία από τις παρακάτω δραστηριότητες:
 - α. Να συνθέσετε από κοινού ένα ποίημα που θα αναφέρεται στη δύναμη της αγάπης και της συναδέλφωσης των ανθρώπων.
 - β. Να σχεδιάσετε μια σύντομη ιστορία με μορφή κόμικς, η οποία θα έχει ως θέμα τον αγώνα ενάντια στις προκαταλήψεις ή την προσπάθεια ενός νέου ανθρώπου να ξεπεράσει αρνητικά βιώματα του παρελθόντος.

3. Παρατηρήστε τον πίνακα του Pablo Picasso *Δύο κορίτσια διαβάζουν* (1934) και συζητήστε πώς η μόρφωση μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προκαταλήψεων σχετικά με τον ρόλο των δύο φύλων.

Στη συνέχεια υποθέστε ότι μία από τις φιγούρες του πίνακα ζωντανεύει και σας εκμυστηρεύεται τα συναισθήματα που της δημιουργεί η ανισότητα των δύο φύλων στην εποχή της. Γράψτε τον μεταξύ σας διάλογο.

Η διαφορετικότητα
μέσα από τη
ζωγραφική

Pablo Picasso, *Δύο κορίτσια διαβάζουν* (1934),
Μουσείο Τέχνης του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν

ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ (γενν. 1928)

Είναι ποιητής, πεζογράφος και μεταφραστής. Ανήκει στην πρώτη μεταπολεμική γενιά. Στη διάρκεια της γερμανικής Κατοχής συμμετείχε στην Εθνική Αντίσταση, ενώ λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων εξορίστηκε στη Μακρόνησο και στον Άγιο Ευστράτιο. Σπούδασε Νομική και Κοινωνιολογία, και εργάστηκε στο Παρίσι και στη Ρώμη. Επέστρεψε στην Ελλάδα το 1975 και εργάστηκε ως δικηγόρος, κοινωνιολόγος και μεταφραστής. Τα έργα του έχουν μεταφραστεί σε ξένες γλώσσες και το 1994 τιμήθηκε με το Ειδικό Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις συλλογές: *Μαθητεία ξανά* (1959-1962) και *Συγκατοίκηση με το παρόν* (2011).

Harper Lee

Όταν σκοτώνουν τα κοτσύφια

Το απόσπασμα που ακολουθεί, ανήκει στο μυθιστόρημα της Η. Lee *Όταν σκοτώνουν τα κοτσύφια* (*To Kill a Mockingbird*, 1960) και θεωρείται ένα από τα πιο σημαντικά έργα της σύγχρονης αμερικανικής πεζογραφίας. Το βιβλίο πραγματεύεται το ζήτημα των φυλετικών διακρίσεων στον αμερικανικό Νότο τη δεκαετία του 1930, μέσα από το βλέμμα των δύο παιδιών και του δικηγόρου Άτικους Φιντς.

«Για πάρ' το πίσω αυτό που είπες!»

Η προσταγή αυτή, δοσμένη από μένα στον Σέσιλ Τζέικομπς, στάθηκε η απαρχή μιας περιόδου μάλλον άσχημης για μένα και τον Τζεμ. Είχα τις γροδιές μου σφιγμένες κι ήμουν στο τσακ να ορμήσω. Ο Άτικους μου το 'χε ορκιστεί πως θα με τσάκιζε αν μάθαινε ότι έπαιξα ξύλο άλλη φορά: ήμουν πολύ μεγάλη για τέτοια παιδιάστικα κατώματα κι όσο πιο γρήγορα μάθαινα να συγκρατώ τον εαυτό μου τόσο το καλύτερο θα 'ταν για όλους. Πολύ σύντομα τα είχα λησμονήσει τα λόγια του.

Ο Σέσιλ Τζέικομπς ήταν που μ' έκανε να τα λησμονήσω. Είχε αναγγείλει δημόσια στην αυλή του σχολείου, την προηγούμενη, πως ο πατέρας της Σκάουτ Φιντς υπερασπιζόταν αράπηδες. Τον διέψευσα, αλλά το είπα και στον Τζεμ.

«Τι εννοούσε μ' αυτό;» ρώτησα τον αδερφό μου.

«Τίποτα», μου αποκρίθηκε ο Τζεμ. «Ρώτα τον Άτικους να σου πει».

«Υπερασπίζεσαι αράπηδες, Άτικους;» τον ρώτησα το ίδιο βράδυ.

«Και βέβαια. Μόνο μην τους λες [έτσι], Σκάουτ. Είναι πολύ κακόηχο».

«Έτσι τους λένε όλοι στο σχολείο».

«Από δω και πέρα δεν θα τους λες [...]».

«Αν δεν δες να μαθαίνω να μιλάω μ' αυτόν τον τρόπο, τι με στέλνεις στο σχολείο;»

Ο πατέρας μου με κοίταζε σαν να 'ταν έτοιμος να βάλει τα γέλια. Παρά τη συμφωνία που είχαμε κάνει, προσωπικά δεν είχα παραιτηθεί από την αντισχολική μου εκστρατεία: οι αρχές του περασμένου Σεπτέμβρη είχαν επιφέρει διάφορες μικροαδιαθεσίες, ξαλάδες και στομαχικές ενοχλήσεις. Έφτασα ακόμα και να εξαγοράσω με μια πεντάρα το προνόμιο να τρίψω το κεφάλι μου πάνω στο κεφάλι του γιου της μαγείρισσας της δεσποινίδας Ρέιτσελ, που υπέφερε από μια φοβερή περίπτωση τριχόπτωσης.

Αλλά τώρα είχα άλλες έννοιες στο μυαλό μου. «Όλοι οι δικηγόροι υπερασπίζονται α... νέγρους, Άτικους;»

«Φυσικά, Σκάουτ».

«Τότε, γιατί μου 'πε ο Σέσιλ Τζέικομπς [...] και το 'πε σαν να ήταν κάτι κακό...»

Ο Άτικους αναστέναξε. «Απλώς έχω αναλάβει την υπεράσπιση ενός [...] Τομ Ρόμπινσον [...] Ζει σ' εκείνον τον μικρό συνοικισμό πέρα από τη χωματερή του δήμου. Στην ενορία της Καλπούρνια είναι, και η Καλ ξέρει καλά την οικογένειά του. Λένε πως είναι καθαροί κι έντιμοι άνθρωποι. Σκάουτ, δεν είσαι ακόμα σε ηλικία να καταλάβεις μερικά πράγματα, αλλά βγήκαν πολλοί στην πόλη που ήταν της άποψης ότι δεν θα 'πρεπε να υπερασπίσω αυτό τον άνθρωπο. Πρόκειται για μια ιδιόρρυθμη υπόθεση – δεν θα εκδικαστεί πριν από του χρόνου το καλοκαίρι. Ο Τζον Τέιλορ είχε την καλοσύνη να μας δώσει αναβολή...»

«Αν δεν θα 'πρεπε να τον υπερασπιστείς, γιατί το κάνεις;»

«Για διάφορους λόγους», είπε ο Άτικους. «Ο κυριότερος είναι πως, αν δεν τον υπερασπιζόμουν, δεν θα μπορούσα να κρατήσω το κεφάλι μου ψηλά στο Μείκομπ, δεν θα μπορούσα ν' αντιπροσωπεύσω ξανά την περιφέρειά μας στο νομοθετικό σώμα, δεν θα μπορούσα ούτε καν να πω στον Τζεμ και σ' εσένα να μην κάνετε κάτι άλλη φορά».

«Θες να πεις πως, αν δεν υπερασπιζόσουν αυτό τον άνθρωπο, ο Τζεμ κι εγώ δεν θα χρειαζόταν να σε λογαριάζουμε πια;»

«Κάπως έτσι».

«Γιατί;»

«Γιατί;»

«Γιατί δεν θα μπορούσα να σας ζητάω πια να μ' ακούτε. Σκάουτ, είναι τέτοια η φύση της δουλειάς μας, που ο κάθε δικηγόρος αναλαμβάνει τουλάχιστον μια υπόθεση στη ζωή του που τον επηρεάζει προσωπικά. Κι αυτή εδώ θαρρώ πως για μένα είναι τέτοιου είδους υπόθεση. Ίσως ν' ακούσεις μερικά άσχημα λόγια στο σχολείο γύρω απ' αυτή την ιστορία, μα θέλω να σου ζητήσω να μου κάνεις μια χάρη, αν μπορείς: να κρατάς ψηλά το κεφάλι σου και χαμηλωμένες τις γροδιές σου. Ό,τι και να 'ρθουν να σου πουν, μην τους αφήσεις να σε παρασύρουν σε καβγά. Προσπάθησε να τους αντιμετωπίσεις και με το μυαλό σου μια φορά... είναι καλό μυαλό, έστω κι αν κλοτσάει στο σχολείο».

«Άτικους, θα την κερδίσουμε την υπόθεση;»

«Όχι, γλυκιά μου».

«Τότε, γιατί...»

«Το γεγονός και μόνο πως είμαστε από την αρχή σχεδόν σίγουροι ότι θα τη χάσουμε δεν θα μας εμποδίσει να κάνουμε μια προσπάθεια», είπε ο Άτικους.

«Σαν τον ξάδερφο Άικ Φιντς μιλάς τώρα», του αποκρίθηκα. Ο ξάδερφος Άικ Φιντς ήταν ο μόνος επιζών βετεράνος του Εμφυλίου Πολέμου στην Κομητεία Μείκομπ. Είχε μια γενειάδα σε στιλ στρατηγού Χουντ, για την οποία ήταν περήφανος. Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο, ο Άτικους, ο Τζεμ κι εγώ πηγαίναμε να τον δούμε και ήμουν αναγκασμένη να του δίνω από ένα φιλί την κάθε φορά. Ήταν φρικτό. [...]

«Έλα εδώ, Σκάουτ», είπε ο Άτικους. Σκαρφάλωσα στην αγκαλιά του κι έχωσα το κεφάλι μου κάτω από το πιγούνι του. Εκείνος τύλιξε τα χέρια του γύρω μου κι άρχισε να με κουνάει απαλά. «Είναι διαφορετικά τώρα», μου είπε. «Τώρα δεν πολεμάμε τους Γιάνκηδες, πολεμάμε τους φίλους μας. Όμως να το θυμάσαι, όσο άσχημη τροπή κι αν πάρουν τα πράγματα, οι φίλοι μας συνεχίζουν να 'ναι φίλοι μας και ο τόπος ετούτος συνεχίζει να 'ναι ο τόπος μας».

Μ' αυτές τις κουβέντες στο μυαλό μου, αντιμετώπισα την άλλη μέρα στην αυλή του σχολείου τον Σέσιλ Τζέικομπς. «Για πάρ' το πίσω αυτό που 'πες!».

«Δεν παίρνω τίποτα πίσω!» μου 'μπηξε τις φωνές. «Οι γονείς μου λένε πως ο πατέρας σου μας ντροπιάζει όλους» [...]

Τον σημάδεψα με την μπουνιά μου, θυμήθηκα τι μου 'χε πει ο Άτικους, κατέβασα τα χέρια και ξεμάκρυνα με το «Η Σκάουτ είναι δειλή!» να κουδουνίζει στ' αφτιά μου. Ήταν η πρώτη φορά που έκανα πίσω σ' έναν καβγά.

Το 'νωθα πως, αν ερχόμουν στα χέρια με τον Σέσιλ, θα 'ταν σαν προδοσία απέναντι στον Άτικους.

Μας ζητούσε τόσο σπάνια ο Άτικους εμένα και του Τζεμ να κάνουμε κάτι γι' αυτόν, που το άντεχα να με πουν δειλή για το χατίρι του. Αισθάνθηκα πολύ ανώτερος άνθρωπος που είχα θυμηθεί έγκαιρα τα λόγια του πατέρα μου, και παρέμεινα ανώτερη για τρεις βδομάδες [...].

Lee, H. (2011). *Όταν σκοτώνουν τα κοσύφια* (μτφρ. Β. Τράπαλη). Αθήνα: Bell.

Δραστηριότητες

1. Ποια είναι η στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στον νεαρό αφρικανικής καταγωγής που κατηγορείται για ένα έγκλημα χωρίς αποδείξεις; Μπορείτε να εντοπίσετε σημεία του κειμένου στα οποία διακρίνουμε τη στάση των κατοίκων;
2. Ποια σχόλια της αφήγησης δείχνουν ότι η φωνή της αφηγήτριας ανήκει σε ένα νεαρό κορίτσι; Πιστεύετε ότι αυτή η επιλογή κάνει πιο ελκυστική ή όχι την ιστορία της Lee και γιατί;
3. Με τα μέλη της ομάδας σας να συνθέσετε έναν σύντομο διάλογο ανάμεσα στη Σκάουτ και τον συμμαθητή της τον Σέσιλ, όπου ο κάθε χαρακτήρας θα αναφέρει τα επιχειρήματά του σχετικά με το αν έπρεπε ή όχι ο πατέρας της να υπερασπιστεί τον νεαρό Ρόμπινσον. Να τον διαβάσετε εκφραστικά στην τάξη σας.

Μπορείτε να υλοποιήσετε τη δραστηριότητα και με μορφή ρητορικού παιχνιδιού ανάμεσα σε εκπροσώπους των ομάδων σας που θα αναλάβουν να μιλήσουν με τη φωνή συγκεκριμένων χαρακτήρων.

Συγκεκριμένα, ο εκπρόσωπος ή η εκπρόσωπος μιας ομάδας θα αναλάβει τον ρόλο της υπεράσπισης της επιλογής του πατέρα της Σκάουτ και ο εκπρόσωπος ή η εκπρόσωπος μιας άλλης θα υποστηρίζει τη θέση της κοινότητας. Ο διαθέσιμος χρόνος θα καθοριστεί από τον εκπαιδευτικό ή την εκπαιδευτική σας, ενώ νικήτρια ομάδα κρίνεται όποια διατυπώσει τελευταία πειστικό επιχειρήμα σχετικά με το θέμα.

4. Επιλέξτε ανά ομάδα μία από τις παρακάτω δραστηριότητες.
 - α. Να διηγηθείτε την ιστορία μιας από τις φιγούρες του Μνημείου Σκλάβων που βρίσκεται στην Πέτρινη Πόλη της Νήσου Ζανζιβάρης και να περιγράψετε τα συναισθήματά της, γράφοντας μια σειρά από ερωτήσεις προς τον αναγνώστη. Ποιες θα ήταν αυτές;

Μνημείο Σκλάβων στην Πέτρινη Πόλη, Νήσος Ζανζιβάρη, Τανζανία, Αφρική

- β. Αναλαμβάνετε να γράψετε τη συνέντευξη της νεαρής Σκάουτ σε μία από τις φιγούρες του πίνακα του Theodor Kaufmann. Τι θα έλεγαν για τη στάση των κατοίκων της πόλης του μυθιστορήματος;

Theodor Kaufmann, *Προς την ελευθερία* (1867).
Μουσείο της πόλης της Νέας Υόρκης, Νέα Υόρκη

«Όταν σκοτώνουν
τα κοσύφια» -
Οργανωτής πλοκής

John Boyne, «Το αγόρι
με τη ριγέ πιτζάμα» -
Δημιουργική γραφή

Aaron Douglas,
«Οι Σκλαβωμένοι» -
Δημιουργική γραφή

HARPER LEE (1926-2016)

Η «Nelle» Harper Lee γεννήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες. Από παιδί αγαπούσε ιδιαίτερα τη λογοτεχνία. Σπούδασε στο πανεπιστήμιο της Αλαμπάμα και μετά στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Έγραψε πολλά δοκίμια και διηγήματα, αλλά κανένα δεν δημοσιεύτηκε έως την έκδοση του μυθιστορήματος *Όταν σκοτώνουν τα κοσύφια*. Το μυθιστόρημα αγαπήθηκε ιδιαίτερα από τους αναγνώστες και η κινηματογραφική ταινία ενίσχυσε ακόμα περισσότερο το αναγνωστικό ενδιαφέρον. Το έργο της τιμήθηκε με πολλά βραβεία, συμπεριλαμβανομένου του Βραβείου Πούλιτζερ μυθοπλασίας το 1961.

Maya Angelou
Μα εγώ Ανεβαίνω

[...]

Μέσα από τις καλύβες της ντροπής της ιστορίας

Ανεβαίνω

Μέσα από ένα παρελθόν ριζωμένο στον πόνο

Ανεβαίνω

Είμαι ένας μελανός ωκεανός, που ξεπροβάλλει διάπλατος,

Ρέοντας και φουσκώνοντας φέρω μέσα μου την παλίρροια.

Αφήνοντας πίσω νύχτες τρόμου και φόβου

Ανεβαίνω

Σε μια θαυμάσια ηλιόλουστη χαραυγή

Ανεβαίνω

Φέρνοντας τα δώρα που πρόσφεραν οι πρόγονοί μου,

Είμαι το όνειρο και η ελπίδα του σκλάβου.

Ανεβαίνω

Ανεβαίνω

Ανεβαίνω.

Angelou, M. (1978). «Still I rise» (μτφρ. Μ. Ντόκλη). *And Still I Rise: A Book of Poems* [Μα εγώ ακόμα ανεβαίνω. Ένα βιβλίο με ποιήματα]. Νέα Υόρκη: Penguin Random House.

Δραστηριότητες

1. Ποια συναισθήματα φαίνεται να έχει δημιουργήσει στο ποιητικό υποκείμενο η ιστορία των προγόνων της και πώς αυτά σχετίζονται με τη στάση της απέναντι στη ζωή; Απαντήστε λαμβάνοντας υπόψη σας τον στίχο «είμαι το όνειρο και η ελπίδα του σκλάβου».
2. Ποιοι πιστεύετε ότι εκπροσωπούν το σκοτάδι στο ποίημα; Τι θα λέγατε σε αυτούς, αν αναλαμβάνετε να υπερασπιστείτε το ποιητικό υποκείμενο;
3. Διαλέξτε μία από τις παρακάτω ομαδικές δραστηριότητες.
 - α. Να σκηνοθετήσετε με την ομάδα σας πέντε διαφορετικούς στίχους με μορφή παγωμένων εικόνων που θα διηγούνται την ιστορία και τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου.

Συγκεκριμένα, να αποδίδετε με τη στάση του σώματός σας ένα συναίσθημα είτε ο καθένας και η καθεμιά ξεχωριστά είτε ως σύνθεση. Μπαίνει ο καθένας και η καθεμιά σας στον χώρο, παίρνετε μια θέση και στη συνέχεια μπαίνει και ο επόμενος συμμαθητής ή συμμαθήτριά σας για να συμπληρώσει την εικόνα, χωρίς να αναφέρει τις προθέσεις του/της στη σχολική τάξη.

β. Ο παρακάτω πίνακας του Έλληνα ζωγράφου Νικόλαου Γύζη ονομάζεται *Το σκλαβοπάζαρο* (π. 1873-1875). Να παρουσιάσετε πώς πιστεύετε ότι τα χρώματα του πίνακα σχετίζονται με τον τίτλο του.

Αν συγκρίναμε τη λέξη «ανεβαίνω» στο ποίημα με τον τρόπο που απεικονίζεται στον πίνακα το φως στην έξοδο της στοάς, ποια κοινά συναισθήματα δημιουργούνται, κατά τη γνώμη σας, στον αναγνώστη;

Γιώργος Βέης,
«Η βεβαιότητα
των δασών»

Νικόλαος Γύζης, *Το σκλαβοπάζαρο* (π. 1873-1875),
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

MAYA ANGELOU (1928-2014)

Πραγματικό όνομα: Marguerite Annie Johnson. Αμερικανίδα ποιήτρια, πεζογράφος, ακτιβίστρια για τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθηγήτρια πανεπιστημίου και τραγουδίστρια. Το ψευδώνυμό της είναι ένας συνδυασμός του «Μάγια» -έτσι την αποκαλούσε ο αδελφός της όταν ήταν παιδιά- και του «Αγγέλου», παραλλαγή του επιθέτου του (ελληνικής καταγωγής) μέχρι τότε συζύγου της. Αισθανόταν ότι η αλλαγή ονόματος της παρείχε μια αίσθηση ταυτότητας και απόστασης από το δύσκολο παρελθόν της, επιτρέποντάς της ένα νέο ξεκίνημα. Με το έργο της και ειδικά με τις αυτοβιογραφίες της, που έχουν μυθιστορηματικά χαρακτηριστικά, κέρδισε την αναγνώριση. Επικεντρώθηκε ιδιαίτερα στην αφροαμερικανική καταγωγή της, καθώς με το έργο και τη δράση της εναντιώθηκε σε κάθε μορφή προκατάληψης. Θεωρείται μια από τις σημαντικότερες λογοτεχνικές φωνές της αμερικανικής λογοτεχνίας, η οποία κέρδισε διεθνή αναγνώριση.

Πάνος Χριστοδούλου Ο Ναβίντ δεν ήρθε για διακοπές

Το σπίτι του Ναβίντ είναι πολύ μικρό. Είναι στο υπόγειο μιας πολυκατοικίας και έχει μόνο ένα δωμάτιο, μια μικρή κουζίνα και ένα ακόμη πιο μικρό μπάνιο. Με δυσκολία χωρέσαμε όλα τα παιδιά, αλλά είχε πολλή πλάκα! Άσε που τελικά το σπίτι ήταν μια χαρά σε μέγεθος για κρυφτό, κυνηγητό, αλλά ακόμη και για μπάλα – τη φτιάξαμε μόνοι μας σε κάτι τσαλακωμένα χαρτιά που τα κολλήσαμε με σελοτέιπ... Μάλιστα εγώ, με αυτή την τέλεια μπάλα, έβαλα τέσσερις γκολάρες και μόνο η Ελπίδα με ξεπέρασε, που έβαλε έξι.

Γενικά παίξαμε με την ψυχή μας! Παρόλο που ο Ναβίντ έχει πολύ λίγα και παλιά παιχνίδια και δεν έχει ούτε playstation, ούτε Nintendo, ούτε κάποιο άλλο ηλεκτρονικό, παίξαμε ένα σωρό άλλα πράγματα, που μας έφτιαξε στο πάρτι η μαμά του Ναβίντ, η κυρία Γιουσίφ. Για να φανταστείτε πόσο ωραία παιχνίδια ήταν αυτά, δεν παίξαμε καθόλου μ' εκείνα που του φέραμε εμείς για δώρο! Καλά η Ελπίδα, ο Μανόλης και η Νατάσα τού έφεραν βιβλία για δώρο, γιατί είναι γνωστό ότι είναι λίγο φυτά και όλο το διάβασμα έχουν στον νου τους.

Η κυρία Γιουσίφ είχε φτιάξει κάτι τέλειες κούκλες με τις κάλτσες του Ναβίντ. Είχε ζωγραφίσει πάνω τους μάτια και στόμα και με αυτές μας έπαιξε ολόκληρη παράσταση κουκλοθεάτρου! Μετά, μας έβαλε να ζωγραφίσουμε και πιο μετά ξαναζωγραφίσαμε, με κλειστά μάτια όμως κι έτσι οι ζωγραφιές μας είχαν πολλή πλάκα.

Μετά κάναμε διαγωνισμό χορού με κάτι τραγούδια από τη χώρα του Ναβίντ. Ο Ναβίντ τα χόρευε σαν ξεβιδωμένος, με μάτια κλειστά και χαμογελώντας. Μάλλον έτσι χορεύουν στην πατρίδα του. Και, επειδή σε όλους μας οι φιγούρες του φάνηκαν πολύ τέλειες, αρχίσαμε κι εμείς να χορεύουμε όπως αυτός και πραγματικά ξεβιδωθήκαμε!

Μετά, φυσικά, πεινάσαμε αλλά όχι για πολύ! Βλέπετε, η κυρία Γιουσίφ είχε φτιάξει κάτι φανταστικά φαγητά, που δεν τα είχα ξαναφάει ποτέ στη ζωή μου! Πρέπει να σας πω ότι μαγειρεύει πολύ καλύτερα από τη μαμά μου (αλλά μην το πείτε στη μαμά μου, γιατί θα στενοχωρηθεί) και ίσως το ίδιο καλά με τη γιαγιά μου! Όμως, τα φαγητά της είναι πολύ καλύτερα από αυτά που συνήθως τρώμε εδώ στην Ελλάδα. Άλλα είχαν γλυκιά γεύση, άλλα καυτερή, άλλα και τις δύο.

Μετά ήρθε μια άλλη κυρία, η κυρία Γιουσίφ μάς είπε ότι ήταν φίλη και συμπατριώτισσά της κι ότι θα καθόταν να μας προσέχει, γιατί η ίδια έπρεπε να πάει να καθαρίσει ένα σπίτι και να φροντίσει και μια γιαγιούλα που μένει εκεί. Αυτήν τη δουλειά κάνει από τότε που ήρθε με τον Ναβίντ στην Ελλάδα. Σκέφτομαι ότι, αν φροντίζει τη γιαγιούλα όπως φρόντισε εμάς, η γιαγιούλα θα τα περνάει φίνα! Γι' αυτό και στενοχωρηθήκαμε λιγάκι που έφυγε η κυρία Γιουσίφ και έμεινε η άλλη κυρία. Γιατί η άλλη κυρία ούτε παιχνίδια μάς έφτιαξε, ούτε μαγείρεψε κανένα καυτερό φαγητό. Μόνο μας είπε «γεια σου» (τη μόνη ελληνική λέξη που ήξερε) και κάθισε σε μια καρέκλα και μας κοιτούσε χαμογελώντας.

Δεν πειράζει, όμως, γιατί εμείς συνεχίσαμε να περνάμε ωραία και, επειδή είχαμε κουραστεί λιγάκι από το πολύ παιχνίδι και το φαγητό, παίξαμε μόνο δύο ώρες [...] και μετά καθίσαμε κάτω και αρχίσαμε να λέμε τρομακτικές ιστορίες. Εγώ τους διηγήθηκα κάτι πολύ φοβιστικές ιστορίες, που τις έβγαλα από το κεφάλι μου, αλλά τους είπα ότι είναι πραγματικές, για να τρομάξουν. Και τρομάξαμε όλοι μαζί και γελάσαμε πολύ γι' αυτό.

Ύστερα ο Ναβίντ μάς είπε κάτι καταπληκτικά παραμύθια, που του τα είχε πει η γιαγιά του. Ήταν πολύ ωραίες οι ιστορίες του. Οι περισσότερες μιλούσαν για τη χώρα του και τους ανθρώπους της. Τότε, εμείς του ζητήσαμε να μας πει κι άλλα πράγματα για την πατρίδα του και τον ρωτήσαμε ένα σωρό λεπτομέρειες: Πώς είναι η χώρα του; Έχει βουνά; Θάλασσες; Κάνει κρύο ή ζέστη; Τα παιδιά πάνε σχολείο; Ποια είναι τα αγαπημένα τους παιχνίδια; Τους αρέσει το ποδόσφαιρο; Ποια είναι η καλύτερη ομάδα; Πιστεύουν σε κάποιον θεό; Έχουν κομπιούτερ και ίντερνετ; Βλέπουν τηλεόραση; Και, αν ναι, βλέπουν τα ίδια κανάλια που βλέπουμε κι εμείς;

Τελικά τα μάθαμε όλα! Από αυτά που μας είπε ο Ναβίντ καταλάβαμε ότι η χώρα του είναι μακρινή, άγνωστη και διαφορετική από τη δική μας, αλλά οι δυο χώρες έχουν και πολλά κοινά μεταξύ τους. Επίσης, οι άνθρωποί της σε πολλά μοιάζουν με εμάς.

Όταν γύρισα στο σπίτι, τα είπα όλα αυτά στον παππού μου, τον Μιχάλη, και μου είπε αυτός ότι έτσι συμβαίνει παντού, σε όλες τις χώρες του κόσμου. Κάθε χώρα, μου είπε, είναι διαφορετική, γιατί κατοικείται από διαφορετικούς ανθρώπους. Άλλωστε, κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός και ξεχωριστός. Δεν είμαστε διαφορετικοί μόνο από τους ανθρώπους των άλλων χωρών, αλλά και από τους συμπατριώτες μας. Ακόμη, ούτε με τον αδερφό μας δεν είμαστε ίδιοι. Όμως, έχουμε και πολλά κοινά, γιατί είναι αδελφός μας. Έτσι, λοιπόν, και με όλους τους ανθρώπους της γης, όσο διαφορετικοί και αν είμαστε, έχουμε και πολλά κοινά, γιατί είναι άνθρωποι όπως εμείς, άρα αδέρφια μας.

Χριστοδούλου, Π. (2017). *Ο Ναβίντ δεν ήρθε για διακοπές*, εικόνες Άννα-Μαρία Παπαδημητρίου. Αθήνα: Κέδρος.

Δραστηριότητες

1. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η στάση του αφηγητή απέναντι στον Ναβίντ; Διαβάστε μικρά αποσπάσματα στο κείμενο που δείχνουν πόσο θετικά προσλαμβάνεται η διαφορετικότητά του.
2. Υποθέστε ότι ύστερα από αυτή την τόσο γεμάτη μέρα ο Ναβίντ αποφασίζει να γράψει στο ημερολόγιό του τις εμπειρίες του. Να γίνετε η φωνή του και να γράψετε τόσο τις αναμνήσεις από την παλιά του ζωή όσο και τα συναισθήματα από τη νέα του πραγματικότητα.
3. Παρακολουθήστε με την ομάδα σας τη μικρού μήκους ταινία του Θοδωρή Παπαδουλάκη *Οι επισκέπτες* (2015) και σχολιάστε πώς προσεγγίζει ο σκηνοθέτης το ζήτημα του ξένου. Ποια κοινά και διαφορές βλέπετε με το έργο του Χριστοδούλου;

«Ο Ναβίντ δεν ήρθε για διακοπές» -
Οργανωτής πλοκής

ΠΑΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ (γενν. 1972)

Γεννήθηκε το 1972 στην Αθήνα. Σπούδασε Νομικά στο πανεπιστήμιο Αθηνών και Ανθρώπινα Δικαιώματα στο πανεπιστήμιο του Λονδίνου. Έχει εργαστεί ως δημοσιογράφος, ήταν διευθυντής του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες, ενώ έχει συνεργαστεί με διάφορους φορείς στην Ελλάδα και στην Ευρώπη σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Άλλα έργα του: *Το παιδί και τα θυμωμένα αστέρια* (2006), *Τροχονόμος στα Κατσάβραχα* (2009), *Μια αλλόκοτη ιστορία αγάπης* (2013), *Τόνοι, τόνοι και Τόνι* (2017), *Έχω δικαίωμα; Έχω δικαίωμα!* (2023).

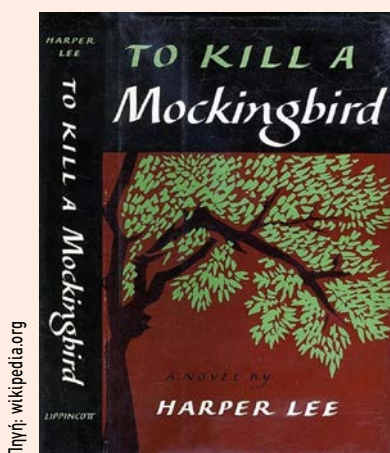
Παίζοντας με τα κείμενα

1. Να συζητήσετε στις ομάδες σας πώς σχετίζονται οι στίχοι «Στ' όνειρό μου είδα ένα κτίριο με χίλιους ορόφους/ Με πόρτες και παράθυρα για χιλιάδες ανθρώπους» του ποιήματος του W. H. Auden με τα συναισθήματα που δημιουργεί στον αναγνώστη το ποίημα της Maya Angelou «Μα εγώ ανεβαίνω». Υπάρχουν σήμερα άνθρωποι που τα «παράθυρα» της κοινωνίας μας δεν τους «βλέπουν»; Να ανακοινώσετε τις απόψεις σας στη σχολική τάξη.
2. Να επιλέξετε με την ομάδα σας μια μελωδία που θα συνοδεύει την εκφραστική απαγγελία ενός από τα τέσσερα ποιήματα της συστάδας.
3. Να συζητήσετε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας πώς η μουσική την οποία επιλέξατε ανέδειξε τις ιδέες και τα συναισθήματα που σας κίνησαν το ενδιαφέρον.
4. Να γράψετε με την ομάδα σας μια σύντομη φανταστική ιστορία για μια δική σας περιπέτεια που σας βοήθησε να αντιληφθείτε ότι η πίστη μας στην ισότητα των ανθρώπων χρειάζεται να εκφράζεται με την καθημερινή μας συμπεριφορά.

Μπορείτε να εμπνευστείτε από τη βραβευμένη ταινία μικρού μήκους *Διαφορετικός/-ή* (2016) της Pavla Vankova.

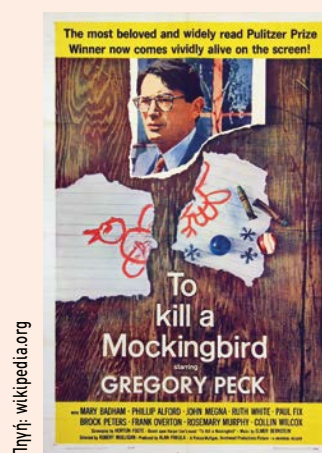
5. Ο Άτικους γνωρίζει το νεαρό ζευγάρι από το ποίημα του Wystan Hugh Auden και αποφασίζει να αναλάβει την υπόθεσή τους, προκειμένου να τους βοηθήσει να παραμείνουν στην Αμερική. Τους ενημερώνει το ίδιο βράδυ με επιστολή, 100 λέξεων, για την απόφασή του. Τι γράφει;
6. Να χωριστείτε σε ομάδες και να συνεχίσετε τον στίχο «Σε ένα ηλιοβασίλεμα που είναι θαυμαστά ξάστερο/Ανεβαίνω» σε μια δική σας σύντομη ιστορία με πρωταγωνιστή της πλοκής τον νεαρό Ναβίντ.
7. Να σχολιάσετε, ανά ομάδα, το θέμα της αφίσας από την κινηματογραφική μεταφορά του βιβλίου της Harper Lee το 1962 από τον R. Mulligan και να το συγκρίνετε με το εξώφυλλο της ξενόγλωσσης έκδοσης. Τι θεωρείτε ότι συμβολίζουν οι δύο εικόνες και ποια άλλη ιστορία από όσες συναντήσατε στη συστάδα πιστεύετε ότι εκφράζουν αυτές οι απεικονίσεις;

Να ζωγραφίσετε μια δική σας αφίσα για την προώθηση του βιβλίου ή της ταινίας.

Πηγή: wikipedia.org

Εξώφυλλο 1^{ης} έκδοσης (1960): εκδ. J. B. Lippincott & Co, ΗΠΑ

Πηγή: wikipedia.org

Αφίσα της κινηματογραφικής δασκευής του βιβλίου από τον Robert Mulligan (1962), Universal Pictures

Λογοτέχνες - Κείμενα - Αντιστοιχίση

Ετερότητα: λογοτεχνία & ζωγραφική - Παιχνίδι κύβου

Άξονας Β΄

Ο τόπος μου, ο κόσμος,
το ταξίδι

Συστάδα 4η

Ταξίδι - Νοσταλγία

«Τα όνειρά μας έφυγαν κρυφά
στις μύτες των ποδιών μας»

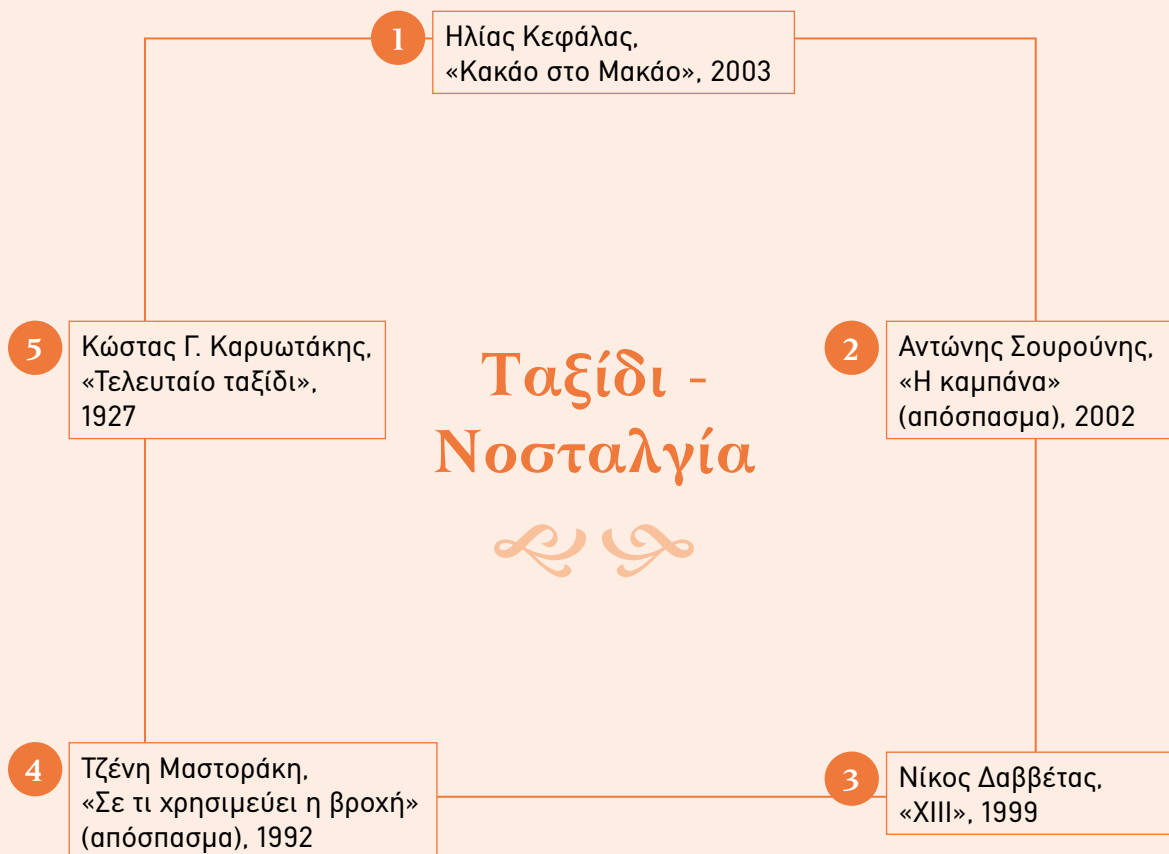
Κώστας Μόντης

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα που μιλούν για ζωτικές ανάγκες του ανθρώπου. Επιδιώκεται:

- ▶ Να διαβάζετε λογοτεχνικά κείμενα που άλλοτε εκφράζουν τη νοσταλγία για τα περασμένα και άλλοτε φανερώνουν την επιθυμία για την ονειροπόληση.
- ▶ Να κατανοείτε τη διαρκή ανάγκη του ανθρώπου να συνομιλεί με το παρελθόν του, να ονειρεύεται το παρόν του και να σχεδιάζει το μέλλον του.
- ▶ Να εξοικειώνεστε με διαφορετικούς τρόπους δημιουργικής έκφρασης της μνήμης, της επιθυμίας και της φυγής μέσα από το όνειρο.
- ▶ Να εκφράζετε με ποικίλους τρόπους τα δικά σας συναισθήματα, τις σκέψεις και τις ανάγκες με αφορμή τα κείμενα και τις άλλες μορφές τέχνης.

Κείμενα συστάδας

Henri de Toulouse-Lautrec, *Η επιβάτιδα 54* (1896).
Μουσείο Τέχνης του Κλίβελαντ

- ▶ Τι μπορεί να αναπολεί η γυναικεία φιγούρα του πίνακα του Henri de Toulouse-Lautrec, ενώ ατενίζει τον ανοιχτό ορίζοντα της θάλασσας;
- ▶ Γιατί η θέα της θάλασσας και γενικότερα του φυσικού τοπίου ενεργοποιεί τη μνήμη, τη νοσταλγία και την ονειροπόληση;
- ▶ Ζωγραφίστε ένα συννεφάκι δίπλα στον πίνακα και γράψτε μέσα σε αυτό μια φράση που να αποδίδει της σκέψεις της απεικονιζόμενης γυναίκας. Μοιραστείτε το, στη συνέχεια, με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας.

Ηλίας Κεφάλας
Κακάο στο Μακάο

Στης γειτονιάς μας το μαγαζί
Έλα να πάμε και πάλι μαζί
Στην κίτρινη τέντα του γράφει «Μακάο»
Κι ένας Κινέζος σερβίρει κακάο

Πάμε για κακάο στο «Μακάο»
Τραγουδάνε όλα τα παιδιά
Μ' ένα νεροπίστολο κεντάω
Δάκρυα χυμένα στην καρδιά
Πάμε για κακάο στο «Μακάο»
Κι όταν θα νυχτώσει θα σου πω
Μυστικά υποφέρω να κρατάω
Αχ, μικρή Τερέζα, σ' αγαπώ

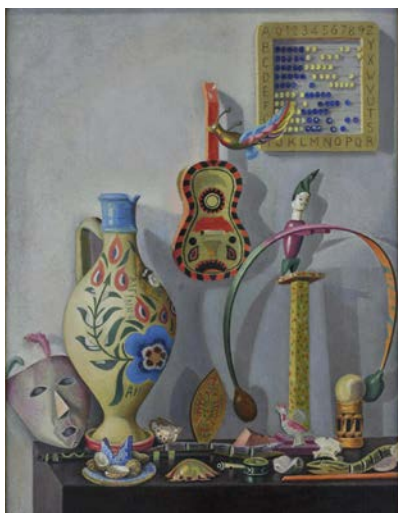
Πήγαν οι άλλοι, δεν πάμε κι εμείς
Κακάο να πιούμε μισοτιμής;
Ας είναι η τσέπη μας σχεδόν μισοάδεια
Θα φάμε κινέζικα γλυκά παξιμάδια

Μέλιγος 2-8-2003 (Αδημοσίευτο / Ευγενική παραχώρηση του ποιητή)

Δραστηριότητες

1. Ποια συναισθήματα δημιουργούν στο ποιητικό υποκείμενο οι αναμνήσεις του από την παλιά του γειτονιά;
Γράψτε μια σύντομη ιστορία στην οποία θα αφηγηθείτε μια πολύ ευχάριστη ανάμνηση ή ένα αστείο περιστατικό που έχετε ζήσει με τους φίλους σας ή τους γονείς σας στο δικό σας αγαπημένο σημείο στη γειτονιά ή στην πόλη σας.
2. Χωριστείτε σε ομάδες και η κάθε ομάδα να επιλέξει μία από τις παρακάτω δραστηριότητες.
 - α. Συνεχίστε τους στίχους «Στης γειτονιάς μας το μαγαζί/ Έλα να πάμε και πάλι μαζί», κατά τρόπο ώστε να ενταχθούν στο ποίημά σας όλα τα ονόματα των μελών της ομάδας και να διατηρηθεί η ομοιοκαταληξία του αρχικού.

- β. Συνθέστε ένα δικό σας σύντομο ποίημα για έναν τόπο που θα συμφωνήσετε ότι όλοι και όλες αγαπάτε, δημιουργώντας με το πρώτο γράμμα του κάθε στίχου μια ακροστιχίδα, η οποία θα σχηματίζει το όνομα «Μακάο».
3. Χωριστείτε σε ομάδες και η κάθε ομάδα να επιλέξει μία από τις παρακάτω δραστηριότητες.
- α. Ζωγραφίστε από κοινού μια σειρά από σκίτσα σε μορφή κόμικς (σε φυσική ή ψηφιακή μορφή) τα οποία να ιστορούν τις όμορφες στιγμές που βιώνει η παρέα του ποιητικού υποκειμένου στο ποίημα.
- β. Συνθέστε στίχους για ένα δικό σας τραγούδι, όπου θα τραγουδάτε με την ομάδα σας ή με τους φίλους σας στις εκδρομές ή στις κοινές σας βόλτες.
Στη συνέχεια, επιλέξτε μια μελωδία από κάποιο γνωστό παιδικό τραγούδι, για να του δώσετε ρυθμό. Οι άλλες ομάδες να ψηφίσουν για το ποιο είναι το πιο ωραίο.
- γ. Φανταστείτε ότι είστε μαζί με την παρέα του ποιήματος στο «Μακάο» και πίνετε το αγαπημένο σας ρόφημα. Στη συνέχεια, αφηγηθείτε, με αφορμή τον πίνακα του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα *Λαϊκά παιχνίδια* (1937), ιστορίες για τα παιχνίδια που παίζετε σε διάφορες γωνιές της πόλης σας.

Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας,
Λαϊκά παιχνίδια (1937),
Εθνική Πινακοθήκη -
Μουσείο Αλεξάνδρου
Σούτσου, Αθήνα

«Κακάο στο Μακάο» - Παιχνίδια
δημιουργικής ανάγνωσης

Σπύρος Κασιμίης,
«Η αθέατη πλευρά»

ΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΣ (γενν. 1951)

Γεννήθηκε στο χωριό Μέλιγος Τρικάλων. Σπούδασε Πολιτικές Επιστήμες στην Αθήνα, όπου και έζησε από το 1969 έως το 1992. Σήμερα ζει και πάλι στον γενέθλιο τόπο του, γράφοντας ποίηση, δοκίμιο και πεζογραφία. Ασχολήθηκε με το ραδιόφωνο και περιστασιακά με την τηλεόραση. Έχει συνεργαστεί με πολλές εφημερίδες και περιοδικά γράφοντας λογοτεχνική κριτική. Συντελεί στην έκδοση της επιστημονικής επετηρίδας *Τρικαλινά*. Κάποια ποιήματά του έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά, τα γαλλικά, τα γερμανικά, τα ισπανικά, τα ιταλικά και τα πολωνικά.

Αντώνης Σουρούνης

Η καμπάνα

Κάθε φορά που είναι να πάω στη Θεσσαλονίκη να δω τους γονείς μου, σκέφτομαι εκείνη την καμπάνα. Η χαρά μου εξαφανίζεται, όπως φτερούγιζαν τρομαγμένες οι κάργες από την κουφάλα τους τότε που δεν υπήρχε καμπαναριό και είχαν την καμπάνα κρεμασμένη στο κλαδί του γεροπλάτανου. Ο πλάτανος χώριζε το σπίτι μας από την εκκλησία και απείχε τέσσερα μέτρα απ' αυτήν και τέσσερα από μας. Οι άκρες όμως από τα κλαδιά του μας ένωσαν και από μακριά φαινόταν σαν ένας γιγάντιος ξύλινος Θεός, που μας άγγιζε δίνοντάς μας την ευλογία του και κρατώντας μας ενωμένους. Κάποτε ξήλωσαν τον πλάτανο κι έφτιαξαν καμπαναριό. Θυμάμαι το μεγάλο πανό που έγραφε «ΕΝΙΣΧΥΣΑΤΕ ΤΗΝ ΑΠΟΠΕΡΑΤΩΣΗ κ.λπ.». Νομίζω, υπάρχει ακόμα. Καμιά εικοσαριά αγόρια μεγάλωσαμε μέσα στον αυλόγυρο της εκκλησίας, που οι πόρτες του στον βορρά και στον νότο έμεναν πάντα ανοιχτές. Εκεί μέσα παίζαμε μπάλα, πόλεμο, κάναμε ακροβατικά, πηδούσαμε και παλεύαμε. Εκεί μέσα μάθαμε από τους παπάδες μερικά μυστικά που μας βοήθησαν αργότερα στη ζωή μας. Χωρίς να μας λένε τίποτα, απλώς με το να μας χαμογελούν και να μας ανέχονται. Και από τον καντηλανάφτη τον κυρ Απόστολο τον Κεφαλάκια, που μας μάθαινε πώς να χτυπάμε την καμπάνα.

«Σιγά, ρε σεις, σιγά. Σιγά και μαλακά. Σήμαντρο είν' αυτό, δεν είναι γύφτικο νταούλι. Βλέπετε αυτό το κοριτσάκι πώς περπατάει; Χοροπηδώντας. Τώρα σταμάτησε. Το 'δατε; Κάθε λίγο και λιγάκι τα κορίτσια σταματάνε. Έτσι να τη χτυπάτε. Λίγο και χαρούμενα. Τη Μεγάλη Βδομάδα μόνο να τη χτυπάτε όπως περπατάει η γιαγιά σας».

Οι γιαγιάδες μας έχουν πεθάνει, καθώς κι ο Κεφαλάκιας. Εκείνοι οι χαμογελαστοί παπάδες επίσης. Τα ξυπόλυτα αγόρια μεγάλωσαν, παπουτσώθηκαν κι εγκατέλειψαν το Κουλέ Καφέ, που τώρα πια λέγεται Άνω Πόλη. Όλα έχουν γίνει σπουδαίοι επιστήμονες ή μεγάλοι επιχειρηματίες. Ο πιο φτωχός έγινε ο πιο μεγάλος και η δουλειά του είναι να βοηθάει τον κόσμο. Η δέση του καταγραφέα παρέμενε κενή κι έτσι την πήρα εγώ. Κανένας μας δεν έγινε πολιτικός.

Σήμερα οι πόρτες του Ταξιάρχη ανοίγουν και κλείνουν με ωράριο καταστημάτων. Κανένα παιδί δεν παίζει στον αυλόγυρό του, εκτός από μερικά κορίτσια του κατηχητικού το πρωί της Κυριακής. Κανείς δεν μπορεί να μπει ν' ανάψει ένα κερί όποτε το δελήσει, ούτε και να πάει από τον βορρά στον νότο χωρίς να κάνει τον γύρο του δρόμου. Ο τωρινός παπάς, για να εμποδίσει τους γείτονες να παρκάρουν τ' αυτοκίνητά τους κοντά στην εκκλησία του, έφτιαξε στον δρόμο ένα μακρύ και ψηλό πεζούλι χωρίς να ρωτήσει ούτε σπίτι ούτε γραφείο. Οι τελευταίες πιστές που απόμειναν, για να πάνε στη λειτουργία, σκαρφαλώνουν με τα γόνατα το πεζούλι, όπως αν πήγαιναν από τόμα να προσκυνήσουν τη Μεγαλόχαρη. Κάποιος δώρισε μια καμπάνα στην εκκλησία και βγάζοντας την παλιά κρέμασαν την καινούργια. Πατάς ένα κουμπί και κουδουνίζει. Μια καμπάνα θεότρελη, υστερική, που βαράει εκατό, διακόσιες και παραπάνω φορές. Βαράει το πρωί, τ' απόγευμα, όποτε της βαρέσει. Όσπου να καταλαγιάσει η ηχώ της, ξαναρχίζει και χτυπάει ασταμάτητα, μ' έναν ήχο στριγγό, σαν να σε κυνηγάει και θέλει να σε φτάσει, να σε βάλει κάτω και να σε ποδοπατήσει. Οι άνθρωποι ξυπνάνε με θρισιές και κατάρες, τα μωρά κλαίνε, τα παιδιά βουλώνουν τ' αφτιά τους. Πολλοί πολλές φορές διαμαρτυρήθηκαν, δίχως όμως αποτέλεσμα.

[...] Έχεις την εντύπωση ότι ποτέ δεν θα σταματήσει, ότι θα βαράει μέχρι να σου σπάσει τα

τύμπανα, την καρδιά, τη μαγκιά, τα νεύρα, ό,τι τέλος πάντων μπορεί να σου σπάσει, αλλά κάποτε κοπάζει σαν άγριος σκύλος που μπαϊλντισε γαβγίζοντας μάταια. Μπαϊλντισμένος κι εσύ σωριάζεσαι ξέπνοος από το κυνηγητό στην καρέκλα, πέφτεις στα γόνατα κι ευχαριστείς τον Θεό που σ' έσωσε γι' άλλη μια φορά, ορκίζεσαι ότι ποτέ πια δε θα ξαναπλησιάσεις σ' αυτή την περιοχή. Αλλά κάθε φορά παραβαίνω τον όρκο μου και ξαναπάω ελπίζοντας. Προπαντός Χριστούγεννα και Πάσχα πάω οπωσδήποτε. Κι αυτό επειδή θυμάμαι, από τότε που ήμουν παιδί, ότι σ' αυτή τη γειτονιά γεννιόταν ο Χριστός, εδώ πέθαινε κι εδώ ανασταινόταν.

Σουρούνης, Α. (2002). *Κυριακάτικες ιστορίες*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Δραστηριότητες

1. Με ποιες αναμνήσεις και συναισθήματα έχει συνδέσει ο αφηγητής την καμπάνα της εκκλησίας του αφηγήματος; Να ρωτήσετε τους γονείς σας ή κάποιον ηλικιωμένο ή ηλικιωμένη συγγενή σας ποιο κτίριο ή σημείο της περιοχής τους έχουν συνδέσει με τα παιδικά τους χρόνια και να μοιραστείτε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας τις ιστορίες τους.
2. Υποθέστε ότι μεταφέρεστε ξαφνικά, μαζί με το νεαρό κορίτσι, στον πίνακα του Όθωνα Περβολαράκη *Παπαρούνες* (1918). Η νεαρή σάς αποκαλύπτει ότι, φορώντας το μαγικό βραχιόλι που της χάρισε η γιαγιά της, της δίνεται η δυνατότητα να ταξιδεύει μέσα σε τόπους που περιγράφει η λογοτεχνία, ο κινηματογράφος ή η ζωγραφική. Της προτείνετε να ταξιδέψετε στη γειτονιά που περιγράφει ο Αντώνης Σουρούνης στο αφήγημά του και ζείτε μαζί μια νέα περιπέτεια. Εφόσον το επιθυμείτε, μπορείτε και να εικονογραφήσετε επιλεγμένες σκηνές από την αφήγησή σας.

Όθων Περβολαράκης, *Παπαρούνες* (1918), Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

3. Τα μέλη της ομάδας σας γίνεστε μέρος της παρέας του αφηγητή και ζείτε μια όμορφη περιπέτεια που έχει ως κέντρο της την εκκλησία του αφηγήματος.

Να τη διηγηθείτε στην υπόλοιπη τάξη όσο πιο εκφραστικά μπορείτε. Αν θέλετε τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σας μπορούν με μορφή παγωμένων εικόνων να συνοδεύουν την αφήγηση που διαβάζει ο εκπρόσωπός σας.

Φώτης Κόντογλου,
«Παραμονή Χριστούγεννα» -
Απαγγελία

Θεοφάνια -
Λογοτεχνία - Ζωγραφική

Σπύρος Παπαλουκάς:
εκκλησίες - Δημιουργική γραφή

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΟΥΡΟΥΝΗΣ (1942-2016)

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη στη διάρκεια της Κατοχής. Μετά τις γυμνασιακές του σπουδές, έφυγε το 1960 για τη Γερμανία, όπου είχαν ήδη μεταναστεύσει όλοι οι συγγενείς του. Ξεκίνησε να σπουδάζει Κοινωνιολογία και Πολιτικές Επιστήμες στα Πανεπιστήμια της Κολονίας, του Σαρμπρίκεν και του Ίνσμπρουκ, στην Αυστρία, αλλά διέκοψε τις σπουδές του και άρχισε να ταξιδεύει αναζητώντας εργασία. Άσκησε διάφορα επαγγέλματα, από τραπεζικός υπάλληλος έως ναυτικός και από ξενοδοχοϋπάλληλος έως επαγγελματίας παίκτης ρουλέτας. Πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματα το 1977 με το μυθιστόρημά του *Οι συμπαίχτες*, που εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη.

Νίκος Δαββέτας
XIII

Εκεί που κάποτε ήταν το πατρικό μας ένα κομμάτι αγρός
τέσσερις τοίχοι από φως που στροβιλίζει ο δυνατός αέρας
όποια πέτρα κι αν σηκώσεις, θα βρεις αποκαΐδια
δόντια χρυσά, νομίσματα, στολίδια
εδώ ξεκουραζόμαστε απ' τη ζωή
φύλλα ξερά φύση νεκρή
χώμα ελαφρύ σ' ένα μαντίλι.

Δαββέτας, Ν. (1999). *15 Οκτωβρίου 1960*. Αθήνα: Κέδρος.

Δραστηριότητες

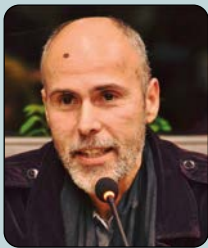
1. Ποια συναισθήματα δημιουργεί στο ποιητικό υποκείμενο η ανάμνηση του πατρικού σπιτιού; Μπορείτε να βρείτε στίχους που δικαιολογούν τις απόψεις σας;
2. Με βάση τους στίχους «όποια πέτρα κι αν σηκώσεις, θα βρεις αποκαΐδια» και «φύλλα ξερά φύση νεκρή» σε ποια ηλικία θεωρείτε ότι βρίσκεται το ποιητικό υποκείμενο που αναπολεί το πατρικό σπίτι;
3. Να αναλάβετε ως ομάδα να καταγράψετε τις αναμνήσεις μεγαλύτερων σε ηλικία συγγενών σας από το πατρικό τους σπίτι και να διαβάσετε στην τάξη μια επιλογή από τα σημεία που σας συγκίνησαν περισσότερο.
4. Ανά ομάδες να ακούσετε το μελοποιημένο ποίημα του Κωστή Παλαμά «Το σπίτι που γεννήθηκα» (συλλογή *Τα παράκαιρα*, 1919) σε μουσική Λουκά Θάνου και ερμηνεία Γιάννη Χαρούλη (δίσκος *Ο δωδεκάλογος του γύφτου Κωστή Παλαμά*, Minos EMI, 2016) και να αναφέρετε ποια κοινά και ποιες διαφορές παρατηρείτε ανάμεσα στα δύο έργα.

Στη συνέχεια, όσες ομάδες θέλετε, να επιλέξετε μια μελωδία που θα ταίριαζε για το ποίημα του Δαββέτα ή να ζωγραφίσετε πώς φαντάζεστε το σπίτι του ποιήματος.

Οι υπόλοιπες να συνθέσετε ένα δικό σας σύντομο ποίημα για τις αγαπημένες μνήμες από τα πρώτα σας χρόνια στο σπίτι ή στο σχολείο.

Will Barnet, «My Father's House» -
Δημιουργική γραφή

ΝΙΚΟΣ ΔΑΒΒΕΤΑΣ (γενν. 1960)

Λογοτέχνης και κριτικός. Εμφανίστηκε στα γράμματα το 1981 από τις σελίδες του περιοδικού *Διαγώνιος* του Ντίνου Χριστιανόπουλου. Μέχρι σήμερα έχει εκδώσει δεκατέσσερα βιβλία (επτά ποιητικά, επτά πεζογραφικά). Το μυθιστόρημά του *Άντρες χωρίς άντρες* τιμήθηκε το 2022 με το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος και με το Βραβείο Ελληνικού Μυθιστορήματος Athens Prize for Literature. Έργα του είναι *Το θήραμα*, *Λευκή πετσέτα στο ρινγκ*, *Η Εβραία νύφη*, που τιμήθηκε το 2010 με το βραβείο μυθιστορήματος της Ακαδημίας Αθηνών, *Ο ζωγράφος του Μπελογιάννη*. Έργα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες.

Τζένη Μαστοράκη Σε τι χρησιμεύει η βροχή

Η βροχή είναι καλή. Είναι καλή, πολύ καλή η βροχή. Μην-κοι-τάς, μην-κοι-τάς, ά-κου, ά-κου, μην-κοι-τάς, λέει η βροχή πάνω στις στέγες. Γιατί, όταν βρέχει, τα σπίτια μεγαλώνουν μες στη νύχτα, καρέκλες τρίζουν και μετατοπίζονται, και γύρω από τις βρύσες χορεύουν πράσινα φωτάκια.

Η βροχή είναι καλή για τα σπίτια. Με τη βροχή, τα σπίτια αλλάζουν, γίνονται ψηλά, τους φυτρώνουν μακρουλές καμινάδες, σοφίτες, πέτρινα μπαλκόνια, υδρορροές, κι οι ρίζες τους θαθαίνουν, όλο και θαθαίνουν, σκάβοντας, ανοίγουν κατασκότεινα κελάρια, κρύπτες, στοές και μυστικά περάσματα πηγάδια σαν των ορυχείων, εκεί που δεν περνάει αέρας ούτε φως, που το κερί θα σθήσει αν το ανάψεις, κι όπου φέγγουν τα κοιτάσματα, φλέβες χρυσού, ζαφείρια, κάνοντας τη νύχτα μέρα.

Με τις πρώτες σταγόνες παίρνουν μπρος τα ρολόγια που μετρούν ανάποδα τον χρόνο, κι όλοι οι χρόνοι γίνονται πάντα μεσάνυχτα παρά ένα λεπτό. Κι όπως παφλάζουν οι χορταριασμένοι δείχτες, η σκόνη που αναδευόταν κατακάθεται, και πάνω της χαράζονται μικρές, μικρούτσικες πατημασιές, σουρσίματα απ' τα φουστάνια των κυράδων που τρέχουν να προλάβουν τη φευγάτη άμαξα.

Τότε, μεμιάς, σ' όλα τα σπίτια, μ' ένα κρακ, ανοίγουνε τα κλειδωμένα τους συρτάρια, τα φυλαγμένα μέρη ξεκλειδώνονται, και πια κανείς δεν έχει μυστικά. Τότε, μεμιάς, τα σπίτια φανερώνουν τους κρυμμένους θησαυρούς τους. Μικρές, μικρούτσικες φωτιές ανάβουνε στα γυαλικά, οι σκοτεινοί μαστόροι του γυαλιού ξυπνούν, και ποιος δουλεύοντας το μαύρο φυσερό, ποιος πελεκώντας το γυαλόδεντρο, τι χαλασμός, ανάβουν οι γυαλόπετρες στα σκονισμένα ράφια, αστράφτουν καράφες, τα δολά ποτήρια, καλά που γίνονται όλα τα ντουλάπια του σπιτιού, με τη βροχή.

– Ψεύτρα που είσαι, λέει η βροχή. Μα τι τους λες, τι τους σκαρώνεις, ψέματα, δεν ξέρω τίποτα εγώ, δεν φταίω. Εγώ ποτίζω μόνο τις παλιές φωτογραφίες, τις κρεμασμένες ζωγραφιές στους τοίχους, κι από τα θάδη τους, ακούς; ένα σκυλί, τρεχαλητά, ο στεναγμός κλαδιού που κράτησε μια αιώρα, ακούς; Εγώ αλλάζω μοναχά το θάδος των πραγμάτων, τρυπώνω εκεί που μόνο οι αναμνήσεις κατοικούν, εκεί που όλα τα ρολόγια κόντευαν μεσάνυχτα, γι' αυτό ν' ακούς, μόνο ν' ακούς, και μην κοιτάξεις.

[...]

Μαστοράκη, Τζ. (1992). *Σε τι χρησιμεύει η βροχή. 18 ιστορίες που ξεχωρίζουν*. Αθήνα: Γνώση.

Δραστηριότητες

1. «Ψεύτρα που είσαι, λέει η βροχή»: Σε ποιον ή ποια απευθύνεται η βροχή; Ποιος ή ποια αφηγείται την ιστορία;
2. Γιατί νομίζετε ότι το σπίτι παρουσιάζεται στο κείμενο σαν δέντρο που έχει ανάγκη τη βροχή για να μεγαλώσει, να αλλάξει και να φανερώσει τους κρυμμένους θησαυρούς του;

3. Υποθέστε πως είστε κάτοικοι αυτού του σπιτιού και έχει αρχίσει να σιγοβρέχει. Ετοιμάζεστε να ξεκινήσετε για το σχολείο, όταν τα αντικείμενα ζωντανεύουν και τα πρόσωπα από τις φωτογραφίες δραπετεύουν από τις κορνίζες τους. Ποια θα θέλατε να είναι αυτά και γιατί; Γράψτε δύο-τρεις ερωτήσεις που θα επιθυμούσατε να τους απευθύνετε.
4. Να διαβάσετε στην τάξη την τελευταία παράγραφο του κειμένου και να μιμηθείτε εκφραστικά τον ήχο της βροχής, συλλαβίζοντας τις λέξεις με ρυθμικό τρόπο.
5. Να ζωγραφίσετε ένα δικό σας σπίτι εμπνεόμενοι από το κείμενο της Τζένης Μαστοράκη ή από τον ακόλουθο πίνακα του Claude Monet, *Η καλύβα στην Trouville, Άμπωτη* (1881).

Γιώργος Σεφέρης,
«Ο βασιλιάς της Ασίνης»

Claude Monet, *Η καλύβα στην Trouville, Άμπωτη*, (1881).
Εθνικό Μουσείο Thyssen-Bornemisza, Μαδρίτη

ΤΖΕΝΗ ΜΑΣΤΟΡΑΚΗ (1949-2024)

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1949. Σπούδασε Βυζαντινή και Μεσαιωνική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματα με ένα ποίημά της που περιλήφθηκε στην *Αντι-ανθολογία* του Δημήτρη Ιατρόπουλου, το 1971. Το πρώτο της βιβλίο *Διόδια* εκδόθηκε το 1972, με τίτλο που επέλεξε ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος. Άλλα έργα της: *Το σόι* (1978), *Ιστορίες για τα βαθιά* (1983), *Μ' ένα στεφάνι φως* (1989). Έχει, επίσης, τιμηθεί με το βραβείο Thornton Niven Wilder Prize του Columbia University για το σύνολο του μεταφραστικού της έργου, το 1989 και το 1992 με το ειδικό βραβείο του IBBY (International Board on Books for Young People) για τη μετάφραση του παιδικού βιβλίου *Ο ταξιδιώτης της αυγής*, του C. S. Lewis.

Κώστας Γ. Καρυωτάκης
Τελευταίο ταξίδι

Καλό ταξίδι, αλαργινό καράβι μου, στου απείρου
και στις νυχτός την αγκαλιά, με τα χρυσά σου φώτα!
Να 'μουν στην πλώρη σου ήθελα, για να κοιτάζω γύρου
σε λιτανεία να περνούν τα ονείρατα τα πρώτα.

Η τρικυμία στο πέλαγος και στη ζωή να παύει,
μακριά μαζί σου φεύγοντας πέτρα να ρίχνω πίσω,
να μου λικνίζεις την αιώνια θλίψη μου, καράβι,
δίχως να ξέρω που με πας και δίχως να γυρίσω!

Καρυωτάκης, Κ.Γ. (1992). *Τα Ποιήματα* (1913-1928).
Επιμ. Γ.Π. Σαββίδης. Αθήνα: Νεφέλη.

Δραστηριότητες

1. Πώς σχετίζεται στο ποίημα το ταξίδι, με το πλοίο, με τη νοσταλγία των περασμένων στιγμών;
2. Εντοπίστε γλωσσικές επιλογές που δημιουργούν ρυθμό στο ποίημα. Συζητήστε πώς αυτή η μουσικότητα επιδρά στον αναγνώστη αναφορικά με το θέμα του κειμένου.
Συνεχίστε το ποίημα με μία δική σας στροφή.
3. Παρακολουθήστε με τις ομάδες σας το βίντεο που δημιούργησαν οι D. Dobkin και J. Cronenweth για το τραγούδι «Αναμνήσεις» (2019) των A. Levine, J. Carmichael, M. Madden, J. Valentine και M. Flynn. Πώς σχετίζεται, κατά τη γνώμη σας, το μαγικό ταξίδι στο διάστημα του βίντεο με το θαλασσινό ταξίδι στο ποίημα του Καρυωτάκη;

4. Υποθέστε ότι επιβιβάζεστε στο πλοίο του ποιήματος του Καρυωτάκη ή στα ιπτάμενα αντικείμενα του πίνακα του Χρίστου Καρά, μαζί με το ποιητικό υποκείμενο. Τι αντικρίζετε, ποιες μαγικές περιπέτειες αντιμετωπίζετε νοσταλγώντας τα περασμένα;

Γεώργιος Βιζιηνός,
«Νοσταλγία»

«Τελευταίο ταξίδι» -
Εικονοποίηση

Χρίστος Καράς, *Διαστημικό όραμα*. (1978), Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ (1896-1928)

Γεννήθηκε στην Τρίπολη. Ήδη από το 1912 είχε ξεκινήσει να δημοσιεύει ποιήματα σε διάφορα παιδικά περιοδικά. Αφού πήρε το δίπλωμα της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, διορίστηκε υπάλληλος στη Νομαρχία Θεσσαλονίκης, αν και μετατέθηκε πολλές φορές διωκόμενος από ανωτέρους του για την κριτική που ασκούσε. Στη διάρκεια αυτών των μεταθέσεων γνωρίζει την ανία και τη μιζέρια της επαρχίας, πράγμα που τον στιγματίζει. Τον Δεκέμβριο του 1927 κυκλοφορεί η τελευταία του συλλογή *Ελεγεία και σάτιρες*, με την οποία θεωρήθηκε ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της γενιάς του. Τον Φεβρουάριο του 1928 ο Καρυωτάκης αποσπάται στην Πάτρα και τον Ιούνιο στην Πρέβεζα, όπου στις 21 Ιουλίου βάζει τέλος στη ζωή του. Η ποίησή του άσκησε σημαντική επίδραση στη νεοελληνική λογοτεχνία και πολλά ποιήματά του έχουν μεταφραστεί και μελοποιηθεί.

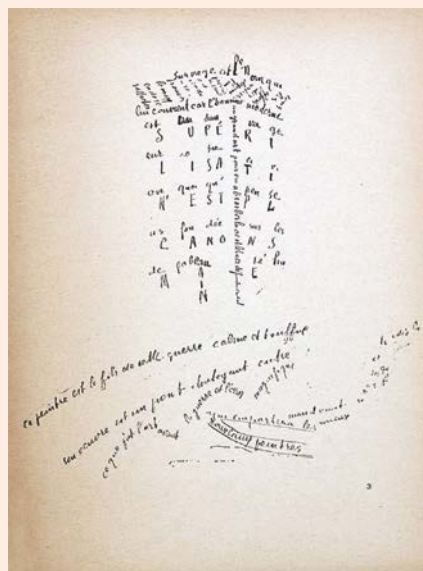
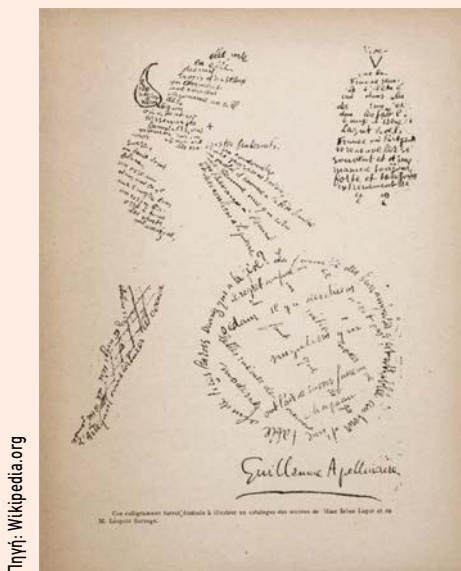
Παίζοντας με τα κείμενα

1. Με αφορμή τους στίχους του Καρυωτάκη «[...] καράβι/ δίχως να ξέρω που με πας και δίχως να γυρίσω» να επιλέξετε καρτποστάλ από διαφορετικά μέρη στα οποία υποθετικά ταξιδεύετε.
Να καταγράψετε στο καθένα τα συναισθήματα που σας δημιούργησε το ταξίδι και μια ευχή για τους δικούς σας στους οποίους φαντάζεστε ότι τα ταχυδρομείτε.
2. Υποθέστε ότι το ποιητικό υποκείμενο στο ποίημα του Νίκου Δαββέτα είναι μέλος της παρέας του αφηγητή του Αντώνη Σουρούνη και οι δυο τους συναντώνται ύστερα από χρόνια, νοσταλγώντας τα παιδικά τους χρόνια. Να καταγράψετε με την ομάδα σας τον διάλογό τους ή μια κοινή περιπέτειά τους την οποία αναπολούν.
3. Να φτιάξετε με την ομάδα σας έναν ψηφιακό πίνακα σε padlet, με τη βοήθεια του ή της εκπαιδευτικού σας, όπου θα αναρτήσετε εικόνες από τα αγαπημένα σας μέρη που θα συνοδεύονται από 1-2 στίχους οι οποίοι θα εκφράζουν τα συναισθήματα που σας δημιουργούν.
4. Να υποθέσετε ότι μεταφέρεστε στον «μαγικό» κήπο που απεικονίζει ο πίνακας του Βασίλη Σπεράντζα, όπου συναντιέστε με τους αφηγητές όλων των κειμένων της συστάδας που μελετήσατε στην τάξη. Εκεί αποφασίζετε να τους ρωτήσετε ποια ανάμνηση είναι πιο ζωντανή από την παιδική τους ηλικία. Τι φαντάζεστε ότι απαντούν;
Εναλλακτικά, υποθέστε ότι αυτός ο κήπος είναι ο αγαπημένος σας εξοχικός χώρος. Να μοιραστείτε μια ιστορία που ζήσατε στο παρελθόν (μπορεί και να βασίζεται σε αληθινά γεγονότα) γράφοντας είτε στίχους είτε ένα μικρό διήγημα.
Μπορείτε να εργαστείτε ατομικά ή σε δυάδες.
5. Ακούστε το τραγούδι «Του μικρού βοριά» σε στίχους Οδυσσέα Ελύτη, μουσική Μίκη Θεοδωράκη και ερμηνεία της Ντόρας Γιαννακοπούλου, από τον δίσκο *Μικρές Κυκλάδες* (Columbia, 1963), και σχολιάστε ποιες εικόνες της φύσης και ποιο συναίσθημα επικρατούν στο τραγούδι.

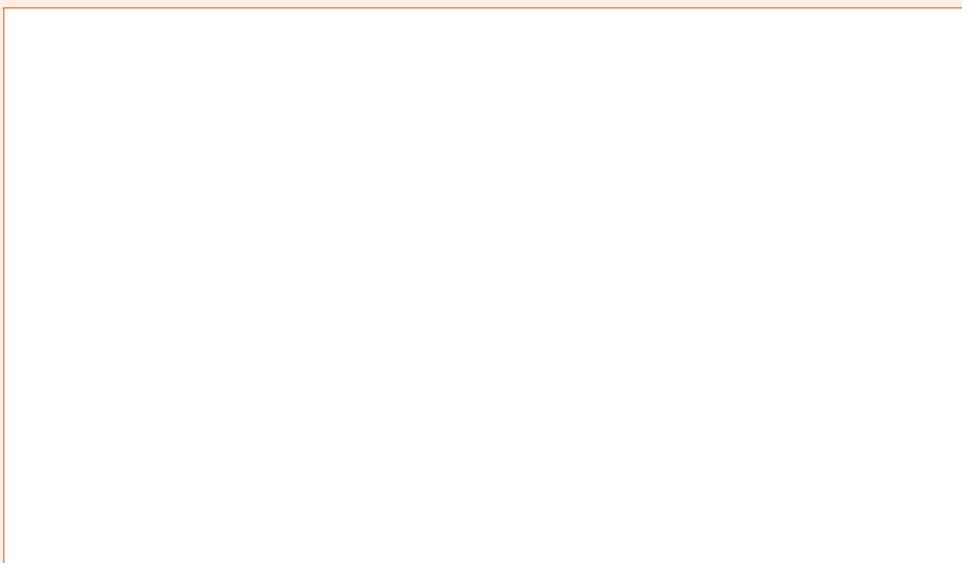

Βασίλης Σπεράντζας. *Ο μαγικός κήπος* (1938), Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

- 6. Να σχεδιάσετε το περίγραμμα ενός σπιτιού και πάνω σε αυτό ή και στο εσωτερικό του γράψτε στίχους από τα ποιήματα της συστάδας που σας άρεσαν δημιουργώντας το δικό σας καλλιγράφημα κατά τον τρόπο του Γάλλου ποιητή Guillaume Apollinaire (1880-1918). Εναλλακτικά, να σχεδιάσετε ένα οποιοδήποτε σχήμα. Δώστε χρώμα στο καλλιγράφημά σας.

Guillaume Apollinaire, *Καλλιγράμματα* [συλλογή *Calligrammes; poèmes de la paix et de la guerre, 1913–1916*]. (1918). Mercure de France. Paris.

Γράφω με τον τρόπο του/της...
(à la manière de) - Πολλαπλές
διαδρομές δημιουργικής γραφής

Επαμεινώνδας Θωμόπουλος,
«Τοπίο με αγροικίες» -
Δημιουργική γραφή

Άξονας Γ΄

Ταυτότητες, διλήμματα
και προκλήσεις

Συστάδα 1η

Διαφορετικότητα -
Εκφοβισμός

«Επειδή το αδοκίμαστο και το απ' αλλού φερμένο
δεν τ' αντέχουν οι άνθρωποι»

Οδυσσέας Ελύτης

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα που μιλούν με πολλούς τρόπους για τη διαφορετικότητα και τον εκφοβισμό. Επιδιώκεται:

- ▶ Να μάθετε να αποδέχεστε τη διαφορετικότητα στους ανθρώπους.
- ▶ Να αντιλαμβάνεστε την εκφοβιστική συμπεριφορά, να την αναγνωρίζετε, να αντιστέκεστε σε αυτήν και να αναζητείτε λύσεις για την αντιμετώπιση τέτοιων μορφών βίας στο σχολείο.
- ▶ Να «φορέσετε τα παπούτσια των άλλων», δηλαδή να καλλιεργήσετε την ενσυναίσθηση.
- ▶ Να επιδοθείτε σε δραστηριότητες που θα απελευθερώσουν την καλλιτεχνική σας έκφραση, τη δημιουργικότητα, τη φαντασία μέσα από τη συνεργασία.
- ▶ Να γνωρίσετε λογοτεχνικά βιβλία και να οργανώσετε με τη βοήθεια του καθηγητή ή της καθηγήτριάς σας ομάδες ανάγνωσης, λειτουργώντας ως αναγνωστική κοινότητα.

Κείμενα συστάδας

Πηγή: huffingtonpost.co.uk

Παρατηρήστε την εικόνα και συζητήστε με βάση τα παρακάτω ερωτήματα:

- ▶ Τι πιστεύετε ότι έχει συμβεί;
- ▶ Πώς αισθάνονται τα πρόσωπα;
- ▶ Πώς αισθάνεστε εσείς;
- ▶ Πώς μπορεί να αλλάξει αυτή η κατάσταση;
- ▶ Με ποια πλευρά θα θέλατε να είστε;

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης
Γουτού Γουπατού

Τον επετροβολούσαν οι μάγκες της αγοράς, τον εχλεύαζον¹ τα κορίτσια της γειτονιάς, τον εφοβούντο τα νήπια και τα θρέφη. Τον έλεγαν κοινώς «ο Ταπόης» ή «ο Μανώλης το Ταπί».

– Ο Ταπόης! Να, ο Ταπόης έρχεται...

Φόβος και τρόμος εκολλούσε τα άκακα θρέφη εις το άκουσμα του ονόματος τούτου. Η νεολαία του χωρίου, οι θαμώνες των μαγαζιών και των καφενειών, δεν έπαυαν ποτέ να τον πειράζουν.

– Είσ' ένα χταπόδι, καημένε Μανωλιό· είσαι χταπόδι.

Κ' εκείνος, με την γλώσσαν του την δεμένην διά γλωσσοδέτου μέχρι της ρίζης των οδόντων, απήντα:

– Ναι, είμι ταπί!... Ισύ είσι ταπί. (Ναι, είμαι χταπόδι. Εσύ είσαι χταπόδι.)

Είχε φίλους τόσον ολίγους και τόσον αμετρήτους εχθρούς, εις μέρος τόσον ολιγάνθρωπον! Κάποτε φιλάνθρωπος ή διακριτικός τις τον υπερήσπιζεν εναντίον της επιδέσεως των αγυιοπαίδων.² Εις εκείνον εγένετο σκλάβος ισόβιος, κ' εξετέλει δι' αυτόν διακονήματα προθύμως, μετά βίας δεχόμενος φίλευμα ή κέρασμα. Προς όλους τους άλλους δεν υπήρχε φιλία ούτε σπονδή.³

[...]

Εδεώρει τον εαυτόν του ως άχρηστον. Εξαιρουμένης της γλώσσης το ήμισυ του ανθρώπου ήτο υγιές. Ο δεξιός πους⁴ εσύρετο κατόπιν του αριστερού, δεν εκινείτο ελευθέρως. Η δεξιά χειρ αν και χονδρή και δυσανάλογος, και σχεδόν παράλυτος φαινομένη, είχε τεραστίαν ρώμην.⁵ Ομοίαζε με μάγγανον⁶ ή με οδόντας ταυροσκύλου. Διά να δράξει⁷ εν πράγμα, συνήθως βραχίονα ή πλάτην κανενός παιδίου οχληρού,⁸ εχρειάζετο κόπον· έπρεπε να την βοηθήσει η άλλη χειρ, να ψαύσει⁹ δηλαδή τον γρόνθον¹⁰ της δεξιάς, και να τον διευθύνει· αφού όμως άπαξ¹¹ έδραττε το αντικείμενον, η τεραστία χειρ δεν το άφηγε πλέον, σχεδόν και αν ήθελε να το αφήσει. Αλίμονον τότε εις τον βραχίονα, εις την ωμοπλάτην, αλίμονον εις την κεφαλήν του αυθάδους!

Ήτο χωλός¹² και κυλλός¹³ και μογιλάλος.¹⁴ Ήτο ο Μανωλιός το Ταπί.

* * *

1. **εχλεύαζον**: περιγελούσαν, αποδοκίμαζαν περιφρονητικά.
2. **αγυιοπαίδων**: «αλητάκια» (μεταφορικά).
3. **σπονδή**: ανακωχή, εκεχειρία.
4. **πους**: πόδι.
5. **ρώμη**: δύναμη.
6. **μάγγανον**: είδος εργαλείου.
7. **να δράξει**: να πιάσει με το χέρι.
8. **οχληρός**: ενοχλητικός, δυσάρεστος.
9. **να ψαύσει**: να αγγίξει.
10. **γρόνθον**: γροδιά.
11. **άπαξ**: μία φορά.
12. **χωλός**: κουτσός.
13. **κυλλός**: παράλυτος, κουτσός.
14. **μογιλάλος**: αυτός που δυσκολεύεται στην ομιλία, βραδύγλωσσος.

[...]

Επερίμενε πράγματι ανυπομόνως «πότε να ῥθει του Χριστού, τ' Αιθαισιλείου», και άμα έμβαινε το Σαρανταήμερον, όπισθεν της θύρας του καφενείου του κυρ Γιωργή, εσημείωνεν ιδιοχείρως, με εν τεμάχιον κιμωλίας, τόσες γιώτες, όσας ημέρας έχει η Σαρακοστή· και κάθε πρωί, πριν του δώσει ο Γιωργής τσιγάρον να καπνίσει, ή καφέν να πεί, έσπευδε να σθήσει μίαν ίωτα, και τας έβλεπε με χαράν να ολιγοστεύουν. Πλην οι μοσχομάγκες της αγοράς, λαθραίως, επήγαιναν κ' έγγραφαν άλλες τόσες γιώτες, όσες είχε σθήσει εκείνος, κ' έτσι η Σαρακοστή εφαινότο ότι δεν θα είχε ποτέ τελειωμόν.

Ο Άις Νικόλας είχεν ασπρίσει ήδη τα γένια του προ ημερών, και ήτον η σειρά του Αγίου Σπυρίδωνος ν' ασπρίσει τα ιδικά του· δεν έμενον πλέον ειμή δώδεκα ημέραι έως τα Χριστούγεννα.

– Έχουμε χαβά ακόμα, βρε χταπόδι! του εφώναζεν ο Νικολός ο Μπαλαλάς· είκοσι δυο μέρες ακόμα θέλουμε.

– Ναι, ταπόι! εφέλλιζεν ο Μανώλης· τα κότη κότα τυ. (Να μαζώξεις τη γλώσσα σου συ.)

– Σε γελούν, βρε Μανιέ· δώδεκα μέρες ακόμα, τον επαρηγόρει ο Γιωργής.

Και ήρχετο η καρδιά του Μανώλη στον τόπον της. Είχεν αναλάβει μίαν υποχρέωσιν διά τας εορτάς. Επρόκειτο να συνοδεύει μερικά εκ των παιδίων της Κάτω Γειτονιάς, όσα ήσαν τέκνα ή ανεπίδρα φίλων και προστατών του, όταν θ' ανήρχοντο προς τα επάνω, αφ' εσπέρας της παραμονής των Χριστουγέννων, ως και του Αγ. Βασιλείου και των Φώτων, ανά δύο και τρία, διά να τραγουδήσουν τα χαρμόσυνα τραγούδια εις τα σπίτια και εις τα μαγαζιά της Επάνω Ενορίας. Διότι δεν θα ετόλμων ποτέ να ανέλθουν μοναχά των εκεί επάνω. [...]

Παπαδιαμάντης, Α. (2010). *Άπαντα, τόμ. Γ΄*. Επιμ.: Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος. Αθήνα: Δόμος.

«Γουτού γουπατού» - Γλωσσάρι

Δραστηριότητες

1. Πώς αντιμετώπιζαν οι κάτοικοι του χωριού τον Μανώλη; Να υπογραμμίσετε τα αντίστοιχα αποσπάσματα. Συμφωνείτε με αυτή τη συμπεριφορά;
2. Στο απόσπασμα από το διήγημα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη μπορεί κανείς να διακρίνει διαφορετικές μορφές της ελληνικής γλώσσας. Συμπληρώστε τον πίνακα με αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από το κείμενο:

«Γλώσσα» του Μανώλη	Γλώσσα των κατοίκων	Γλώσσα του αφηγητή

3. Αν ο Μανώλης σάς «άνοιγε την καρδιά του», τι νομίζετε ότι θα σας έλεγε; Πώς θα του απαντούσατε ώστε να νιώσει ότι είναι πολύ ξεχωριστός και όχι «άχρηστος»; Χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και, αφού πρώτα συζητήσετε το θέμα, στη συνέχεια μοιράστε ρόλους, εξασκηθείτε στις εκφράσεις του προσώπου και στις κινήσεις του σώματος και ζωντανέψτε τους διαλόγους σας.
4. Πώς φαντάζεστε τη μορφή του Μανώλη; Μπορείτε να την αποδώσετε εικαστικά είτε με βάση τα στοιχεία του κειμένου είτε ανεξάρτητα από αυτά, σύμφωνα με τη δική σας φαντασία;

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης -
Χρονολόγιο

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ (1851-1911)

Έλληνας συγγραφέας. Γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή και παράλληλα μελετούσε μόνος του ξένες γλώσσες. Εργάστηκε κυρίως ως μεταφραστής (από τα αγγλικά και γαλλικά) σε εφημερίδες. Αρχικά έγραψε ιστορικά μυθιστορήματα, περιπετειώδη και ρομαντικά (*Η μετανάστις*, *Οι έμποροι των εθνών*, *Η γυφτοπούλα*), αλλά αργότερα στράφηκε στο διήγημα, όπου και διέπρεψε. Θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους Νεοέλληνες πεζογράφους και ο κυριότερος εκπρόσωπος του ηθογραφικού διηγήματος. Εκφράστηκε σε μια γλώσσα ιδιότυπη (καθαρεύουσα στην αφήγηση και στην περιγραφή, δημοτική με συχνούς ιδιωτισμούς της Σκιάθου στα διαλογικά μέρη).

Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος
Ο Πρόεδρος

Στον Γιώργο Αυγουστίδη¹

Περπατάς διαρκώς

Είναι μια απόφαση, μια υπόσχεση από τότε που άνοιξες τα μάτια σου

στη δεύτερη ζωή σου

Σ' αυτήν που η Βάσω σε παίρνει κάθε μέρα αγκαλιά και σ' ανεβάζει στον ουρανό,
στον πρώτο όροφό του για την ακρίβεια

Το αμαξίδιο ελίσσεται ανάμεσα σε παρκαρισμένους δρόμους και ανύπαρκτες ράμπες

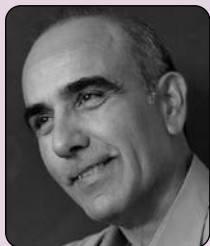
Σε αναγνωρίζω από μακριά και σε καμαρώνω

Είναι ο φίλος μου λέω, είναι οι φίλοι και οι φίλες μου.

Κωτόπουλος, Τ.Η. (2025). *Νοτιοανατολικά της ποίησης*. Αθήνα: Μανδραγόρας.

Δραστηριότητες

1. Πώς αντιλαμβάνεστε τον στίχο «Περπατάς διαρκώς» και ποια συναισθήματα σας δημιουργεί;
2. Η λέξη «φίλος» επαναλαμβάνεται σε διαφορετικά γραμματικά πρόσωπα στον τελευταίο στίχο του ποιήματος. Πώς αντιλαμβάνεστε αυτή την επιλογή του ποιητή;
3. Ποια φαντάζεστε ότι θα ήταν η απάντηση του «Προέδρου» στο ποιητικό υποκείμενο; Γράψτε ένα ποίημα χρησιμοποιώντας, αν θέλετε, λέξεις ή φράσεις από το κείμενο.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Η. ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΣ (γενν. 1966)

Ο Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος είναι Καθηγητής Δημιουργικής Γραφής, Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και Παιδικής Λογοτεχνίας στο στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Συμμετέχει ως ιδρυτικό μέλος στην πολιτιστική ομάδα του Πανελληνίου Συλλόγου Παραπληγικών - παράρτημα Βόρειας Ελλάδας. Έχει εκδώσει ποιητικές συλλογές, μία συλλογή διηγημάτων και έχει συνθέσει στίχους τραγουδιών.

1. Ο **Γιώργος Αυγουστίδης** είναι πρόεδρος του Πανελληνίου Συλλόγου Παραπληγικών (Πα.Σ.Πα.) και κινείται με αναπηρικό αμαξίδιο.

Μάνος Κοντολέων
Η μάσκα του Καπιτάνο

Ο δεκατετράχρονος Φιλ, εξαιτίας της απουσίας για επαγγελματικούς λόγους των γονιών του –σε πολεμική επιχείρηση στο εξωτερικό ο πατέρας του, στην Ακαδημία Πολιτικής του Διαστήματος η μητέρα του– αναγκάζεται να μείνει προσωρινά με τον παππού του. Αναζητά τρόπους να ξεπεράσει φοβίες αλλά και ένα πρόβλημα εκφοράς του λόγου που αντιμετωπίζει.

Το σούρουπο προχωρεί. Και τα χρώματα που απλώνονται στον ουρανό έχουν μια πολύχρωμη διαύγεια. Αλλιώς το σούρουπο στην εξοχή.

Κι όμως, ο Φιλ ανατριχιάζει – έτσι κι αλλιώς, πάντα όταν αρχίζει να σκοτεινιάζει, αρχίζουν και οι δικές του σκέψεις να μπερδεύονται, να μετατρέπονται σε εικόνες που δεν είναι ξεκάθαρες.

Το αμάνικο φανελάκι που φορά δεν δείχνει ικανό να τον προφυλάξει από την υγρασία που κατεβαίνει από την πέρα οροσειρά.

Από την κρεμάστρα στο χολ πάει να πάρει το λεπτό καλοκαιρινό μπουφάν.

Με την άκρη του ματιού του διακρίνει, δίπλα στη σάλα, τις κρεμασμένες καραμπίνες και τα δυο κεφάλια ελαφιών – μάτια γυάλινα και κέρατα μακριά· τα πρώτα ίδια με νεκρά αστέρια, τα κέρατα ξερά κλαριά.

Και γύρω τους το μισοσκόταδο που απλώνεται μέσα στο σπίτι.

Ο Φιλ διάζεται να επιστρέψει στη βεράντα.

Δίπλα του ο παππούς –τρεις, ίσως τέσσερις φορές όλες κι όλες είχαν ως τα τώρα ανταμώσει παππούς και εγγονός– ανάβει το τσιμπούκι του και η γλυκιά μυρωδιά του καπνού ενώνεται με τις μυρωδιές των γύρω λιθαδιών.

Τα ρούχα του παππού –μια ολόσωμη τζιν φόρμα κι από μέσα πουκάμισο με χαλαρωμένη γραβάτα– έχουν μια άλλη μυρωδιά. Και τα νύχια του είναι μαυρισμένα στις άκρες τους – τα μέταλλα όλα αυτά τα χρόνια άφησαν πάνω στα νύχια και στις παλάμες του τα σημάδια τους, τα ρούχα του τα πότισαν με τα χνότα των λιωμένων μεταλλικών κραμάτων.

Μπορεί το μικρό σιδηρουργείο που στα νιάτα του ίδρυσε να έχει γίνει τώρα μια ανθούσα βιοτεχνία, αλλά ο παππούς περισσότερο μέσα στους χώρους των συνεργείων βρίσκεται και λιγότερο στο γραφείο του.

Κι έτσι, κάτι σαν βαρύ σύννεφο λες και περιβάλλει το κορμί του παππού.

Στον Φιλ θυμίζει ένα άλλο σύννεφο, αυτό που είχε δει να ακολουθεί το τζιπ του πατέρα.

Μα εκείνο ήταν σύννεφο σκόνης...

Το χρυσαφί γκόλντεν ριτρίβερ –στο όνομα Ραστ ακούει– ανεβαίνει τα τρία σκαλοπάτια της βεράντας, μυρίζει τις μπότες του παππού, προτιμά να αφήσει το κεφάλι του να ακουμπήσει στα γόνατα του Φιλ.

«Ο Ραστ σε συμπάθησε». Ο παππούς μιλά με το τσιμπούκι πιασμένο ανάμεσα στα δόντια του. «Καλό αυτό... Θα έχεις συντροφιά... όλη τη μέρα. Εγώ φεύγω το χάραμα κι επιστρέφω τέτοια περι-

που ώρα. Μπορεί και να χρειαστεί κάποια στιγμή να λείψω για δυο, τρεις μέρες... Το εξήγησα στον πατέρα σου... Οι πολεμικές επιχειρήσεις απαιτούν από εμάς των μετόπισθεν κάποιες θυσιές... και σίγουρα περισσότερη δουλειά. Αλλά εσένα θα έχω φροντίσει να σε καλύπτω. Έτσι κι αλλιώς, από το πανδοχείο του χωριού στέλνουνε μέρα παρά μέρα μια γυναίκα και φέρνει φαγητό, πλένει, σκουπίζει... Τέτοιες δουλειές... Γυναικείες... Ξέρεις τώρα... Οπότε...»

Ο Φιλ κουνά το κεφάλι.

Στο διαμέρισμα παραγγέλνανε φαγητό από το σουπερμάρκετ, και την καθαριότητα την είχε αναλάβει ένα γραφείο.

«Σ' τα λέω αυτά για να ξέρεις πως είτε είμαι εδώ είτε λείψω για λίγο, εσύ θα ζεις όλη τη μέρα μόνος... Σχολείο, σπίτι... Ξέρεις εσύ...» ο παππούς διευκρινίζει. Και μετά απλώνει το χέρι, δείχνει τον αγροτικό δρόμο. «Ίσια θα τραβάς και θα φτάνεις στο σχολείο... Υπολόγιζε κανένα τέταρτο... Άντε εικοσάλεπτο, έτσι και βρέχει... Αν δες, παίρνε τον σκύλο μαζί σου... Έτσι για συντροφιά», γελά ο παππούς, «για να μη φοβάσαι!» Γελά πιο δυνατά και σκύβει, τώρα η παλάμη του πέφτει πάνω στο γόνατο του Φιλ. «Θα φοβάσαι, βρε...» – δεν είναι ερώτηση.

Τι είναι; αναρωτιέται ο Φιλ.

Αλλά ο παππούς συνεχίζει.

«Οι άντρες του σογιού μας δεν φοβόμαστε. Μήτε εγώ φοβήθηκα μήτε ο πατέρας σου!... Τον είδες τώρα;... Με το κεφάλι ψηλά παγαίνει... Και από μόνος του, μάλιστα! Αυτός το ζήτησε... Να πάει στην άλλη άκρη, που λένε, της γης για να βοηθήσει κι αυτός να καταλάβουνε οι μάγκες που εκεί πέρα έχουν σηκώσει κεφάλι πως το πάνω χέρι το 'χουμε εμείς και οι σύμμαχοί μας!» Βυθίζει την πλάτη του ο παππούς στην ψάδινη πολυθρόνα και παίρνει βαθιά ανάσα.

«Το παλικάρι μου... Ο γιος μου!» Και πάλι στρέφεται προς τη μεριά του Φιλ. «Περήφανος, βρε, να είσαι για τον πατέρα σου! Τ' ακούς!» καταλήγει και με μισόκλειστα μάτια ατενίζει τον δίσκο του ήλιου που κάτι πια λιγότερο από μια φέτα πεπονιού δείχνει...

Η δύση ολοκληρώνεται.

Στη θεράντα μισόφωτο. Σε λίγο θα τη φωτίζει μόνο το φως της λάμπας που κρέμεται από το δοκάρι της κρεβατιάς.

Ο Ραστ ξάπλωσε στα πόδια της πολυθρόνας του Φιλ κι αυτός κλείνει τα βλέφαρα.

«Εγώ πάω να ετοιμάζομαι... Ξυπνάω πάντα με το χάραμα... Εσύ, αν δες, βάλε το ξυπνητήρι. Υπάρχει ένα σε κάποιο ράφι της κουζίνας...» Ο παππούς σηκώνεται και ο Ραστ υψώνει το κεφάλι. «Α, και κάτι άλλο... Όταν επιστρέφουμε από δουλειά ή σχολείο, αφήνουμε τα παπούτσια μας απέξω... Να, εδώ, δίπλα στην πόρτα!» Δείχνει προς το πλατύσκαλο και μετά: «Στο ψυγείο κάτι θα βρεις για να φας... Πεινάς;» ο παππούς ρωτά κι ο Φιλ κουνά το κεφάλι.

Ο παππούς κοντοστέκεται.

«Βρε συ, από το μεσημέρι που σ' έφερε ο γιος μου, δεν έχεις ανοίξει το στόμα σου... Μουγγός είσαι;» Το βλέμμα του παππού γίνεται εξεταστικό. Έχει σταματήσει μπροστά στην πόρτα που οδηγεί στο σαλόνι.

«Κάποτε ο πατέρας σου κάτι μου είχε πει... Πως κεκεδίζεις...! Ακόμα το έχεις το κουσούρι;»

1. κεκεδίζω: τραυλίζω.

Ο Φιλ ανασαίνει βαδιά. Κοκκινίζει.

«Όχι...» απαντά. Η φωνή του ακούγεται σταθερή. Μα και σιγανή.

Το «όχι» δεν είναι λέξη που θα τον προδώσει.

Ο παππούς ανοίγει την πόρτα.

«Να μιλάς πιο δυνατά... Βαριακούω... Κι άλλωστε, ξεψυχισμένα δεν μιλάνε οι άντρες στο σόι μας...»

Η πόρτα κλείνει από πίσω του.

Ο Ραστ ακουμπά και πάλι το κεφάλι στα γόνατα του αγοριού.

Έξω από τον χώρο της βεράντας, το μισόφωτο έχει μετατραπεί σε σκοτάδι μιας νύχτας με μισοφέγγαρο. Δίχως όμως σύννεφα. Ο Αποσπερίτης λάμπει.

Και κάτι, λες, ασυνήθιστο διαπερνά τις σκέψεις του Φιλ. Δεν είναι κάποιος φόβος γνώριμος, δεν είναι αγωνία ίδια με εκείνη κάποιας άλλης, της όποιας νύχτας... Κάτι άβολο – αυτό είναι! Όχι... Κάτι άγνωστο είναι, που λες κι από κάπου φτάνει... Από κάπου ή από το πουθενά;

Μόνος ο Φιλ, μέσα σε μια απόλυτη απουσία της όποιας άλλης ανθρώπινης παρουσίας. Μήτε φωνές ανθρώπων μήτε θόρυβος μηχανών ή ήχοι από ανοιχτές τηλεοράσεις.

Ένας μονότονος ήχος μόνο – μια κραυγή που επαναλαμβάνεται· θυμίζει βήχα, μα βήχας δεν είναι...

Κάποιο πουλί ίσως...

Μα –ο Φιλ τώρα το αντιλαμβάνεται– κι άλλοι ήχοι σέρνονται στη σκοτεινιά γύρω από το σπίτι.

Αλεπούδες που παραφυλάνε το θήραμα, ασβόι και σκατζόχοιροι που αναζητούν τροφή, ποντίκια που ανασκαλεύουν το χώμα, βατράχια που ανασαλεύουν στεκάμενα νερά – ο Φιλ ξεφυλλίζει με τον νου σελίδες μιας ηλεκτρονικής εγκυκλοπαίδειας, λήμματα σταλμένα από μηχανές αναζήτησης

Ποια πλάσματα ζούνε τις νύχτες;

Μια κραυγή λες και απαντά στην ερώτησή του. Τα δάχτυλά του σφίγγουν τα μπράτσα της πολυθρόνας.

Ο Ραστ ανασηκώνει τα αφτιά, μα δεν ανοίγει τα βλέφαρα.

Ο Ραστ δεν ανησυχεί...

Ξαφνικά μια σκιά διασχίζει με βουβό πέταγμα τη βεράντα.

Ο Φιλ προσπαθεί –μα γίνεται;– να κρύψει το κεφάλι ανάμεσα στους ώμους του.

Ο Ραστ, και πάλι, δεν ανοίγει τα μάτια του. Μήτε καν τα αφτιά του δεν ανασηκώνει.

Νυχτερίδα, ίσως...

Το μόνο που ο Φιλ μπορεί να σκεφτεί.

Μια νυχτερίδα.

Και ανατριχιάζει. Έχει ακούσει πως οι νυχτερίδες πίνουν το αίμα των ανθρώπων.

Όχι!

Και βιάζεται να χωθεί μέσα στο σπίτι.

Ο Ραστ τον ακολουθεί.

Ο σκύλος θα περάσει όλη τη νύχτα στα πόδια του κρεβατιού του αγοριού.

Μια συντροφιά. Παρηγοριά...

Δραστηριότητες

1. Για ποιον λόγο πιστεύετε ότι ο Φιλ δεν απαντάει στον παππού του;
2. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός «άντρα» σύμφωνα με τον παππού; Πιστεύετε ότι ο Φιλ ανταποκρίνεται σε αυτά; Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί:

Σύμφωνα με τον παππού, ένας «άντρας»...	- - - - - - - - - -
---	--

≠

ενώ ο Φιλ...	- - - - - - - - - -
--------------	--

3. Φανταστείτε τις πρώτες μέρες του Φιλ στο νέο σχολείο. Τι προβλήματα είναι πιθανό να αντιμετωπίσει και με τι είδους προκλήσεις μπορεί να έρθει αντιμέτωπος;
4. Τι πιστεύετε ότι θα έλεγε ο Φιλ στον παππού του, αν έβρισκε το θάρρος να του μιλήσει; Γράψτε σε ζευγάρια τον διάλογο και στη συνέχεια παρουσιάστε τον δραματοποιημένο στους συμμαθητές και στις συμμαθήτριάς σας.

Η εικόνα του παππού στην τέχνη -
Δραστηριότητα

ΜΑΝΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ (γενν. 1946)

Συγγραφέας. Σπούδασε Φυσική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αλλά ασχολείται με τη λογοτεχνία από τα παιδικά του χρόνια. Ασχολείται με όλα τα είδη του πεζού λόγου: μυθιστόρημα, νουβέλα, διήγημα, παραμύθι και δοκίμιο. Είναι τακτικός συνεργάτης διαφόρων περιοδικών και εφημερίδων, μέλος συντακτικής επιτροπής του περιοδικού *Διαδρομές στο χώρο της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*. Μεταξύ άλλων έχει γράψει τα έργα *Το ταξίδι που σκοτώνει* (1989), *Γεύση πικραμύγδαλο* (1996), *Μια ιστορία του Φιοντόρ* (2004), *Ο Φωκίων δεν ήταν ελάφι* (2018).

Άλκη Ζέη
Ένα παιδί από το πουθενά

Στο απόσπασμα ο δεκάχρονος Ίκαρος ζει με τη θεία του, ετεροθαλή αδελφή του πατέρα του, στο Παγκράτι. Ο πατέρας του –πιλότος– σκοτώθηκε σε αεροπορικό δυστύχημα, ενώ η μητέρα του εξαφανίστηκε. Στο σχολείο αντιμετωπίζει την αποδοκιμασία και συχνά τη βίαιη συμπεριφορά του συμμαθητή του Πάνου και των κολλητών του. Η φίλη του η Ξένια τον υποστηρίζει.

Προχωρούσα γρήγορα και κάθε τόσο γύριζα μήπως τη δω να έρχεται.

Έφτασα σ' ένα πεζούλι δίπλα στην καγκελόπορτα της σχολής Ντάνκαν. Κάθισα και περίμενα. Τι έκανε τόση ώρα;

Ήρθε και κάθισε δίπλα μου λαχανιασμένη. Έφτασε από την πίσω μεριά και δεν την πήρα είδηση.

– Άργησες, λέω.

– Με κράτησε ο διευθυντής. Δεν μ' άφηνε να φύγω. Όλο ρωτούσε και ξαναρωτούσε.

– Πήγες στον διευθυντή; Τρόμαξα.

Εκείνη κούμπωνε και ξεκούμπωνε το κοκαλάκι στα μαλλιά της.

– Σ' το είπα πως αυτή τη φορά θα μαρτυρήσω.

– Ξένια, γιατί;

– Μη φοβάσαι, ο διευθυντής δεν θα πει πού το έμαθε. Τον κάλεσε όμως στο γραφείο.

– Να μάθει τι; λέω και της πιάνω τα δυο χέρια.

– Θα σου πω, σε παρακαλώ όμως μη βάλεις τα κλάματα.

Μίλαγε κομπιάζοντας στην αρχή και με κοίταζε σαν να ήθελε να δει πώς θα αντιδρούσα σε κάθε της λέξη.

– Ο Πάνος πριν μπεις εσύ μέσα με την κυρία Ελένη είπε σε όλη την τάξη πως ο μπαμπάς σου σκότωσε τη μαμά σου και είναι στη φυλακή.

Το είπε πολύ γρήγορα κι ύστερα μου έσφιξε τα δυο χέρια και με κοίταζε στα μάτια περιμένοντας σίγουρα να δει δάκρυα.

Ποια δάκρυα. Εγώ ήθελα να ξεφωνίσω από χαρά.

Η Ξένια δεν καταλάβαινε την αντίδρασή μου.

– Καταλαβαίνεις, Ξένια, έχω μπαμπά κι ο μπαμπάς μου ζει.

– Και δεν σε νοιάζει να έχεις μπαμπά δολοφόνο;

Μα πώς δεν το 'πιανε αυτό το κορίτσι; Βέβαια εκείνη είχε μπαμπά, μαμά, γιαγιάδες, δειούς, δειές.

– Έχω δει στο ίντερνετ, της λέω, μια γυναίκα που πήγαινε στη φυλακή να δει τον άντρα της. Ήταν πίσω από ένα τζάμι και μιλούσαν από τηλέφωνα. Τον έβλεπε όμως και μιλούσαν.

Η Ξένια με κοίταζε σαν ν' αντίκριζε ένα άλλο, ξένο παιδί.

Τέλος ρώτησε:

– Και πού ξέρεις αν είναι αλήθεια. Σίγουρα ο Πάνος λέει όλη αυτή την ιστορία για να εντυπωσιάσει.

Είχα πάρει φόρα, είχα σηκωθεί όρθιος και δεν πίστευα κι εγώ ο ίδιος πού βρήκα τέτοιο κουράγιο.

Έλεγα, έλεγα. Έβγαζα λόγο πως θα γύριζα όλες τις φυλακές και θα ρωτούσα. Δεν μπορεί, σε κάποια θα έβρισκα τον μπαμπά μου.

Η Ξένια μού έκοψε τη φόρα. Μιλούσε όπως όταν με μάλωνε γιατί δεν είχα κουράγιο ν' αντιμετωπίσω τον Πάνο.

– Δεν έχεις να πας πουθενά. Είσαι μικρός και ούτε που θα σου πουν. Θα μιλήσω με τον θείο μου. Εκείνος θα ξέρει τι να κάνει.

– Αλήθεια, λέω, νομίζεις πως μπορεί να πάει να ρωτήσει;

– Και το Σάββατο που θα συναντηθούμε θα σου έχω νέα.

Κατεθήκαμε από το τοιχάκι κι εκείνη πήγε στην καγκελόπορτα της σχολής Ντάνκαν και προχώρησε στον κήπο. Μου κούνησε το χέρι κι έτρεξε να μπει μέσα στο σπίτι που ήταν η σχολή.

Έμεινα για λίγο εκεί απέξω κι ύστερα άρχισα να κατηφορίζω τον δρόμο για το σπίτι μου. Προχωρούσα και στο μυαλό μου στριφογύριζαν όσα είχε πει η Ξένια.

Υπομονή ως το Σάββατο. Έπεφτε πολύ μακριά.

* * *

Ξαφνικά ένιωσα πίσω μου βήματα και γέλια. Γύρισα το κεφάλι. Ήταν ο Πάνος με τους κολλητούς του. Με είχαν πάρει από πίσω; Άρχισα να προχωρώ πιο γρήγορα και να στρίβω δρομάκια γιατί δεν ήθελα να δουν πού μένω.

Έφτασα στην Ιλιάδος μπροστά σ' ένα κλειστό μαγαζί. Τα ρολά ήταν κατεβασμένα. Το βήματα πλησίαζαν, ένιωσα τις ανάσες τους. Φοβήθηκα.

Κοίταξα απελπισμένος γύρω γύρω πού να κρυφτώ. Εκεί που ήταν η πόρτα του μαγαζιού έκανε ένα θαδούλωμα με στέγαστρο από πάνω. Κάτω είχε πετάξει κάποιος ένα πάπλωμα. Να χωνόμουνα αποκάτω;

Ένα χέρι μ' άρπαξε. Γερό, δυνατό. Του Πάνου σίγουρα. Μ' έφερε κοντά του, μούρη με μούρη. Κάτι άστραψε στο άλλο του χέρι. Ένας σουγιάς!

Άρχισα να τρέμω.

– Φοβάται το αγοράκι μας που πάει βόλτα το κοριτσάκι;

Όλο κακία η φωνή του Πάνου. Τώρα ακούμπησε τον σουγιά στο μάγουλό μου.

– Ξέρεις τι τους κάνουμε εμείς τους προδότες;

Ευτυχώς δεν πήγε ο νους του στην Ξένια. Νόμισε πως εγώ τον μαρτύρησα. Λάσκαρε λίγο το χέρι του και του ξέφυγα να χωδώ κάτω από το πάπλωμα.

– Εεεεεπ!

Ξεπρόβαλε από κάτω ένα κεφάλι με ασπρόμαυρα μακριά μαλλιά και κοντό γένι. Τρόμαξα. Ήτανε άγριος. Κι όσο έβγαине από το πάπλωμα έμοιαζε να ξεδιπλώνεται, να ψηλώνει. Θα με σκότωνε. Έτρεμα πιο πολύ. Εκείνος έβαλε τις φωνές.

Παλιόπαιδα! Τι φασαρία είναι αυτή! Δεν αφήνετε να πάρει κανείς ούτε τον μεσημεριανό του υπνάκο. Τι κάνετε, τσακόνεστε;

– Όχι, κύριε, απάντησε ο Πάνος με χαμηλή φωνή. Παίζουμε. Ψέματα, παιδιά;

– Ναι, ναι, απάντησαν όλοι μαζί οι κολλητοί του.

– Και το παιδάκι τι έχει και τρέμει; λέει ο μακρυμάλλης και με τράβηξε κοντά του.
– Τίποτα, συνεχίζει ο Πάνος, έτσι είναι αυτός, κάθε τόσο τον πιάνει μια τρεμούλα και στο σχολείο...
– Κι εσύ τι κρατάς στο χέρι πίσω από την πλάτη; και του άρπαξε με δύναμη το χέρι.
Έλαμψε ο σουγιάς. Τώρα ο Πάνος άρχισε να τρέμει. Ο μακρυμάλλης τού άνοιξε τα δάχτυλα ένα ένα και του τον πήρε.

Ζέη, Α. (2019). *Ένα παιδί από το πουθενά*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δραστηριότητες

1. Για ποιον λόγο νομίζετε ότι ο Ίκαρος χαίρεται τόσο με την είδηση του Πάνου για τον δήθεν δολοφόνο πατέρα του;
2. Φανταστείτε ότι ο Ίκαρος, ο Πάνος, οι κολλητοί του και ο άστεγος άντρας γράφουν ημερολόγιο. Τι θα έγραφε ο καθένας τους για τη συγκεκριμένη μέρα; Χωριστείτε σε ομάδες και καθεμιά να γράψει μια σελίδα για τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ηρώων με αφορμή το περιστατικό.
3. Φανταστείτε ότι ο διευθυντής του σχολείου μαθαίνει για το συμβάν και καλεί στο γραφείο όλα τα εμπλεκόμενα πρόσωπα: τον Ίκαρο, τον Πάνο με τους κολλητούς του και τον άστεγο άντρα. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, συζητήστε μεταξύ σας και ετοιμάστε τους διαλόγους, έπειτα μοιράστε ρόλους και κινηθείτε στον χώρο, ζωντανεύοντας τη σκηνή.

Pieter Bruegel, «Τα παιχνίδια των παιδιών» - Έργο τέχνης

«Ένα αγόρι από το πουθενά» - Διάγραμμα πλοκής

ΑΛΚΗ ΖΕΗ (1923-2020)

Συγγραφέας. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη Δραματική Σχολή του Ωδείου Αθηνών, και εντάχθηκε στην ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων). Ήταν πολιτική εξόριστη ως το 1964. Επέστρεψε στην Ελλάδα, ώσπου ξαναέφυγε πάλι το 1967, με την κήρυξη δικτατορίας, και επέστρεψε οριστικά όταν έπεσε η χούντα. Έργα της *Το καπλάνι της βιτρίνας*, *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*, *Κοντά στις ράγες*, *η Αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα*. Παράλληλα, μετέφρασε βιβλία από τα ιταλικά, τα γαλλικά και τα ρωσικά. Έγραψε επίσης δύο θεατρικά έργα για παιδιά.

(Η φωτογραφία είναι από το βιβλίο της Ντεκάστρο, Μ. (2023). *Αλκή Ζέη: Μάτια σαν γαλάζια θάλασσα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.)

Βούλα Μάστορη Στο γυμνάσιο

Στο απόσπασμα η Άννα είναι δεκατριών χρονών και πάει στο γυμνάσιο, όπου θα αντιπαρατεθεί με τους αυστηρούς κανόνες του, θα βιώσει τα πρώτα ερωτικά σκιρτήματα, τις πρώτες τραυματικές εμπειρίες, γεγονότα που ο αναγνώστης παρακολουθεί μέσα από τις σελίδες του κρυφού της ημερολογίου.

– Έγραψες καλά σήμερα;

Η Άννα έστρεψε ξαφνιασμένη το κεφάλι της κι είδε δίπλα της τον Μάριο, ένα καινούργιο γειτόνι που είχε έναν μήνα περίπου που ήρθε από την Αθήνα.

Δεν του απάντησε. Έσκυψε το κεφάλι της μπροστά για να κόβει τον παγωμένο αέρα που ερχόταν στα μούτρα της και συνέχισε το περπάτημα.

– Άννα, σ' εσένα μιλάω. Έγραψες καλά στην ιστορία; Επέμεινε εκείνος.

– Αν μας δει κανένας καθηγητής να μιλάμε, θα πάρουμε αποβολή. Δεν ξέρεις τον κανονισμό; Φύγε! του σφύριξε μέσα από το κασκόλ της εκείνη.

– Τι ανοησία είναι αυτή; Μιλάμε, δεν κάνουμε τίποτα. Κι είμαστε γείτονες. Μένω στο πέτρινο, στην απέναντι γωνία από το δικό σας.

– Το ξέρω, μουρμούρισε η Άννα.

– Λοιπόν; Έγραψες καλά σήμερα;

– Ε, καλά έγραψα αν σ' ενδιαφέρει τόσο...

– Εγώ δεν έγραψα.

– ...

– Δεν ξέρω κανέναν εδώ... Να κάνουμε παρέα;

– Βρες κάνα αγόρι...

– Εκείνα όλα ποδόσφαιρο παίζουνε. Εμένα δεν μ' αρέσει η μπάλα...

Αγόρι και δεν σ' αρέσει η μπάλα; πήγε να πει η Άννα, αλλά μετάνιωσε. Σήκωσε τους ώμους της και πήγε στην άλλη μεριά του δρόμου.

Ο Μάριος δεν ξαναμίλησε.

Τα δυο παιδιά συνέχισαν το περπάτημα, το καθένα σε μια πλευρά του δρόμου. Το σπίτι της Άννας ήταν πρώτο. Άνοιξε την καγκελόπορτα και μπήκε στην αυλή της.

– Γεια! της φώναξε ο Μάριος και συνέχισε για το δικό του πιο πέρα.

Αυτό μου 'λειπε τώρα, σκέφτηκε η Άννα. Να πιάσω παρτίδες και με την «μπαλαρίνα»... [...]

Αυτές τις Απόκριες η Άννα δεν είχε καταφέρει ακόμη να ντυθεί μασκαράς και να σεριανίσει στη γειτονιά. Αυτοί οι διαγωνισμοί δεν την είχαν αφήσει. Μα είχαν έρθει στο σπίτι τους μπουλούκια με μασκαράδες. Και είχε έρθει εκείνο με την μπαλαρίνα. Όλοι ντυμένοι κανονικά μασκαράδες και στη μέση μια μπαλαρίνα με τούλια και φτερά. Στο πρόσωπο είχε μια μάσκα με πούλιες που έκρυβε τα μάτια μόνο. Το στόμα ήταν κατακόκκινο με κραγιόν. Μιλούσε με μια ψευτοχαδιάρικη φωνή και κουνούσε τα γοφιά της κι ήταν ξεβιδωμένα. Όλοι γελούσαν και την πείραζαν. Κι οι σύντροφοι μασκαράδες.

Από πάνω της είχε ένα βαρύ μακρύ παλτό με γούνινο γιακά, μα το πετούσε παθιάρικα κάτω μόλις έμπαινε σε σπίτι. Ακόμη και στην αγορά πήγε το μπουλούκι. Και το παλτό σύρθηκε κάμποσες φορές στον δρόμο, για να επιδείξει η μπαλαρίνα τα κάλλη της.

Ήταν ο Μάριος. Το καινούργιο γειτονόπουλο από την Αθήνα. Από κείνη τη βραδιά, έγινε η μπαλαρίνα για όλους. Ακόμη κι όταν δεν ήταν μασκαράς, τ' αγόρια τού ζητούσαν να κάνει την μπαλαρίνα και κείνος δεν τους χαλούσε το χατίρι. Ήθελε τόσο πολύ να πιάσει φιλίες με τα παιδιά εκεί... Ήταν τόσο μόνος.

Ναι, σιγά μην πιάσω φιλίες και με την «μπαλαρίνα», μουρμούρισε η Άννα και μπήκε στην κουζίνα. Τον κουνίστρα... που δεν ξέρει ούτε πώς κλοτσάνε την μπάλα... Τι πά' να πει «έμενα σε πολυκατοικία μέχρι τώρα;» Τ' αγόρια ξέρουν να παίζουν μπάλα από την κοιλιά της μάνας τους. Ουφ, σκασίλα μου! Δεν πάει να μην έχει παρέα; Τι με νοιάζει; Η νταντά του θα γίνω; Κι έχω ένα διάβασμα τώρα... Μεθαύριο γράφω μαθηματικά. Τι τα θέλουν κι αυτά και μας τα μαθαίνουν, ήδελα να 'ξερα...

– Άννα! Τι μουρμουρίζεις; Γιατί έχεις τέτοια μούτρα; Δεν έγγραφες καλά;

– Καλά έγγραφα, βρε μαμά... Χμ, να, έχω να διαβάσω τώρα μαθηματικά... Δίνουμε μεθαύριο. Αν γράψω το ένα ζήτημα, τυχερή θα είμαι... Δεν τα μπορώ σου λέω. Να μου 'δειχνε τουλάχιστον κάποιος...

– Φροντιστήριο κάνουν οι πλούσιοι και οι βλάκες. Δεν είσαι ούτε το ένα ούτε το άλλο, της είπε κοφτά η μάνα της και γύρισε στην κατσαρόλα που μαγείρευε.

Η Άννα ανέβηκε στο δωμάτιό της και ρίχτηκε με τα μούτρα στο κρεβάτι. Χμ, σκέφτηκε. Ο Μάριος είναι πολύ καλός στα μαθηματικά. Ο καθηγητής μας τον ξεχώρισε αμέσως. Ούτε δέκα μέρες δεν πρόλαβε να κάνει κανονικό μάθημα πριν αρχίσουν τα διαγωνίσματα. Κι όμως, τον είχε πει «μαθηματικό μυαλό». Κι έτσι τον φωνάζαμε στην αρχή. Το «μυαλό». Μόλις ντύθηκε μπαλαρίνα όμως... Άραγε, θα μ' άφηνε η μάνα μου να πάω σπίτι του, να μου δείξει τίποτα; Ε, αυτός δεν είναι αγόρι κανονικό... Δεν θα πει κανείς τίποτα που θα κάνω παρέα μαζί του... Τι μπορεί να μου κάνει ένας... γυναικωτός;

Το μεσημέρι, στο τραπέζι, η Άννα το ξεφούρνισε.

– Ο Μάριος, το καινούργιο γειτονόπουλο ντε, είναι άσος στα μαθηματικά. Να πάω τ' απόγευμα να μου δείξει μερικές ασκήσεις;

– Αυτός δεν ήταν που τις προάλλες...

– Ναι, μπαμπά, αυτός. Που ντύθηκε μπαλαρίνα. Είναι καλό παιδί όμως. Πολύ ήσυχο. Κι άσος στα μαθηματικά! Να πάω σπίτι του τ' απόγευμα;

Ο Ψάλτης κοίταξε τη γυναίκα του.

– Ε, εφόσον είναι τόσο καλός... [...]

* * *

9 Φεβρουαρίου 1958

Χάρη, ο Μάριος είναι σαν εμένα. Γίνεται πότε αγόρι και πότε κορίτσι. Μη με ρωτάς πώς. Κι εγώ είμαι μπερδεμένη. Όλα τ' αγόρια στο γυμνάσιο τον πειράζουν. Βλέπεις, είναι και το περπάτημά του. Τα πόδια του δεν πατάνε βαριά κάτω. Κι ούτε κλοτσάει λιθάρια στο προαύλιο. Ούτε σπρώχνει εδώ κι εκεί για να περάσει πρώτος μέσα στην τάξη. Κι όταν σε σπρώξει κατά λάθος, ζητάει αμέσως συγγνώμη. Δεν γκαρίζει στο διάλειμμα. Τα ρούχα του είναι πάντα περιποιημένα και καθαρά. Δεν κυλιέται κάτω. Βάζει πάντα το

μαντίλι του στο πεζούλι πριν καθίσει πάνω του. Δεν φτύνει κάτω. Δεν πειράζει τα κορίτσια στο δρόμο. Δεν παίζει μπάλα με τ' άλλα αγόρια.

Από την άλλη, είναι δυνατός στα μαθηματικά. Σωστός δάσκαλος. Και με βρίσκει όμορφη. Εμένα! Εμένα τη στέκα. Εμένα το τέρας της φύσεως. Το επόμενο πρωί, μετά από κείνο τ' απόγευμα που λύσαμε ασκήσεις, ξαναπήγα σπίτι του. Η μάνα μου ούτε που το σκέφτηκε όταν της το ζήτησα.

«Πήγαινε, αλλά μην αργήσεις για το φαγητό», είπε.

Και τούτο γιατί είναι αδερφή, λέει. Τον γυναικωτό τον λένε κι αδερφή. Δεν ξέρω γιατί. Αλλά, σου λέω, εμένα δεν μου φαίνεται καθόλου γυναικωτός. Εκείνο το πρωί μού ξανάπε πως του άρεσα. Κι εφόσον εκείνος μου μιλούσε έτσι στα ίσια, έκανα κι εγώ το ίδιο.

Μάστορη, Β. (1996). Στο γυμνάσιο. Αθήνα: Πατάκης.

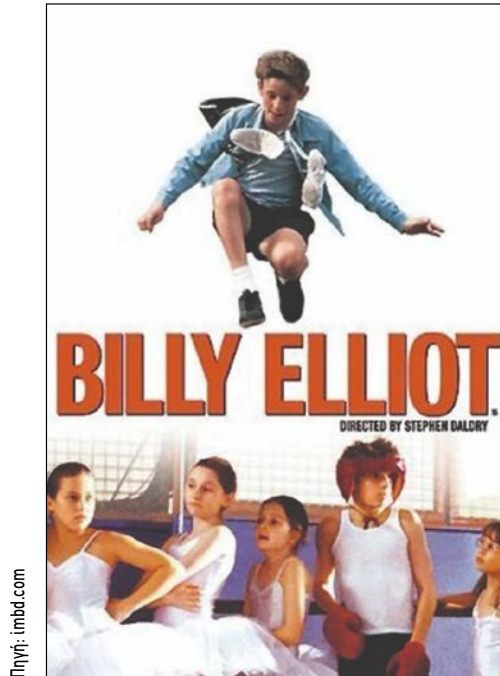
Δραστηριότητες

1. Σε τι διαφέρει ο Μάριος από τα υπόλοιπα αγόρια; Ποια είναι η γνώμη της Άννας γι' αυτόν;
2. Να εργαστείτε σε ομάδες και, αφού εντοπίσετε τα αποσπάσματα που είναι με πλάγια γράμματα, να συζητήσετε για ποιους πιθανόν λόγους η Μάστορη επιλέγει αυτό το είδος γραφής. Αυτή η επιλογή της επηρεάζει την κατανόηση του κειμένου από εσάς; Να απαντήσετε με ένα κοινό κείμενο 100 λέξεων.

3. Στην ταινία *Billy Elliot (Μπίλι Έλιωτ)* (2000) του Stephen Daldry ο πρωταγωνιστής απορρίπτει το μποξ, σε αντίθεση με τους συνομήλικούς του, και επιλέγει τον κλασικό χορό, παρά τη διαφωνία της οικογένειάς του. Δείτε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριάς σας την ταινία και στη συνέχεια συζητήστε ομοιότητες ή/και διαφορές με την περίπτωση του Μάριου.

«Το στοίχημα» - Podcast

ΒΟΥΛΑ ΜΑΣΤΟΡΗ (1945-2016)

Συγγραφέας παιδικής και εφηβικής λογοτεχνίας. Έργα της είναι το *Ένα γεμάτο μέλια χεράκι* (1978), *Τ' αυγουσιτιάτικο φεγγάρι* (1982), *Στο γυμνάσιο* (1991), *Ένα-Ένα-Τέσσερα* (1993) και *Κάτω απ' την καρδιά της* (1995). Βραβεύτηκε από τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά, τον Κύκλο Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, το Υπουργείο Πολιτισμού και τιμήθηκε με Κρατικό Βραβείο Παιδικής Λογοτεχνίας το 2005.

Mieko Kawakami Ο Παράδεισος

Στην Ιαπωνία του 1990 ένα δεκατετράχρονο αγόρι με στραβισμό υποβάλλεται σε ανελέητα μαρτύρια από τους συμμαθητές του. Αντί να αντισταθεί ή να ζητήσει βοήθεια, σιωπά. Η Κοτζίμα, που αντιμετωπίζει και η ίδια ταπεινωτικές συμπεριφορές, είναι η μόνη που βρίσκεται κοντά του. Στο απόσπασμα ο ήρωας σκέφτεται ακόμα και την αυτοκτονία. Στο τέλος όμως αποφασίζει να αλλάξει την κατάσταση, βρίσκει τη χαμένη του αυτοπεποίθηση και όλα φαίνονται διαφορετικά ύστερα από μια επέμβαση για να αποκατασταθεί το πρόβλημα των ματιών του.

Ένας από τους φίλους του Νινομίγια με άρπαξε απ' τον σβέρκο και με έσυρε πίσω στην τάξη. Αυτό γινόταν όλη την ώρα. Ο Νινομίγια ήταν στη μέση της αίθουσας, καθισμένος πάνω σ' ένα θρανίο. Αυτό ήταν το στιλ του. Όταν με είδε γέλασε, μετά είπε: «Ελα, φιλαράκι». Μου είπε να χώσω μια κιμωλία στη μύτη μου και να ζωγραφίσω κάτι αστείο στον πίνακα, κάτι που θα τους έκανε να χεστούν στα γέλια. Οι φίλοι του ξεκαρδίστηκαν. Ένας τους μ' έσυρε μέχρι τον πίνακα και οι υπόλοιποι έκαναν κύκλο γύρω μου για να απολαύσουν το θέαμα.

[...]

Στην αρχή, η αυτοκτονία ήταν απλώς μια λέξη, μια αόριστη ιδέα αποκομμένη από την πραγματικότητα. Φανέρωνε μια μέθοδο που επέλεγαν άλλοι άνθρωποι για να πεθάνουν, άνθρωποι που δεν γνώριζα καν. Με το που έκανα όμως τη λέξη δικιά μου, απέκτησε το πιο αλλόκοτο σχήμα. Την ένιωθα να μεγαλώνει εντός μου. Η αυτοκτονία δεν ήταν κάτι που συνέβαινε μόνο σε αγνώστους. Μπορούσα κι εγώ να την προξενήσω, αν το ήθελα.

Οι σκέψεις μου αποκρυσταλλώθηκαν σε σχέδια.

[...]

Την επόμενη μέρα η μαμά ήρθε να με πάρει από το νοσοκομείο την ώρα του μεσημεριανού. Την περίμενα να συμπληρώσει τα έντυπα του εξιτηρίου και μετά φύγαμε. Έξω ήταν πολύ φωτεινά, ο γαλανός ουρανός απλωνόταν ασυννέφιαστος προς κάθε κατεύθυνση. Νόμιζα ότι θα ήμουν μια χαρά με το αριστερό μου μόνο μάτι, εφόσον ανέκαθεν μόνο αυτό είχα, αλλά τελικά δυσκολευόμουν να περπατήσω. Πιθανόν να έφταιγε ο επίδεσμος. Με τη μαμά δεν μιλούσαμε. Στα μισά του δρόμου για το σπίτι, συνειδητοποίησε ότι είχε ξεχάσει την κάρτα της ασφάλειάς της στο νοσοκομείο και μου είπε να την περιμένω λίγο να πάει να την πάρει.

Στεκόμουν στη μέση του δρόμου με τα δέντρα.

Με κλειστά και τα δυο μου μάτια, έβγαλα τον επίδεσμο από το δεξί, έβαλα τα γυαλιά μου και άνοιξα τα μάτια μου, αργά.

Φανερώθηκε μπροστά μου μια σκηνή που δεν είχα καν ποτέ ονειρευτεί.

Στον κρύο δεκεμβριάτικο αέρα, τα φύλλα, όλα αυτά τα αναρίθμητα φύλλα, λαμποκοπούσαν στο

1. **στραβισμός:** απόκλιση του οπτικού άξονα στο ένα ή και στα δύο μάτια.

φόντο τ' ουρανού, ποτισμένα με χρυσάφι. Κάθε φύλλο ακτινοβολούσε το δικό του φως, και όλο το φως εισέρρεε μέσα μου χωρίς σταματημό. Πήρα μια βαθιά αναπνοή και βούτηξα μέσα στη ροή. Η απόσταση μεταξύ ενός δευτερολέπτου και του επόμενου έμοιαζε να τεντώνεται από τα χέρια κάποιου πελώριου όντος. Ξέχασα να εκπνεύσω, ξέχασα να ανοιγοκλείσω τα μάτια μου, αφέθηκα να βυθιστώ στους ευωδιαστούς μαύρους κορμούς των δέντρων. Μπορούσα να νιώσω τον φλοιό τους πάνω στα πιο μαλακά σημεία του σώματός μου. Με τις άκρες των δαχτύλων μου, έπιανα τις σταγόνες φωτός που έπεφταν από τα κενά μουρμουριστά φύλλα, μέχρι και μέσα τους μπήκα. Ήταν μεσημέρι, ο ήλιος όμως ήταν άφαντος. Τα πάντα έλαμπαν με μια λάμψη ολοδική τους. Με στόμα ορθάνοιχτο, κουνούσα το κεφάλι, αδυνατώντας να παραδεχτώ ότι αυτό το τοπίο ήταν αληθινό. Γονάτισα και έπιασα ένα φύλλο για να το εξετάσω. Είχε ένα βάρος που ποτέ δεν είχα νιώσει, μια δροσιά που ποτέ δεν είχα γνωρίσει, ένα σχήμα συγκεκριμένο, απόλυτο. Τα δάκρυα ξεχύθηκαν από τα μάτια μου και ο κόσμος μπροστά μου, που εμφανιζόταν μέσα από τη θαμπάδα των δακρύων, χωριζόταν συνεχώς και χαρασσόταν εκ νέου.

Τα πάντα ήταν όμορφα. Στο τέλος του δρόμου, ενός δρόμου που είχα διανύσει αμέτρητες φορές, είδα για πρώτη φορά την άλλη άκρη του, να λάμπει λευκή. Την αντιλαμβανόμουν. Μέσα από τα δάκρυά μου, έβλεπα τον κόσμο καθαρά, εστιασμένα. Ο κόσμος είχε βάθος τώρα. Είχε μια άλλη άκρη. Άνοιξα τα μάτια μου όσο πιο διάπλατα μπορούσα, παλεύοντας να τα χωρέσω μέσα όλα. Όλα όσα μπορούσα να δω ήταν όμορφα. Έκλαιγα ακατάπαυστα, όρθιος εκεί, περιτριγυρισμένος από όλη αυτή την ομορφιά, παρόλο που δεν θρискόμουν στ' αλήθεια σε κανένα ξεχωριστό μέρος. Άκουγα ακόμα και τον ήχο των ίδιων των δακρύων μου. Τα πάντα ήταν όμορφα. Όχι πως υπήρχε κάποιος για να το μοιραστώ μαζί του, κάποιος για να το πω. Μόνο η ομορφιά.

Kawakami, M. (2023). *Ο Παράδεισος* (μτφρ. Κ. Κραμβουσάνου). Αθήνα: Gutenberg.

Δραστηριότητες

1. Πώς σκέφτεται να αντιμετωπίσει αρχικά το πρόβλημά του ο ήρωας και πώς το αντιμετωπίζει τελικά;
2. α. Ποια συναισθήματα βιώνει ο ήρωας μόλις βγαίνει στο δρόμο. αμέσως μετά την επέμβαση και πώς νιώθετε εσείς; Συμπληρώστε τον πίνακα.

Φράση του κειμένου	Συναισθήματα ήρωα	Συναισθήματα αναγνώστη

β. Μπορείτε να συσχετίσετε το απόσπασμα με τον τίτλο του βιβλίου;

γ. Παρατηρήστε τον πίνακα ζωγραφικής του Egon Schiele. Ποια συναισθήματα σας δημιουργεί; Τι θα προσθέτατε ή τι θα αφαιρούσατε από τον πίνακα για να αποδώσετε εικαστικά το τοπίο που βλέπει ο πρωταγωνιστής;

Πηγή: wikiart.org

Egon Schiele, *Φθινοπωρινά δέντρα* (1911), Ιδιωτική συλλογή

James Preller,
«Θεατής ή το
επόμενο θύμα»

3. Φανταστείτε ότι ο ήρωας επιστρέφει στο σχολείο του και επιδιώκει να συναντήσει τους συμμαθητές του οι οποίοι ήταν υπαίτιοι για τις διάφορες μορφές εκφοβισμού εναντίον του. Τι θα τους έλεγε και πώς αυτοί θα τον αντιμετώπιζαν; Χωριστείτε σε μικρές ομάδες των 4-5 ατόμων και συζητήστε μεταξύ σας. Στη συνέχεια, αφού μοιράσετε τους ρόλους, να σκηνοθετήσετε το επεισόδιο ώστε να ζωντανέψει στον χώρο, αυτοσχεδιάζοντας με βάση τα όσα έχετε συζητήσει.

ΜΙΕΚΟ ΚΑΒΑΚΑΜΙ (γενν. 1976)

Εμφανίστηκε ως ποιήτρια το 2006. Δημοσίευσε την πρώτη της νουβέλα το 2007. Το μυθιστόρημά της *Breasts and Eggs* έγινε διεθνές μπεστ σέλερ το 2020 και όλα τα βιβλία της έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες. Έχει τιμηθεί με σημαντικά ιαπωνικά βραβεία.

Παίζοντας με τα κείμενα

1. Μπορείτε να συσχετίσετε τη συμπεριφορά των ηρώων των κειμένων που διαβάσατε με τον στίχο του Οδυσσέα Ελύτη που βρίσκεται στην αρχή της συστάδας; Συζητήστε μεταξύ σας για το νόημα που μπορεί να αποκτήσει ο στίχος στη σχολική καθημερινότητα.
2. Οι ήρωες των κειμένων τα οποία διαβάσατε βιώνουν την περιθωριοποίηση που αρκετές φορές αποκτά ακραίες μορφές και συχνά καταλήγει στη βία. Για ποιον λόγο πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό; Καταγράψτε κάποιες αιτίες και προτείνετε λύσεις σε ένα κείμενο 150 λέξεων.
3. Με ιδέες από τα κείμενα καταγράψτε συνθήματα κατά του εκφοβισμού και στη συνέχεια δημιουργήστε αφίσες τις οποίες θα αναρτήσετε στους δημόσιους χώρους του σχολείου σας. Αν επιλέξετε να ετοιμάσετε ηλεκτρονικές αφίσες, αξιοποιήστε ένα ψηφιακό εργαλείο, π.χ. canva, και στη συνέχεια αναρτήστε τις στο ιστολόγιο του σχολείου σας.
4. Χωριστείτε σε ζευγάρια και συνθέστε μια σύντομη ιστορία με έμπνευση από έργα τέχνης σχετικά με την αναπηρία.
5. Με τη βοήθεια του καθηγητή ή της καθηγήτριάς σας επιλέξτε λογοτεχνικά βιβλία με θέματα σχετικά με αυτά που συζητήσατε στη συστάδα και οργανώστε ομάδες ανάγνωσης, εντός ή εκτός σχολείου, ή και διαδικτυακά.
6. Αναζητήστε στο διαδίκτυο την ταινία κινουμένων σχεδίων *Σχολικός εκφοβισμός: Πέτρα, ψαλίδι και χαρτί* και αφού την παρακολουθήσετε, στη συνέχεια γράψτε διαλόγους για τα πρόσωπα. Μπορείτε να ετοιμάσετε μια σχετική παράσταση για να ζωντανέψετε το κείμενό σας. Χωριστείτε σε ομάδες που θα αναλάβουν τις διάφορες εργασίες (ρόλοι, σκηνικά-κοστούμια, σκηνοθεσία, υποβολείς κ.λπ.).
7. Παρατηρήστε παρακάτω τον πίνακα του Γιάννη Γαίτη *Ανθρώπινα τοπία*. Τι θα έλεγαν οι ήρωες των κειμένων που διαβάσατε αν έβλεπαν τον πίνακα αυτό; Αφού συζητήσετε στην ολομέλεια, στη συνέχεια χωριστείτε σε ομάδες και γράψτε έναν διάλογο με τις απόψεις τους.

Γιάννης Γαίτης, *Ανθρώπινα τοπία* (1979), Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Αθήνα

Frida Kahlo:
Η αναπηρία στο έργο της

Η αναπηρία στην τέχνη

Μπορείτε να επιλέξετε κάποια ανθρωπάκια από το πλήθος και να τους δώσετε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σας.

«Το χαρούμενο και
το λυπημένο δοχείο»
- Ηχητικό

Άξονας Γ΄

Ταυτότητες, διλήμματα
και προκλήσεις

Συστάδα 2η

Οικογενειακές σχέσεις

«Κάθε παιδικό λίκνο είν' ένα παλάτι ονείρων»

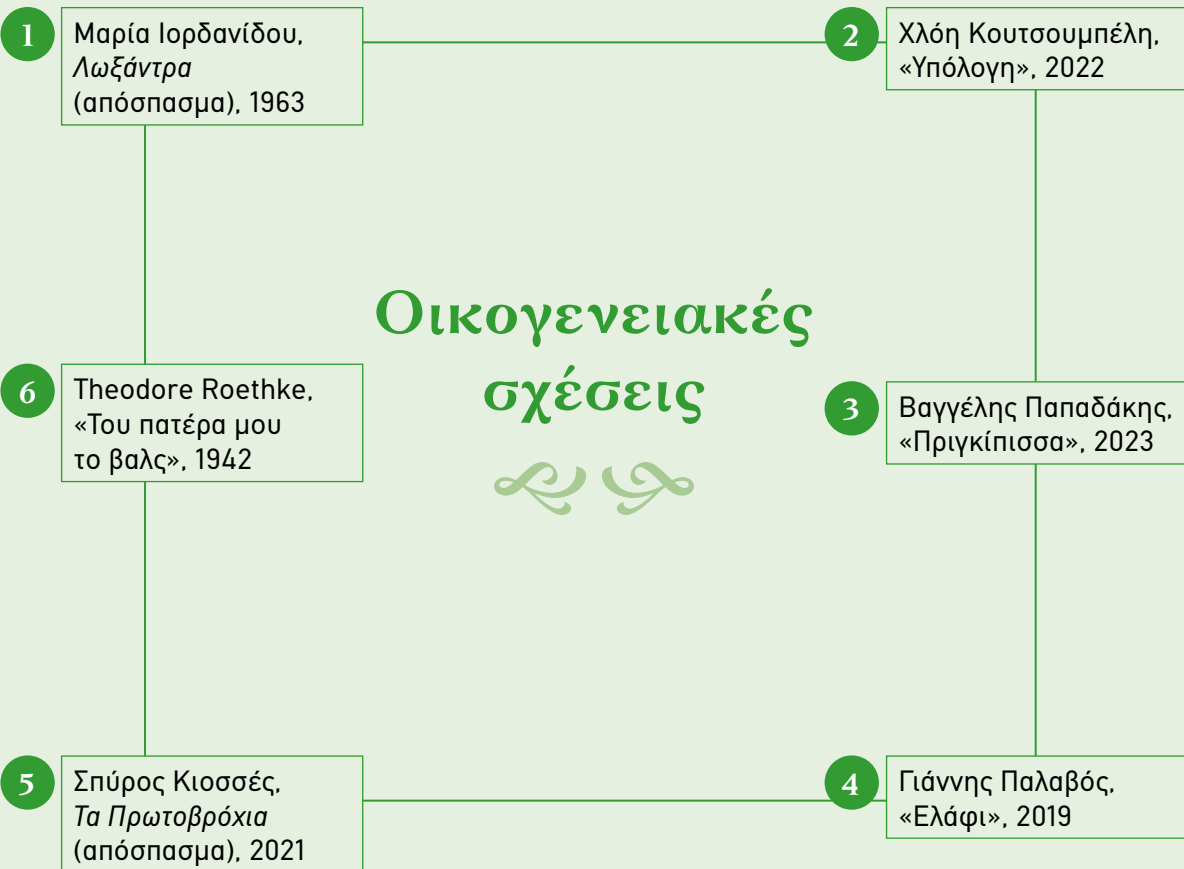
Victor Hugo

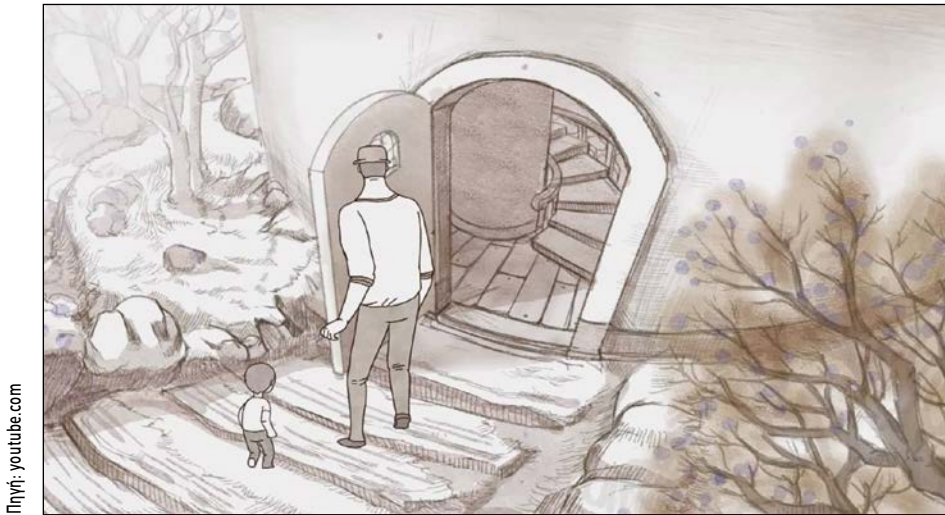

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα που μιλούν με πολλούς τρόπους για τις οικογενειακές σχέσεις. Επιδιώκεται:

- ▶ Να προβληματιστείτε ως προς τις διάφορες μορφές οικογενειών, αλλά και τις ιδιαίτερες σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών τους.
- ▶ Να παρατηρήσετε τα προβλήματα που συχνά εμφανίζονται μέσα στην οικογένεια και να δείτε πώς αυτά επηρεάζουν τα μέλη.
- ▶ Να πειραματιστείτε με την ανάγνωση απαιτητικών κειμένων, ποιητικών ή πεζών.
- ▶ Να γνωρίσετε τον εκφραστικό τρόπο της αλληγορίας.
- ▶ Να παρακολουθήσετε ταινίες με ανάλογη θεματολογία και να αναζητήσετε τους τρόπους συνομιλίας με τα κείμενα.

Κείμενα συστάδας

Σκηνή από την ταινία μικρού μήκους *The Lighthouse* (Ο Φάρος), 2010, του Po Chou Chi

Παρακολουθήστε με τους συμμαθητές σας την ταινία μικρού μήκους *The Lighthouse* (Ο Φάρος), 2010, του Po Chou Chi. Με την τεχνική του καταιγισμού ιδεών καταγράψτε σε ένα χαρτί ο καθένας λέξεις που αυθόρμητα σκέφτεται.

- ▶ Ποιο είναι το θέμα της ταινίας;
- ▶ Στο τέλος μοιραστείτε τις λέξεις και δημιουργήστε από κοινού ένα συννεφόλεξο, αξιοποιώντας το ψηφιακό εργαλείο wordart ή το wordle με το οποίο θα διακοσμήσετε την τάξη σας.

Μαρία Ιορδανίδου
Λωξάντρα

Στην Κωνσταντινούπολη των αρχών του 20ού αιώνα ζει η Λωξάντρα μαζί με τον σύζυγό της Δημητρώ και τα έξι παιδιά τους, τα τέσσερα από τον πρώτο γάμο του Δημητρώ. Καθώς περνούν τα χρόνια, η οικογένεια σκορπίζει, όμως με συχνές αφορμές συγκεντρώνονται μαζί με ξαδέρφια και θείους. Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο πρωτότοκος γιος του Δημητρώ, Επαμεινώντας, έχει μόλις φτάσει στην Πόλη από μακροχρόνιο ταξίδι και βρίσκει τη διευρυμένη οικογένεια συγκεντρωμένη.

Κωνσταντινούπολη - Εικόνα

Έξω χιόνιζε και τα τζάμια της κάμαρας ήτανε αχνισμένα με τη ζέστη του μεγάλου μαγκαλιού.¹

«Α-α-α-γα-γα-γα!» χασμουρήθηκε η Λωξάντρα και ύστερα άρχισε να σταυρώνει το δεξί της μάτι.

Παίζει, παίζει, παίζει το μάτι της. Να ξέρεις, άνθρωπο θα διει.²

Και κει πάνω μπαίνει στην κάμαρα ο Ταρνανάς.

Άνθρωπος, λέει, μπήκε από τον κήπο και χτυπά το τζάμι της κουζίνας. Φοβήθηκε ο Ταρνανάς ν' ανοίξει.

– Τι άνθρωπος, μωρέ;

– Καλπακλής.³

– Τι καλπακλής; Δεν τον ρωτάς τι θέλει; Κάτσε να πάω να δω τι είναι.

Έτσι κ' έτσι ώρα ήτανε πια να κατέβει να ψήσει τον χαλβά. Από νωρίς είχε βάλει τον Ταρνανά να ξεφλουδίσει τα μύγδαλα και να χλιάνει το γάλα.

– Άντε τώρα, είπε μπαίνοντας στην κουζίνα. Μη στέκεσαι και χάσκεις. Εσύ βάλε τον τέντζερε με το βούτυρο στη φωτιά και άρχισε να καβουρντίζεις το σιμιγδάλι.

Και πήγε ν' ανοίξει την πόρτα.

Μόλις την άνοιξε, βλέπει μπροστά της έναν άντρακλα ίσαμε κει απάνου. Φορεί ρούσικο γούνινο σκούφο στο κεφάλι του και τον γιακά του παλτού του τον έχει σηκωμένο. Στον ώμο του κουβαλά έναν μακρουλό ναυτικό σάκο και στο αριστερό του χέρι βαστά κλουβί με παπαγάλο.

«Θα είναι κανένας άνθρωπος απ' τις μαούνες», συλλογίστηκε η Λωξάντρα, «και ο Θεόδωρος μας έστειλε πράματα».

Ανοίγει την πόρτα καλά και λέει στον άνθρωπο να μπει μέσα. Μα εκείνος δεν μπαίνει. Στέκεται και χαμογελά.

1. **μαγκάλι:** μεταλλικό δοχείο σε σχήμα λεκάνης με πόδια ή με άλλο στήριγμα, μέσα στο οποίο τοποθετούνται αναμμένα κάρβουνα για θέρμανση.

2. **διει:** δει, κωνσταντινουπολίτικος ιδιωματισμός.

3. **καλπακλής:** αυτός που φοράει καλπάκι, δηλαδή είδος καπέλου χωρίς γύρο, από γούνα ή από τσόχα.

– Έμπα, καλέ, λέει η Λωξάντρα, και άσαφνα ακούει να τη φωνάζουνε «νενέκα».⁴

Στην αρχή νόμισε πως είχε μιλήσει ο παπαγάλος. Καλοκοιτάζει τον ξένο... Πα! απ' τα μάτια τον γνώρισε. Ο Επαμεινώντας!

Παρά τρίχα να λιγοθυμήσει. Τα γόνατά της λύγισαν. Παράλυσε η μασέλα της. Τσούξαν τα μάτια της. Το σαγόνι της άρχισε να τρέμει. Σκίρτησε η καρδιά της και το χέρι της σηκώθηκε αυτόματα και τον μούντζωσε, για να κρύψει τη συγκίνησή της.

– Να! Κακό χρόνο να 'χεις, θεότρελε! είπε κι έπεσε στην αγκαλιά του.

«Ντουντού! Ντουντού!» άρχισε να τσιρίζει ο παπαγάλος.

Οι γάτες τα 'χασαν και δεν ξέρανε πώς πρέπει να φερθούνε. Να το βάλουνε στα πόδια ή να ορμήσουνε πάνω στο κλουβί.

Ο Ταρνανάς έκαψε τον χαλβά.

Και ύστερα δγήκαν στη μέση τα μαντίλια, φουσήχτηκαν μύτες, σκουπίστηκαν μάτια, χτυπήθηκαν πλάτες και ύστερα πατήσανε τα γέλια όλοι μαζί.

* * *

Έτσι μπήκε αναπάντεχα το γέλιο μέσα στο σπιτικό τους. Το έφερε ο Επαμεινώντας από την πόρτα της κουζίνας, ύστερα το ανέβασε στο παραπάνω πάτωμα, ύστερα στο παραπάνω, ύστερα στο σερβανί,⁵ και γέμισε χαρά όλο το σπίτι.

Τέτοιος ήταν ο Επαμεινώντας. Έμπαινε στο σπίτι μαζί με τον αέρα του και γέμιζε, θαρρείς, όλος ο τόπος. Έφευγε ο Επαμεινώντας, το σπίτι άδειαζε και βουβαίνονταν.

Τους έφερε δώρα. Έφερε σφουγγάρια κολλημένα πάνω σε πέτρες. Έφερε караβάκι με κατάρτια και πανιά μέσα σ' ένα μπουκάλι. Έφερε μαύρα κουτιά κινέζικα με χρυσές γυμνές γυναίκες και αχρειότητες απάνω. Στον Δημητρό έφερε πέρσικο ναργκιλέ,⁶ και στη Λωξάντρα παπαγάλο βραζιλιάνικο που έλεγε βρομόλογα, μα τα έλεγε ισπανικά.

– Κάτσε να πάω να προετοιμάσω τον πατέρα, είπε η Λωξάντρα σκουπίζοντας τα μάτια της... Η καρδιά του.

Όμως δεν πρόφτασε να πάει, γιατί της Ελεγκάκης η μύτη πήρε τη μυρωδιά του χαλβά που καίονταν και κατέβηκε να δει τι τρέχει.

Μόλις γνώρισε τον Επαμεινώντα, πάτησε η Ελεγκάκη τις φωνές, και στις φωνές της τρέξαν όλα τα κορίτσια, και στις φωνές των κοριτσιών έτρεξε ο Δημητρός. Έφτασε ο Δημητρός απροετοίμαστος και έτσι η επιστροφή του Ασώτου αντί να γίνει μελόδραμα έγινε πανηγύρι.

4. **νενέκα:** γιαγιά.

5. **σερβανί:** η σοφίτα.

6. **ναργκιλές:** ναργιλές και αργιλές, είδος ανατολίτικης συσκευής καπνίσματος, που αποτελείται από ένα δοχείο με νερό, μέσα από το οποίο περνάει ο καπνός πριν φτάσει σε έναν μακρύ και ευλύγιστο σωλήνα, στο μαρκούτσι, που καταλήγει στο στόμα του καπνιστή.

Αμέσως στήθηκε στη φωτιά καινούργιος χαλβάς, κατέβηκαν από τα ράφια κουρούπια,⁷ ανοίχτηκαν καβανόζια⁸ και αφού τα φάγανε, ήπιανε, ευφρανθήκανε,⁹ πήρε ο Επαμεινώντας όλη τη νεολαία απάνω και τη μασκάρωσε για να κάνουνε αποκριά.

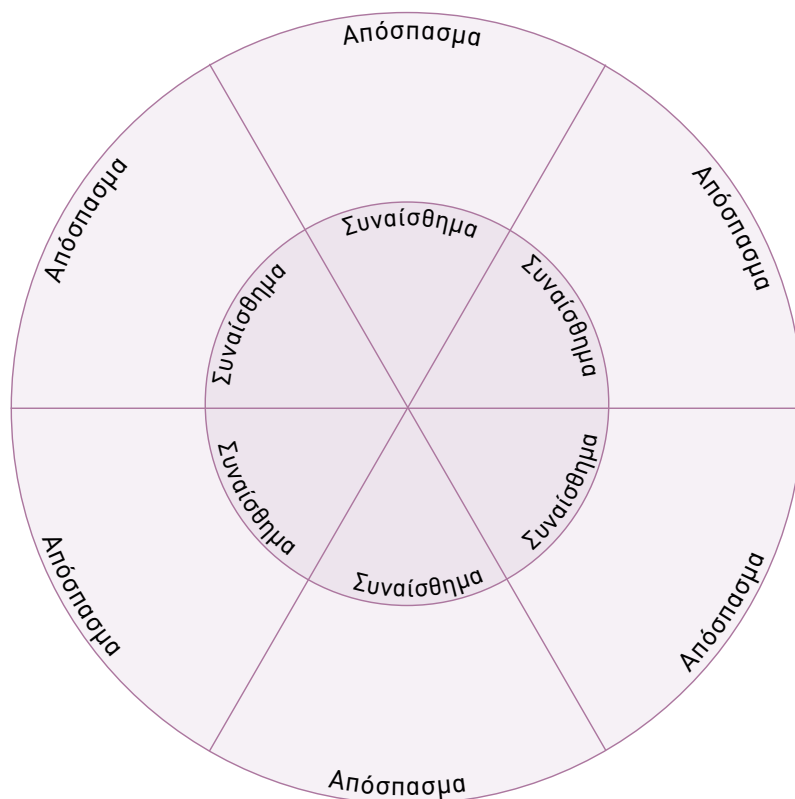
Ιορδανίδου, Μ. (1979). *Λωξάντρα*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

«Λωξάντρα» - Γλωσσάρι

Δραστηριότητες

1. Ποια είναι η ατμόσφαιρα που επικρατεί στο σπίτι της Λωξάντρας; Συμπληρώστε το διάγραμμα με τα ανάλογα συναισθήματα.

7. **κουρούπι**: πήλινο αποθηκευτικό αγγείο.

8. **καβανόζι**: πήλινο ή γυάλινο σκεύος, κοντό και φαρδύ.

9. **ευφρανθήκανε (ρ. ευφραίνομαι)**: αισθάνομαι μεγάλη χαρά ή ευχαρίστηση.

2. Γράψτε με τον διπλανό ή τη διπλανή σας ένα μικρό κείμενο μιας παραγράφου για τη γλώσσα του κειμένου. Εκτός από τις προσωπικές σας παρατηρήσεις, συμβουλευτείτε και το βιογραφικό σημείωμα της συγγραφέα σχετικά με την καταγωγή της.
3. Θα θέλατε να είστε μέλη μιας τέτοιας οικογένειας; Χωριστείτε σε ομάδες και συζητήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας.

Η μεγάλη οικογένεια της Λωξάντρας, όπως παρουσιάστηκε στην ομώνυμη τηλεοπτική σειρά που προβλήθηκε στην ελληνική τηλεόραση την περίοδο 1979-80, σε σενάριο του Χρήστου Δοξαρά και σκηνοθεσία του Γρηγόρη Γρηγορίου. Τη Λωξάντρα υποδύθηκε η ηθοποιός Μπέτυ Βαλάση.

«Λωξάντρα» -
Βίντεο

ΜΑΡΙΑ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ (1897-1989)

Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου έζησε αρκετά χρόνια, παράλληλα με τον Πειραιά. Αργότερα, έζησε στην Αθήνα, στη Μαριούπολη του Καυκάσου, στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Στη λογοτεχνία πρωτοεμφανίστηκε σε ηλικία εξήντα πέντε χρόνων με την έκδοση του μυθιστορήματος *Λωξάντρα*. Έργα της μεταφράστηκαν σε πολλές ξένες γλώσσες.

Χλόη Κουτσουμπέλη
Υπόλογη

Μια μητέρα πάντα υπολείπεται.
Τις περισσότερες φορές δεν το γνωρίζει καν.
Η πορσελάνη παραμένει άδικτη,
το ράγισμα εσωτερικό.
Σε κάποια στιγμή του χρόνου
με ανύποπτα γάντια
αδόρυβα ανοίγει μια τρύπα με τρυπάνι.
Μια μητέρα είναι πάντα ένοχη.
Γιατί δίνει πολλά τη λάθος ώρα
ή λίγα τη σωστή
γιατί μία μέρα του χειμώνα
μπορεί λίγο να αργήσει
κι εσύ να απομείνεις στην αυλή
με την τσάντα αγκαλιά,
τέλεια τελεία στ' άσπρο χιόνι,
γιατί μπορεί να φυλάει ασφυκτικά
και να μην γνωρίζει πόσα εκατοστά
είναι η καταλληλότερη απόσταση.
Όμως μία μητέρα είναι περίεργο έντομο.
Έχει κεραίες και εντοπίζει
κάθε αλλαγή στη θερμοκρασία της χαράς σου,
τεράστια και πολλά μάτια που διακρίνουν
όλες τις αποχρώσεις που μπορεί
να πάρει ένα σου χαμόγελο,
γνωρίζει όταν όλοι αγνοούν,
είναι το ίδιο σου το ύφασμα,
που μπορεί να τσαλακωθεί,
να σκιστεί σε χίλια μέρη,
παραμένει όμως πάντα εκεί
παράταιρη
ξεχαρβαλωμένη τέντα
έτοιμη να σε καλύψει
όταν βρέχει.

Δραστηριότητες

1. Αφού διαβάσετε ολόκληρο το ποίημα και το συζητήσετε μεταξύ σας χωρισμένοι σε ομάδες, στη συνέχεια, στην ολομέλεια της τάξης, προσπαθήστε να ερμηνεύσετε τον πρώτο στίχο.
2. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι η ποιήτρια δεν αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη μητέρα, αλλά χρησιμοποιεί την αόριστη αντωνυμία «μια»;
3. Ακούστε το τραγούδι «Μαμά» του Βασίλη Παπακωνσταντίνου (στίχοι: Οδυσσέας Ιωάννου, μουσική: Charles Aznavour) και αναζητήστε τη σχέση του με το ποίημα της Χλόης Κουτσουμπέλη.
4. Χωριστείτε σε μικρές ομάδες με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας και αναζητήστε στο διαδίκτυο έργα τέχνης αφιερωμένα στη μητέρα. Δημιουργήστε μια ψηφιακή παρουσίαση και συνοδεύστε κάθε έργο με στίχους ποιημάτων με το ίδιο θέμα. Ολοκληρώστε την παρουσίασή σας με την ανάλογη μουσική. Οι παρουσιάσεις σας μπορούν να σταλούν ως «δώρο» στις μητέρες σας στη γιορτή της μητέρας!

«Υπόλογη» - Κρυπτόλεξο

ΧΛΟΗ ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΕΛΗ (γενν. 1962)

Ποιήτρια. Το 1984, σε ηλικία είκοσι δύο ετών, εξέδωσε την πρώτη της ποιητική συλλογή με τίτλο *Σχέσεις σιωπής* και ακολούθησαν πολυάριθμες ποιητικές συλλογές μεταξύ των οποίων *Η νύχτα είναι μια φάλανα* (1990), *Η αποχώρηση της λαίδης Κάπα* (2004), *Η λίμνη, ο κήπος και η απώλεια* (2006), *Οι ομοτράπεζοι της άλλης γης* (2016), *Το σημείωμα της οδού Ντεσπερέ* (2018). Έχει γράψει επίσης μυθιστορήματα, αλλά και θεατρικά έργα.

Βαγγέλης Παπαδάκης

Πριγκίπισσα

Αρχίζει να την ντύνει προσεκτικά μπροστά στον καθρέφτη της ντουλάπας. Της φοράει παντελόνι, μια χοντρή μπλούζα, της βάζει τα παπουτσάκια και το μπουφάν. Της χτενίζει τα μαλλιά, της δίνει τη στέκα και μετά κοιτάζονται στον καθρέφτη δίπλα δίπλα. Εκείνος ψηλός, αυτή μια σταλίτσα κορίτσι. «Κούκλα είσαι, Άννα μου», της λέει. Βγαίνουν από το δωμάτιο, ο πατέρας κουβαλάει τις δυο βαλίτσες κι έναν μπόγο κρεμασμένο στον ώμο του, αυτή έχει στην πλάτη της σχολική τσάντα, στο ένα χέρι την Μπάρμπι, με το άλλο σφίγγει το μπατζάκι του. Ξαφνικά το κορίτσι σταματάει, γυρίζει πίσω, χώνεται κάτω από το κρεβάτι της, ψάχνει δεξιά κι αριστερά, βρίσκει μια μικρή βούρτσα μαλλιών, ξαναβγαίνει τρέχοντας κι αρπάζει πάλι σφιχτά το παντελόνι του πατέρα της. Προχωράνε μαζί, περνάνε μπροστά από τους αστυνομικούς και τον δικαστικό επιμελητή, βγαίνουν στον διάδρομο και παίρνουν το ασανσέρ.

Στον δρόμο τούς περιμένει ο Φώτης με το αμάξι του. Φορτώνουν τα πράγματα στο πορτμπαγκάζ και το κορίτσι κάθεται πίσω. Βραδιάζει. Το αμάξι τρέχει σε μια λεωφόρο, η μικρή χτενίζει με τη βούρτσα, ασταμάτητα και με μανία, την κούκλα της. Το βούρτσισμα βγάζει έναν ήχο σαν να γδέρνεται κάποια σκληρή επιφάνεια. «Μπαμπά, ποια είναι η Τζαμία Κρυστάλλα;» τον ρωτάει. Εκείνος ρίχνει μια ματιά έξω, «Τζαμία Κρύσταλλα γράφει, Άννα μου», της απαντάει. «Τώρα μαθαίνει να διαβάξει», λέει στον Φώτη ψιθυριστά. Ο ήχος γδαρσίματος ξαναρχίζει. «Απόψε, Αννούλα, θα μείνετε εκεί που δουλεύω, σ' ένα μαγικό μέρος, όπου θα γνωρίσεις δύο μεγάλους σιδερένιους δράκους. Ο ένας θα κοιμάται κι ο άλλος θα δουλεύει», της λέει ο Φώτης, κοιτάζοντάς την από το καθρεφτάκι του αυτοκινήτου. Το κορίτσι συνεχίζει το βούρτσισμα αμίλητο. Αρχίζει να βρέχει δυνατά, κανονική μπόρα. Φτάνουν στο τυπογραφείο, παίρνουν τα πράγματα και τρέχουν να σωθούν μέσα.

Ψηλοτάβανος κρύος χώρος με δύο μεγάλες εκτυπωτικές μηχανές, η μία είναι σε λειτουργία. Το κορίτσι μαγνητίζεται από τη μεγάλη ταχύτητα που τυπώνονται και στοιβάζονται τα χαρτιά. «Αύριο το πρωί θα έρθω να σας πάρω, θα μείνετε σε μια αποθήκη που άδειασε για όσο θέλετε, μέχρι να βρούμε κάτι καλύτερο. Έχει και ντους». Ο Φώτης φεύγει, δυο εργάτες τούς πλησιάζουν και τους χαιρετάνε. Φτιάχνουν κάτι σαν σκάλα με παλέτες για ν' ανεβαίνουν οι φιλοξενούμενοι στο κρεβάτι τους, φτιαγμένο από δύο ψηλές ντάνες με χαρτόνια, ενωμένες μεταξύ τους. Ο πατέρας πετάει τον μπόγο πάνω στις ντάνες κι αφήνει κάτω τις δυο βαλίτσες. «Σας παρακαλώ, προσέξτε για λίγο τη μικρή», τους λέει και κατευθύνεται στις τουαλέτες. Εκεί η κατάσταση είναι απελπιστική. Παίρνει χλωρίνη, απορρυπαντικά και καθαρίζει τα πάντα. Γυρίζει και βρίσκει το κορίτσι ν' ανεβοκατεβαίνει την αυτοσχέδια σκάλα, ενώ συγχρόνως ένας εργάτης κάνει σκαμνάκι στον άλλο για να σκαρφαλώνει στις ντάνες. Όποιος ανέβει πρώτος. Πάλι και πάλι. Ο πατέρας στρώνει κουβέρτες στα χαρτόνια και το κορίτσι κάνει κωλοτούμπες πάνω τους. Έχει πολύ κρύο εκεί μέσα, γι' αυτό θα κοιμηθούν με τα ρούχα. «Υπάρχει καντίνα εδώ γύρω;» ρωτάει τους εργάτες. «Όλη τη νύχτα... τέσσερα τετράγωνα δεξιά μόλις βγεις». «Άννα μου, τι θα ήθελες να φας;» Το κορίτσι σκέφτεται. «Πατάτες τηγανητές με αβγά μάτια», του λέει. Εκείνος γυρίζει στους εργάτες. «Απ' όλα έχει», του λένε. «Παρακαλώ, τη μικρή», τους λέει και φεύγει βιαστικά.

Η βροχή έχει σταματήσει, όμως ο δρόμος είναι ποτάμι. Βλέπει μια νταλικά να πλησιάζει αργά, της κάνει οτοστόπ κι ανεβαίνει στο σκαλοπατάκι στην πόρτα του συνοδηγού. Στέκεται εκεί αγέρωχος, με τον κρύο αέρα να του χτυπάει το πρόσωπο καθώς το φορτηγό συνεχίζει τον δρόμο του, και τότε σπάει κι αρχίζει ένα βουβό κλάμα. Στην καντίνα τού ετοιμάζουν δύο σάντουιτς, όπως πρέπει, κι ο καντινιέρης τον ρωτάει αν θέλει να περιλούσει τα αβγά και τις πατάτες με το τηγανόλαδο. «Όχι, ρε φίλε», του απαντάει εκείνος.

Στο τυπογραφείο βρίσκει το κορίτσι στο κλαρκ, να παριστάνει πως οδηγεί. Της δίνει το ένα σάντουιτς και τρώνε δίπλα δίπλα. Πίνουν νερό κι ύστερα πηγαίνουν στην τουαλέτα να πλύνουν τα δόντια τους και να κατουρήσουν. Ένας εργάτης παίρνει μερικά τυπωμένα φύλλα, τα διπλώνει προσεκτικά, ύστερα κόβει τις σελίδες μ' ένα μαχαίρι και φτιάχνει πρόχειρα το εικονογραφημένο βιβλίο που μόλις τυπώθηκε. «Η πριγκίπισσα και το ρεβίδι», του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν. Μόλις βγαίνουν από την τουαλέτα, δίνει το βιβλίο στον πατέρα. Έξω έχει ξαναρχίσει η βροχή. «Άννα, θέλεις να ξαπλώσουμε να σου διαβάσω το παραμύθι;» Το κορίτσι το παίρνει και το ξεφυλλίζει. Μετά, με το βιβλίο στο χέρι, ανεβαίνει και χώνεται στις κουβέρτες πάνω στα χαρτόνια, τον κοιτάζει χαμογελώντας. Βγάζει κι εκείνος τα παπούτσια κι ανεβαίνει να ξαπλώσει δίπλα της. Απέξω ακούγονται δυνατές βροντές. «Όμορφα δεν είμαστε εδώ; Ζεστά δεν είναι;» της λέει, κι εκείνη κολλάει πάνω του. «Το παραμύθι μιλάει για μια πριγκίπισσα που ήταν τόσο ευαίσθητη που δεν μπορούσε να κοιμηθεί πάνω σε σαράντα στρώματα, γιατί από κάτω τους ο πρίγκιπας είχε βάλει ένα ρεβίδι», της λέει, η μικρή γελάει. «Σαράντα στρώματα και την πείραξε το ρεβίδι; Γίνεται αυτό; Διάβασέ μου», του λέει και ξανακολλάει πάνω του.

«Μια φορά κι έναν καιρό, σ' ένα μακρινό βασίλειο, ζούσε ένα όμορφος πρίγκιπας που ήθελε να παντρευτεί μια πραγματική πριγκίπισσα. Ένα βράδυ που είχε ξεσπάσει μια απαίσια καταιγίδα, όλοι στο παλάτι είχαν κουκουλωθεί στα κρεβάτια τους κι άκουγαν τα μπουμπουνητά. Ξαφνικά ο πρίγκιπας, όπως πήγαινε για ύπνο, ακούει δυνατά χτυπήματα στην εξώπορτα...» Το κορίτσι έχει ήδη αποκοιμηθεί. Κλείνει το βιβλίο και την κοιτάζει έτσι γαλήνια που κοιμάται με τις όμορφες μεγάλες βλεφαρίδες της, «Αγάπη μου!» της ψιθυρίζει.

Παπαδάκης, Β. (2023). Πριγκίπισσα. *Τι φοβάσαι αφού έχεις εμένα*. Αθήνα: Εύμαρος.

Δραστηριότητες

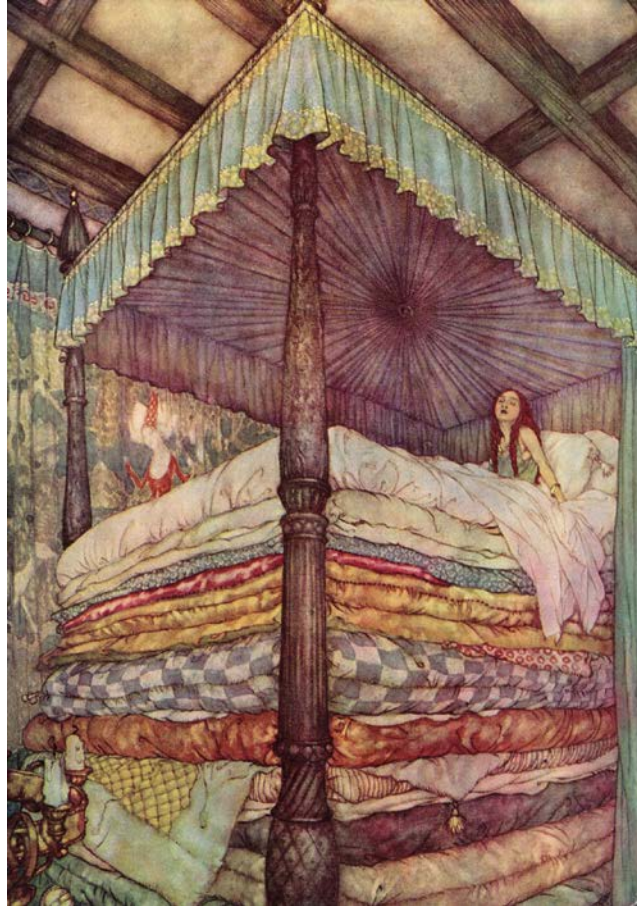
1. Πώς θα χαρακτηρίζατε με λίγα λόγια τη σχέση πατέρα και κόρης στο διήγημα;
2. Μπορείτε να δικαιολογήσετε τον τίτλο του διηγήματος με στοιχεία από το κείμενο;
3. Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σας, ο λόγος για τον οποίο πατέρας και κόρη αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον τόπο κατοικίας τους; Βασιστείτε στα στοιχεία που υπάρχουν στο κείμενο και γράψτε την αρχή του διηγήματος σε μια παράγραφο 100 λέξεων.

4. Ο καλλιτέχνης Edmund Dulac εικονογράφησε το κλασικό παραμύθι του Hans Christian Andersen *Η πριγκίπισσα και το μπιζέλι* (1911) με την παρακάτω εικόνα. Εσείς πώς θα αποδίδατε το κρεβάτι της ηρώιδας; Ποια σχέση έχει με αυτό της πριγκίπισσας του Άντερσεν;

Hans Christian Andersen,
«Η αληθινή πριγκίπισσα»

Πηγή: Americanliterature.com

Νανουρίσματα

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ (γενν. 1950)

Αρχιτέκτονας, σεναριογράφος και δάσκαλος κινηματογράφου, σπούδασε Φιλοσοφία της Αισθητικής και υπήρξε διευθυντής των εκδόσεων Κάστρω.

Γιάννης Παλαβός

Ελάφι

Στέκεσαι στο ξύλινο γεφυράκι πάνω απ' τον Θολόλακκα. Είσαι δεκατεσσάρων ετών. Έχεις αφήσει το ποδήλατο στο δάπεδο της γέφυρας. Είναι Φεβρουάριος, ο χείμαρρος κατεβαίνει ορμητικός. Το νερό αφρίζει κάτω απ' τα πόδια σου. Έχεις γείρει στην κουπαστή. Χαζεύεις τα μικρά ουράνια τόξα που αιωρούνται πάνω απ' το νερό. Δίπλα ξεκινούν τα πρώτα έλατα που φτάνουν ως την κορυφή του βουνού. Πιο πέρα, πάνω από δύο χιλιόμετρα, κοκκινίζουν οι στέγες του χωριού. Κάτω το βλέμμα ανοίγεται χαμηλά ως τη λίμνη, εκεί που καταλήγει ο λάκκος. Με το αριστερό χέρι στηρίζεις το κεφάλι σου, με το δεξί κρατάς ένα σάντουιτς (μαρούλι, φέτα, λάδι, ελιές, ρίγανη) που σου ετοίμασε η γυναίκα του πατέρα σου – έτσι τη λες κι έτσι θα τη λες. Ακούς τον παφλασμό του νερού κι ούτε ξέρεις τι σκέφτεσαι. Βιντεοπαιχνίδια, μπασκέτες, συμμαθήτριες, την κηδεία (το Πάσχα κλείνουν τρία χρόνια). Σκέφτεσαι το σχολείο και σκέφτεσαι το καλοκαίρι που θα λείπεις έναν μήνα κατασκήνωση. Στέκεσαι και κοιτάς το νερό και ξαφνικά τα μάτια σου μόλις που συλλαμβάνουν πλάι σου κίνηση. Στρέφεις το κεφάλι και βλέπεις ένα ελάφι. Είναι αρσενικό, ως ενός έτους. Τα κέρατά του έχουν αρχίσει να φυτρώνουν. Είναι ασθενικό, κρύνει. Στέκει στο χείλος του λάκκου, αριστερά της γέφυρας. Σε κοιτάζει και το κοιτάζεις κι εσύ. Του χαμογελάς, έπειτα κόβεις μια μπουκιά απ' το φαγητό σου και του την πετάς. Το ελάφι πισωπατά, ύστερα μένει ακίνητο. Πλησιάζει διστακτικά. Πάει να μυρίσει το φαγητό, αλλά όπως σηκώνει το πόδι, το ασβεστόχωμα υποχωρεί και το ελάφι γλιστράει στο νερό. Βγάζει μια κραυγή σαν ψιλό γάβγισμα, αλλά γρήγορα τη σβήνει η βουή του λάκκου. Το ελάφι πασχίζει να κρατηθεί, κουνάει τα πόδια του, προσπαθεί να καρφώσει τα κέρατά του στο χώμα της κοίτης. Το νερό το παρασέρνει. Έχει ήδη απομακρυνθεί τουλάχιστον είκοσι μέτρα. Χώνεις το σάντουιτς στη σχάρα κι αρπάζεις το ποδήλατο. Βγαίνεις στον δρόμο και κατεβαίνεις παράλληλα με τον χείμαρρο κάνοντας πετάλι σαν τρελός. Κοιτάς μια τις λακούβες στον χωματόδρομο και μια το ελάφι στο νερό. Το βλέπεις που παλεύει ενώ ο χείμαρρος το στέλνει πότε στη μια μεριά και πότε στην άλλη, καθώς το ρίχνει πάνω σε πέτρες και τσάκνα¹ κι εγκαταλελειμμένα αγροτικά σύνεργα και μπάζα. Ποδηλατείς όσο γρηγορότερα μπορείς, έχεις ιδρώσει, αλλά το νερό είναι ορμητικό, δεν προφταίνεις το τραυματισμένο ζώο. Μόνο το βλέπεις να παραδέρνει υπό τον ήχο των παφλασμών που μπερδεύεται στ' αφτιά σου με το σφύριγμα του ανέμου. Κοντεύεις πια στο μικρό δέλτα του χειμάρρου, τριακόσια μέτρα απ' τη λίμνη. Τότε βλέπεις το ελάφι καρφωμένο σ' έναν βράχο που υψώνεται περίπου ένα μέτρο, καταμεσής στο νερό. Η ορμή το έριξε πάνω του, το τίναξε ψηλά απ' την επιφάνεια και το σώμα έμεινε στην πέτρα. Η πέτρα, εκεί που δεν φτάνει το νερό, είναι θαμμένη στο αίμα. Πλησιάζεις, αφήνεις το ποδήλατο στην όχθη. Δεν μπορείς να καταλάβεις αν το ζώο είναι νεκρό. Πάντως δεν κουνιέται. Σουρουπώνει. Τα ελάφια θγαίνουν για τροφή όταν το φως είναι λιγοστό, σκέφτεσαι. Προσπαθείς να πας κοντά, προσεκτικά, μη γλιστρήσεις. Μπαίνεις στο διπλανό χωράφι, κόβεις ένα κλαδί από μια νεαρή μηλιά. Κεντρίζεις με τη βέργα το ζώο. Τίποτα. Αποφασίζεις να κατέβεις. Από μακριά βλέπεις τα αναμμένα φώτα του χωριού. Ο πατέρας σου κι αυτή θα γύρισαν απ' το κλάδεμα, πρώτη μέρα. Σου είπαν κι εσένα να πας, αλλά έχεις να τους μιλήσεις μέρες. Έτσι πήρες το ποδήλατο και βγήκες στις πλαγιές.

¹ τσάκνα: λεπτά κλαδιά που χρησιμοποιούνται ως προσάναμμα.

Βρίσκεις ένα πάτημα και κατεβαίνεις. Ο λάκκος, καθώς πέφτει το σκοτάδι, σου μοιάζει ακόμα πιο μανιασμένος. Θα 'ναι ενάμισι μέτρο βάθος, σκέφτεσαι. Και μπαίνεις στο νερό.

Στην αρχή είναι παγωμένο, μετά πιο παγωμένο. Αλλά δεν σε νοιάζει. Συγκεντρώνεσαι στο κάθε βήμα, το ένα πόδι μετά το άλλο. Είσαι στο νερό ως τον αφαλό, όμως έχεις μουσκέψει ολόκληρος. Στη μύτη σου οσμή από καυσόξυλα, στα βλέφαρα κρύσταλλοι. Απλώνεις τα χέρια, πιάνεις το ζώο. Θα ζυγίζει δεκαπέντε κιλά. Το ρίχνεις στους ώμους σου, το περνάς γύρω απ' τον λαιμό. Η επιστροφή τώρα είναι δυσκολότερη, δεν μπορείς να ελιχθείς, η ισορροπία σου κλονίζεται με το παραμικρό. Νερό και αίμα στάζουν στο στήθος σου. Σταματάς να πάρεις μια ανάσα, το ψύχος περονιάζει, σε διαπερνά. Αναζητάς το σημείο απ' όπου κατέβηκες, ο ήλιος έδωσε, δεν το διακρίνεις. Το νερό φουσκώνει ασταμάτητα. Κοντοστέκεσαι. Ξάφνου νιώθεις στον λαιμό σου την ανάσα του ελαφιού. Δεν το πιστεύεις, λες είναι ο αέρας. Αλλά το ζώο αναπνέει. Κι απλώνεις το πόδι και προχωράς και με το βάρος στους ώμους προσπαθείς να σκαρφαλώσεις μέχρι έξω. Το ασβεστόχωμα έχει ποτίσει, κοτρόνες κατρακυλούν, γονατίζουν. Και φαχουλεύτά με το πόδι, μετά από ώρα, ενώ ο αποσπερίτης ανατέλλει πάνω απ' την κοιλάδα, εσύ φτάνεις στην όχθη. Στάξεις, κρύνεις. Έχεις ακόμα το ζώο στους ώμους. Βγάζεις τον φακό του ποδηλάτου και μπαίνεις στον γειτονικό μηλεώνα. Κοιτάς τριγύρω, στην άλλη άκρη είναι το παράπηγμα για τα τελάρα. Ανοίγεις βήμα, διασχίζεις το χωράφι. Η πόρτα είναι μανταλωμένη, την κλοτσάς, ξεχαρβαλώνεται. Στερεώνεις πίσω της δυο τενεκέδες, ακουμπάς τον φακό στην άκρη, να φέγγει όσο γίνεται περισσότερο χώρο. Ύστερα πας στον πάγκο του αραδιάσματος. Απιδώνεις απαλά το ελάφι. Ο μουσαμάς του πάγκου είναι φθαρμένος και νοτίζει, τον βάφει ένα νερουλό ροζ. Στο μεταξύ τρέμεις. Έχεις πυρετό. Ψάχνεις για φωτιά. Δεν βρίσκεις. Τρέχεις στο ποδήλατο, παίρνεις τα σπύρτα σου. Επιστρέφοντας μαζεύεις πεσμένα κλαριά και μέσα στο παράπηγμα ανάβεις φωτιά. Τώρα ο χώρος φωτίζεται καλά, είναι μια σταλιά, σύντομα θα πυρώσει. Στις γωνίες βλέπεις αράχνες, περιττώματα ποντικών. Βγάζεις τα ρούχα σου, τα απλώνεις να στεγνώσουν. Πιάνεις τον πάγκο, τον τραβάς κοντά στην εστία. Σκύβεις πάνω απ' το ελάφι. Μόλις που ανασαίνει. Είναι πληγωμένο σ' όλο του το σώμα. Σκουπίζεις το αίμα του μ' ένα στεγνό κομμάτι από τη φανέλα σου, το χαϊδεύεις στο κεφάλι. Παίρνεις από τη σχάρα του ποδηλάτου το σάντουιτς, το κόβεις κομμάτια, προσπαθείς να το ταΐσεις. Ύστερα από λίγο το ελάφι παύει να αναπνέει. Μένεις πάνω του, γυμνός, η σκιά σου καταλαμβάνει όλη την καλύβα. Έξω απ' το παράθυρο ακούς βροχή. Απ' το χωριό φτάνει η καμπάνα, δεν μπόρεσες να μετρήσεις πόσες φορές χτύπησε, σίγουρα ο αριθμός ήταν διψήφιος. Στέκεσαι έτσι όρθιος και λες, δεν θα κλάψω, ύστερα κλαίς. Κι αναποδογυρίζεις μια κλούβα, κάδεσαι ανάμεσα στη φωτιά και το ελάφι και λες απόψε θα μείνω εδώ, δεν θέλω, δεν πρόκειται να γυρίσω σπίτι.

Παλαβός, Γ. (2019). *Το παιδί*. Αθήνα: Νεφέλη.

Δραστηριότητες

1. Ποιες είναι οι σχέσεις του αγοριού με την οικογένειά του και σε ποια σημεία του κειμένου αποτυπώνονται;
2. Ο ήρωας, παρά την ένταση της περιπέτειας που ζει, δεν «εγκαταλείπει» το σάντουιτς. Αντίθετα, αυτό φαίνεται να έχει ξεχωριστή θέση στην αφήγησή του. Ποιες είναι οι δικές σας σκέψεις σχετικά;
3. Η αφήγηση πραγματοποιείται σε συνεχές κείμενο χωρίς παραγραφοποίηση. Να συζητήσετε στην ομάδα σας αν αυτή η επιλογή σας επηρεάζει στην ανάγνωση και στην κατανόηση του κειμένου.
4. Αναζητήστε την αμερικανική ταινία *The yearling* (Θρύλοι του δάσους) (1946) του Clarence Brown, στην οποία η σχέση ενός νεαρού αγοριού με ένα ελάφι καθορίζεται από τις αποφάσεις των γονιών του. Μπορείτε να εντοπίσετε πώς η ταινία συνομιλεί με το διήγημα του Γιάννη Παλαβού;

Πηγή: imdb.com

«Ελάφι» -
Κουίζ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΛΑΒΟΣ (γενν. 1980)

Συγγραφέας. Έγραψε τις συλλογές διηγημάτων *Αληθινή αγάπη και άλλες ιστορίες* (2007) και *Αστείο* (2012). Επίσης, σε συνεργασία με τον Τάσο Ζαφειριάδη, έγραψε το σενάριο των κόμικς *Το πτώμα* (2011) και *Γρα-Γρου* (2017), τα οποία εικονογράφησε ο Θανάσης Πέτρου. Παράλληλα έχει μεταφράσει στα ελληνικά αξιόλογους ξένους συγγραφείς.

Σπύρος Κιοσσές

Τα πρωτοβρόχια [Ο Ζορό]

Η ιδέα της απόδρασης του Άκη ξεκίνησε από τον ίδιο. Την ώρα των εικαστικών μου έδειχνε ένα υπέροχο κάστρο που είχε ζωγραφίσει. Πάνω του, ανάμεσα στους πύργους με τις πολεμίστρες, ένας βασιλιάς και δύο ιππότες. Σε ένα ψηλό παράθυρο φαινόταν το κεφάλι μιας πριγκίπισσας με ξανθά μαλλιά. Και στο κάτω μέρος του πύργου, σε ένα μπουντρούμι με σίδερα, ήταν ένα μικρό παιδί. «Θα με βοηθήσεις να αποδράσω;» με ρώτησε. Εγώ γέλασα, δεν κατάλαβα τι εννοούσε και πήγα να πω ένα αστείο, αλλά είδα ότι μιλούσε σοβαρά. Είχαν βουρκώσει τα μάτια του. Την επόμενη ώρα είχαμε γυμναστική. Η δασκάλα μάς έδωσε μπάλες για να παίξουμε και πήγε στο γραφείο, γιατί είχε δουλειά. Ο Άκης δεν έπαιξε μπάλα. Δεν του άρεσε να μαλώνει, γιατί στην μπάλα πάντα μαλώνεις και με τους αντιπάλους, που όλο κλέβουν, και με την ομάδα σου, γιατί δεν σου δίνουν πάσα και δέλουν όλο αυτοί να βάλουν γκολ κι αφήνουν το τέρμα ακάλυπτο και τελικά τρώτε εσείς το γκολ. Εγώ είπα να μην παίξω και κάθισα στο παγκάκι κοντά στον Άκη. «Δηλαδή από πού να αποδράσεις;» Ο Άκης με κοίταξε και χωρίς να μιλήσει σήκωσε την μπλούζα του. Το άσπρο του δέρμα ήταν γεμάτο μαύρα σημάδια. Σαν τα σκυλιά της Δαλματίας. Άρχισα να υποψιάζομαι τότε ποιος ήταν ο φυλακισμένος στο μπουντρούμι του κάστρου. Και ποιος ήταν ο γενναίος, που δεν μίλησε κι άντεξε τα βασανιστήρια. Και τότε κατάλαβα ότι μάλλον δεν ήταν η πρώτη φορά, τότε που ήρθε στο σχολείο ο πατέρας του, κι ο δικός μου δηλαδή, όπως και του Δημήτρη και του Νίκου, γιατί παίζαμε στο διάλειμμα κυνηγητό στους διαδρόμους του σχολείου, παρόλο που δεν το επιτρέπει ο διευθυντής, κι ο Δημήτρης γλίστρησε στο μάρμαρο κι έπεσε πάνω στην προτομή του Μεγάλου Αλεξάντρου, κι αυτή έπεσε κάτω και παραλίγο να χτυπήσει τον Άκη, που καθόταν και ζωγράφιζε πιο πέρα. Ο Άκης δεν έφταιγε σε τίποτα, ο διευθυντής όμως φώναξε τους πατεράδες όλων μας για να μας κάνουν συστάσεις και να δώσουν χρήματα να αγοράσουμε καινούργιο Μέγα Αλέξαντρο. Και τότε, μπροστά σε όλους, διευθυντή, εμάς, τους πατεράδες μας, ο στρατάρχης έδωσε ένα σκαμπίλι στον καημένο τον Άκη, τόσο δυνατό, που ακούστηκε, φλαπ, μέχρι έξω, κι ως το τέλος του σχολείου το βράδυ, απογευματινοί ήμασταν, μπορούσαμε να δούμε τα δάχτυλα του στρατάρχη στο μάγουλο του Άκη, όπως και το δαχτυλίδι του, γιατί φορούσε ένα μεγάλο μαύρο δαχτυλίδι, και κάπως σαν να νιώθαμε κι εμείς μαζί του το κάψιμο. Αλλά και όταν μια φορά η δασκάλα μάς μάλωσε γιατί κάποια παιδιά δεν είχαμε κάνει στο σπίτι όλες τις πράξεις που μας είχε βάλει στην αριθμητική και είπε ότι θα φωνάξει τους πατεράδες μας την άλλη μέρα, ο Άκης έβαλε τα κλάματα και είπε, «όχι, κυρία, βάλτε μου εκατό πράξεις, δεν θα το ξανακάνω, να, βάλτε μου τώρα εκατό πράξεις», κι έκλαιγε με αναφιλητά κι η δασκάλα αναστατώθηκε τόσο πολύ, που είπε εντάξει, μας τη χαρίζει αυτή τη φορά, αλλά να μην ξαναγίνει. Και μετά, μόλις χτύπησε το κουδούνι και βγήκαν όλοι έξω, εγώ έμεινα μέσα, γιατί ήμουν επιμελητής, ήταν κι ο Κώστας, αλλά ήταν άρρωστος και δεν ήρθε σχολείο, πήγα να πάρω κάτι απ' την τσάντα μου και είδα κάτω από τη θέση του Άκη κάτι μεγάλες σταγόνες νερό, αλλά δεν μύριζαν νερό, βρομούσαν.

Η ιδέα οργάνωσης της απόδρασης μου ήρθε μετά. Όταν μια μέρα μάς ανακοίνωσε ο Άκης ότι ο πατέρας του θα τον έστελνε εσώκλειστο σε ένα ιδιωτικό σχολείο για πλούσιους στην Αθήνα, και όταν

τελείωνε από εκεί, μετά από χρόνια, θα τον έγγραφε σε στρατιωτική σχολή. Καθόμασταν στα σκαλιά του σπιτιού του Μάκη. [...]

Μπαίνουμε στην αίθουσα κάπως νευρικοί για την επιχείρηση που θα ξεκινήσει μετά το σχολείο, αλλά και χαρούμενοι ταυτόχρονα. Κάθομαι στο θρανίο μου. Ο Άκης δεν έχει έρθει ακόμα. Η δασκάλα εμφανίζεται σε λίγο. Έχει την έκφραση που παίρνει όταν είναι αναστατωμένη, αλλά κάνει την ψύχραιμη, γιατί έτσι πρέπει. «Θέλω να σας ανακοινώσω κάτι», μας λέει. «Ο συμμαθητής σας ο Άκης είχε ένα ατύχημα. Φαίνεται ότι έπαιξε στο μπαλκόνι του διαμερισμάτος τους, γλίστρησε κι έπεσε κάτω. Ευτυχώς, υπήρχε ένα δέντρο στο πεζοδρόμιο και σώθηκε σαν από θαύμα. Τον μετέφεραν στο νοσοκομείο της πόλης μας κι από εκεί στην Αθήνα, σε μια ιδιωτική κλινική. Μην ανησυχείτε, είναι καλά, αλλά δεν θα ξανάρθει στο σχολείο μας. Θα μείνει με τη μητέρα του στην Αθήνα μέχρι το τέλος της χρονιάς».

Το μεσημέρι που γυρνάω στο σπίτι δεν έχω όρεξη για φαγητό. Παίρνω τον σάκο των εκδρομών και πηγαίνω να καθίσω μόνος μου στο αγαπημένο μου παγκάκι στα χορταράκια. Ψάχνω για τα Πακοτίνια μου. Το χέρι μου πιάνει το μπλοκ του Άκη. Το βγάζω και το ανοίγω στη σελίδα με το σχέδιο της απόδρασης και μετά, πιο πίσω, στη ζωγραφιά με το κάστρο. Είμαι σίγουρος για το τι έγινε. Δεν άντεχε να μας περιμένει και δοκίμασε να δραπετεύσει μόνος του. Βουρκώνω. Άραγε θα βρει έναν Ζορό εκεί στην Αθήνα, να τον σώσει απ' τους κακούς; Λίγο πριν γεμίσουν δάκρυα τα μάτια μου και δεν βλέπω πια τίποτε, παρατηρώ ότι ο Άκης ξέχασε να ζωγραφίσει, εκεί κοντά στην πύλη του κάστρου, ένα δέντρο. Πρέπει να το προσθέσω εγώ, είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει ένα δέντρο στο πεζοδρόμιο μπροστά στο κάστρο. Ζήτημα ζωής και θανάτου.

Κιοσσές, Σ. (2021). *Τα πρωτοβρόχια*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δραστηριότητες

1. Από πού θέλει ο Άκης να αποδράσει και γιατί; Μπορείτε να βρείτε αποσπάσματα στο κείμενο που να δικαιολογούν την επιθυμία του;
2. Πώς αντιλαμβάνεται τις δραματικές καταστάσεις ο νεαρός αφηγητής; Η αντίληψή του συμπίπτει με τη δική σας; Κατά τη γνώμη σας, η επιλογή αυτή προσθέτει ή αφαιρεί ενδιαφέρον από το κείμενο; Χωριστείτε σε ομάδες και συζητήστε μεταξύ σας.

3. α. Ποιες ομοιότητες και διαφορές εντοπίζετε ανάμεσα στην εικόνα της Nicoletta Ceccoli και το κείμενο του Σπύρου Κιοσσέ;
- β. Πώς φαντάζεστε εσείς το κάστρο του Άκη; Ζωγραφίστε το.

Nicoletta Ceccoli, από την εικονογράφηση του βιβλίου της Kate Bernheimer, *Το κορίτσι στο κάστρο μέσα στο μουσείο* (2017).

«Ζορό» -
Διάγραμμα
πλοκής

«Ζορό» -
Σταυρόλεξο

ΣΠΥΡΟΣ ΚΙΟΣΣΕΣ (γενν. 1972)

Αναπληρωτής Καθηγητής Θεωρίας της Λογοτεχνίας και Δημιουργικής Γραφής στο Τμήμα Γλωσσικών και Διαπολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Επιστημονικά, κριτικά και λογοτεχνικά δημοσιεύματά του έχουν φιλοξενηθεί στον περιοδικό και ημερήσιο Τύπο.

Theodore Roethke
Του πατέρα μου το βαλς

Το ούισκυ στην ανάσα σου
Μπορούσε ένα αγοράκι να ζαλίζει.
Αλλά κρατιόμουν σαν το θάνατο:
Ένα τέτοιο βαλς δεν ήταν εύκολο.

Το γλεντούσαμε ωσότου τα τηγάνια
Γλιστρούσαν απ' το ράφι της κουζίνας
Της μητέρας μου η όψη
δεν μπορούσε να ξεσυνοφρωδεί.

Το χέρι που κρατούσε τον καρπό μου
Χτυπιόταν πάνω σ' ένα κότσι.
Σε κάθε στραβοπάτημά σου
το αυτί μου το δεξί
έξυνε μιαν αγκράφα.

Το ρυθμό χτυπούσες πάνω στο κεφάλι μου
με μια παλάμη σκληρυμένη απ' τη βρωμιά,
κατόπι με πετούσες με το βαλς επάνω στο κρεβάτι
κολλημένο όπως ήμουν πάνω στο πουκάμισό σου.

Μετάφραση Αντώνης Δεκαβάλλης, περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*,
τ. 43, Ιανουάριος-Απρίλιος 2010, σ. 53.

Δραστηριότητες

1. Ποιες σκέψεις και ποια συναισθήματα σας δημιουργεί η ανάγνωση του ποιήματος;
2. Ο ποιητής κρύβει μια άλλη πραγματικότητα πίσω από τον χορό βαλς. Αξιοποιεί δηλαδή μια αλληγορία. Μπορείτε να αντιληφθείτε ποια είναι αυτή; Γιατί την παρουσιάζει ως βαλς;

Η **αλληγορία** είναι ένας μεταφορικός εκφραστικός τρόπος, κατά τον οποίο ο συγγραφέας/ποιητής κρύβει νοήματα διαφορετικά από εκείνα που φανερώνουν οι λέξεις τις οποίες χρησιμοποιεί, δηλαδή άλλα λέει και άλλα εννοεί.

3. Αν το ποιητικό υποκείμενο έγραφε ένα γράμμα στον πατέρα του, τι νομίζετε ότι θα του έλεγε;
4. Αναζητήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας την ταινία μικρού μήκους του Άγγελου Ροδιτάκη *Safe place* (2014) και παρακολουθήστε τη στην τάξη σας. Στη συνέχεια συζητήστε μεταξύ σας για όσα είδατε. Με ποιον τρόπο η ταινία συνομιλεί με το ποίημα του Theodore Roethke;

Πηγή: imdb.com

Σκηνή από την ταινία μικρού μήκους *Safe Place*, 2014, του Άγγελου Ροδιτάκη.

Μοντέρνα Ποίηση

THEODORE ROETHKE (1908-1963)

Αμερικανός ποιητής. Θεωρείται ένας από τους πιο επιτυχημένους και επιδραστικούς ποιητές της γενιάς του. Βραβεύτηκε με το βραβείο Πούλιτζερ, το 1953 και το 1967, μετά τον θάνατό του.

Παίζοντας με τα κείμενα

1. Ποιο από τα κείμενα σας εντυπωσίασε περισσότερο και γιατί;
2. Ο Victor Hugo έχει γράψει ότι «Κάθε παιδικό λίκνο¹ είν' ένα παλάτι ονείρων».² Πώς καταλαβαίνετε τον στίχο; Θεωρείτε ότι τα όνειρα αφορούν μόνο τα παιδιά ή και τους γονείς; Ανταλλάξτε απόψεις στην ολομέλεια της τάξης σας.
3. Με βάση τα κείμενα, ποια είναι τα πιο συνηθισμένα προβλήματα που μπορεί να εμφανιστούν σε μια οικογένεια; Χωριστείτε σε ομάδες. Η κάθε ομάδα μπορεί να επιλέξει έναν από τους ήρωες και να σκεφτεί λύσεις για τα προβλήματά του.
4. Φανταστείτε ότι οι ήρωες των κειμένων που διαβάσατε θα συναντηθούν και θα ανταλλάξουν εμπειρίες για τις οικογένειές τους. Ανάμεσά τους κι εσείς. Συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης, μοιράστε ρόλους και λόγια, σκηνοθετήστε τις κινήσεις και τις εκφράσεις των προσώπων, διαλέξτε μουσική που θα συνοδεύει κάποιες σκηνές-εικόνες κ.ά. Μπορείτε να κρατήσετε και ένα «ημερολόγιο εργασίας», στο οποίο θα καταγράψετε και θα εξηγήσετε ότι κάνατε μέχρι το τελικό αποτέλεσμα.
5. Με έμπνευση από τα κείμενα συνθέστε ένα δικό σας ποίημα-ακροστοιχίδα για τον δικό σας πατέρα ή μητέρα. Μπορείτε να θέσετε ως αρχικά γράμματα το όνομά του/της ή κάποια άλλη λέξη που μπορεί να έχει ιδιαίτερη σημασία για σας.
6. Πώς φαντάζεστε μία «ιδανική» οικογένεια; Συζητήστε στην τάξη.
7. Ακούστε το τραγούδι «Γιατί είμαστε οικογένεια» του Φοίβου Δεληβοριά σε στίχους Αντώνη Παπαθεοδούλου. Ποια εντύπωση σας προξενεί;

Ποίηση Συσκότησης με έμπνευση
από το «Φύλακα στη σίκαλη» -
Εργαλείο black out poetry

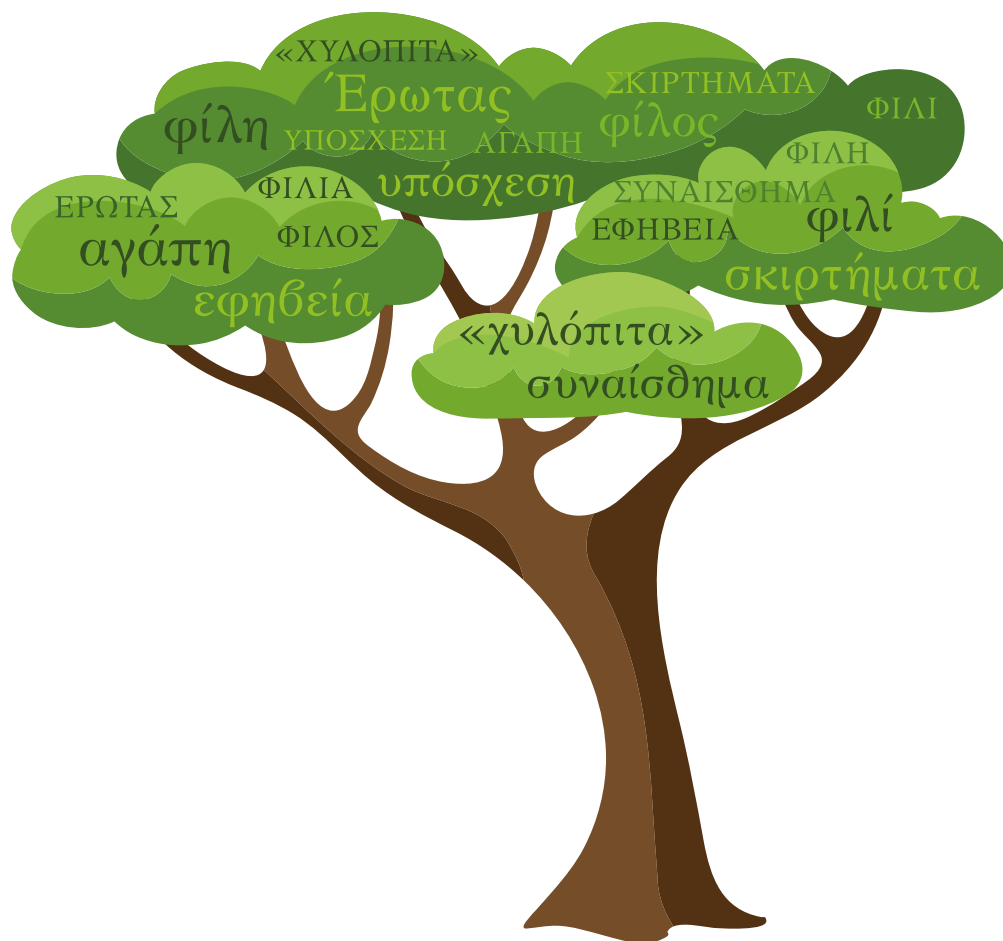
-
1. **λίκνο**: η κούνια του μωρού, (μτφ.) ο τόπος γέννησης, η κοιτίδα.
 2. Βικτόρ Ουγκό, *Η Τέχνη να Είσαι Παππούς* (μτφρ.-εισ.: Θανάσης Νάκας) [πρώτη ελληνική μετάφραση 6 ποιημάτων από τη συλλογή *L' Art d' être Grand-Père*], *Μανδραγόρας*, τεύχος 53 (Νοέμβριος 2015), σσ. 50-52.

Άξονας Γ΄

Ταυτότητες, διλήμματα
και προκλήσεις

Συστάδα 3η

Ερωτικά σκιρτήματα

«Όταν η αγάπη σε καλέσει, ακολούθησέ την»

Khalil Gibran

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα που μιλούν με πολλούς τρόπους για τον έρωτα. Επιδιώκεται:

- ▶ Να γνωρίσετε εμβληματικά έργα της ελληνικής και της παγκόσμιας λογοτεχνίας που αναφέρονται στο ερωτικό συναίσθημα.
- ▶ Να συνειδητοποιήσετε ότι, αν και τα κείμενα συνδέονται με την εποχή που γράφτηκαν, τα αισθήματα και οι ιδέες που προβάλλουν είναι διαχρονικά.
- ▶ Να ασκηθείτε στην εκφραστική ανάγνωση και απαγγελία ποιημάτων.
- ▶ Να αναγνωρίσετε τη λειτουργία του ρυθμού σε ένα ποίημα.
- ▶ Να εκφραστείτε δημιουργικά, συνθέτοντας δικά σας ποιήματα και ζωγραφίζοντας ή δραματοποιώντας σκηνές.

Κείμενα συστάδας

Πηγή: imdb.com

Σκηνή από την ταινία *Jack and the cuckoo-clock heart* (Το παιδί με την κουρδιστή καρδιά), 2014

Αναζητήστε και παρακολουθήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας το τρέιλερ της γαλλοβελγικής ταινίας κινουμένων σχεδίων *Jack and the cuckoo-clock heart* (Το παιδί με την κουρδιστή καρδιά) (2014) σε σκηνοθεσία των Stéphane Berla και Mathias Malzieu.

- ▶ Καταγράψτε στον πίνακα της τάξης τα θέματα στα οποία φαίνεται ότι αναφέρεται η ταινία.
- ▶ Υπάρχουν κάποια ανάμεσά τους που απασχολούν κι εσάς;
- ▶ Με ποιον τρόπο θα τα αντιμετωπίζατε εσείς;

William Shakespeare
Ρωμαίος και Ιουλιέτα

Το έργο έγραψε ο William Shakespeare το 1595. Οι δύο νέοι δεν μπορούν να χαρούν τον έρωτά τους εξαιτίας διαφορών των οικογένειών τους. Είναι ίσως το γνωστότερο έργο του Shakespeare και βρίσκεται μεταξύ των πιο αγαπημένων θεατρικών έργων παγκοσμίως.

Πράξη Β΄, σκηνή 2

ΙΟΥΛ. Πώς ήρθες εδωπέρα, πες μου, και γιατί;

Του κήπου μας η μάντρα είναι ψηλή και δύσκολη
ν' ανέβεις και το μέρος θάνατος για σένα,
αν σ' εύρει εδώ κανένας συγγενής μου.

ΡΩΜ. Με τ' αλαφριά φτερά του Έρωτα υπερπήδησα
τη μάντρα: πέτρινα όρια δε μπορούνε ν' αποκλείσουν
τον έρωτα, που ό,τι μπορεί, μπορεί και το τολμάει·
γι' αυτό δε μου 'ναι εμπόδιο οι δικοί σου.

ΙΟΥΛ. Εδώ αν σε δουν θα σε σκοτώσουν.

ΡΩΜ. Ωιμέ! είναι πιο μεγάλος κίνδυνος τα μάτια σου
παρ' είκοσι σπαδιά τους: μόνο δεσ με εσύ γλυκά
κι είμαι εξασφαλισμένος απ' την έχτρα τους.

ΙΟΥΛ. Για όλον τον κόσμο εδώ δε θα 'θελα να σ' εύρουν.

ΡΩΜ. Τα ράσα της νυχτός με κρύβουν απ' τα μάτια τους.
Μόνο να μ' αγαπάς κι ας μ' εύρουν: πιο καλά
να δώσει στη ζωή μου τέλος η έχτρα τους, παρά
ο θάνατος ν' αργεί και να μου λείπει η αγάπη σου. [...]

ΡΩΜ. Κυρά μου, μα το ευλογημένο αυτό φεγγάρι
που ασημοβάφει τις κορφές των δέντρων –

ΙΟΥΛ. Όχι, μην παίρνεις όρκο στο φεγγάρι, το άστατο,
που με τον μήνα αλλάζει κάνοντας το γύρο του,
μήπως κι η αγάπη σου αλλάξει σαν κι αυτό.

ΡΩΜ. Σε τι να σου ορκιστώ;

ΙΟΥΛ. Μην ορκιστείς καθόλου· ή, αν θέλεις,
ορκίσου στον χαριτωμένον εαυτό σου,
που 'ν' της λατρείας μου ο θεός, να σε πιστέψω.

ΡΩΜ. Αν η καρδιά μου, αγάπη μου –

ΙΟΥΛ. Άσε, μην ορκιστείς. Μ' όλη μου τη χαρά για σένα,
 δε χαίρομαι τη συμφωνία μας τούτη απόψε:
 πολύ 'ρθε ορμητικά, πολύ αναπάντεχα, πολύ άξαφνα·
 πολύ σαν αστραπή, που χάνεται προτού
 να ειπείς αστράφτει. Καληνύχτα, αγάπη μου!
 Μπορεί τούτ' το μπουμπούκι της αγάπης μας
 να 'ναι όμορφος ανδός όταν ξανανταμώσουμε.
 Καλή σου νύχτα, καληνύχτα! Κι η γλυκιά γαλήνη
 που νιώθω στην καρδιά μου και δικιά σου ας γίνει!

Σαίξπηρ, Ουίλιαμ (1997). *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* (μτφρ.-εισ. Βασίλης Ρώτας). Αθήνα: Επικαιρότητα.

Δραστηριότητες

1. Ποιο είναι το πρόβλημα που φαίνεται να απασχολεί τους δύο νέους; Πώς το αντιμετωπίζουν;
2. Ποια είναι τα συναισθήματα των δύο νέων στα ακόλουθα χωρία; Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί.

Απόσπασμα	Συναίσθημα
«Όχι, μην παίρνεις όρκο... σαν κι αυτό».	
«που 'ν' της λατρείας μου ο θεός»	
«Μπορεί τούτ' το μπουμπούκι της αγάπης ... όταν ξανανταμώσουμε».	
«Κι η γλυκιά γαλήνη... ας γίνει»	

3. Ο ζωγράφος Frank Dicksee, στον πίνακά του *Romeo and Juliet (Ρωμαίος και Ιουλιέτα)* (1880), φαίνεται ότι εμπνεύστηκε από το παραπάνω απόσπασμα. Πιστεύετε ότι αποδίδει το περιεχόμενο του κειμένου ή όχι; Εσείς πώς θα εικονοποιούσατε τη σκηνή;

Μποστ, «Ρωμαίος και Ιουλιέτα» - Εικόνα

Frank Dicksee, *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* (1880), Shouthampton City Art Gallery, Σαουθάμπτον

WILLIAM SHAKESPEARE (1565-1616)

Άγγλος ποιητής και θεατρικός συγγραφέας. Θεωρείται ευρέως ως ο σημαντικότερος συγγραφέας που έγραψε στην αγγλική γλώσσα και ένας από τους σημαντικότερους δραματούργους παγκοσμίως. Διάσημα έργα του, εκτός από το *Ρωμαίος και Ιουλιέτα*, είναι ο *Βασιλιάς Ληρ*, ο *Άμλετ*, το *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας*, η *Δωδέκατη νύχτα* κ.ά..

Βιτσέντζος Κορνάρος
Ερωτόκριτος (Γ΄ μέρος)

Στο απόσπασμα, όταν ο Πεζόστρατος ζητάει από τον πατέρα της την Αρετούσα σε γάμο για λογαριασμό του γιου του, παρά την κοινωνική διαφορά, ο βασιλιάς Ηράκλης οργίζεται, τον διώχνει βίαια και επιβάλλει εξορία εντός τεσσάρων ημερών στον Ερωτόκριτο. Αυτός, πριν φύγει, αποφασίζει να αποχαιρετήσει μυστικά την αγαπημένη του.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Λέγει της ο Ρωτόκριτος· «Ηκουσες τα μαντάτα,
που ο Κύρης σου μ' εξόρισε σ' τση ξενιτιάς τη στράτα;
Κ' εφάνη του κ' εσφάγηκεν ο-γι' αφορμή εδική μου, 1355
σαν ήμαδε την προξενιάν, που 'κουσε του Γονή μου.
Κ' έτοιας λογής εμάνισε¹, τόσο βαρύ τού φάνη,
κι ο Κύρης μου απ' την πρίκαν² του λογιάζω³ ν' αποθάνει.
Τέσσερεις μέρες μοναχάς μου 'δωκε ν' ανιμένω,
κι απόκει να ξενιτευτώ, πολλά μακρά να πηαίνω. 1360
Και πώς να σ' αποχωριστώ, και πώς να σου μακρύνω,
και πώς να ζήσω δίχως σου στο χωρισμόν εκείνο;» [...]
«Παρακαλώ, θυμού καλά, ό,τι σου λέγω τώρα,
κι ο-γλήγορα μισεύγω⁴ σου, κ' εβγαίνω από τη Χώρα.
Κι ας τάξω ο κακορίζικος, πως δε σ' είδα ποτέ μου,
μα ένα κερι-ν αφτούμενον εκράτουν, κ' ήσθησέ μου.
Μα όπου κι αν πάγω, όπου βρεθώ, και τον καιρόν που ζήσω, 1395
τάσσω σου άλλη να μη δω, μουδέ ν' αναντρανίσω⁵.
Κάλλια 'χω εσέ με Θάνατον, παρ' άλλη με ζωή μου,
για σένα εγεννήθηκε στον Κόσμον το κορμί μου.
Οι ομορφιές σου έτοιας λογής το φως μου ετριγυρίσαν,
κ' έτοιας λογής οι Ερωτιές εκεί σ' εσγουραφίσαν⁶, 1400

1. **εμάνισε**: δύμωσε.
2. **πρίκαν**: πίκρα.
3. **λογιάζω**: θεωρώ, σκέφτομαι.
4. **μισεύγω**: φεύγω, αναχωρώ.
5. **αναντρανίσω**: να υψώσω το βλέμμα, να κοιτάξω.
6. **εσγουραφίσαν**: ζωγράφισαν.

κ' εις όποιον τόπον κι α' σταδώ, τα μάτια όπου γυρίσου',
πράμα άλλο δεν μπορώ να δω παρά τη στόρησή' σου.
Κι ας είσαι εις τούτο θαρρετή, πως όντεν αποθαίνω,
χαιρετισμό να μου 'πεμπες την ώρα κείνη, γιáίνω».

Κορνάρος, Β. (1995) [α' εκδ. Βενετία 1713]. *Ερωτόκριτος*. Επιμέλεια: Στυλιανός Αλεξίου, Δ' ανατύπωση. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Δραστηριότητες

1. «μα ένα κερí-ν αφτούμενον εκράτουν, κ' ήσθησέ μου»: Πώς αντιλαμβάνεστε το νόημα του στίχου;
2. Ο Βιτσέντζος Κορνάρος συνέθεσε τον *Ερωτόκριτο* στον αγαπημένο στίχο της δημοτικής ποίησης, δηλαδή σε ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο. Μπορείτε να διαπιστώσετε αν όντως είναι έτσι; Πιστεύετε ότι το κείμενο κερδίζει ή χάνει από τις συγκεκριμένες επιλογές του ποιητή;

Ένας **στίχος**, όταν τον διαβάζουμε φωναχτά, δημιουργεί ένα **ευχάριστο αίσθημα ρυθμού** που γεννιέται από την εναλλαγή τονισμένων και άτονων συλλαβών. Αυτή η εναλλαγή μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους. Ένας από αυτούς είναι ο συνδυασμός μιας άτονης και μιας τονισμένης συλλαβής. Οι στίχοι που ακολουθούν μια τέτοια εναλλαγή λέμε ότι είναι γραμμένοι σε **ιαμβικό μέτρο**. Σημασία επίσης έχει και ο αριθμός των συλλαβών. Έτσι μιλάμε π.χ. για ιαμβικό εννεασύλλαβο, δεκαπεντασύλλαβο κ.λπ.

3. Ποια απάντηση πιστεύετε ότι θα δώσει η Αρετούσα στον αγαπημένο της Ερωτόκριτο; Συνεργαστείτε σε ζευγάρια και γράψτε την απάντησή της, αν είναι δυνατόν, ακολουθώντας τον ίδιο στίχο.

Ερωτόκριτος -
Διαδραστική εικόνα

Ερωτόκριτος -
Δραστηριότητα

Ερωτόκριτος -
Κουίζ

7. **στόρηση:** ζωγραφιά, εικόνα.

4. **α.** Χωριστείτε σε ομάδες και παρατηρήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας το παρακάτω έργο τέχνης. Ποιες εντυπώσεις σας δημιουργεί; Στη συνέχεια αναζητήστε και άλλα έργα τέχνης με το ίδιο θέμα. Το γεγονός ότι ο Ερωτόκριτος απασχολεί τους καλλιτέχνες τόσα χρόνια τι μπορεί να φανερώνει;
- β.** Προσπαθήστε να ζωγραφίσετε κι εσείς το αγαπημένο ζευγάρι.

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ, *Ο Ερωτόκριτος και η Αρετούσα* (1933),
Μουσείο Θεόφιλου Μυτιλήνης, Δήμος Μυτιλήνης

ΒΙΤΣΕΝΤΖΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ (1553-1613 ή 1614)

Κρητικός ποιητής. Θεωρείται ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους της κρητικής και νεοελληνικής λογοτεχνίας, συγγραφέας του αφηγηματικού ποιήματος *Ερωτόκριτος*. Κατά τη διάρκεια της βενετοκρατίας (1211-1669) η Κρήτη γνώρισε οικονομική και πνευματική ανάπτυξη, η οποία συνετέλεσε στη δημιουργία της «Κρητικής Αναγέννησης», μια περίοδο άνθησης των γραμμάτων και των τεχνών.

Βιτσέντζος
Κορνάρος -
Βίντεο

Γιάννης Ρίτσος
Εαρινή Συμφωνία XV

Άξιζε να υπάρξουμε
για να συναντηθούμε.

Το φιλί μας εσφράγισε
την αιώνια σιγή.
Δε μένει πια κενή
μήτε μια ρόδινη γωνία
των κυττάρων μας.

Τίποτ' άλλο.

Τίποτ' άλλο.

Να φύγουν οι σκιές και τα φώτα
απ' το χλωρό μέτωπό σου.

Συγχώρεσέ με, αγάπη,
που απόψε τραγουδώ
αυτές τις ασημένιες ώρες
που θα 'πρεπε τα χέρια μου να υψώνω
στ' αστέρια των μαλλιών σου.

Ρίτσος, Γ. (1972). *Ποιήματα 1930-1960*. Αθήνα: Κέδρος.

Δραστηριότητες

1. Με ποια σχήματα λόγου ο ποιητής ενεργοποιεί τα συναισθήματά σας; Ποια είναι αυτά;
2. Ασκηθείτε στην εκφραστική ανάγνωση του ποιήματος και στη συνέχεια με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριάς σας πραγματοποιήστε έναν διαγωνισμό απαγγελίας ώστε να αναδειχτεί η πιο επιτυχημένη ανάγνωση.
3. Αναζητήστε τη μελοποιημένη εκδοχή του ποιήματος. Ποια εντύπωση σας προξενεί;
4. Ποια φαίνεται να είναι τα συναισθήματα των προσώπων στον πίνακα του Marc Chagall; Συνομιλεί, κατά τη γνώμη σας, με το ποίημα του Γιάννη Ρίτσου;

Πηγή: marcchagall.net

Marc Chagall, *Τα γενέθλια* (1915), Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης, Νέα Υόρκη

Γιάννης Ρίτσος,
«Ζωγραφική σε πέτρα»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ (1909-1990)

Γεννήθηκε στη Μονεμβασιά Λακωνίας. Το 1924 δημοσίευσε τα πρώτα του ποιήματα στο περιοδικό *Η Διάπλασις των Παιδών*. Στον χώρο της δημοσιογραφίας εμφανίστηκε στις στήλες του *Ριζοσπάστη* και των *Ελεύθερων Γραμμάτων* (1945). Τιμήθηκε για το έργο του από την Ελλάδα και άλλες χώρες του κόσμου. Θεμελιώδες χαρακτηριστικό της ποίησής του στάθηκε η στράτευσή της στην υπηρεσία του ανθρωπισμού, της αγάπης και της ελληνικότητας. Μερικά από τα έργα του είναι ο *Επιτάφιος* (1936), *Το τραγούδι της αδελφής μου* (1937), *Η Ρωμισύνη* (1945), οι *Γειτονιές του κόσμου* (1949), η *Σονάτα του Σεληνόφωτος* (1956) και άλλα.

Pablo Neruda
Το γέλιο σου

Αγάπη μου, την πιο σκοτεινή
την ώρα δείξε την αιχμή
του γέλιου σου, κι αν αίφνης
δεις το αίμα μου να βάφει
τις πέτρες του δρόμου,
γέλα, γιατί το γέλιο σου
θα είναι για τα χέρια μου
σαν δροσερό σπαδί.
Δίπλα στη θάλασσα του φθινοπώρου,
πρέπει το γέλιο σου να υψώσει
τον αφρισμένο καταρράχτη του,
και με την άνοιξη, αγάπη,
το γέλιο σου το θέλω σαν
το λουλούδι που περίμενα,
τον κυανό ανθό, το ρόδο
της εύηχης πατρίδας μου.

Νερούδα, Π. (2009). *Ερωτικά ποιήματα* (δίγλωσση έκδοση).
Απόδοση: Αγαθή Δημητρούκα. Αθήνα: Πατάκης.

Δραστηριότητες

1. Ποια εικόνα κυριαρχεί στο μυαλό σας μετά την ανάγνωση του ποιήματος και ποια διάθεση σας υποβάλλει;
2. Ποια είναι τα κυρίαρχα γραμματικά πρόσωπα στο ποίημα; Τι προσφέρει η χρήση τους;

Pablo Neruda, «Το γέλιο σου»
- Κρυπτόλεξο

PABLO NERUDA (1904-1973)

Γεννήθηκε το 1904 στο Παράλ της Χιλής και είναι από τους πιο σημαντικούς και παραγωγικούς ποιητές της Λατινικής Αμερικής. Από τα έργα του ξεχωρίζουν τα: *Είκοσι ερωτικά ποιήματα και ένα τραγούδι απελπισμένο*, *Η τρίτη κατοικία*, *Κάντο Χενεράλ* (έργο που μελοποιήθηκε στην Ελλάδα από τον Μίκη Θεοδωράκη) κ.ά. Πέθανε το 1973 σε ηλικία 69 ετών και η κηδεία του ήταν το πρώτο ξέσπασμα των Χιλιανών εναντίον της δικτατορίας του Πινοσέτ.

Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου
Αμίλητη αγάπη

Η Ειρήνη είναι κρυφά ερωτευμένη με τον Θέμη, αν και πιστεύει ότι ο ίδιος ενδιαφέρεται για την κοινή τους φίλη Όλγα. Στο απόσπασμα ο Θέμης ετοιμάζεται να ταξιδέψει για την Αμερική ώστε να υποβληθεί σε ένα χειρουργείο για να αποκατασταθεί η κινητική αναπηρία του. Τα αισθήματα των δύο νέων όμως, που τελικά είναι αμοιβαία, αποκαλύπτονται.

Άκουσα φασαρία και παράτησα το βιβλίο. Ο Γρηγόρης έφευγε και ο Θέμης τον ξεπροβοδούσε «πολύ σ' ευχαριστώ, αδερφάκι, βλέπεις είναι πολύ θρήσκος ο Αχμέτ, κάθε Παρασκευή προσευχή!».

«Αδερφάκι»... Σε λίγο ίσως μ' έλεγε «αδερφούλα» κι εμένα, συλλογίστηκα. Από το τίποτα, βέβαια, κάτι θα ήταν κι αυτό. Τι σημασία όμως είχε πια, όπως κι αν μ' έλεγε; Ο καιρός που θα έπαυα να τον βλέπω πλησίαζε.

Ο Γρηγόρης κοντοστάθηκε. Αντί να περάσει την εξώπορτα, έκανε μεταβολή, ήρθε στο καθιστικό, με κοίταξε με νόημα και μου είπε μέσα απ' τα δόντια του: «Καλό απόγευμα και καλά μυαλά!».

Έκανα πως δεν κατάλαβα.

«Καλώς τη!» μου γέλασε ο Θέμης όταν έφυγε και μείναμε οι δυο μας. «Καλά έκανες και ήρθες νωρίτερα, θα έχουμε περισσότερη ώρα στη διάθεσή μας!»

Για την Όλγα δεν ρώτησε. Παραξενεύτηκα!

«Ήρθα μόνη μου, γιατί...» έκανα ν' αρχίσω.

«Ξέρω, ξέρω. Τα έμαθα από τον Γρηγόρη. Τηλεφώνησε το μεσημέρι στην Όλγα κάτι να τη ρωτήσει και του εξήγησε η μητέρα της την κατάσταση...»

Τα μάτια του έλαμπαν ή μου φάνηκε;

«Καλύτερα να την αφήσουμε στην ησυχία της», είπε. «Η απομόνωση δεν είναι καλό πράγμα, βέβαια, μπορεί όμως να τη βοηθήσει να το σκεφτεί και να το χωνέψει. Είναι κρίμα να ταλαιπωρείται αυτό το κορίτσι, αλλά θα της περάσει, μόνο που θα πάρει λίγο χρόνο. Μόνη της πρέπει να τα καταφέρει, εμείς προς το παρόν δεν μπορούμε να βοηθήσουμε. Ας κάνουμε λοιπόν οι δυο μας σήμερα ό,τι θέλεις: να παίξουμε σκάκι, να πάμε βόλτα, να μείνουμε εδώ ν' ακούσουμε μουσική και να κουβεντιάσουμε, τι προτιμάς;»

Προτιμούσα το τελευταίο. Να τον ακούω να μιλάει, να τον νιώθω κοντά μου, να μυρίζω την κολόνια του. Να τον αγγίζω όποτε μου δινόταν η ευκαιρία...

«Καλύτερα εδώ», είπα και μετάνιωσα που σκέφτηκα πρώτα τον εαυτό μου, εκείνος ίσως ήθελε να βγούμε έξω.

«Αυτό προτιμώ κι εγώ!» έφεξε το πρόσωπό του – αυτή τη φορά ήμουν σίγουρη.

Πρώτα πήγε κι έβαλε μουσική. Ένα τραγούδι...

Να 'χα το σύννεφο άλογο και τ' άστρι χαλινάρι
το φεγγαράκι της αυγής να 'ρχόμουν κάθε βράδυ.

Αν μ' αγαπάς κι είν' όνειρο, ποτέ να μην ξυπνήσω
γιατί με την αγάπη σου ποδώ να ξεψυχήσω...

Η φωνή της Φλέρυς Νταντωνάκη μού έφερε ανατριχίλα...

«Μια στιγμή να συμμαζέψω λίγο», κι άρχισε ύστερα να κλείνει τα βιβλία, να τα στοιβάξει στο τραπεζάκι.

Πήγα κοντά να βοηθήσω. Γύρισε και με κοίταξε στα μάτια. Ένωσα το βλέμμα του να φτάνει ως την καρδιά μου.

«Τελευταία έχω γίνει ακατάστατος», είπε. «Κάτι έχω σκεφτεί για να καταφέρω να διορθωθώ, αλλά...»

Στάθηκε μια στιγμή και μου χαμογέλασε:

«... δυστυχώς δεν έχω καμιά πιθανότητα να πετύχει το σχέδιό μου. Δυστυχώς!».

Ταράχτηκα. Εκείνο το «δυστυχώς», που το τόνισε ιδιαίτερα, μα κι όλη τη φράση, την είχε πει ακριβώς όπως εγώ εκείνη τη μέρα στον Γρηγόρη: «Δυστυχώς δεν έχει καμιά πιθανότητα να πετύχει το σχέδιό σου»...

Τα είχαν κουβεντιάσει λοιπόν; Του είχε πει...

Ντράπηκα, να μουδιάζουν τα πόδια μου ένωσα, φούντωσαν τα μάγουλά μου, δεν ήξερα τι να κάνω. Έσκυφα, γονάτισα σχεδόν να πιάσω έναν σελιδοδείκτη που είχε πέσει από κάποιο βιβλίο κι είχε πάει κάτω από το τραπεζάκι.

Μια μικρή φωτογραφία είχε ο σελιδοδείκτης, Pablo Neruda έγραφε, κι από κάτω έναν στίχο:

Σ' ένα φιλί θα μάθεις όλα όσα σιώπησα...

Πήγα να σηκωθώ να του το δώσω. Εκείνος έσκυψε, έριξε μια ματιά στον σελιδοδείκτη κι αμέσως άπλωσε κι έπιασε με τα δυνατά του χέρια το κεφάλι μου, με ανασήκωσε, μ' έφερε κοντά του και μου 'δωσε με λαχτάρα ένα ατέλειωτο φιλί στο στόμα...

Έχασα τον κόσμο, δεν είχα βάρος, πετούσα – τι τα χρειάζεται αλήθεια τα πόδια όποιος μπορεί να πετάει;

Με πήρε στην αγκαλιά του και ζαλίστηκα. Τύλιξα κι εγώ τα χέρια μου γύρω στον λαιμό του... Μπορούσα επιτέλους να τον σφίγγω όπως κάθε βράδυ στα όνειρά μου. Και φοβόμουν μήπως ήταν όνειρο πάλι, μήπως ξυπνήσω, μήπως δεν είν' αλήθεια όλ' αυτά...

Αν μ' αγαπάς κι είν' όνειρο, ποτέ να μην ξυπνήσω
γιατί με την αγάπη σου ποδώ να ξεψυχήσω...

η Νταντωνάκη συνέχιζε το τραγούδι, θαρρείς και μιλούσε για λογαριασμό μου.

«Αν ήξερα, αν το ήξερα...» μου ψιθύριζε κείνος. «Δεν θα χάναμε τόσο χρόνο, κοριτσάκι μου....»

«Μα, νόμιζα... νόμιζα πως...» πήγα να πω.

Μου έκλεισε το στόμα μ' ένα φιλί ακόμα πιο δυνατό, πιο βαθύ.

«Ξέρω, ξέρω», είπε ύστερα. «Κι εγώ νόμιζα πως δεν είχα κανένα δικαίωμα να δείξω τι αισθανόμουν για σένα, τι ένωσα από την πρώτη στιγμή που σε είδα, εκείνο το απόγευμα που πρωτοήρθατε με την Όλγα, θυμάσαι;»

Του έγγνεφα ναι. Αν θυμόμωνα, λέει! Ξεχνιέται κείνο το άγγιγμα, εκείνη η λάμψη;

«Απέφευγα να σε κοιτάζω από τότε, μη με υποψιαστείς. Μιλούσα περισσότερο με την Όλγα μην προδοθώ, κοιτάξα όλο εκείνη, μην καταλάβει κανείς τι νιώθω. Σ' αγαπάω, Ειρήνη, σ' αγαπάω σαν παλαβός! Δεν είχε νόημα πια να σ' το κρύβω, γιατί επιτέλους κατάλαβα, έμαδα, πες καλύτερα, δηλαδή ο Γρηγόρης ήταν βέβαιος ότι μ' αγαπάς κι εσύ! Έπειτα...»

Το πρόσωπό του σοβάρεψε.

«Έπειτα σκέφτηκα πως αν έχει δίκιο, πριν χωρίσουμε ίσως για πάντα, θ' άξιζε να ζήσουμε τις τελευταίες μας δέκα μέρες μαζί».

«Δέκα μέρες;» ξαφνιάστηκα. «Μα τέλη Αυγούστου δεν είναι να φύγεις;»

«Πρέπει να σου φέρω κάτι να δεις», μου απάντησε.

Σηκώθηκα από την αγκαλιά του, σωριάστηκα στην πολυθρόνα και προσπάθησα να συνέλθω. Σε λίγο μου έδωσε να διαβάσω ένα μήνυμα τυπωμένο.

Τα γράμματα, οι λέξεις, οι αράδες χοροπηδούσαν μπροστά στα μάτια μου. Το μήνυμα ήταν απ' τον προστάτη του, τον πατέρα του Απελλή. Το πρόγραμμα του διάσημου γιατρού που θα τον περίμενε στο Νοσοκομείο του Μόντρεαλ είχε αλλάξει. Έπρεπε να βρίσκεται εκεί ο Θέμης το αργότερο στις 3 Αυγούστου!

«Το τύπωσα επειδή θα χρειαστεί ως δικαιολογητικό, για να ανανεώσω το γραγορότερο το διαβατήριό μου και για κάτι άλλες διατυπώσεις. Πρέπει να κλείσω και εισιτήριο το ταχύτερο. Ο Γρηγόρης υποσχέθηκε να βοηθήσει. Το ίδιο και ο Αχμέτ. Ένα σωρό πράγματα πρέπει να ετοιμάσω. Λείπει, βλέπεις, και η μητέρα μου... Ανοίγει μια πολύ σημαντική έκθεση ζωγραφικής στην Άνδρο και είναι αδύνατον να τα παρατήσει. Έχει καλέσει ξένους καλλιτέχνες, κάποιους διάσημους κριτικούς, καταλαβαίνεις...»

«Θα σε βοηθήσω κι εγώ, θα σε βοηθήσω σε όλα», κατάφερα να ψελλίσω μόλις συνειδητοποίησα τι ακριβώς είχα μάθει. Ένωθα παραζαλισμένη ακόμα, όμως τώρα ήμουν βέβαιη πως είχα ακούσει καλά: μας έμεναν μόνο δέκα μέρες!

Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Λ. (2014). *Αμίλητη αγάπη*. Αθήνα: Πατάκης

Δραστηριότητες

1. Οι δύο νέοι αρχικά κρύβουν τα αισθήματά τους ο ένας από τον άλλον. Μπορείτε να αποτυπώσετε την κατάσταση στον παρακάτω πίνακα, σημειώνοντας και τις αντίστοιχες παραπομπές στο κείμενο:

Ειρήνη		Θέμης	
Αισθάνεται	Απόσπασμα	Αισθάνεται	Απόσπασμα
Δείχνει	Απόσπασμα	Δείχνει	Απόσπασμα

- 2 Αναζητήστε και ακούστε το τραγούδι της Φλέρυσ Νταντωνάκη, που αναφέρεται στο απόσπασμα. Πιστεύετε ότι οι στίχοι του τραγουδιού σχετίζονται με το περιεχόμενο του αποσπάσματος; Με ποιον τρόπο;

«Αμίλητη αγάπη»
- Κουίζ

ΛΟΤΗ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ-ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ (γενν. 1937)

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Γράφει βιβλία κυρίως για παιδιά και νέους. Ασχολείται επίσης με τη θεωρητική μελέτη της παιδικής λογοτεχνίας. Μέχρι σήμερα έχει γράψει 75 βιβλία, μεταξύ των οποίων τα εξής: *Στο τιμμεντένιο δάσος* (1981), *Ο μικρός αδελφός* (1991), *Γιούσουρι στην τσέπη* (1995), *Ο χορός του μαύρου πελαργού* (2019) κ.ά. Έχει τιμηθεί σε πανελλήνιους λογοτεχνικούς διαγωνισμούς και έχει λάβει διακρίσεις στον τομέα της παιδικής/εφηβικής λογοτεχνίας.

Παίζοντας με τα κείμενα

1. Σε αυτή τη συστάδα διαβάσατε κείμενα από τον 16ο αιώνα έως την εποχή μας, τα οποία αναφέρονται σε ερωτικές σχέσεις. Παρατηρείτε διαφοροποίηση ως προς την έκφραση και την επικοινωνία των προσώπων; Πού νομίζετε ότι οφείλεται αυτό το γεγονός;
2. Υποθέστε ότι η Ιουλιέτα και η Αρετούσα συναντιούνται. Τι πιστεύετε ότι μπορεί να συζητήσουν; Δραματοποιήστε τη σκηνή σε ζευγάρια.
3. Ακούστε το θεατρικό έργο *Συρανό ντε Μπερζεράκ* (1897) του Edmond Rostand. Με ποιο ή ποια από τα έργα που διαβάσατε σε αυτή τη συστάδα εντοπίζετε κάποια σχέση;

Edmond Rostand, «Συρανό ντε Μπερζεράκ» - Διαδραστική εικόνα

4. Το φιλί είναι η απόλυτη έκφραση της αγάπης και του έρωτα. Εργαστείτε σε ομάδες των 4-5 ατόμων και αναζητήστε έργα τέχνης με θέμα το φιλί. Ετοιμάστε μια ψηφιακή παρουσίαση με το power point, το prezi ή κάποιο άλλο μέσο. Μπορείτε να ολοκληρώσετε τη σύνθεσή σας ενσωματώνοντας την ανάλογη μουσική.
5. Αναζητήστε ερωτικά ποιήματα και, αφού ασκηθείτε στην εκφραστική ανάγνωση, στη συνέχεια ετοιμάστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριάς σας ένα podcast που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας. Μπορείτε να το εμπλουτίσετε και με μελοποιημένα ερωτικά ποιήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας.
6. Μαζί με τον διπλανό ή τη διπλανή σας, συνθέστε ποιήματα «διαμάντια» με θέμα τον έρωτα. Μπορείτε να εργαστείτε χειρόγραφα, στο σημειωματάριό σας ή ψηφιακά, αξιοποιώντας την εφαρμογή <https://oakdome.com/k5/generators/diamante-poem-generator.php> ή τις ακόλουθες οδηγίες.

Σονέτο -
Δραστηριότητα

«Ρωμαίος και Ιουλιέτα» -
Παιχνίδι Raft

Ποιήματα «διαμάντια»

Κανόνες για τη συγγραφή διαμαντιού:

- ▶ Έχει επτά γραμμές.
- ▶ Η πρώτη και η τελευταία γραμμή έχουν μόνο μία λέξη.
- ▶ Η δεύτερη και η έκτη γραμμή έχουν δύο λέξεις.
- ▶ Η τρίτη και η πέμπτη γραμμή έχουν τρεις λέξεις.
- ▶ Η τέταρτη γραμμή έχει τέσσερις λέξεις.
- ▶ Οι γραμμές ένα, τέσσερα και επτά έχουν ουσιαστικά.
- ▶ Οι γραμμές δύο και έξι έχουν επίθετα.
- ▶ Οι γραμμές τρία και πέντε έχουν ρήματα.

Άξονας Γ΄

Ταυτότητες, διλήμματα
και προκλήσεις

Συστάδα 4η

Εφηβεία και
τεχνολογία

«Από σένα η άνοιξη εξαρτάται.
Τάχυνε την αστραπή»

Οδυσσέας Ελύτης

Σε αυτή τη συστάδα θα διαβάσετε λογοτεχνικά κείμενα που μιλούν με πολλούς τρόπους για τη σχέση των νέων ανθρώπων με την τεχνολογία και τις διάφορες εφαρμογές της. Επιδιώκεται:

- ▶ Να προβληματιστείτε για τα οφέλη αλλά και τους κινδύνους που μπορεί να εμφανιστούν εξαιτίας της τεχνολογίας.
- ▶ Να παρατηρήσετε πώς η τεχνολογία επηρεάζει τη ζωή και τις συνήθειες των νεαρών ηρώων.
- ▶ Να συζητήσετε σχετικά με τρόπους δημιουργικής ή ωφέλιμης αξιοποίησης της τεχνολογίας ή αντιμετώπισης των προβλημάτων που ίσως προκύπτουν.
- ▶ Να αναγνωρίσετε το ύφος ενός κειμένου και να το χαρακτηρίσετε.
- ▶ Να εκφραστείτε δημιουργικά συνθέτοντας δικά σας κείμενα ή εικαστικά έργα με έμπνευση από τα κείμενα της συστάδας.

Κείμενα συστάδας

Luciano Stokkete, Χωρίς τίτλο (2022)

Παρατηρήστε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας την παραπάνω εικόνα και συζητήστε μεταξύ σας με βάση ερωτήματα:

- ▶ Τι ακριβώς συμβαίνει;
- ▶ Ποιοι προβληματισμοί σας δημιουργούνται;
- ▶ Έχετε βρεθεί ποτέ στη θέση των απεικονιζομένων;

Λίτσα Ψαραύτη
Ποτέ μα ποτέ ξανά

Στο απόσπασμα, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, η ζωή της Ηλέκτρας ανατρέπεται. Όλα είναι καινούργια: το δημόσιο γυμνάσιο, οι νέοι συμμαθητές, το μικρό σπίτι στο ισόγειο των παπουδών της. Η ίδια επικοινωνεί με ένα αγόρι που γνώρισε στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το οποίο εμπιστεύεται και ερωτεύεται.

Έχω φουντώσει από θυμό. Άδικα με κατηγορήσε η Ερατώ ότι το σημείωμα του Γιάννη ήταν για μένα. Τι φταίω εγώ αν εκείνος ήθελε να την κάνει να ζηλέψει;

Για να ανεβεί λίγο η διάθεσή μου αναζητώ τον Jerry7. Μπαίνει έπειτα από αρκετή ώρα.

Jerry7: Γεια σου, όμορφη...

Ira14: Μη με λες όμορφη, γιατί δεν είμαι, και γιατί έτσι με λέει εκείνος ο απαίσιος, ο Μπάμπης.

Jerry7: Έχουμε νευράκια σήμερα;

Ira14: Καλά το κατάλαβες.

Jerry7: Κι εγώ γιατί είμαι εδώ; Αν δεν τα πεις όλα στο αγόρι σου, ποιον θα εμπιστευτείς;

Ira14: Τσακώθηκα άσχημα με την Ερατώ...

Jerry7: Την κολλητή σου;

Ira14: Ναι, την κολλητή μου. Και δεν την είχα για τόσο χαζή...

Jerry7: Πες τα μου όλα.

Ira14: Η Ερατώ τα έχει με τον Γιάννη, το ξέρουμε όλοι στην τάξη. Φαίνεται ότι είχαν τσακωθεί, κι εκείνος, για να την πειράξει, άφησε στο θρανίο μου ένα σημείωμα. Το είδε η Ερατώ και, πριν προλάβω να το ανοίξω, εκείνη μου το άρπαξε.

Jerry7: Μη μου πεις ότι ξεμαλλιαστήκατε...

Ira14: Ακόμα χειρότερα. Άρχισε να φωνάζει μπροστά σε όλους ότι είμαι υποκρίτρια, ψεύτρα, φίδι και ό,τι άλλο μπορείς να φανταστείς.

Jerry7: Τι έλεγε το χαρτί;

Ira14: Το έμαθα αργότερα. Ο Γιάννης έγραφε ότι ήθελε να τα φτιάξουμε και το απόγευμα θα με περίμενε στην πλατεία, μπροστά στο περίπτερο.

Jerry7: Κι εσύ τι έκανες;

Ira14: Στην αρχή δεν κατάλαβα γιατί με κατηγορούσε η Ερατώ. Όταν όμως άρχισε να με βρίζει, πήρα κι εγώ ανάποδες. Ήξερα ότι ο Γιάννης δεν ενδιαφερόταν για μένα.

Jerry7: Πώς το ήξερες;

Ira14: Έχει έρδει κι εκείνος από άλλο γυμνάσιο, όπως κι εγώ. Στην αρχή μιλούσαμε οι δυο μας για το σχολείο που πηγαίναμε, τους φίλους που είχαμε, το καινούργιο γυμνάσιο, τα μαθήματα, τους καθηγητές.

Jerry7: Δεν σου την έπεσε ποτέ ο Γιάννης;

Ira14: Όχι, ποτέ. Σε λίγο τα έφτιαξε με την Ερατώ και από τότε σταματήσαμε να μιλάμε οι δυο μας, λέγαμε μόνο ένα γεια.

Jerry7: Δεν αξίζει να έχεις φίλη σου την Ερατώ.

Ira14: Δεν έχεις δίκιο. Είναι πολύ εντάξει. Ο ηλίθιος ο Γιάννης φταίει, που μας έβαλε να τσακωδούμε για να κάνει την πλάκα του.

Jerry7: Μη στεναχωριέσαι, μωρό μου. Να δεις που θα τα ξαναβρείτε με τη φίλη σου, αν είναι τόσο καλή όσο λες.

Ira14: Η Ερατώ με απόφευγε όλη μέρα, ούτε τα μάτια μας δεν συναντιούνταν κι ας καθόμαστε στο ίδιο θρανίο.

Jerry7: Γιατί δεν δοκιμάζεις να της εξηγήσεις;

Ira14: Φοβάμαι πως δεν θα δελήσει να με ακούσει...

Jerry7: Εμείς πότε θα συναντηθούμε, κοριτσάκι μου;

Σάστισα. Δεν ήξερα τι να του απαντήσω. Είχα αρχίσει να τον ερωτεύομαι μέρα με τη μέρα και ήθελα σαν τρελή να τον γνωρίσω κι από κοντά. Δεν έπρεπε όμως να του το πω για να μη νομίσει ότι είμαι «εύκολη» σαν μερικά κορίτσια που βγαίνουν με αγόρια μόλις τους το ζητήσουν.

Ira14: Δεν γίνεται. Οι γονείς μου δεν με αφήνουν να κυκλοφορώ μόνη.

Jerry7: Καλά, θα κάνω υπομονή. Αν με αγαπάς κι εσύ λιγάκι, θα βρεις τρόπο να συναντηθούμε.

Ira14: Σ' ευχαριστώ που με καταλαβαίνεις. Τώρα πρέπει να στρωθώ στο διάβασμα.

Jerry7: Καληνύχτα, μωρό μου, και πολλά XXX!

Ira14: Κι από μένα! XXX!

* * *

Η Τασία είναι φίλη και συμμαθήτριά μου. Είχε έρθει στα γενέθλιά μου, κάνουμε καλή παρέα. Το Σάββατο οι γονείς της θα έλειπαν, και κάλεσε μερικά παιδιά στο σπίτι της το μεσημέρι για να φάμε πίτσα, να δούμε τον Άρχοντα των δαχτυλιδιών και να κουτσομπολέψουμε μέχρι τελικής πτώσεως.

Η Ερατώ ήρθε και κάθισε πλάι μου στον καναπέ, αν και η διπλανή πολυθρόνα ήταν άδεια. Έκανε τάχα πως με σκουντούσε για να' απομακρυνθώ από κοντά της. Κατάλαβα το κόλπο της. Έκανα κι εγώ το ίδιο, γελάσαμε και σε λίγο βρεθήκαμε αγκαλιασμένες.

Ψαραύτη, Λ. (2015). *Ποτέ, μα ποτέ ξανά...* Αθήνα: Πατάκης.

Δραστηριότητες

1. Ποια είναι η γνώμη σας για την επικοινωνία της Ηλέκτρας με τον Jerry7; Εσείς στη θέση της τι θα κάνατε; Να συζητήσετε στην ομάδα σας σχετικά.

2. Να επιλέξετε ένα μέρος του διαλόγου μεταξύ Ηλέκτρας και Jerry και να το μετατρέψετε σε αφήγηση. Ποιο από τα δύο κείμενα σας αρέσει περισσότερο και γιατί;
- α. Υποθέστε ότι η Ηλέκτρα συναντιέται με τη φίλη της την Ερατώ και συνομιλούν. Η Ηλέκτρα της εξομολογείται τα σχετικά με τον διαδικτυακό φίλο της. Αφού γράψετε αυτόν τον διάλογο, να τον ζωντανέψετε με τον διπλανό ή τη διπλανή σας.
- ή εναλλακτικά
- β. Η Ηλέκτρα αποφασίζει να διακόψει την ηλεκτρονική συνομιλία με τον Jerry7 και του γράφει ένα γράμμα. Τι νομίζετε ότι θα του έγραφε; Γράψτε εσείς αυτό το γράμμα.

«Ποτέ μα ποτέ ξανά» -
Διάγραμμα πλοκής

Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης -
Δραστηριότητα

ΛΙΤΣΑ ΨΑΡΑΥΤΗ (γενν. 1936)

Συγγραφέας παιδικής και εφηβικής λογοτεχνίας με πολλά βραβεία και διεθνείς διακρίσεις. Μεταξύ άλλων έχει γράψει *Το διπλό ταξίδι*, *Το αυγό της έχιδνας*, *Τα δάκρυα της Περσεφόνης*, *Το χαμόγελο της Εκάτης*.

Πέτρος Πανάου
Επιχείρηση ΛΟΓΟΣ, Το μυστήριο του κινητού

Στο απόσπασμα ο Ρένος ανακαλύπτει τυχαία μια συσκευή που μοιάζει με κινητό τηλέφωνο, η οποία μπορεί να ελέγξει τη σκέψη και την ομιλία. Σύντομα διαπιστώνει την προέλευση της συσκευής, τον τρόπο λειτουργίας και τον σκοπό της. Καθώς τη χρησιμοποιεί, συνειδητοποιεί ότι μπορεί να γίνει επικίνδυνη. Ομάδα αντρών, όμως, του αφαιρεί τη συσκευή ώστε μέσω αυτής να ελέγχει τον Πρόεδρο της χώρας. Ο Ρένος με την παρέα του καταφέρνουν να την αποσπάσουν.

Χτυπάω δυνατά την πόρτα και κάνω ένα βήμα πίσω ετοιμάζοντας το **ΛΟΓΟΣ**. Μόλις ο σωματοφύλακας ανοίγει την έξοδο που θέλω να γίνει είσοδος, πιέζω αποστολή.

Ανοιγοκλείνει το αριστερό του μάτι.

«Παρακαλώ, περάστε. Ο Πρόεδρος σας περιμένει».

Με οδηγεί έξω απ' το γραφείο του Βέρρα και, πριν προλάβει να κάνει κάτι άλλο, το **ΛΟΓΟΣ** τού κατευθύνει και πάλι τον λόγο και τη σκέψη. Είναι εξάλλου συνηθισμένος ν' ακολουθεί διαταγές.

«Κύριε Πρόεδρε, κάποιος θέλει να σας δει επειγόντως».

Πατάω ξανά αποστολή, μόλις αναγνωρίζω το τεράστιο κεφάλι με τη γελοία κόμμωση που ξεπροβάλλει πίσω απ' την πόρτα.

«Έχω πει να μην περάσει κανέ... Ναι, να περάσει. Οι υπόλοιποι έξω, αφήστε μας μόνους, παρακαλώ».

Όταν ανοίγει εντελώς την πόρτα, βλέπω πως ο Βέρρας είναι μόνος στο δωμάτιο, οπότε, αυτό το «οι υπόλοιποι έξω» ακούγεται παράξενο. Κοιτάει κι ο ίδιος πίσω στο δωμάτιο για να δει αν είναι κανείς εκεί.

Παρατηρώ το καχύποπτο βλέμμα του.

Θυμάμαι τότε που χρησιμοποίησα το κινητό όταν η φιλό**ΛΟΓΟΣ** ετοιμαζόταν να με ξαποστείλει στον διευθυντή.

Το **ΛΟΓΟΣ** θα με σώσει και τώρα. Αυτή τη φορά, όμως, με διαφορετικό τρόπο.

Στρέφω τη συσκευή προς τον εαυτό μου και πιέζω αποστολή.

Ανοιγοκλείνω το αριστερό μου μάτι. Πρώτη φορά στη ζωή μου νιώθω απόλυτα σίγουρος ότι θα ξεστομίσω ακριβώς αυτό που θέλω να πω. Κι έχω την εντύπωση πως αυτό που λέω, κάνει τον Βέρρα να ξεχάσει κάθε εχθρική σκέψη ή κίνηση.

«Κύριε Πρόεδρε, ακόμα δεν έχετε ορκιστεί και σας έχουν ήδη κάνει πραξικόπημα».

Έχω τώρα την πλήρη προσοχή του. Εξάλλου βλέπει καθαρά πως δεν έχω κακές προθέσεις. Με τραβάει μέσα και κλείνει την πόρτα. Πολυτελές ξύλο και πανάκριβα αντικείμενα ντύνουν το δωμάτιο. Είναι το γραφείο του, αλλά βιβλιοθήκη ή βιβλίο δεν υπάρχει ούτε για δείγμα. Καθόμαστε σ' ένα σαλονάκι με δερμάτινες πολυθρόνες κι ένα σκούρο, σκαλιστό τραπεζάκι. Ένας δίμετρος, ολόσωμος πίνακας του Αριστοτέλη Βέρρα δεσπόζει στον τοίχο πίσω του.

Συνεχίζω να μιλώ ακάδεκτος για τα επόμενα δεκαπέντε λεπτά. Όσο κι αν έχω βελτιωθεί στο μπλα

μπλα τις τελευταίες εβδομάδες, δεν θα κατάφερνα ποτέ να αρθρώσω λέξη μπροστά στον νέο Πρόεδρο χωρίς τη βοήθεια του ΛΟΓΟΣ. Το αίσθημα αυτοπεποίθησης που μου δίνει η συσκευή είναι υπέροχο. Για πρώτη φορά, είχα την πολυτέλεια να σκεφτώ με την ησυχία μου και να γράψω προσεκτικά το κείμενο που θέλω να βγει απ' το στόμα μου. Είναι η πρώτη φορά που μιλάω το ίδιο καλά όπως όταν γράφω. Το αίσθημα είναι εκπληκτικό και το αποτέλεσμα εντυπωσιακό.

Του διηγούμαι με απόλυτα πειστικό τρόπο την απίστευτη ιστορία του κινητού. Αφήνω έξω μόνο αχρείαστες λεπτομέρειες, όπως το όνομά μου ή την ύπαρξη συνεργών στην επιχείρηση ΛΟΓΟΣ. Ο Βέρρας καλεί τον φρουρό στο γραφείο και πείθεται, μετά από μια επίδειξη δυνατοτήτων της συσκευής πάνω στο καημένο μέλος της προσωπικής του φρουράς. Ο συγχυσμένος φρουρός, απαγγέλλει άτσαλα μια στροφή από την «Ιθάκη» του Καβάφη. Συγχύζεται ακόμα περισσότερο όταν το αφεντικό του τον στέλνει ξανά έξω, χωρίς καθόλου οδηγίες. Εμένα περισσότερο με ενδιαφέρει η αντίδραση του Βέρρα.

Τι θα κάνει τώρα που ξέρει την αλήθεια; Το πιο σωστό θα ήταν να παραιτηθεί και να ξαναγίνουν εκλογές χωρίς την επίδραση του ΛΟΓΟΣ.

Ο νέος ηγέτης της Υπεροχοπατρίδας μας απευδύνεται τώρα σε μένα χαμηλόφωνα.

«Νεαρέ, είσαι πραγματικός πατριώτης».

Περιμένω να ακούσω περισσότερα, αλλά θυμάμαι ότι, χωρίς το ΛΟΓΟΣ, αυτός είναι χειρότερος κι από μένα στο μπλα μπλα. Τον κοιτώ στα μάτια και τον ρωτάω.

«Κι αυτά που λέγατε για τους πρόσφυγες, τους μετανάστες και όλους τους άλλους εχθρούς του λαού; Τα πιστεύετε ακόμα;»

Μένει για λίγο σκεπτικός κι αυτό μου δίνει την ευκαιρία να τον παρατηρήσω πιο προσεκτικά. Έχει τόσο μικρά και μονίμως μισόκλειστα μάτια. Κι αφού τα μάτια είναι ο καθρέφτης της ψυχής, δύσκολα μπορεί κανείς να τον ψυχολογήσει.

«Δεν είμαι σίγουρος... Μάλλον όχι».

«Τι θα κάνετε τώρα;»

«Θα απολύσω... Δηλαδή, εννοώ, θα τιμωρήσω τους ενόχους!»

«Τι θα γίνει όμως με τη χώρα; Κι όλος αυτός ο αγριεμένος κόσμος;»

Άλλη μια παύση.

«Μην... Μην ανησυχείς γι' αυτό. Μπορώ να έχω τη συσκευή τώρα;»

Τείνει το χέρι του με ανοικτή την παλάμη.

Η χειρονομία μου θυμίζει έντονα αυτήν του μυστικού αστυνομικού, τη στιγμή που κι αυτός απαιτούσε να του δώσω το ΛΟΓΟΣ.

Τα δάχτυλά του είναι πιο μικρά και πιο χοντρά από του μυστικού, αλλά κι αυτού το χέρι μοιάζει να μην έχει κάνει ποτέ χειρωνακτική εργασία.

«Λυπάμαι, κύριε Πρόεδρε. Έχω κάνει μια φορά το λάθος να παραδώσω το ΛΟΓΟΣ σε κάποιον ενήλικα, και δείτε τι έγινε».

Έχω ετοιμάσει από πριν τα επόμενα λόγια του Βέρρα. Από τη λίστα «ΥΦΟΣ» επιλέγω «Επιτακτικά», πιέζω αρκετές φορές το «Ένταση+» και αποστολή:

«Ανοίξτε την πόρτα, κι αφήστε τον καθαριστή να φύγει! Συνοδεύστε τον στην έξοδο, και πείτε να τον αφήσουν να περάσει!»

Του στέλνω αμέσως το επόμενο κείμενο. Έναν μακρύ, επαναλαμβανόμενο μονόλογο σε χαμηλή

ένταση, που θα τον απασχολήσει δεόντως για τα επόμενα οχτώ με δέκα λεπτά.

Χώνω το **ΛΟΓΟΣ** στην πιο βολική δεξιά τσέπη.

Ανοίγω την πόρτα του γραφείου και βγαίνω κουτσαίνοντας.

Το πονηρό μου μειδίαμα, καθώς και το υπόλοιπό μου σώμα, παγώνει με αυτό που αντικρύζω.

Ο φρουρός που θα με συνόδευε στην έξοδο έχει εξαφανιστεί.

Αντ' αυτού, βρίσκομαι τώρα φάτσα με φάτσα με μια... μούμια;

Η ανάσα μου κόβεται, αλλά ο εγκέφαλός μου καταγράφει μια μπόχα από οξυζενέ, ξεραμένο αίμα, πεύκο, λεμόνι και αντισηπτικό.

Παναού, Π. (2022). *Επιχείρηση ΛΟΓΟΣ, Το μυστήριο του κινητού*. Λευκωσία: Τελεία.

Δραστηριότητες

1. Μαζί με τον διπλανό ή την διπλανή σας δοκιμάστε να ζωντανέψετε τον διάλογο ανάμεσα στον Ρένο και τον Πρόεδρο της χώρας. Μπορείτε να διατηρήσετε τους ίδιους διαλόγους ή να τους διασκευάσετε. Ιδιαίτερη σημασία να δώσετε στις εκφράσεις του προσώπου, τις χειρονομίες και γενικότερα στην κίνησή σας.
2. Θα θέλατε να ζήσετε μια παρόμοια περιπέτεια με αυτή που έζησε ο ήρωας; Ναι ή όχι και γιατί;
3. Αν είχατε στη διάθεσή σας τη συσκευή ΛΟΓΟΣ για 24 ώρες, τι θα κάνατε; Χωριστείτε σε ομάδες των 4-5 ατόμων και συζητήστε σχετικά.
4. Σκεφτείτε πώς θα συνεχίσει και θα οδηγηθεί στο τέλος της η περιπέτεια του ήρωα. Γράψτε μια σελίδα από το ημερολόγιό του.

«Επιχείρηση λόγος» -
Συμπλήρωση κενών

Έρικα Αγγέλικα Γαρμπή,
«Δέλτα Χι και ο Μηχανισμός
των Αντικυθήρων»

ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΝΑΟΥ (γενν. 1976)

Κατάγεται από την Κύπρο και είναι καθηγητής Παιδικής και Νεανικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο της Τζόρτζια, στην Αμερική. Έχει γράψει τα βιβλία *Επιχείρηση ΛΟΓΟΣ, Το μυστήριο του κινητού* και *Επιχείρηση ANTI-ΛΟΓΟΣ, Το μυστήριο του κινητού 2*.

Kazuo Ishiguro
Η Κλάρα και ο ήλιος

Η Κλάρα, μια «Τεχνητή Φίλη» (ΤΦ) με εκπληκτική παρατηρητικότητα και ιδιαίτερη ευαισθησία, αντλεί ενέργεια από τον ήλιο. Στο απόσπασμα, από τη θέση της στο κατάστημα, όπου πωλείται, παρακολουθεί με προσοχή τη συμπεριφορά όσων έρχονται για να ρίξουν μια ματιά, αλλά και όσων περνούν απέξω, στον δρόμο, και ελπίζει πως σύντομα κάποιος θα τη διαλέξει. Στο απόσπασμα συνομιλεί με μια άλλη ΤΦ, τη Ρόζα.

Αργότερα, το ίδιο απόγευμα, η Ρόζα είπε: «Κλάρα, δεν είναι περίεργο; Πάντα πίστευα ότι, όταν βρεθούμε στη βιτρίνα, θα βλέπαμε πολλούς ΤΦ να περνούν έξω στον δρόμο. Όσοι έχουν ήδη βρει σπίτι. Αλλά, τελικά, δεν είναι και τόσοι πολλοί. Αναρωτιέμαι πού πήγαν».

Αυτό ήταν ένα από τα χαρακτηριστικά της Ρόζας. Μπορεί να μην παρατηρούσε πολλά, ακόμα κι όταν της έδειχνα κάτι, ακόμα και τότε δεν μπορούσε να διακρίνει τι το ιδιαίτερο ή τι το ενδιαφέρον είχε. Όμως, μερικές φορές έκανε μια παρατήρηση όπως αυτή. Αμέσως μόλις το είπε, συνειδητοποίησα πως κι εγώ περίμενα να δω πολύ περισσότερους ΤΦ από τη βιτρίνα να περπατούν χαρούμενοι με τα παιδιά τους ή να έχουν βγει μόνοι τους για δουλειές, και παρότι μπορεί να μην το είχα ομολογήσει στον εαυτό μου, είχα ξαφνιαστεί και είχα απογοητευθεί λιγάκι.

«Έχεις δίκιο», είπα κοιτάζοντας δεξιά κι αριστερά. «Ετούτη τη στιγμή, ανάμεσα σε όλους αυτούς τους περαστικούς, δεν υπάρχει ούτε ένας ΤΦ».

«Δεν είναι ένας εκεί κάτω; Αυτός που περνάει μπροστά από το Κτίριο με τις Εξόδους Κινδύνου;» Κοιτάξαμε και οι δυο διακριτικά, έπειτα κουνήσαμε ταυτόχρονα το κεφάλι μας.

Παρότι εκείνη είχε δέσει το θέμα των ΤΦ έξω στον κόσμο, ως συνήθως έχασε γρήγορα το ενδιαφέρον της. Μέχρι την ώρα που εγώ εντόπισα έναν έφηβο με τον ΤΦ του να περνούν από έναν πάγκο με χυμούς, δίπλα από το Κτίριο ΑΣΑ¹, εκείνη ούτε που γύρισε να τους κοιτάξει.

Ωστόσο, συνέχισα να σκέφτομαι αυτά που είχε πει η Ρόζα και όποτε περνούσε κάποιος ΤΦ, τον παρατηρούσα προσεκτικά. Και ύστερα από λίγο πρόσεξα ένα περίεργο πράγμα: υπήρχαν πάντα περισσότεροι ΤΦ στην πλευρά του Κτιρίου ΑΣΑ απ' ό,τι στη δική μας. Και συχνά, όταν ένας ΤΦ τύχαινε να έρχεται προς τη δική μας πλευρά, περπατώντας με κάποιο παιδί και προσπερνώντας τη δεύτερη πινακίδα της προειδοποίησης για απομάκρυνση των οχημάτων, περνούσαν τη διάβαση χωρίς να περνούν από το κατάστημά μας. Όταν κάποιος ΤΦ τύχαινε να περάσει από μπροστά μας, αντιδρούσε πάντα περίεργα, επιταχύνοντας το βήμα και αποστρέφοντας το πρόσωπό του. Αναρωτήθηκα τότε αν εμείς –ολόκληρο το κατάστημα– τους φέρναμε σε αμηχανία. Αναρωτήθηκα αν εγώ και η Ρόζα, μόλις βρούμε τα σπίτια μας, θα νιώθουμε αμήχανα, όταν μας υπενθυμίζουν πως δεν ζούσαμε πάντοτε με τα παιδιά μας, αλλά περάσαμε κι από ένα κατάστημα. Ωστόσο, όσο κι αν προσπαθούσα, δεν κατάφερα να φανταστώ τη Ρόζα ή εμένα να νιώθουμε έτσι για το κατάστημα, για τη Μάνατζερ ή για τους άλλους ΤΦ.

¹ ΑΣΑ: Αντικειμενικός Στόχος Αποκατάστασης.

Κι ενώ συνέχιζα να κοιτάζω έξω, μία άλλη πιθανότητα μου πέρασε απ' τον νου, ότι οι ΤΦ δεν ήταν αμήχανοι, αλλά φοβούνταν. Φοβούνται, επειδή εμείς ήμαστε καινούργια μοντέλα, πως σύντομα τα παιδιά τους θα αποφάσιζαν να τα πετάξουν και να τα αντικαταστήσουν με ΤΦ σαν εμάς. Αυτός ήταν ο λόγος που περνούσαν τόσο αμήχανα και νευρικά, αποφεύγοντας να κοιτάξουν προς το μέρος μας. Κι αυτός ήταν ο λόγος που βλέπαμε τόσο λίγους ΤΦ από τη βιτρίνα μας. Ωστόσο, γνώριζα πως ο επόμενος δρόμος –εκείνος πίσω από το Κτίριο ΑΣΑ– ήταν γεμάτος με ΤΦ. Γνώριζα πως οι ΤΦ εκεί έξω έκαναν ό,τι ήταν δυνατόν για να πάρουν οποιονδήποτε άλλον δρόμο εκτός από αυτόν που θα τους έφερνε μπροστά από το κατάστημά μας, επειδή το τελευταίο που ήθελαν ήταν τα παιδιά τους να μας δουν και να πλησιάσουν στη βιτρίνα.

Δεν μοιράστηκα καμία απ' αυτές τις σκέψεις με τη Ρόζα. Απεναντίας, κάθε φορά που εντοπίζαμε έναν ΤΦ εκεί έξω, φρόντιζα να αναρωτηθώ δυνατά αν ήταν ευχαριστημένος με το παιδί και το σπίτι του, κι αυτό πάντα ενθουσίαζε τη Ρόζα. Το εξέλαβε ως ένα είδος παιχνιδιού και τους έδειχνε λέγοντας: «Να, για κοίτα εκεί! Το βλέπεις, Κλάρα; Εκείνο το αγόρι αγαπάει τον ΤΦ του! Α, κοίτα πώς γελάνε παρέα!»

Ασφαλώς και υπήρχαν πλήθος από τέτοια ζευγάρια που έδειχναν χαρούμενα μαζί. Όμως η Ρόζα παρέκαμπτε πολλά άλλα σημάδια. Συχνά αναφωνούσε ικανοποιημένη βλέποντας ένα ζευγάρι να περνάει, τότε κοίταξα κι εγώ και διέκρινα πως, παρότι κάποια κοπέλα χαμογελούσε στην ΤΦ της, στην πραγματικότητα ήταν θυμωμένη μαζί της, κι εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή μπορεί να έκανε ακόμα και σκληρές σκέψεις γι' αυτήν. Παρατηρούσα συνεχώς τέτοια πράγματα, αλλά δεν έλεγα τίποτα και άφηνα τη Ρόζα να διατηρεί τις δικές της απόψεις.

Κάποτε, το πρωινό της πέμπτης μέρας στη βιτρίνα, είδα δυο ταξί στο πλαϊνό μέρος του Κτιρίου ΑΣΑ να κινούνται αργά και τόσο κολλητά μεταξύ τους, ώστε κάποιος καινούργιος μπορεί και να υπέθετε πως ήταν ένα και μόνο όχημα – ένα είδος διπλού ταξί. Έπειτα το ταξί που προπορευόταν επιτάχυνε λιγάκι και στο κενό, στο απέναντι πεζοδρόμιο, εμφανίστηκε ένα κορίτσι δεκατεσσάρων χρονών, που φορούσε μια μπλούζα με καρτούν, να προχωράει προς την κατεύθυνση της διάβασης. Δεν συνοδευόταν από κηδεμόνα ούτε κάποιον ΤΦ, αλλά ήταν νευρικό και ανυπόμονο, κι επειδή βάδιζε με την ίδια ταχύτητα με τα ταξί, κατάφερα να συνεχίσω να το παρακολουθώ για κάμποση ώρα μέσα από το κενό. Έπειτα το κενό ανάμεσα στα ταξί διευρύνθηκε και είδα πως τελικά ήταν με έναν ΤΦ –ένα Αγόρι ΤΦ–, ο οποίος την ακολουθούσε τρία βήματα πιο πίσω. Διέκρινα επίσης, ακόμα και μέσα σ' εκείνο το σύντομο χρονικό διάστημα, ότι δεν είχε βρεθεί πίσω της τυχαία, ότι έτσι είχε αποφασίσει το κορίτσι να περπατούν – εκείνο μπροστά κι αυτός λίγα βήματα πιο πίσω. Το Αγόρι ΤΦ το είχε αποδεχτεί, παρότι οι άλλοι περαστικοί θα το έβλεπαν και θα συμπεραινάν πως το κορίτσι δεν τον αγαπούσε. Διέκρινα και την κόπωση στο βήμα του αγοριού και αναρωτήθηκα πώς μπορεί να είναι όταν έχεις βρει τελικά ένα σπίτι, αλλά ξέρεις ότι το παιδί σου δεν σε θέλει. Μέχρι να δω εκείνο το ζευγάρι, δεν μου είχε περάσει από τον νου πως ένας ΤΦ μπορούσε να είναι με κάποιο παιδί που τον περιφρονούσε και ήθελε να τον διώξει, ωστόσο παρέμεναν μαζί. Έπειτα το μπροστινό ταξί, φτάνοντας στη διάβαση, έκοψε ταχύτητα και το άλλο που ακολουθούσε πλησίασε περισσότερο, κι έτσι δεν μπορούσα πλέον να τους δω. Παρότι συνέχισα να παρακολουθώ για να δω αν θα περνούσαν τη διάβαση, δεν ήταν ανάμεσα στους πεζούς που πέρασαν και δεν κατάφερα να διακρίνω την άλλη πλευρά εξαιτίας των υπόλοιπων ταξί.

Δραστηριότητες

1. Ποιες σκέψεις σάς προκαλεί ο τρόπος που οι τεχνητοί φίλοι σκέφτονται και καταλαβαίνουν τον κόσμο και τη ζωή γύρω τους; Να στηρίξετε την απάντησή σας στα σχετικά αποσπάσματα του κειμένου.
2. Ποιοι είναι οι προβληματισμοί και οι φόβοι της Κλάρας σε σχέση με το μέλλον της ως «Τεχνητής Φίλης» (ΤΦ); Υπογραμμίστε τα σχετικά αποσπάσματα στο κείμενο.
3. **α.** Παρατηρήστε την παρακάτω εικόνα. Ποια φαίνεται να είναι η σχέση των προσώπων που παρουσιάζονται;
β. Εσείς θα θέλατε να είχατε έναν ΤΦ («Τεχνητό Φίλο»); Πώς φαντάζεστε τη σχέση σας μαζί του;

Sean David Williams, *Χωρίς τίτλο* (2025)

4. Φανταστείτε ότι «το Αγόρι ΤΦ» της τελευταίας παραγράφου του κειμένου στέλνει ένα γράμμα στην έφηβη ιδιοκτήτριά του. Τι πιστεύετε ότι θα της έγραφε; Γράψτε αυτό το γράμμα με τον διπλανό ή τη διπλανή σας.

«Η Κλάρα και ο ήλιος» -
Κουίζ

Σχέση ανθρώπου - τεχνολογίας
Συλλογή εικόνων

KAZUO ISHIGURO (γενν. 1954)

Γεννήθηκε στο Ναγκασάκι της Ιαπωνίας, αλλά σε ηλικία πέντε ετών πήγε με την οικογένειά του στη Βρετανία. Έργα του είναι τα μυθιστορήματα *Χλομή θέα των λόφων* (1984), *Ένας καλλιτέχνης του ρευστού κόσμου* (1990), *Τ' απομεινάρια μιας μέρας* (2005) κ.ά. Έχει τιμηθεί με πολλά διεθνή βραβεία και το 2017 του απονεμήθηκε το Νόμπελ Λογοτεχνίας.

Χάρης Μελιτάς Το κελί

Θα σας μιλήσω ανοιχτά. Μέχρι προχτές
παράπονο δεν είχα στο κελί μου.
Εντάξει, είναι λίγο σκοτεινό
δαμπώνει ο φεγγίτης εκεί πάνω
οι βέργες κομματιάζουν την πανσέληνο
κι ένα πουλί δεν φάνηκε στα χρόνια.
Μα ποιος μετράει τέτοιες λεπτομέρειες
μπροστά στ' αξεσουάρ που μου παρέχει;
Μικρόφωνα, τηλέφωνα, κουμπιά
σοφές αριθμομηχανές, επίπεδες οθόνες.
Μπορώ να δω τα πάντα από δω.
Τις εκτελέσεις, τα πογκρόμ¹, τις πυρκαγιές
τα μαχαιρώματα, τα κόκκινα σημάδια.
Μεγάλο πράγμα η τεχνολογία.
Το αίμα κατακλύζει το κελί
στιγμές φαντασιώνομαι πως είναι το δικό μου.
Θα σας μιλήσω ανοιχτά. Μέχρι προχτές
παράπονο δεν είχα στο κελί μου.
Έλεγα πως μπορώ να πολιτεύομαι
να ερωτεύομαι, να ζω, να εκπαιδεύομαι
να περιμένω βολεμένος τη σειρά μου.
Μέχρι που χτες το βράδυ ανακάλυψα
ότι η πόρτα του δεν ήταν κλειδωμένη.

Μελιτάς, Χ. (2015). *Κυνηγώντας τον δολοφόνο μου*. Αθήνα: Μανδραγόρας.

1. **πογκρόμ:** βιαιοπραγίες, διωγμοί κατά εθνικών, φυλετικών ή θρησκευτικών μειονοτήτων, κάθε σκληρός, βίαιος μαζικός διωγμός, κυνηγητό.

Δραστηριότητες

1. Ποιες σκέψεις σας δημιουργεί το ποίημα;
2. Πώς περιγράφει το κελί του το ποιητικό υποκείμενο; Είναι ικανοποιημένο ζώντας εκεί; Εσείς στην περίπτωση του πώς θα αισθανόσασταν;
3. Πώς θα χαρακτηρίζατε το «ύφος» του ποιήματος; Να μεταφέρετε στον πίνακα όσους από τους ακόλουθους χαρακτηρισμούς ισχύουν, αντιγράφοντας δίπλα κι ένα ενδεικτικό απόσπασμα από το ποίημα: προσωπικό, εξομολογητικό, καθημερινό, περίπλοκο, επίσημο, ειρωνικό, άμεσο.

Το ύφος του ποιήματος είναι	
Χαρακτηρισμός	Απόσπασμα

Το **λογοτεχνικό ύφος** είναι ο ιδιαίτερος τρόπος έκφρασης, δηλαδή οι γλωσσικές συνήθειες ενός συγγραφέα, μιας σχολής, ενός ρεύματος ή κινήματος, μιας περιόδου ή ενός είδους.

Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων, ΙΤΥΕ - «Διόφαντος»

4. Χωριστείτε σε ομάδες και με βάση τα στοιχεία που δίνει το ποίημα προσπαθήστε να αποδώσετε είτε μέσω της ζωγραφικής, είτε μέσω της τεχνικής του κολάζ το κελί στο οποίο αναφέρεται. Πριν ξεκινήσετε, καλό είναι να συζητήσετε και να ανταλλάξετε μεταξύ σας ιδέες για τα χρώματα και τα σχήματα που θα χρησιμοποιήσετε, καθώς και άλλες πιθανές επιλογές σας.

Γιάννης Παλαβός,
«Password»

Χάρης Μελιτάς,
«Το κελί» - Κουίζ

ΧΑΡΗΣ ΜΕΛΙΤΑΣ (γενν. 1947)

Συγγραφέας και καθηγητής της Ανωτάτης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.). Εξέδωσε 16 ποιητικές συλλογές και άλλα έργα.

Ελένη Κατσαμά Κίνα, Γκουιγιού: Ρίγιο και Μασούτζι

Η πόλη Γκουιγιού της νότιας Κίνας είναι ένα μεγάλο νεκροταφείο ηλεκτρονικών υπολογιστών. Εκεί καταλήγουν κάθε μέρα, λαθραία, χιλιάδες υπολογιστές που τεμαχίζονται, πλένονται σε όξινα λουτρά και καίγονται για να αποσπαστούν τα πολύτιμα υλικά που περιέχουν. Έτσι μολύνεται το έδαφος, το νερό των ποταμών και ο αέρας, με συνέπεια εκατοντάδες άνθρωποι να αρρωσταίνουν και να πεθαίνουν, όπως φαίνεται και στο παρακάτω απόσπασμα από το διήγημα.

Ο ήλιος έδυε πίσω από τα βουνά με τα πληκτρολόγια και τις οθόνες. Ο Μασούτζι περπατούσε ξυπόλυτος ανασκαλεύοντας καλώδια και κινητά, σκάνερ, πληκτρολόγια, τσιπάκια, πλακέτες και λογίων λογίων ηλεκτρονικές σαβούρες που βρίσκονταν στοιβαγμένες σ' έναν πελώριο σωρό έξω από τις παράγκες. Όταν έβλεπε κάτι που του κινούσε την προσοχή, το έβαζε στον σάκο που κρεμόταν από τον ώμο του. Αυτό κάναμε όλοι μας. Μετά τα ξεχωρίζαμε, τα σπάγαμε, βγάζαμε τα ψήγματα χρυσού ή ασημιού που είχαν μέσα τους και τα πουλούσαμε. Η Ρίγιο έφτασε τρέχοντας δίπλα του, σέρνοντας τις μολυβιές της.

– Άσ' το αυτό, έχει λιώσει, δεν το βλέπεις;

– Είναι αυτό το κόκκινο που τραβάει το βλέμμα μου, είπε ο Μασούτζι και σκουπίστηκε στην μπλούζα του.

– Τελείωσαν τα χρυσά; ρώτησε η Ρίγιο.

– Μπα, δεν νομίζω, από την άλλη μεριά έχει κι άλλα. Αν δεν τα μάζεψε ο Σιν.

Ο Σιν είμαι εγώ και είμαι ο πρώτος συλλέκτης θησαυρών. Στο ηλεκτρονικό βουνό που επέλεγα κανένας δεν πλησίαζε, γιατί όλοι φοβόντουσαν τον ανταγωνισμό. Και με το δίκιο τους!

Το σακουλάκι του Μασούτζι ήταν γεμάτο. Το σήκωσε λίγο σαν να το ζύγιζε σε μια αόρατη ζυγαριά.

– Ρίγιο, λες να θγει ένα κιλό; τη ρώτησε.

– Όλο βλακείες λες, προχώρα, αποπήρε τον Μασούτζι.

Η Ρίγιο μπορούσε να γίνει πολύ σκληρή καμιά φορά με τους φίλους της, αλλά ποτέ δεν το εννοούσε.

– Από πού έρχονται όλα αυτά τα ηλεκτρονικά; ρώτησε ο Μασούτζι κοιτάζοντας το θεόρατο βουνό με τις οθόνες των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

– Πού θες να ξέρω; Μάλλον από παντού.

– Ρίγιο, λες όλα αυτά να έχουν δηλητήρια;

– Μην είσαι χαζός. Πώς σου ήρθε αυτό;

– Επειδή όταν τα καίνε μυρίζουν άσχημα κι έπειτα κάποιοι απ' αυτούς που τα ξεχωρίζαν ή τα έκαιγαν είναι άρρωστοι.

– Πού θες να ξέρω, Μασούτζι;

Τη νύχτα το ηλεκτρονικό βουνό λάμπει. Μέσα σ' εκείνη τη μάζα από πεταμένα εξαρτήματα, τα κομμάτια χρυσού, ασημιού, χαλκού και γυαλιού που είναι πάνω τους λαμποκοπούν στο φως του φεγγαριού. Ύστερα έρχεται πάλι η μέρα και βλέπουμε αυτό που είναι η αλήθεια: η Γκουιγιού δεν

είναι τίποτα περισσότερο από μια επικίνδυνη χωματερή. Ακόμα κι αν το υποψιαζόμαστε, όμως, δεν μπορούμε να το σταματήσουμε. Ας πούμε κάποιος που σκαρφαλώνει σε ψηλά κτίρια για να τα θάψει ξέρεει ότι έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να πάθει κάποιο ατύχημα από έναν υπάλληλο γραφείου, όμως αυτό δεν νομίζω να έκανε κανέναν μπογιατζή να γίνει υπάλληλος. Κάτι τέτοιο.

Μια κρύα και βροχερή νύχτα, στις 2 Ιανουαρίου, ο Λι αρρώστησε βαριά. Από το πρωί κάναμε ουρά έξω από το σπίτι για να τον δούμε.

Όταν η Ρίγιο έφτασε στην αλάνα για την απογευματινή της παράσταση, βρισκόμασταν και πάλι μαζεμένοι εκεί. Για πρώτη φορά όμως δεν της δώσαμε καμία σημασία, αλλά συνεχίσαμε να συζητάμε μεταξύ μας.

– Έι, τι γίνεται εδώ; Γιατί σπαταλάτε έτσι τον χρόνο μου; μας ρώτησε.

Η Ρίγιο δεν σήκωνε μύγα στο σπαδί της.

– Άκουσε, Ρίγιο, δεν θέλουμε πια να μας κάνεις μαγικά, ανακοινώσαμε.

– Και γιατί, παρακαλώ; είπε.

– Γιατί εμείς δεν τα χρειαζόμαστε.

– Α, μπα; είπε η Ρίγιο πληγωμένη.

– Ναι. Και σ' αυτό συμφωνούμε όλοι, είπα.

– Εντάξει, λοιπόν, γεια σας, ξεφύσηξε, τίναξε τα μαλλιά της και μας γύρισε την πλάτη.

Τελικά, αν η Ρίγιο ήταν σκληρή, αυτό συνέβαινε γιατί ήταν πολύ ευαίσθητη και περήφανη.

– Περίμενε λίγο, της φωνάξαμε. Θέλουμε να κάνεις μαγικά στον Λι.

Η Ρίγιο κοντοστάθηκε.

– Μα ο Λι είναι άρρωστος στο κρεβάτι.

– Ακριβώς. Θέλουμε να πας εκεί και να τον κάνεις καλά.

Η Ρίγιο ξεροκατάπιε.

– Σ' έχουμε δει να κάνεις φανταστικά και παράξενα πράγματα, Ρίγιο, δεν μπορείς να κάνεις αυτά τα θαυμάσια πράγματα στον Λι; ρώτησα εγώ και οι υπόλοιποι κούνησαν καταφατικά το κεφάλι τους.

– Μπορώ να πάω να κάνω μαγικά στον Λι, αλλά δεν θα σημαίνει ότι θα γίνει καλά. Από πού σας ήρθε αυτό;

– Μα είσαι ή δεν είσαι μάγος, Ρίγιο;

– Όμως... ψέλλισε η Ρίγιο.

– Αφήστε την, παιδιά, δεν θέλει, είπε κάποιος και διαλυθήκαμε όλοι σιωπηλά κλοτσώντας πέτρες.

Η Ρίγιο μάς κοίταζε που φεύγαμε.

Δραστηριότητες

1. Κάτω από τι είδους συνθήκες ζουν τα παιδιά στην Γκουιγιού και με τι ασχολούνται στην καθημερινότητά τους;
2. Τι είδους «μαγικά» προσδοκούν τα υπόλοιπα παιδιά από τη Ρίγιο; Πώς αντιδρούν όταν αυτή αρνείται;
3. Υποθέστε ότι η Ρίγιο κάνει τελικά τα «μαγικά» της και δώστε ένα διαφορετικό τέλος στο απόσπασμα.

Πηγή: Shutterstock

Άποψη από την πόλη Γκουιγιού της Κίνας όπου συσσωρεύονται ηλεκτρονικά απόβλητα, μολύνοντας ανεπανόρθωτα το περιβάλλον

Ηλεκτρονικά απόβλητα -
Δημιουργική γραφή

Λένα Παππά,
«Ανικανοποίητο»

ΕΛΕΝΗ ΚΑΤΣΑΜΑ (γενν. 1973)

Συγγραφέας. Εκτός από το *Κοσμοδρόμιο*, έχει γράψει το *Σαν τα χελιδόνια*, το *Γορίλλας στο φεγγάρι*, δύο συλλογές διηγημάτων και ένα μυθιστόρημα για ενήλικες.

Παίζοντας με τα κείμενα

1. Πόσο εύκολο είναι να απομακρυνθούν οι ήρωες των κειμένων, π.χ. η Ηλέκτρα, ο Jerry7 ή έγκλειστος στο κελί, από τις συνήθειές τους; Ποιος είναι άραγε ο καλύτερος τρόπος;
2. Σε ποιους από τους ήρωες των κειμένων της συστάδας ο στίχος του Οδυσσέα Ελύτη από τον **Μικρό Ναυτίλο** «Από σένα η άνοιξη εξαρτάται. Τάχυνε την αστραπή» θα είχε κάτι να πει; Εσάς τι σας λέει;
3. Φανταστείτε ότι ο Λι, η Ρίγιο ή κάποιο από τα υπόλοιπα παιδιά της χωματερής συναντούν την Ηλέκτρα, τον Ρένο και την παρέα του κι εσάς μαζί με τους φίλους σας. Τι θα σας έλεγαν και τι θα απαντούσατε εσείς; Οργανώστε στην τάξη σας έναν αγώνα λόγων, αφού χωριστείτε σε τρεις ομάδες: από τη μία πλευρά θα είναι τα παιδιά του χωριού της ηλεκτρονικής χωματερής, από την άλλη τα παιδιά των κειμένων, ενώ μια τρίτη ομάδα θα παρακολουθήσει τον αγώνα λόγων και στο τέλος θα προβεί σε ανακοινώσεις.
4. Με ποιο ή ποια από τα κείμενα της συστάδας συνομιλεί το ποίημα του Χάρη Μελιτά; Ποια κοινά σημεία μπορείτε να εντοπίσετε;
5. Τώρα που διαβάσατε τα κείμενα της συστάδας, γυρίστε ξανά στην εικόνα που βρίσκεται στην αρχή της συστάδας σχετικά με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Έχει αποκτήσει για σας νέο νόημα; Συζητήστε τις σκέψεις σας με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας.
6. Αναζητήστε το σύντομο βίντεο του Steve Cutts "Are you lost in the world like me?" (Είσαι χαμένος στον κόσμο όπως εγώ;). 2016 και παρακολουθήστε το μαζί με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας. Στη συνέχεια χωριστείτε σε μικρές ομάδες των 2-4 ατόμων και συζητήστε μεταξύ σας σχετικά με τα όσα παρακολουθήσατε. Ποιο είναι το πρόβλημα του πρωταγωνιστή και πώς αισθάνεται για όσα συμβαίνουν γύρω του;

